

Sebastian Serlio .

— Anno 1553. —

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

Die aldervermaertste An-
 tique edificien vā templē / theatrē / amphiteatrē / pa
 leisen / thermē / obeliscē / bruggē / archē triūphal. ꝛc.
 bescreuē en gefigureert met haren grondē en matē
 doch de plaetsen daerse staen / en wiese dede makē.

ROMA QVANTA FVIT IPSA RVINA DOCET

Aen den lesere.

Se wel dat vele diuersche Auctoren ons wonderlijcke bescriuingen van architecturē/ als vanden Egyptieney/Asiānen/ Grieken/ ende meer andere naticn ghemaect zynde/ achterghelaten hebben/ alsoe dat wij lesende den ooren moghen ghenouch doen aenghaende der grootten/ te wetene/ hoe lanch/ breet ende diepe dat eenighe metselrpen geweest zyn/ soe en connen wij nochtans den ooghen ende der begheerlicheyt van alsulcken onghelooftijcken hantwerck ende conste te siene daer mede niet vernoeghen/ ten ware dat ons de eeuwe van dien tijden ghegont hadde/ aenghesien dat de reliquien van alsulcken wercken al meest duer den tijt vernielt zyn/ dat wij de figueren tsamen byder lettere hadden moghen in d'bewoyp sien: ghelijck wij in desen teghenwoerdighen boeck niet alleenlijck lesen en moghen wat ten lesen nae alle andere naticn die Romeynen ghebouwen hebben/ maer hebben eenen alsulcken Aucteur voerhanden/ die de figuren (sulcx alsinense noch in wesen vindt) van stuck te stucke niet alleene by roepen/ ellen/ voeten/ ende palmen/ maer oock by minuten seherpelijck ghemeten ende daer toe wel gheconterseft ons voorzghestelt heeft. Ende hoe wel dat ick gheen meyninghe en hadde/ desen boeck vande Antiquiteyt der Romeynen in onser talen te druckene/ midts dat haer de sprake niet verre ghenouch en stretct/ oft dat by auonturen der liefhebbers te weynich zyn om mijn oncosten te verhalene: soe en hebict nochtans niet connen ghe laten/ wandt my dat groote werck der fortificatien vander vermaerder stadt van Antwerpen daer toe ghedonghen heeft/ ende dat daer omme/ op dat een yghelijck die hem verwonderende is vander grootten/ dwelck met ontallijcken costen ghemaect wordt/ hier inne sien ende byhensseluen ouerleggghen mach/ wat grooter ia noodelooser costen by dit te ghelijckene/ dat die Romeynen (ick swyghhe andere naticn) voortyden ghedaen hebben ut maken van obeliscen/ pyramiden/ thermen/ theatren/ amphitheatren/ archen triumphal/ ende meer andere dinghen die alleene tot ghe noechten ende triumphen dienden: waerduere te vermoeden is/ dat om eene alsulcken stadt/ tot weluaert van desen lande/ te beschermene/ datse die versterkinghe eer noch vromet dan zy is/ souden ghemaect hebben. Nu is te noteren/ dat alle tghene dwelcke die Romeynen ghemaect hebben/ niet gheheelijck met der leeringhen van Vitruuio en ouercompt/ alsoe datter vele die dese ende dierghelijcke stucken ghe conterseft hebben/ daer duer gheabuseert zyn: want de sommighe nauwelijck gheloouen en souden/ dat in dien tijden soe wel als nu alderley wercklieden waren deen beter dan dan dere/ dwelck hemlieden onwetentlijck heeft doen ende noch doet maken dinghen die de goede Antiken niet gheerne en souden verdrighen hebben/ waeraf dat zy in desen boeck goet onderwijs vinden sullen/ ende leeren (indient hen beliest te lesene) tgoede wten quaden te schepden/ waertoe dat sonderlinghe den voorzghedrueten vierden boeck dient/ want daerinne die geheele somme der maten besloten is: ende alsoe inden seluen vierden boeck inde voortredene beloest is/ soe en suldy hier in desen derden niet alleene vinden/ ten eersten die Ichnographien/ ende daer op volghende die Orthographien/ metsgaders oock een deel der Sciographiē/ vanden vernaempsten Antiquiteyten van Roomen/ van Italiē/ ende eensteels van daerbuyten: maer oock vanden excellensten edificien in onsen tijden/ ende bysondere van Braman te ghemaect: Alsoe dat de lesere wel gheinstrueert zynde inde voetsyden vierden boeck daer alle de oerdinen wel verclaert zyn/ sal moghen by hem seluen oerdelen wat wel ende qualijck ghe maect is/ op dat men met eenen coste te samen een goet ende onstrafselijck werck maken mach

Van der Antiquiteyt, dat derde boeck, Dat vierde Capittel.

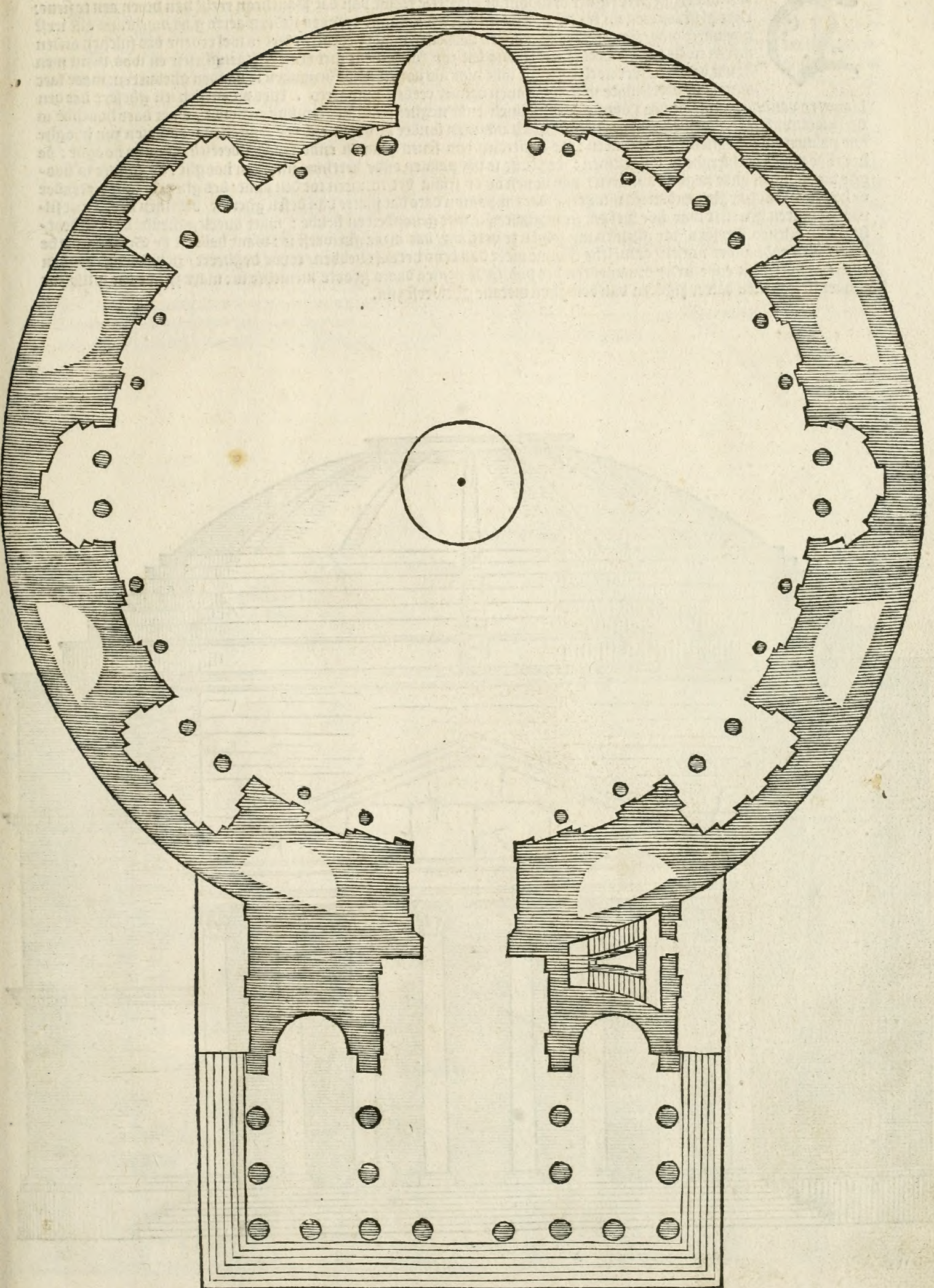
Onder alle de Antique edificien die in Roome ghesien worden/ zo dunct my dathet Pantheon (voer een stuck werck alleene) dat alder schoonste / dat alder gheheelste / ende dat alder beste verstaen is : ende is zo veel wonderlijcker dan dandere / als hebbende dat selue stuckwerck vele leden / dat die selue al tsamen zo wel corresponderen tot dien spue / dat een pegheltich persoon siende alsulcken correspondentie / vindt hem daer inne ver noecht te sine : ende dit coempt daer duere / dat de vernuftighe Architect / de welke daer vindere af was / vercooren heeft die alder perfectste forme / te wetene / de ronde / waer af datse ghemeenlijck Onse lieue vrouwe de ronde heedt / want van binnen is zo veel hoochde als breedden : Ende by auontueren dat de voersejde Architect / considererende / dat alle dinghen die ordentlijck procederen / een principael ende eenich hooft hebben / vanden welcken de nederste afhanghen / wilde oock dat dees edificie alleene een licht hebben soude / ende dat int alder hoochste deel / op dathet hem in allen plaetsen ghelijckelijck wtbreypden soude / ghelijckmen in effecte siet dathet oock doet / want bouen dander dinghen die huer perfect licht hebben / zo zijnder de ses capellen / de welke midts datse binnen de dichte des muers staen / behoorden dupster te sine / nochtans hebben zij haer behoeflijck licht duer dat toebinghen van sommighe treckende vensters bouen de ghenoeim de capellen / de welke hem dat tweedde licht gheuen / ghenomen van dat bouenste ghat / alzo datter gheen zo cleynen dinct en is ten heeft zijn deel vanden lichte : ende dit en is sonder groote iudicie niet ghemaect / want wesende desen temple van outen tijden ghededicieert tot allen den Goden / waer duere datter veel beelden in stonden (dwelcke de diuersche tabernaclen / nicchen / ende vensterkens bethoonen) behoefde dat elck huer behoorlijck licht hadden / Waeromme dat de ghene die ghenoechte nemen in statuen ende ander verheuen dinghen by hem te houdene / behoefden wel een alsulcken cabinet dat zijn licht van bouen ontfinghe / op datse (latende elck staen op zijn plaetse) niet en dorften met den stucke dlicht ghaen ontleenen . Nu om tot onsen iersten propooste te commene / midts dat my dat Pantheon de alder volcomenste Architecture dunct zijnde die ick noch ghesien hebbe / zo heuet my goet ghedocht die selue oock hier in dbeghinsel ende voer een hooft van alle dander edificien te zettene . De fondateur van desen temple / nae dat Plinius zedt in meer dan een plaetse / was Marcus Agrippa / om te volbringhen den wille van Augusto Cesare : de welke ondercommen vander doot en mochts niet volbringhen : aldus werdt desen tempel ontrent dat vierthienste Jaer ons Heeren ghebouwen / dat welke coempt ontrent vijfdupsent / twee hondert / ende dype Jaren van dbeghinsel der werelt . In den ghezeyden tempel (nae tscrpuen van Plinio) waren de capiteelen van copere / ende hy schrijft oock dat Diogenes beeldesnyder van Athenen / die zeer ghepresene Cariatiden inde pilaren maecte / ende dat oock de statuen bouen dat frontispicium ghestelt zijnde zeer ghepresen waren / hoe wel datse duer te hooch de der plaetsen niet ghecelebreet en waren . Desen temple werdt gheslaghen vanden blixem / ende verbrande ontrent dat twalefste Jaer Traiani des Keysers / dwelck coempt ontrent den Jare ons Heeren hondert ende derthiene : ende den Jare der werelt vijfdupsent / diphondert ende elf . Ende Lucius Septimius Severus / ende Marcus Aurelius Antoninus dedenen repareren met alle zijn ornamenten / ghelijck dat blijkt byden gheschifte inde Architectabe vanden gheuel : de welke ornamenten men gheloouen mach al van nieus ghemaect te sine / anders behoorden de Cariatiden van Diogenes daer noch te sine . Maer inder waerheyt zo was de Architect diese ordinerde zeer iudicioes ende stantaftrich / want met goeder iudicien heeft hy de leden zeer wel connen vergelijcken met dat corpus / ende en wilde de wercken met veel sieden niet verdrucken / maer (ghelijck tot zijnder plaetsen breedder gheseyt sal worden) wistse wijselijck wt te deplene : oock heeft hy int gheheele werck de ordine vande Corinthie gheobserueert / ende en wilde daer gheen ander ondermenghen : daer toe zijn de maten in alle de leden zo wel gheobserueert als ick in eenich ander werck ghesien ende ghemeten hebbe : waeromme datmen desen tempel wel een exempel van Architecturen heeten mach : Maer zettende dees redenen op dypde / wantse den Architect luttel aengheuen / zo willich aende particulare maten commen : ende op dat wy met ordinantien in dese antiquitept voorwaren / zo sal die eerste figure de Ichnographie zijn / de tweedde de Orthogra-

phie/ ende de derde de Sciographie. Dees nauvolghende figure is dan de Technographie/dats den grondt vanden voersyden temple/den welken ghemeten is met de Antique oft oude Roomsche palme hier besyden ghestelt/ Ende ierst sprekende van dat poortael/daer af zyn de colommen dicke ses palmen ende neghen ende twintich minuten: de intercolomniën (dat zyn de spatien van de eene colomme aen dandere) houden acht palmen ende neghen minuten: de breedde des poortails is van veertich palmen: de breedde vande platte pilaren des poortails/ is ghelijck den diametre der colommen: de wijdde vande nicchen tusschen de pilaren is van thiene palmen/ ende de pilasters ter syden zyn van twee palmen: de wijdde der poorten/ houdt sesentwintich palmen ende een halue: de wijdde des gheheelen tempels te wetene den vloer binnen vanden eenen muer tot aen den anderen/houdt hondert en vierentnegentich palmen: effen alsoe veelt houdt de hoochde van op den vloer/tot bouen aenden ondersten boort vanden lichtgate: dat selue ronde ghat is wint sessentwintich palmen en halue: van de ses cappellen welke binnen de dicke vanden muere ghemaect zyn/is elck breet sessentwintich palmen ende dertich minuten/ende ghaen half soe diepe inden muer behaluen de dicke der viercantede pilaren op elke yde: maer de principale cappelle is dertich palmen breet/ende is oock eenen haluen circle behaluen de gheseyde pilaren: de dicke der colommen van alle den capellen/is van vyue palmen min dreye minuten/desghelijc houden de viercantede hoekpilaren der gheseyder capellen: de colommen der tabernaculen tusschen de capellen zyn dicke twee palmen: de dicke vanden muere die den gheheelen temple omvangt is van eenendertich palmen: ende al eest sake dat de capellen den muer ghenoech wtholen/soe zyn noch tans tusschen beyden van binnen den muer ydele plaetsen/welcke sommighe segghen dat voer wintplaetsen ghelaten zyn ter causen vander eertbeuinghe: maer ick gheue my seluen te verstante datse ghelaten zyn te vullene om de stoffe te sparene/midts dat zij cirkelwijs in alder manieren sterck ghenoech zyn: den opghanch welken men ter sincker hant siet/was oock ter rechter hant om op dat poortael te ghane/ oock ghinckmen van daer rontsomme den temple bouen de cappellen duer eenen secreten ghanck die daer noch is/duer den welken datmen oock buyten aende trappen ghaet/om tot bouen int hoochste ter edificien te climmene/met veel opghanghen die daer rontsomme zyn: dit fundament achtmen dathet al een masse was ende van buyten veel plaetsen besloech/alsoe dat sommighe ghebueren ghewaer worden zyn/welcke willende bouwen hebben int grauen sulck fundament gheuonden.

Dits de oude Romeynsche palme/ende is ghedeelt in twalef vingheren/ende elcken vingher is noch in vieren ghedeelt/ ende worden ghenaeamt minuten/ met welker maten dese teghenwoerdighe edificie met al hueren naevolghenden deelen ghemeten is.

Den grondt van dat Pantheon gheuaempt de rotonde.

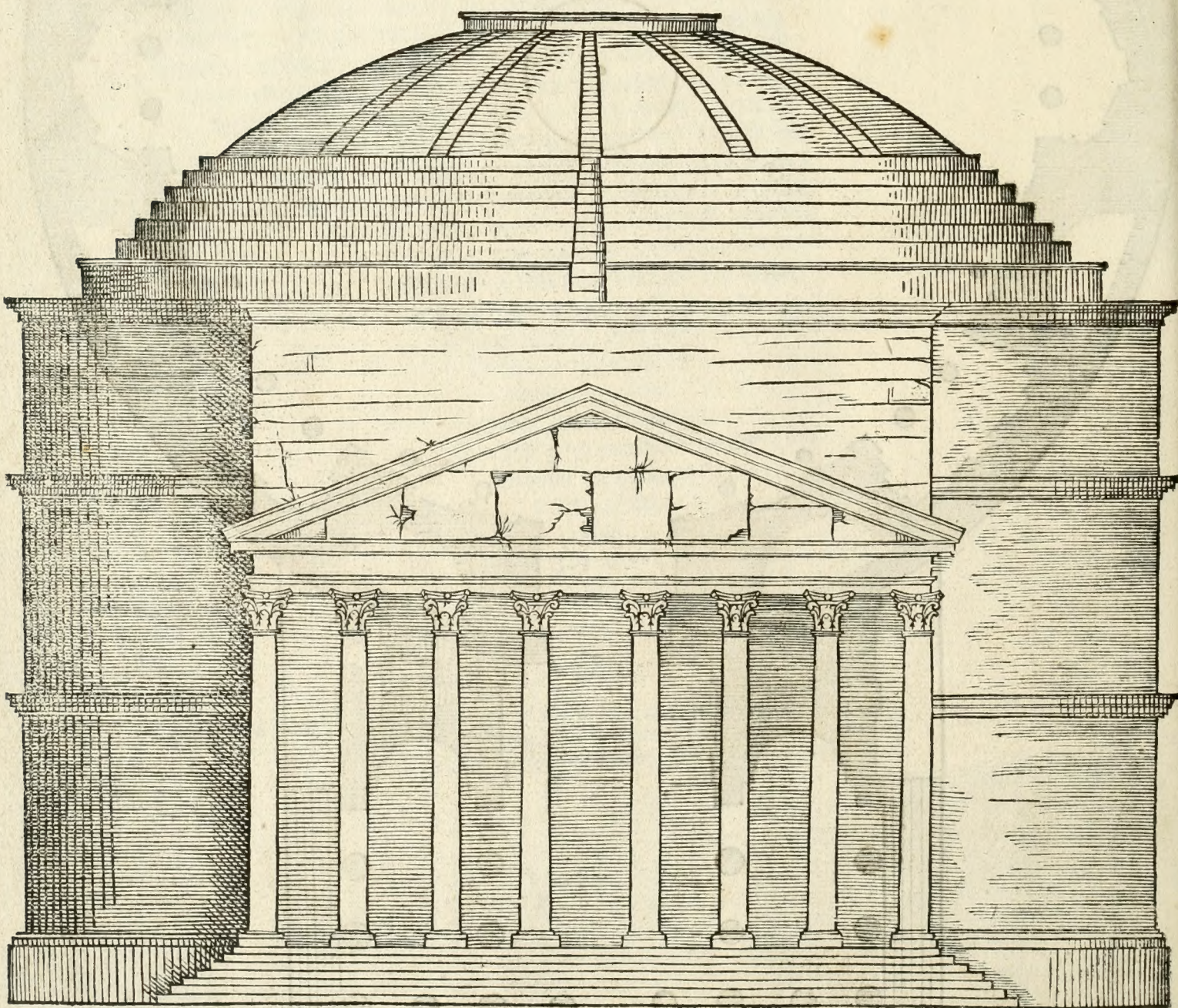
Van der Antiquiteyt.

De forme van dat Pantheon van buyten.

D

Ese onderghesette figure bethoont de gheheele forme van dat Pantheon recht van vozen aen te siene: ende al ist datmen nu ter tijt inden inghanck sommighe trappen nederwaerts gaet/nochtans alst ierst ghemaect was/ stonhet seuen trappen verheuen vander eerden: het is wel redene dat sulchen ouden werck noch zoe gheheel is/ouermids dat zyn fondement niet ermelijck aengheleit en was/want men houdt dat het onder noch eens zoe wijt was als bouen/alsoe beuonden is vanden ghebueren: maer laet ons tot de particulare maten commen vander eerden opwaerts. Hier vozen heb ick gheseyt dat den

diametre vande columnen des pooztaels ses palmen ende neghenentwintich minuten houdt/ maer haer hoochde is van vierenvijftich palmen ende neghenentwintich minuten sonder de basen ende de capitellen: de basen zyn hooghe drie palmen ende neghentien minuten: de capiteelen zyn seuen palmen ende seuenendertich minuten hooghe: de hoochde vande architrabe is vijf palmen: de phrise is vijf palmen ende derthien minuten hooghe: de cornice is hooghe vier palmen ende neghen minuten: van bouen op de scima der cornicen tot den punct des gheuzls zint vierendertich palmen ende neghenendertich minuten: dat tympanum dats dat platte van desen gheuele/ achtmen dat al met silueren figuren gheciert was/hoe wel dat ict in ghescrijfte niet geuonden en hebbe: maer ouerlegghende de moghentheit van sulcken keysers/ zoe gheuick my zeluen te verstante/ dat alsoe gheueest is: want hadden de Gotten ende de Wandalen ende ander natien/ de welke woome meer dan eens berooft hebben/ copet begheert/ zij haddens moghen vande architecten ende ander ornamenten des pooztaels nemen daers groote menichte is: maer zy hoe dat wille/zoo zynder licteeken datter figuren van eenighen metalle gheueest zyn.

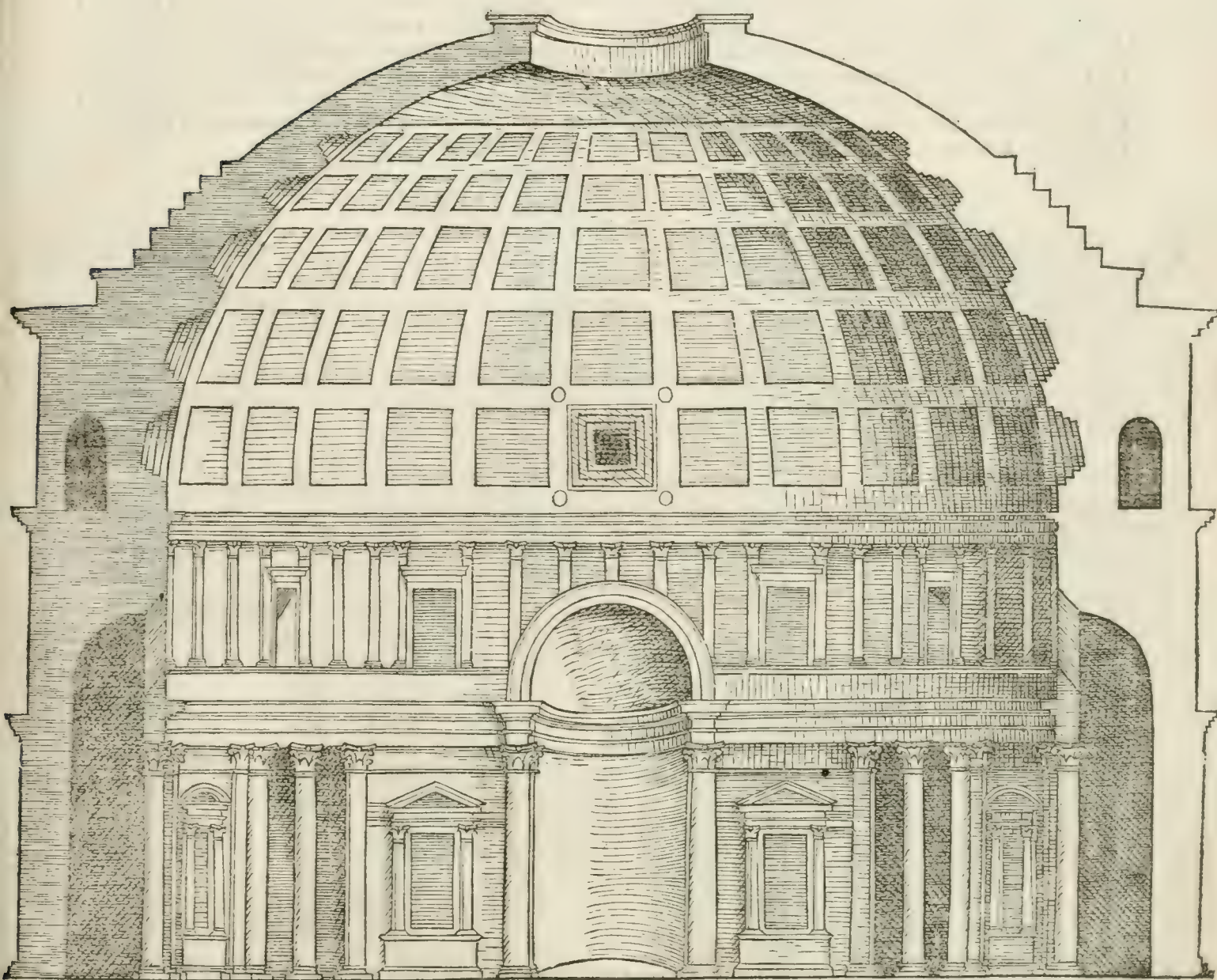

Dat deel binnen den temple.

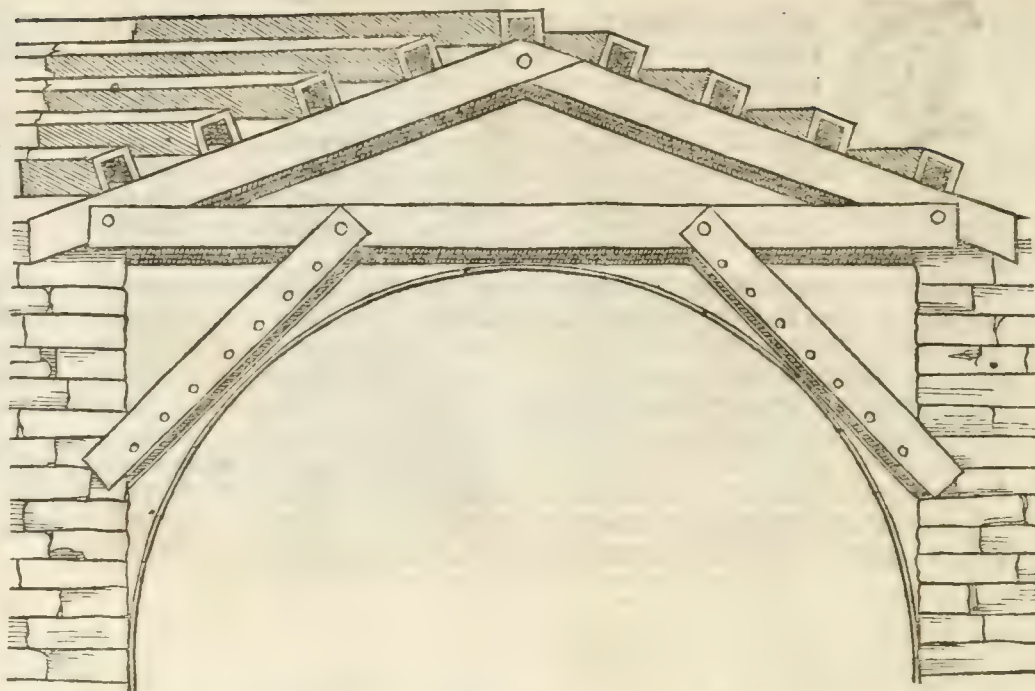
Dese navolghende figure behoort dat Pantheon van binnen/ de welke forme (alsoe ghesit is) ghenomen is vande sphaera / midts datse soe wijt is vanden eenen muier tot aenden anderen als zy hooghe is vanden pavimente tot bouen acnde openheyt/ de welke wijdde en hooghe elck hondert vier en negentich palmen houde : vanden pavimente tot bouen de hoogste cornice / ende van op de cornice tot dat hoogste des welfsels is oock een ghelijcke mate / te weten / elck vander heift vande hondert vier en negentich palmen: De quadraturen in dat welfsel zijn altesamen inder manieren van dat middelste / en van desen is oock opinie datse niet zilveren ghedreuen platen gheciert waren / duer sommighe vestigien diemen noch siet : want waren sulcken vercierringhen van copere ghemaect gheweest / men soude noch vinden / oft dandere vanden poortale souden mede ghenomen zijn.

Nicmant en verwondere hem datmen in dese dinghen (eyshende perspectiue) gheen paviment oft ander vercoztin ghe en siet / want ick hebbe alleene wren gront willen optrecken om zyn hooghe in maten te thoonen / op datmen die duer vercozte niet verliesen en soude: maer inden boeck van perspectiuen sal ick die dinghen in haer rechte vercozten thoonen / ende dat in diuersche manieren / te wetene / in superficien en in veelderleye copozen en in menichte van huyfinghen daer toe dienende. Vander cornicen nederwaerts en sal ick nu de diuersche maten niet setten : want hier nae sallick stuck by stuck die figuren thoonen / en gheuen daer af bisonder maten.

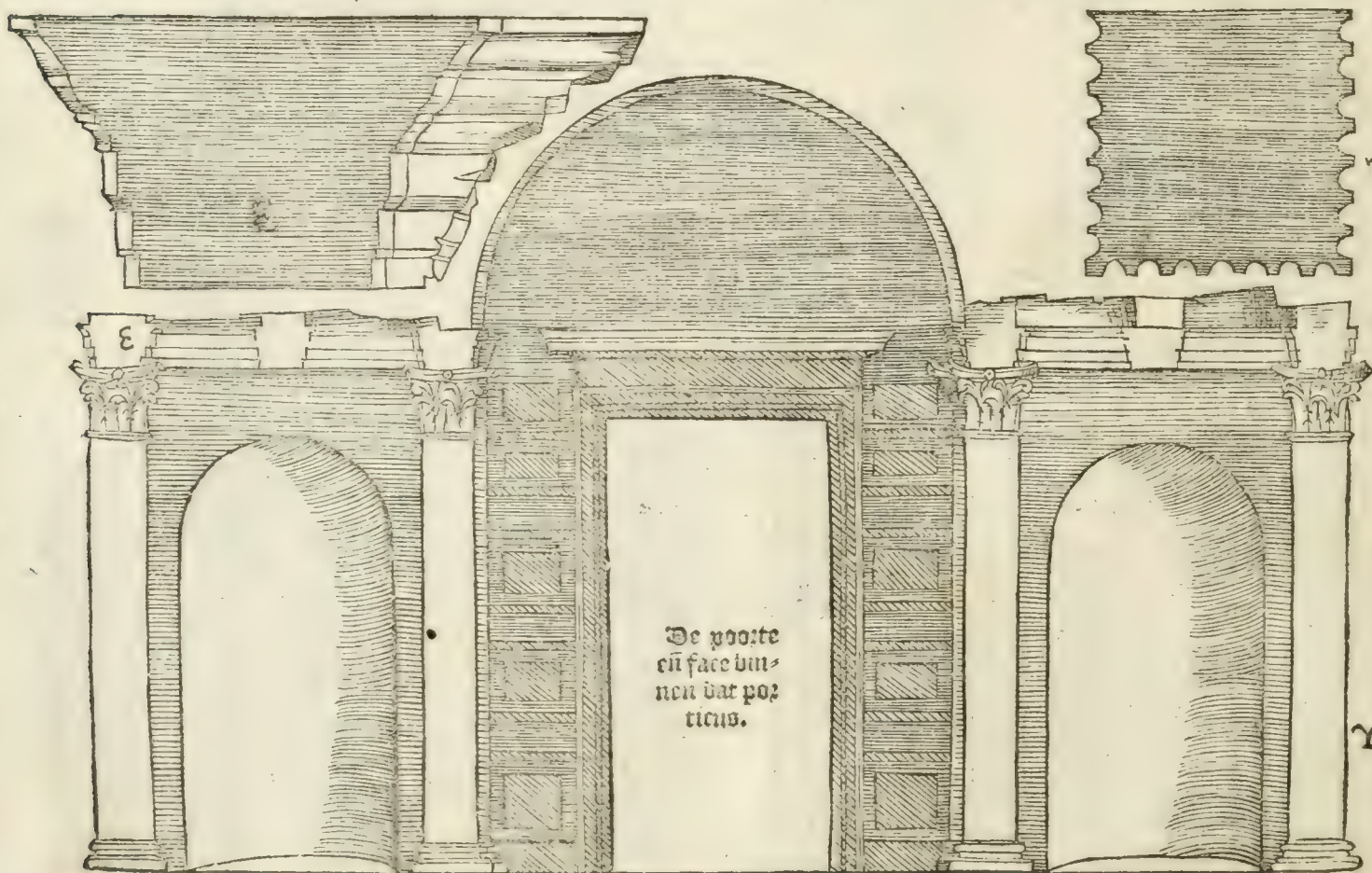
Die capelle inden middelst / al ist sake datse haer zeet wel niet den anderen wercke voecht / nochtans ist opinie van velen / datse niet antijck en is / ter causen dat haren boghe de vijf pilaren biceet / dat welke een dunck is dat die goede Antijcken noyt en ghebruypten / maer meynen dat die byden tude der christenen grooter ghemaect is dan die andere / ghelijck de christen tempels altyt eenen principalen altaer grooter dan die ander hebben.

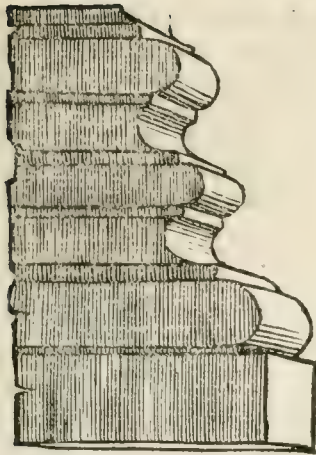

Dit ornament vintmen noch in wese ne bouē dat portael van dat pantheon / ende is op dees maniere al van coperen tassen ghemaect: den haluen cirkle en isser niet / maer daer was een crōme si perfectie van copre zeer verciert. Soek houden vele die opinie / dat het cieraet van ziluer was / midts der oorsaken voozgheseyt: maer van wat materien dat het was / en weetmen sekerlyck niet: maer warachtich is / dat het wtermatē schoon werck behoorde te zyne / considereren de aen tghene datmen noch in wese ne ziet.

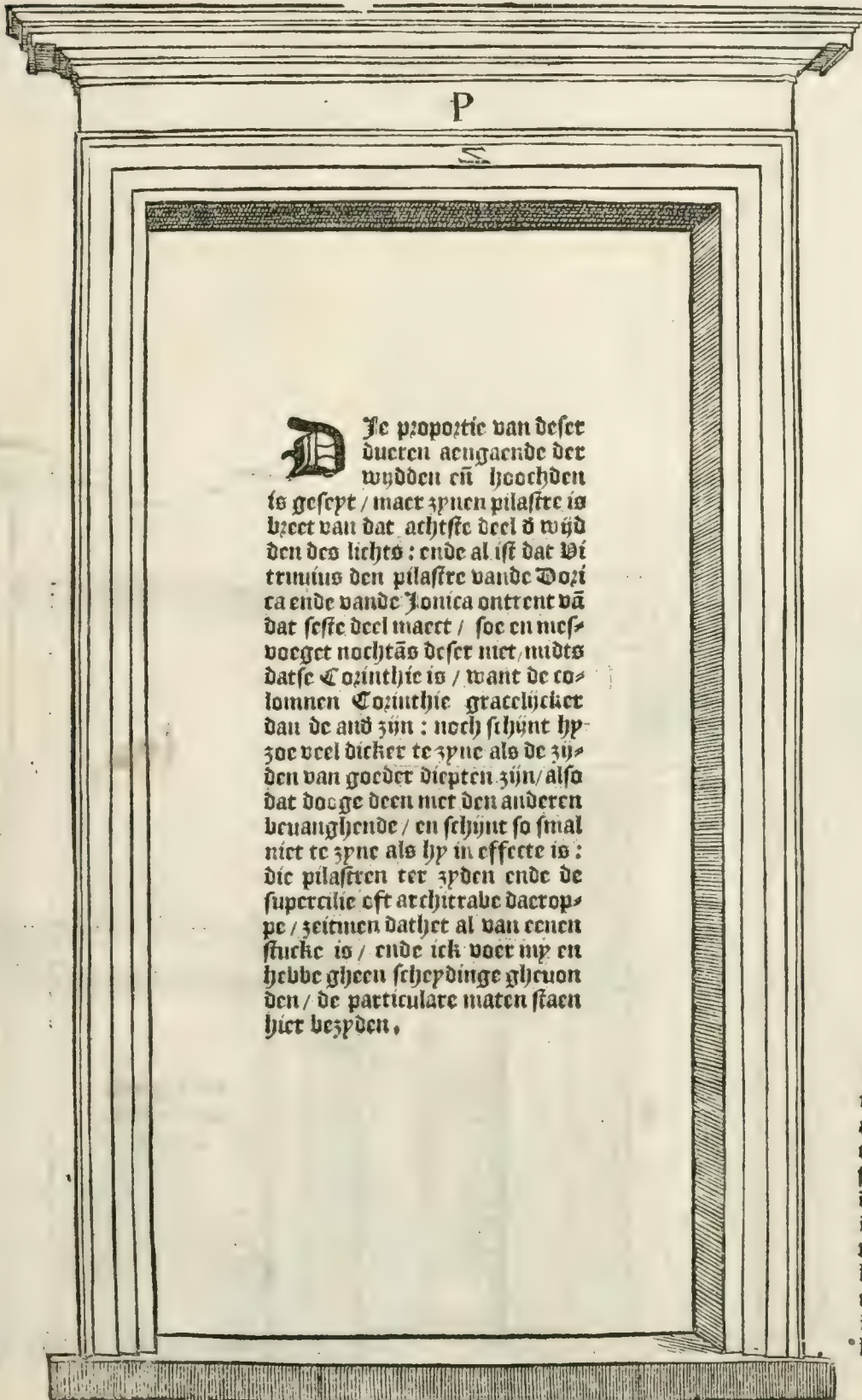
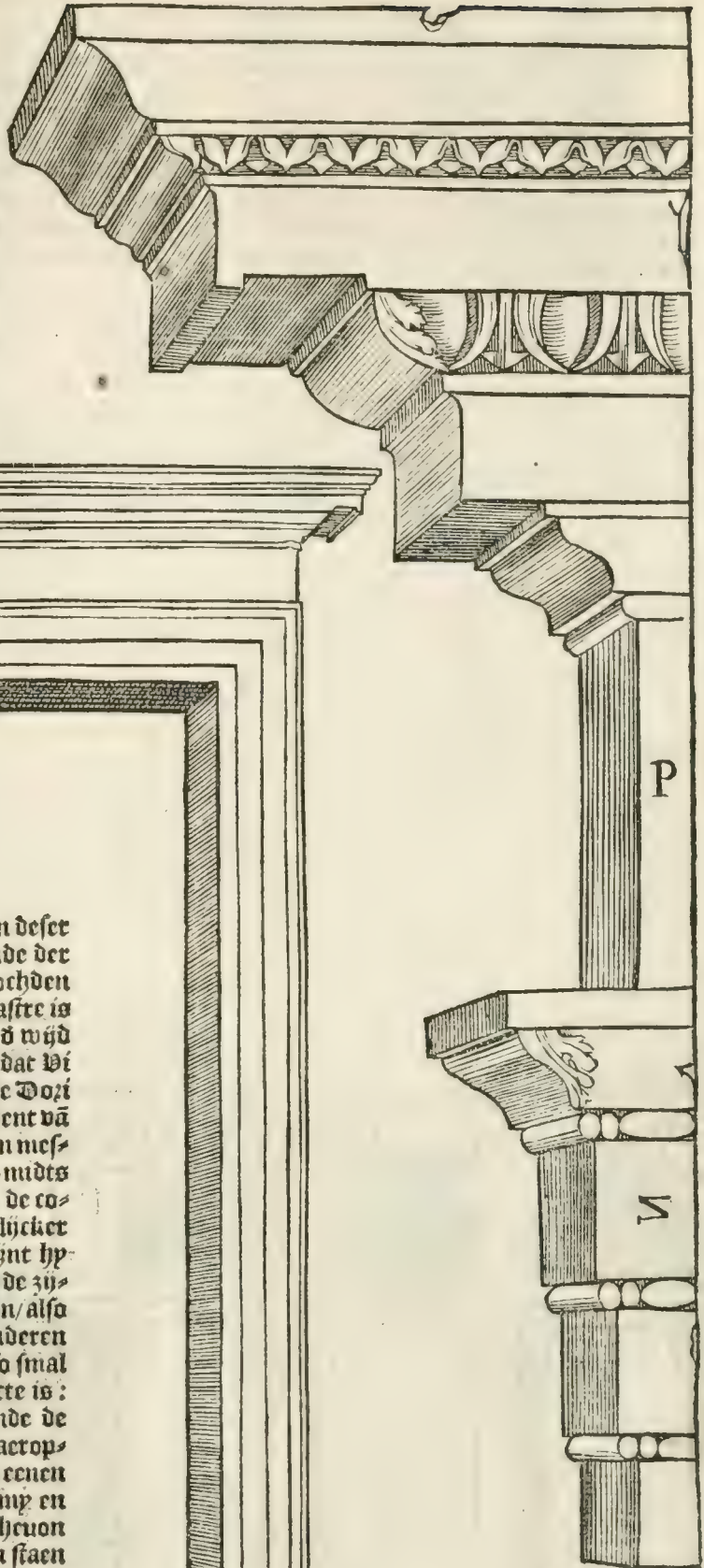

De figure hier onder bethoont dat aensien binnen dat portael / het welke zo wel inde ziden als van vooren zeer gheciert is met marbzen / ende daer toe oock van buyten / hoe wel dat het duer den tijt zeer vergaen is. De vier pilaren zyn ghecanelleert met sulchen ghetal van canalen gheluckmē hier onder siet: ende om dat de ronde columnen bouen dunder worden dan den diametre / daer den bodem der architraben van dier dieren der columnen is: willende dan de architrabe versellen met den viercanten pilaren welke bouen niet en manderen / soe en soude den bodem sinen perpendicular niet gheuonden hebben / want het soude soe veel als dminderen der ronder columnen ghesaect hebben. Dus heeft die voozicnighe Architecte de architrabe rechts bouen de vier pilaren soe veel wtghebreyt / waer duere dat sulcke dinghen voegheluck staen. Mengaen de der dueren / soe is de wydde van twarntich palmen twee minuten / ende die hoochde veertich palmen ende vier minuten. Wanden anderen sonderlinghen maten salich hier nae breeder tracteren.

Dees base is een vanden genen die aende platte pilare der tweeder ordiñe staen/ de welke midts datse verre vanden oogen staen/ hebben een astragalus voor twee/ om dwerck niet te vercrimpene.

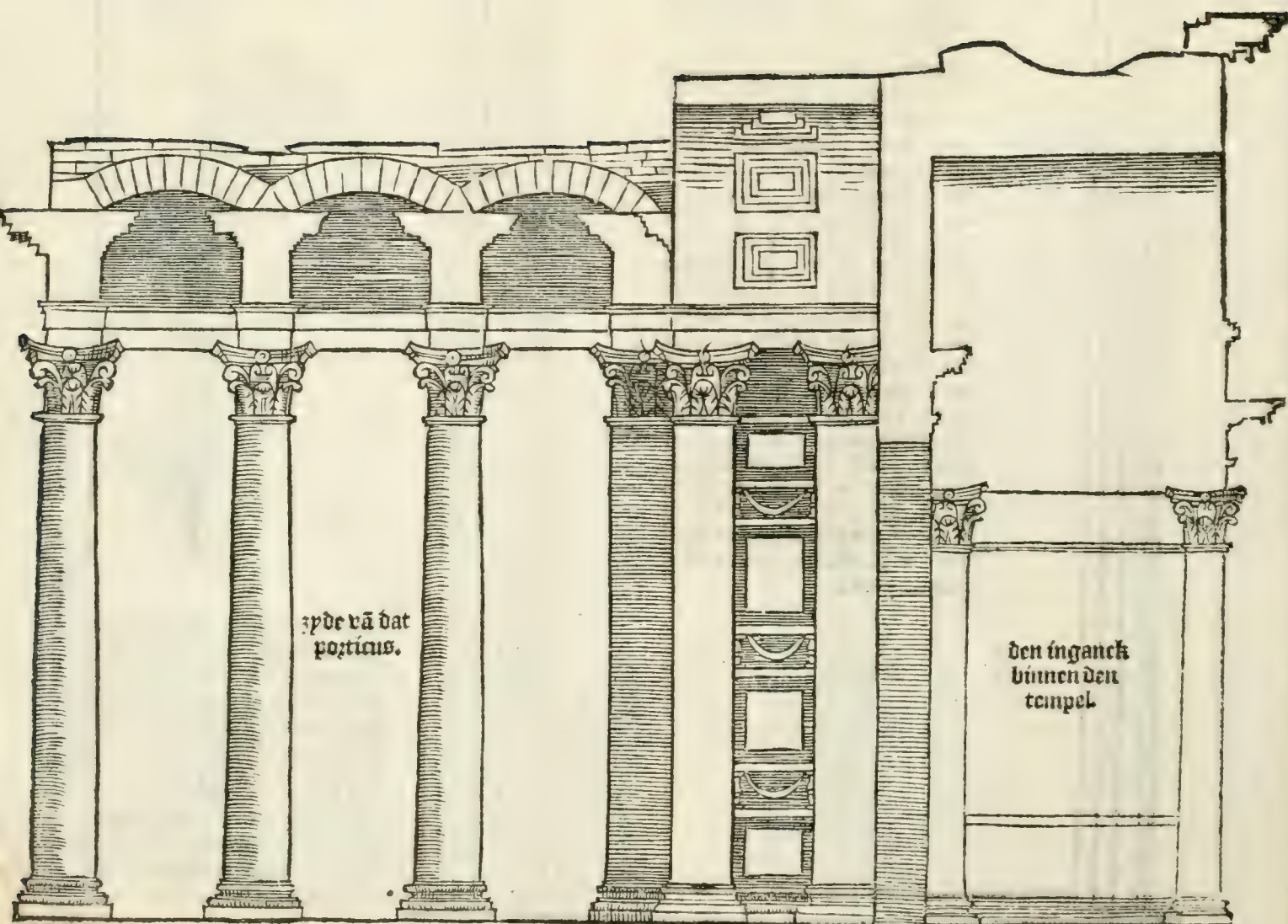
Die proportie van deser dueren aengaende der wydden en hoochden is geseft / maect zyuen pilastre is breeft van dat achtste deel d' wydden des lichts: ende al ist dat Vitruvius den pilastre vande Dorica ende vande Ionica ontrent vā dat sesste deel maect / soe en mesvoeget nochtan deser niet / midts datse Corinthie is / want de columnen Corinthie gracelijcker dan de and' zyn: noch schyn't hyzoe veel dicker te zyne als de zyden van goeder diepten zyn/ also dat dooge deen niet den anderen beuaghende / en schyn't so smal niet te zyne als hy in effecte is: die pilastren ter zyden ende de supercilie oft architrabe daeroppe / seitmen dathet al van eenen stuccke is / ende ick voer my en hebbe gheen scheydinge gheuonden / de particulare maten staen hier bezynen.

Deze cornice/frise en architrabe is bouē de duer vā dit Panthēō/ aengaende haer matē / zo is dat chitrabe oft supercilie vā d' achtste deel des lichts: de frise midts datse ongesnede is / houdt terde deel min dāde supercilie. De cornice is hooge gelijk de supercilie: de ander ledē zyn geproportioneert nade grootte / waerom datmen metten passere die reste lichtelijck vinden mach.

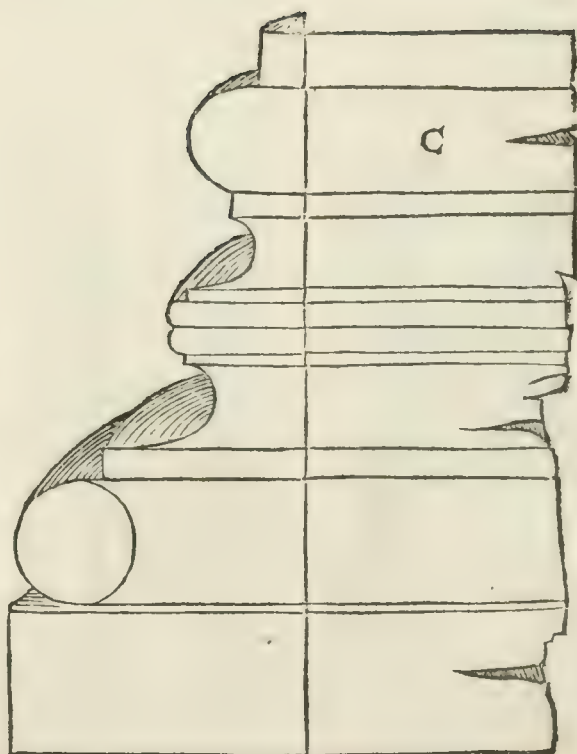
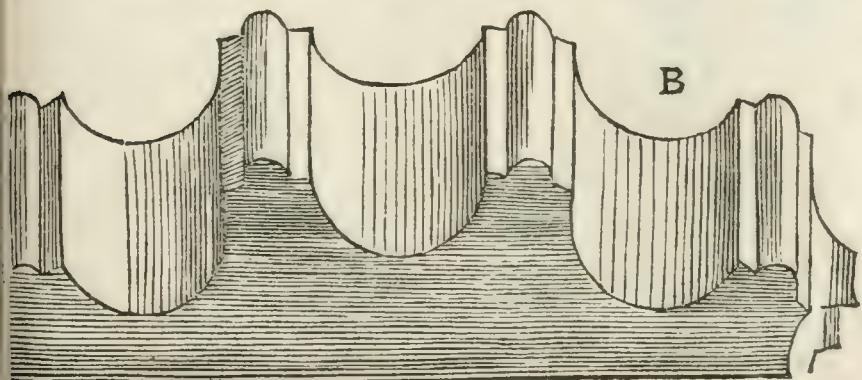
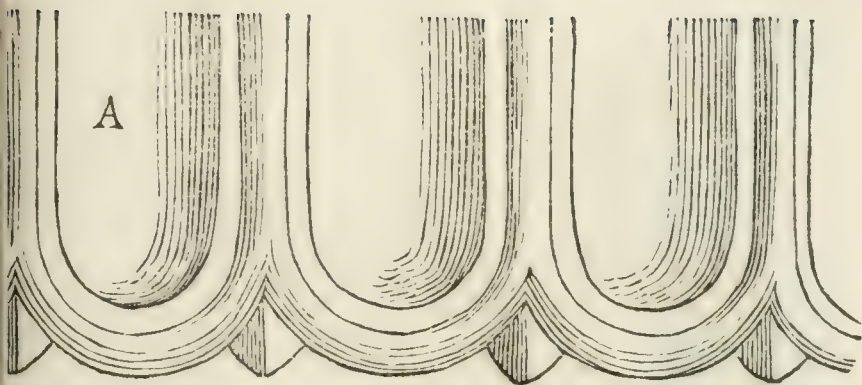
Van der Antiquiteyt.

D alle de deelen van dese alderschoonste ende voeghelixte edificie te thoonen / 3oe is wel van noode die te keertene in veel zijden / ende daeromme hebbende hier vozen dat aensicht in maieffteit ghetoonde / met alle den dingen diemen van vozen zien mach : 3oe sallick nu de loge / dat portael / ende den inganck des tempels van beziden thoonen rechts gelick dat staet. Ende sprekende vande maten / 3oe is de dicte ende hoechde der columnen ende der pilaren vozen ghegheuen / daeromme en sal ick die zelue niet meer verhalen : maer tis alleene ghenoech die dispositie der dinghen van binnen te ziene / de welke al zynze cleyne / zyn op haer mate ghetrocken ende gheproportionneert nade groote : die cleyne pilaren inden inganck des tempels zyn viercant in manieren van pilasters van de welke dat ick de maten hier nae zetten zal / want zij dienen oock op de hoecken vanden capellen binnen tontsonne den temple : ende alsoe vele als de spatie van dese d'ye intercolonnien houdt / 3oe verre strecke dat coperen welcksel daer vozen af ghezeidt is.

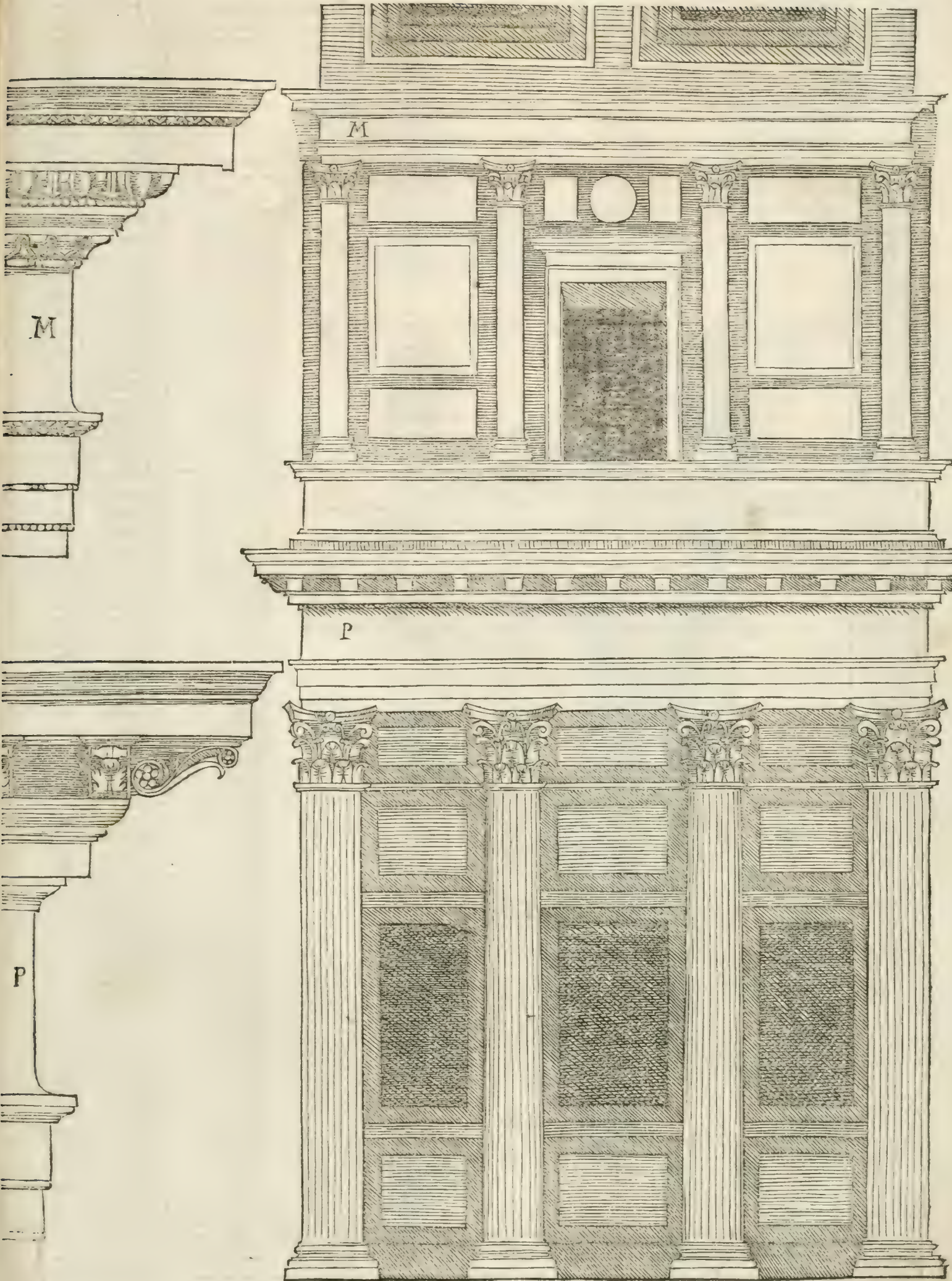
Ek en wil my niet onderwinden te scrijuen van alle de maten van elcke caueringhe vanden columnen die daer vele zijn int Pantheon/maect vande columnen voerde groote capelle/midts datse zeer schoone en wt nemende zijn/heb ick willen wat kennissen geuen: waerome dat dese figure hier onder geteekent met A en B. beghoonen dat werck der wtgroeuingen van desen twee columnen der grootster cappellen/te weten int platte/en int opstaende: aengaende de forme en dat fautsoen wordt genouch getoont duet de twee figuren/ dus willen wy nu de maten zetten: de canalen dan zijn vierentwintich in getale/ ende een canael is wiidt negen menuten en halue: dat bozel oft thorus met den twee quadzetten oft lijsten beuange tsaemen vier menuten ende een halue / want dat thorus houdt drie menuten / dus blijfster een menute en halue / ende die dan in twee ghedeelt/soe coemyt elcken quadzette op beyde de zijden d'ye quarten van een menute. Dese caueringe is den aenzien ders zeer venallijck/ ende een alzulcken werck is aende *Basilica del foro transitorio* tot ciract van eender poorten/ alsoe in vierde boeck verhaelt is. De base gheuekent met C. is vanden voerghzeiden columnen der grootster capellen in dat Pantheon/ waeraf dat de hoechde is van twee palmen ende elue menuten en halue / ende is aldus wtghedeelt dat het plinthus ondere neghenthiene menuten hooghe is: den ondersten thorus / houdt seuenthiene menuten: ende dat quadzet daer oppe houdt d'ye menuten en halue: deerste scotie oft trochille/ is van acht menuten en een derdendeel: dat quadzet onder de astragalen is van een halue menute/ende desghelijcx heude oock vander bouen de astragalen: de twee astragalen houden ses menuten en halue / dus coemyt elck astragal d'ye menuten ende een quaert te houdene: die tweede scotie bouen de astragalen/ is van sesse menuten: de supercilie (van Vitruuius alsoe genocmpt) oft dat quadzet onder dat tweede thorus is van een menute: dat thorus is hooghe seuen menuten ende twee derdendeelen: die circete dats den bandt der columnen bouen dat thorus/ al en gaedt der basen niet ane/ houdt d'ye menuten: de proiecture van deser gezeider basen/ is van d'p'entwintich menuten gheproporcionneert inder manieren hier onder gethoont.

Van der Antiquiteyt.

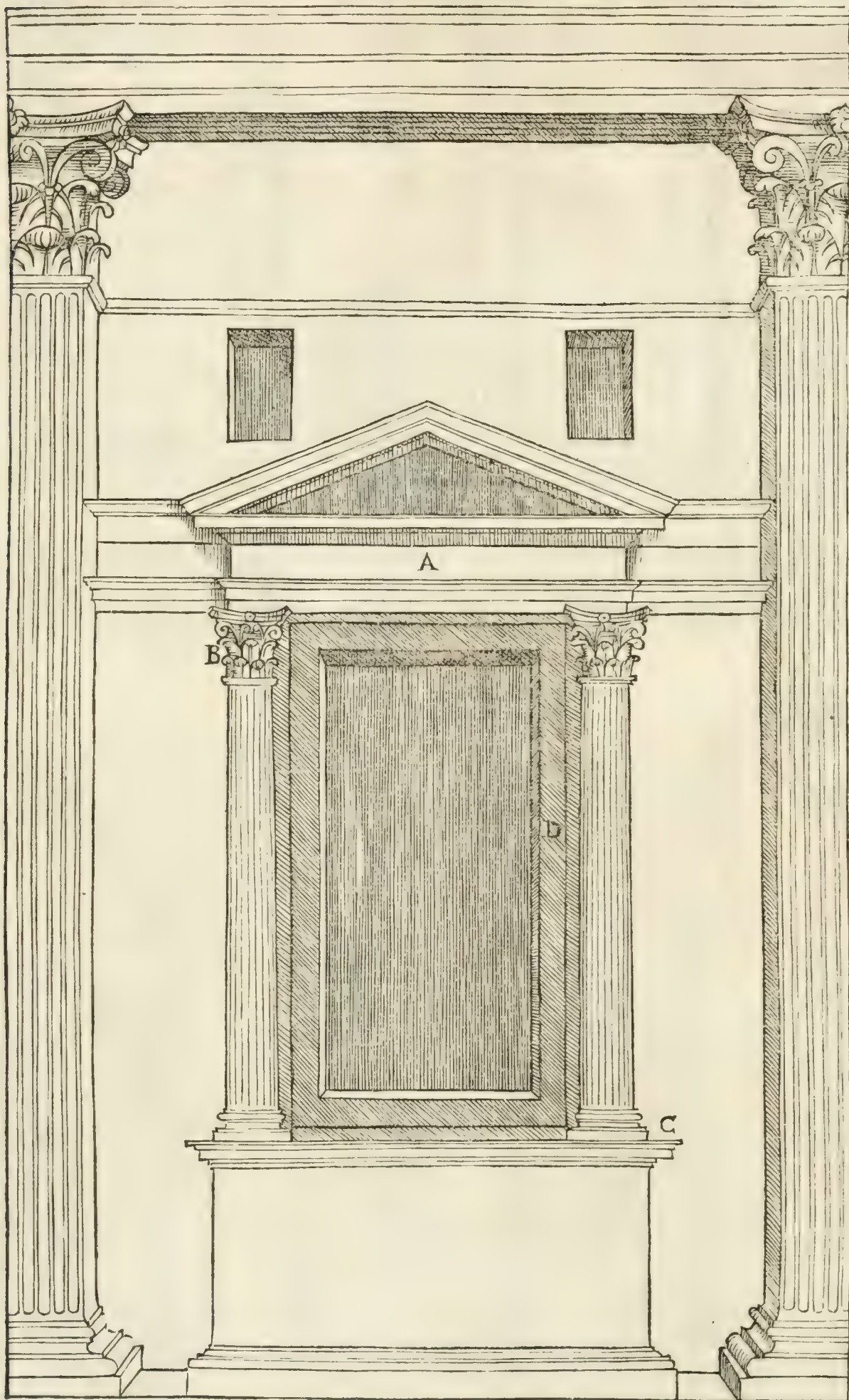
Dese nauolghende figure representert een deel van binnen dat Pantheon/te weten vanden pavimente tot bouen de tweedde cornice die de tribune oft dat ront welfsele draecht: oock sietmen bouen de cornice dat beghintsele vanden viercanten caueringhen der ghesceider tribunen: desghelijc toont dees figure in dat benedenste deel de wuinde van eene der sesse capellen/vanden welckē datter twee is in figuren vā haluen circle/ende dander viere in formen van eenen quadrangule/euen wel zynse alle sesse in daensichte ghelijcformich: elck van desen capellen heeft twee ronde columnen/ende die hoecken hebben huer vier eante pilaren/ghelijckmen inden voerghetonden grondt/ende in dees nauolghende figure zien mach: ende al is dat die selue niet in perspectiuen ghesedt en is/waer duere datmen soude moghen zien/oft het een ronde oft een viercante capelle ware: dat welke ghelaten is/om datse op haer maten bliuen soude/maer niet teghensacnde so is dese voer een viercante ghesfelt/welckmen ziet aende forme vande blinde vensters die binnen dees capelle staen/wandt dandere souden meer onmelooopen. Die dicte van desen columnen is vijf palmen dize minuten min: de hoochde vander basen is twee palmen en eenentwintich minuten: de hoochde der columnen sonder capiteel is veertich palmen: de hoochde des capiteels is van vijf palmen ende dertich minuten: ende alsoe coempt de geheele colonne met base ende capiteel achtenveertich palmen te houdene. Die hoochde vande Architrabe/phrase/ende cornice/is te samen dertien palmen en halue/en gheheel dees hoochde is gedeelt in thienen/wandt dize deelen zyn voer darchitrabe/dander dize gheeftmen den Zophoso oft der phisen/en de restende vier deelen zalmen der cornicen geuen: vanden ouerblyffel der ander leden en zet ick anders gheen maten/mids dat dese proportionalijck ouergesedt is vande principale in dees forme/welcke daer bezpden staet met .P. geteckent. Ende inder waerheyt zoe begruypmen in dees cornice/de goede iudicie vanden Architect/de welke daerinne voegende de mutilen/en wilder die dentillen niet insniden/om in die ghemeene erruer niet te vallen/daer zoe vele antijcken inne gevallen zyn/en noch heden/daechs veel meer moderner: dat erruer welck ick zeggen wille is ditte/dat alle die cornicen daer mutilen in staen/en daer onder de dentillen gesneden hebben/zyn vitios/en van Vitruvio verwoyden int vierde boeck int tweedde capiteel: en al is dat in dese cornice/de forme vanden denticulo is/diesniettemin mids dathet ongesneden is/en machmens niet danueren in desen geualle. Bouen dees cornice is een podium (oft maniere van boyfweringe) waeraf de hoochde seuen palmen en ses minuten houdt/en is vancleynder totheffingen/wandt de pilaren comen oock luttel wten muere. De hoochde der welcker tsamen met Darchitrabe/phrase ende cornice is van dertich palmen en sesendertich minuten: welke hoochde in viuen gedeelt zynde/zo sal dat een deel vooz darchitrabe/phrase ende cornice zyn: de welke architrabe/frise en cornice geproportioneert na de groote staet daer bezpden geteckent met .M. in dees cornice en oock in darchitrabe zyn de leden also wel wtgedeelt/eensdeels gesneden en partie ongesneden/dathet zyn forme niet en verduisfert/maer meer duer dat die onghesnedene leden tusschen de gesnedenen onderstoten zyn/zo zietmen inde selue een wonderlycke gratie: de venstere bouen de capelle/is om der seluer capellen licht te geuen/dat welke licht/hoe wel dat het principale niet en is/diesniettemin om dathet radialijck vande bouenste openheyt getrocken is/soe geuet der capellen haer voegelijcke claerheyt: tusschen de pilaren ende oock bouen de venstren zyn diuersche fyne steenen ingheuoecht/ende die frise vander eerster cornicen is van dalder fynste profil.

Van der Antiquiteyt.

D

Esse Figure betoont eene vanden tabernaculen die tusschen de capellen staen/ ende de pilaren vanden zijden reysen-
senteren die viercante hoekpilaren vanden capellen: hier ziermen wederom die schoone iudicie van desen Archi-
tecte/ de welke willende darchitrabe/ frise/ ende coznice/ opden muet leiden/ ende gemetret dat den viercanten pilaar

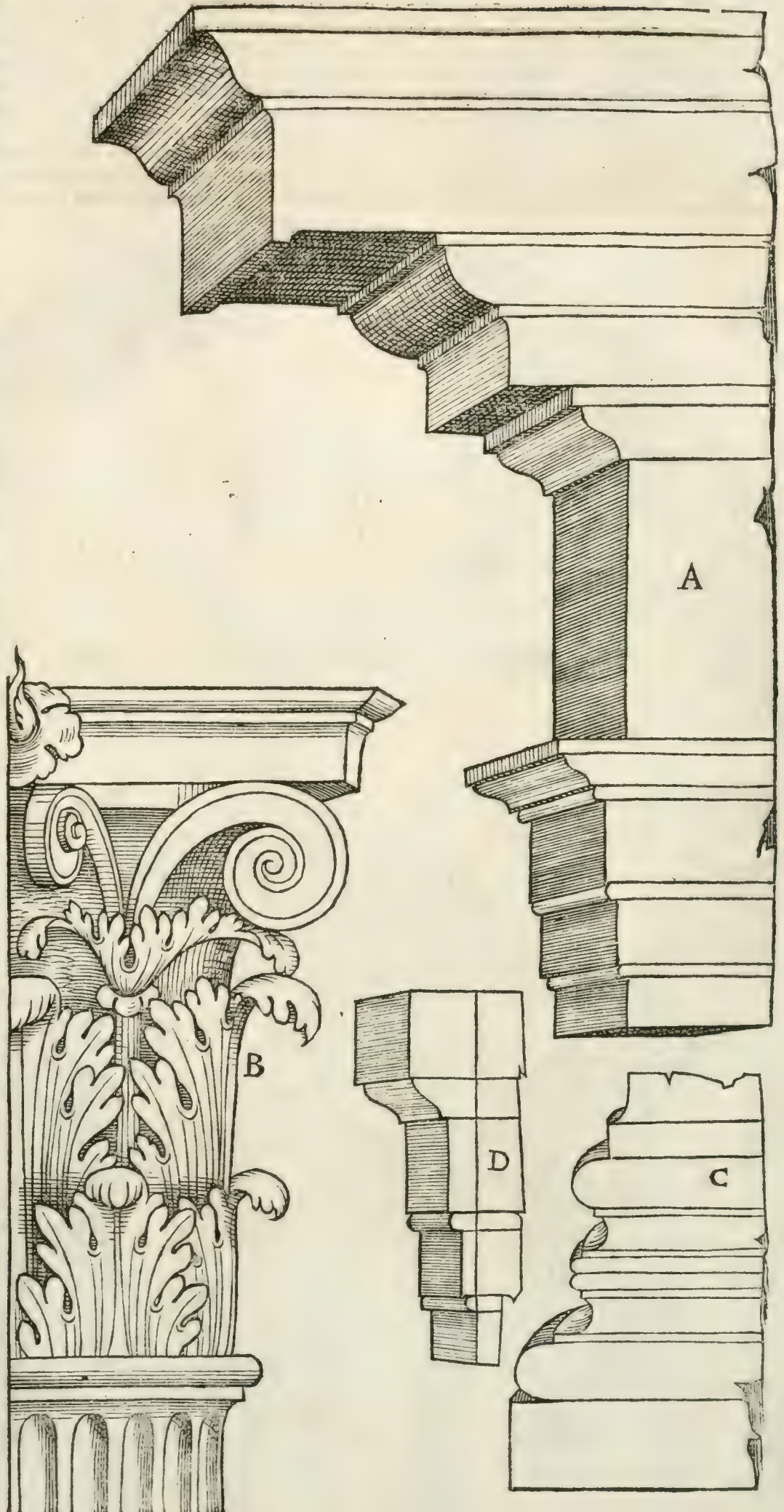

op beyden zijden
staende/ niet zo
verre tot den
muet en heft dz
men die ghehee
le projecture der
coznice daer inne
besluyten mocht
te/ soe maecte hy
daer alleene die
Scime / ende de
resse vanden an
deren leden ver-
heerde hy in een
fascie/ waerduer
re dat zulcken
werck gratioes
is / ende versel-
schapt de ordi-
ne: Die twee blinde
vensterkes acht
men dz het plaet
sen van Idolen
warē. Den voet
des tabernaculis
is hooghe ne-
ghen palmen en
de twelf menu-
ten: de dicte der
colonnen houde
twee palmen: de
hoochde is van
seftien palmen
sonder base ende
capiteel: de ba-
sen zijn hooghe
een palme: die
hoochde der ca-
pitelen is van
twee palmen en
halue: darchitra-
be houde een pal-
me/ desgheliche
houde de frise en
de is al vā sinen
profile: maer de
hoochde der co-
znicen houde een
palme en halue:
de frontispice is
hooghe vijf pal-
men: darchitra-
be bouē de twee
grootste pilare/
houde eē palme
ende. iij. quaert:
vanden anderen
maten zal hier
voorts naerder
ghetoont wor-
den/ ende van de
sen tabernaculen
zūnder dz met
scherpē gheuels
en and dypē met
ronden/ te wete
ne/ van vierde-
deel des cirkels.

D

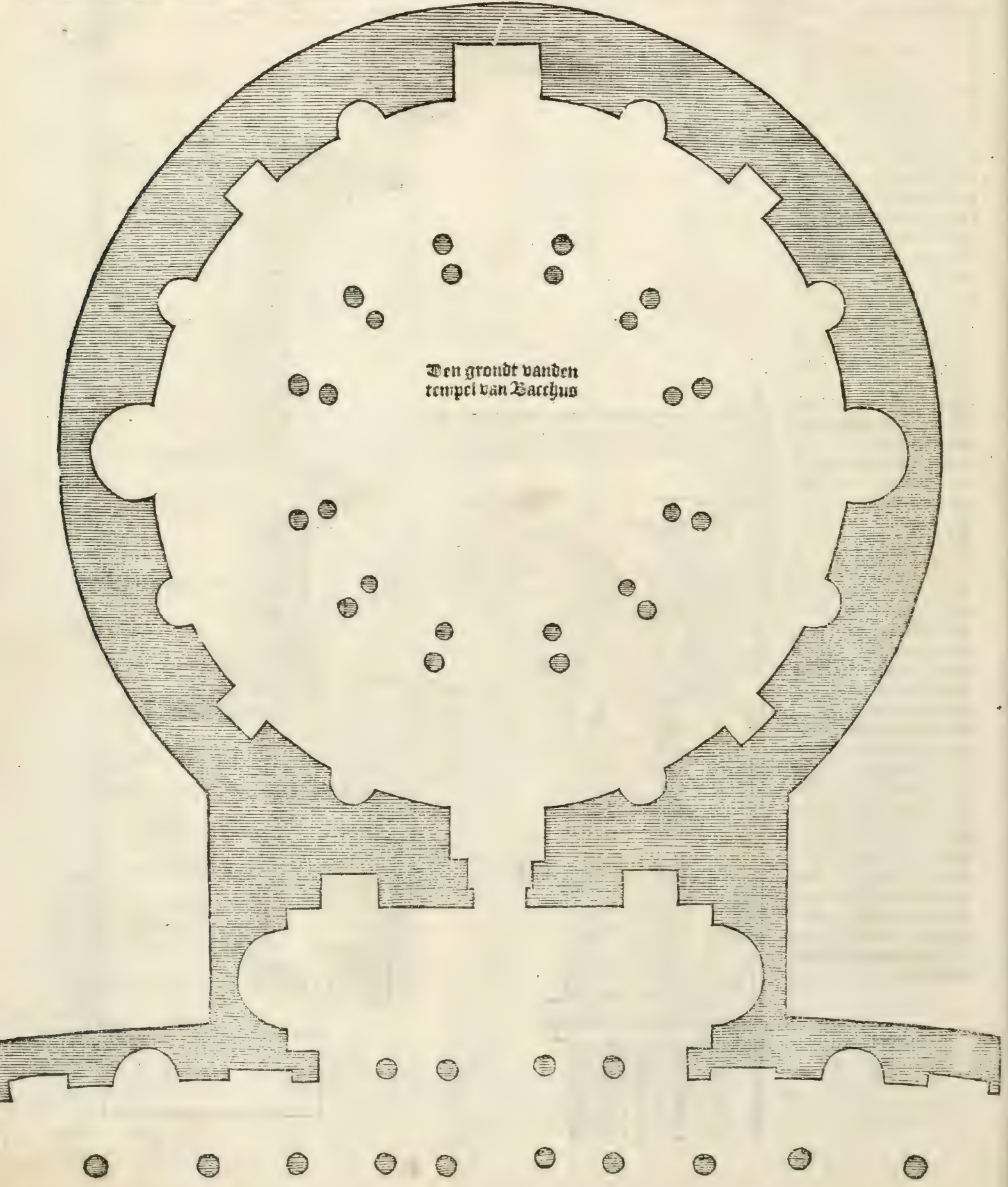
En vier
figuren
hier on-
der zijn
ledē des
taber-
nacles

int groote / gelijk
de letteren A. B. C. D.
verwijzen. Vanden ma-
ten inder hoochden is
voetgheseyt: ende vande
reste sy de Architect ghe-
noech / dat alle dinghen
van let tot let zijn van
te groote omer ghesedt / en
proportionalijck met di-
ligentien in dese forme
ghebrocht / hoe wel dat
by auonturē den studen-
ten Vitruuij dese cornice
veel te hooghe schynen
sal / teghen de proportie
der architraben ende fri-
sen / ende ick voer ny en
zoudse soe hooghe niet
makē: niettemin de zel-
ue te siene in de plaetse
welcke groote distantie
heeft / en dat sy niet zeer
hooghe en staet / thoontse
goede proportie. Dat ca-
pitel is verre vandē scri-
ten Vitruuij / want this
hooghet sonder dabacus
dan dat Vitruuius geeft
niet de abaco: nochtans
nageneene opinie zūne
de schoonste capitellen
die in Rome zūn / en niet
alleene de capitellen der
tabernaculen / maer ooc
die vande rappellen sijn
van zulcher forme / daer-
toe oock die vā dat poo-
tael: in manieren dat ick
oodecle (also ick van be-
ghinsel gheseyt hebbe)
niet te hebbene ghe-
uonden eenighe edificie
ghemaecht met meer-
der obseruantien der or-
dinen als dese: ende wil-
de ick alle beschryuen
die daer zūn soe wel bin-
nen als buyten / ick zou-
de by auontueren te
lanxaem schijnen: daer-
om sallick vā deser won-
derlijcker edificien een
eynde maken volghen-
de voorts de ander anti-
quiteyten.

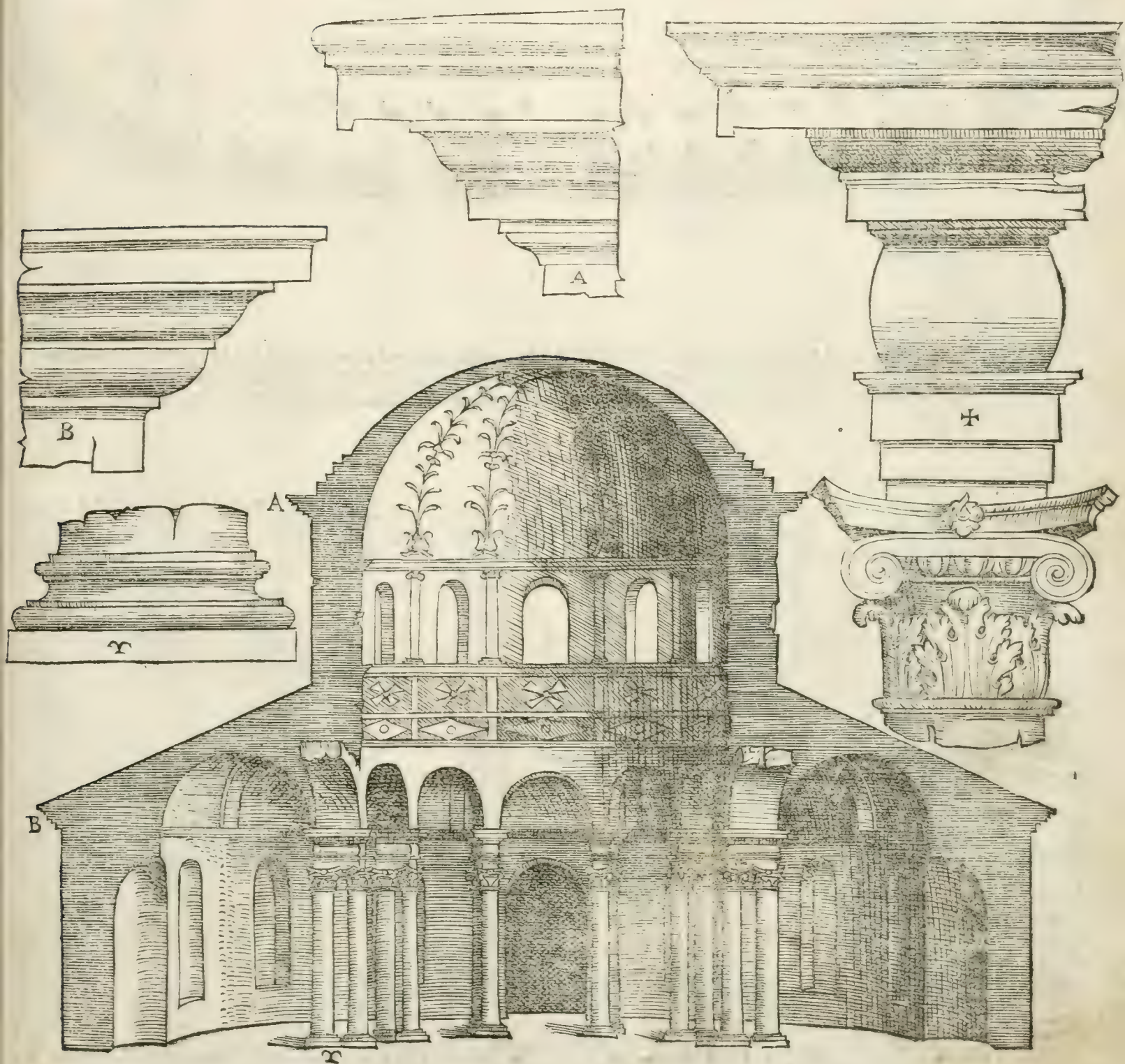
Van der Antiquiteyt.

D Een tempel van Bacchus is seer antick/en coek geheel geneech/ hy is oock rieke vā wercke/vā scoone steene/en vā muzaphe so wel indē paneitsele als inde muere/en ooc inde tribune oft rent welssede middelt/daer toe oock in dwelfsel vandē omganch/en na de ordne vā de cōposita gemaect: de geheele diametre binnē vā muere tot muere is lanc hōdert palmē/wacraf dmidelste corpus mette colonnē en sedt heut .l. palmē : inde intercolumniē vindich groote differētie vā deene tegē dandere te gelihene/ter causen d: de middelste intercoloniē oft spatie tusscē de colōnē daer mē inne come wt pootale .ix. palmē en .xxx. menu. hout/en dand tegē ouere en hout maet .ix. palmē en .ix. menu. de gene die tegē de grootste nicchē ouer staē houdē acht palmē en .xxxi. menu. en die andere viere resten intercoloniē houdē sem. vii. palmē en .viij. menu. en cenige. vii. palmē en .xv. menu. de wūdde vandē ingāc binnē/en ooc vand viercanted capellē tegē ouere/volgē op de intercoloniē: en desgelijx volgē oock de wūdde vandē .ij. grootse nicchē oft ronde capellē huer intercoloniē: dand nicchē zjn brect. vii. palmē en .v. menu. die matē vandē pootale vorē machmē nemē wt de matē vandē tēple/dwelche pootael ront gewelft is: buyt voer dat pootael was eē wādelinge met eend logē rontsom gemaect in formē vā een ey/de welcke lanc was .cccc. en .lxxviij. palmē/indē middelt wast brect. c. en .xl. palmē / en na datmē de vestigie siet. wast seer met colonnē geciert/ alst wter figure blyct.

S

Ik heb hier vozen den grondt vanden temple met den maten ghetoont/ni sallick hier onder die ortho-
 graphie van binnen in te siene thoonen/wandt van buyten is hy heel onghecleerde. Die hoochde vanden
 pauimente tot in dat bouensse vandē welfsele houdt sesentachtentich palmen: die dicke vanden colomnen
 is van twee palmen ende vierthien minuten/ haer hoochde is van tweecentwintich palmen ende elue me-
 nuten: die hoochde vande basen/ houdt een palme en seuen minuten: de hoochde vanden capiteelen/ houdt
 twee palmen ende een quaert: de hoochde vander architraben/ houdt een palme ende een quaert: alzo
 veele houdt oock de frise: maer de hoochde vander cornicen houdt twee palmen en halue. De particulare leden als
 vanden cornicen/basen ende capitellen/ ziermen hier onder gheproportionneert na de groote ende tot huere
 plaetsen ghetecheent/ desen temple staet buiten Roome ende is sinre Agneten ghededeert.

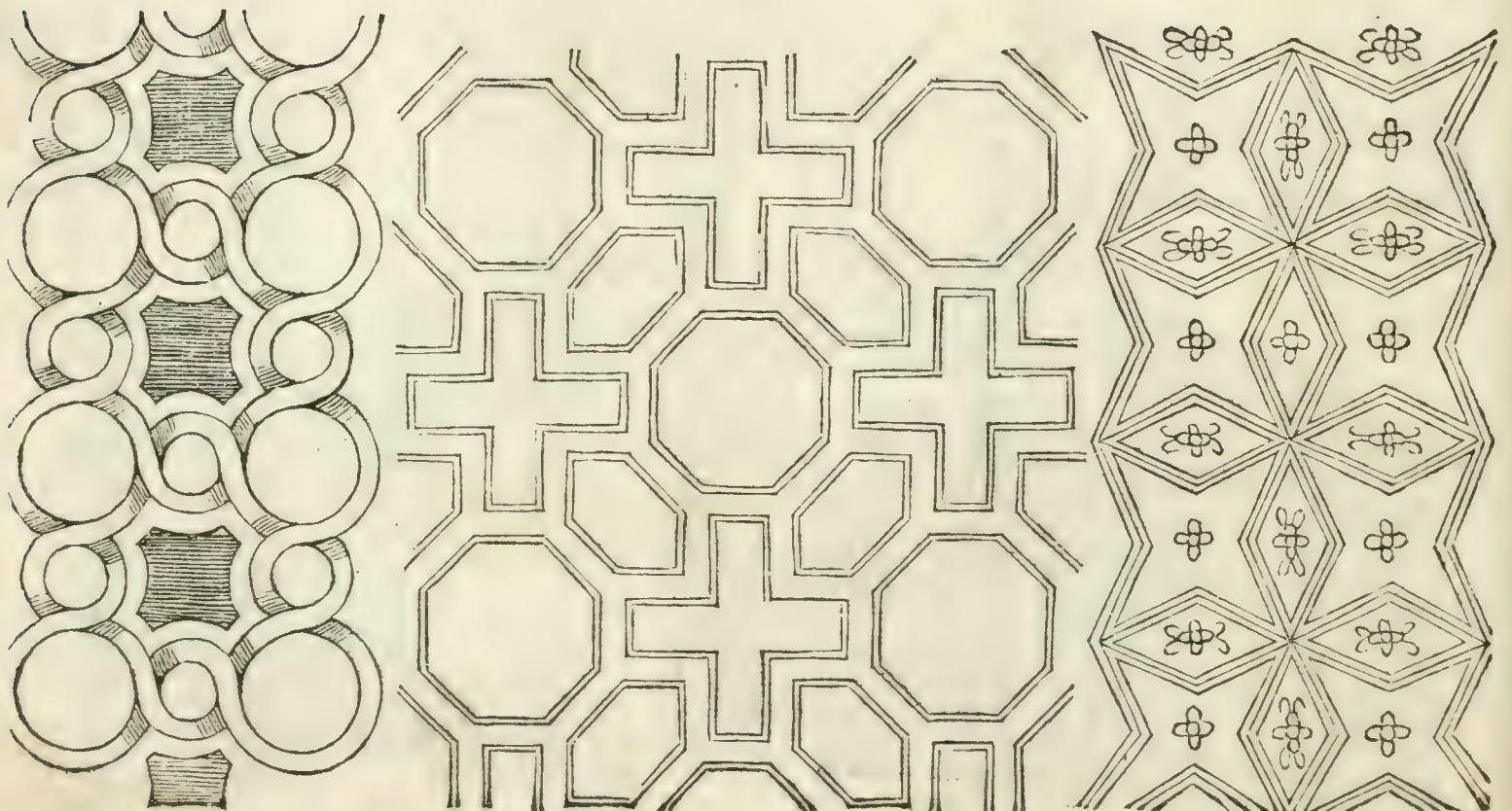
Van der Antiquiteyt.

De Ichnograhie hier onder is die ghezeide wandelinghe voer den tempel van Bacchus: met eender logien rontsomme / alsomen duet sommighe seet getuyneet de lietecken en begripen mach: ende alen met menschen elcke intercolumnie / was een nicche gheciert met columnckens: binr en de welke nicchen dat een ydole mach ghesaen hebben / ende alsoe gheseydt is soe was dit courtijl in form en quaet nochtans seer lanch te weten van vijf hondert achtentachtentich palmen / ende hondert en veertich palmen breedte.

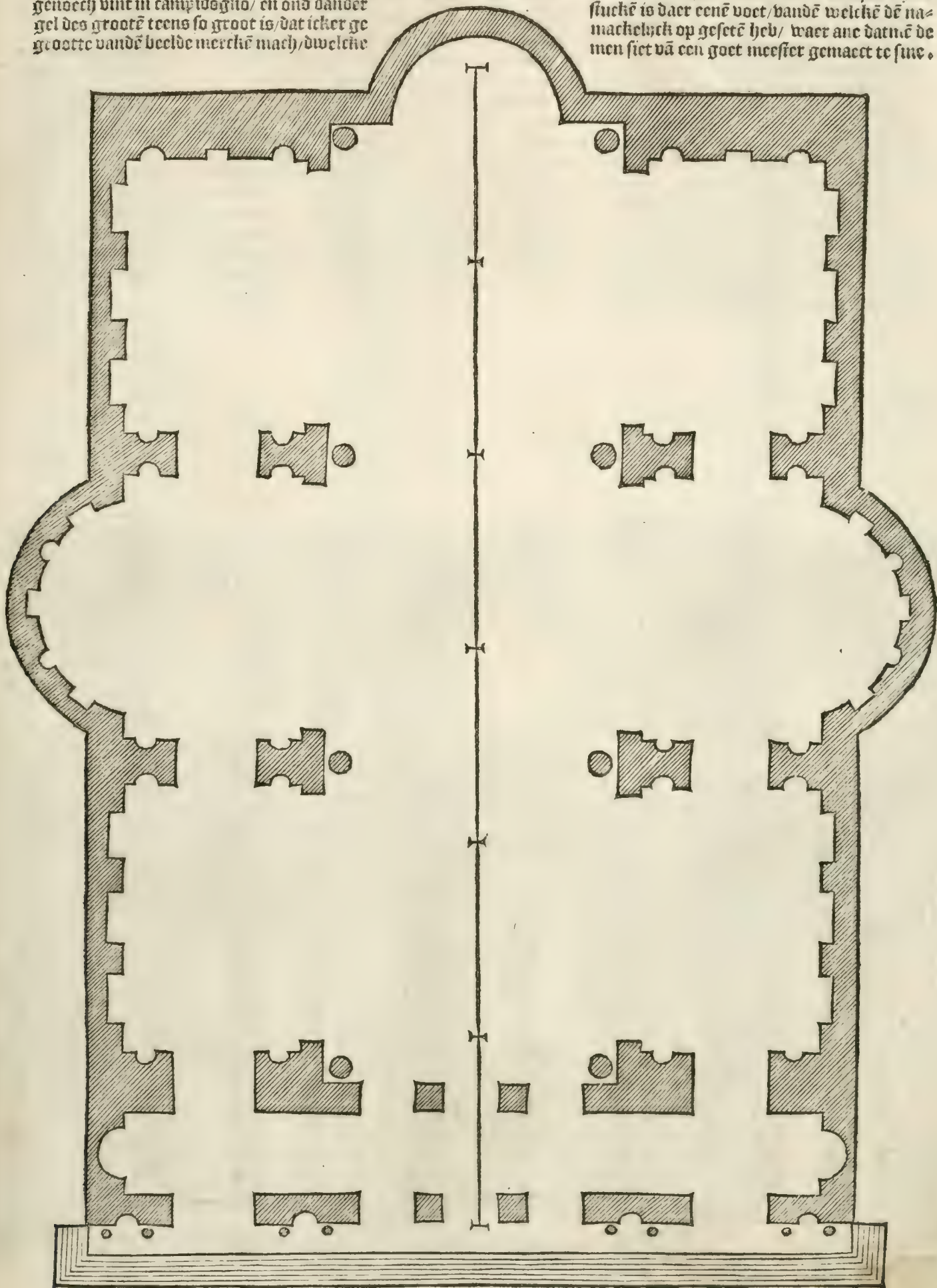

De wandelinghe voer den tempel.

Den tempel van Bacchus alsoe ick gheseydt hebbe is rijke van veel oornamenten / ende van diuerschen compartimenten: de welke ick eenfdeels (maer niet alle) hebbe willen thoonen / daeromme de drie inuentien hier onder gheteeckent staen inden seluen temple / sommighe van schoonen steenen ende andere van musapche.

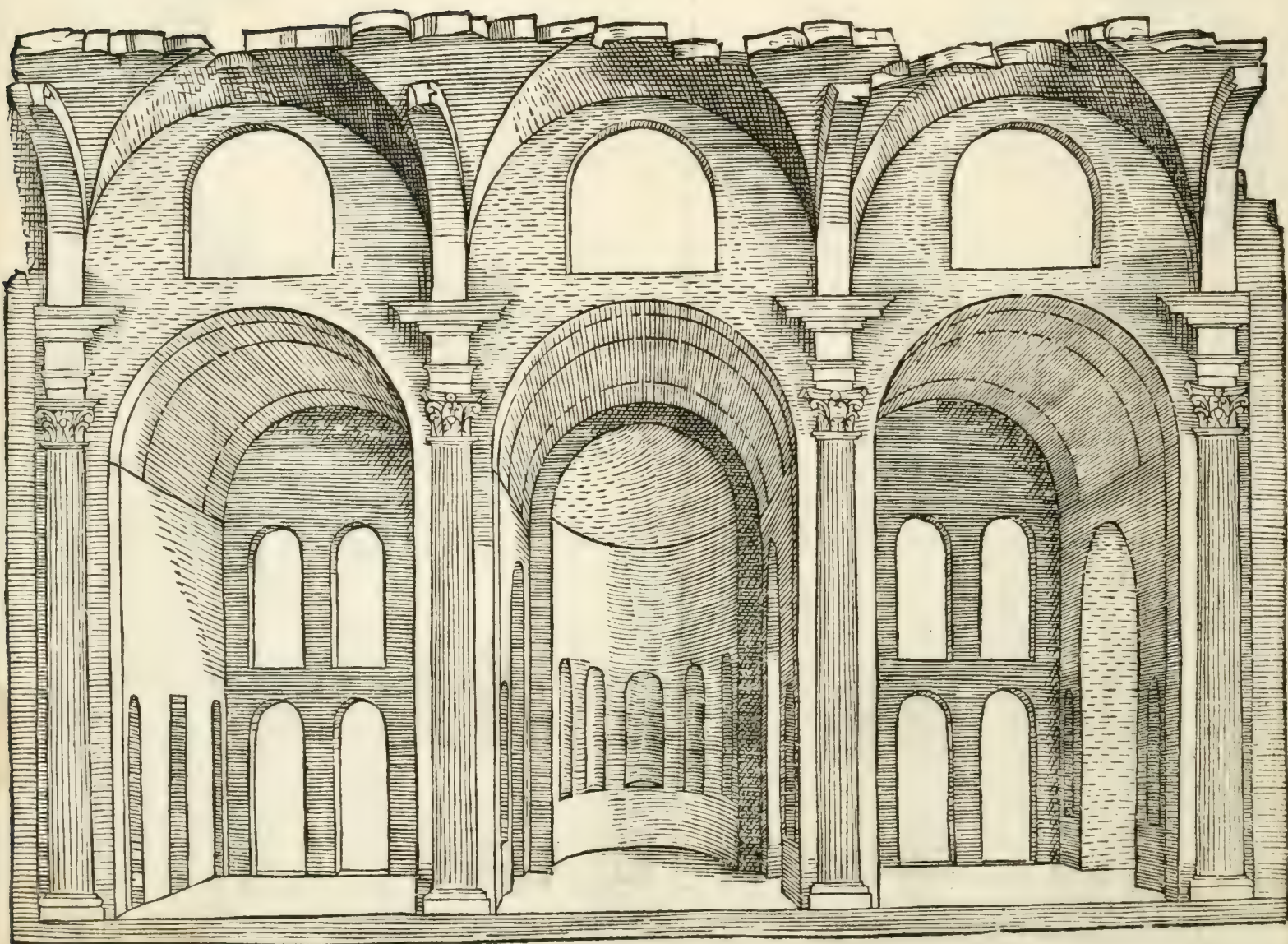

Desen temple des pais dede die keyser Vespasian? makē by de merct vā hoene/welchē tēple dat vā Plinio zecce
geyresen wort/wāt hy was zecce vciert met sculpturē en met wercke vā stucco : en noch behalvē die ornamentē
vā dē gezeidē temple/so dede Vespasianus na die doot vā Nero daer inne settē alle die beeldē zoe wel van copere
als vā merbre/ de welke de keyser Nero versacnt hadde in diuerse plaetsen/welche beeldē niet in cleynē getale en wa
ren. Noch dede Vespasianus daer inne settē zyn en zyns kindere cōterfeitsele/gemaect vā een nieu gevonden merber wt
Ethiopia genaēt Bassalto/hebben colour vā yfere een stoffe die zeer geyresen was in diē tijde: indē gezeidē temple stont
in die principale capelle eē statue oft beeldē vā wittē merbre seer groot: gemaect vā veel stuckē: vā welchē reliquē dymē
genoech vint in campidoglio/ en onsd dander
gel des grootē teens so groot is/dat icker ge
grootte vandē beeldē merckē mach/dwelche
stuckē is daer eenē voet/bandē welchē dē na
machelijck op gesetē heb/ waer ane datmē de
men siet vā een goet meester gemaect te sine.

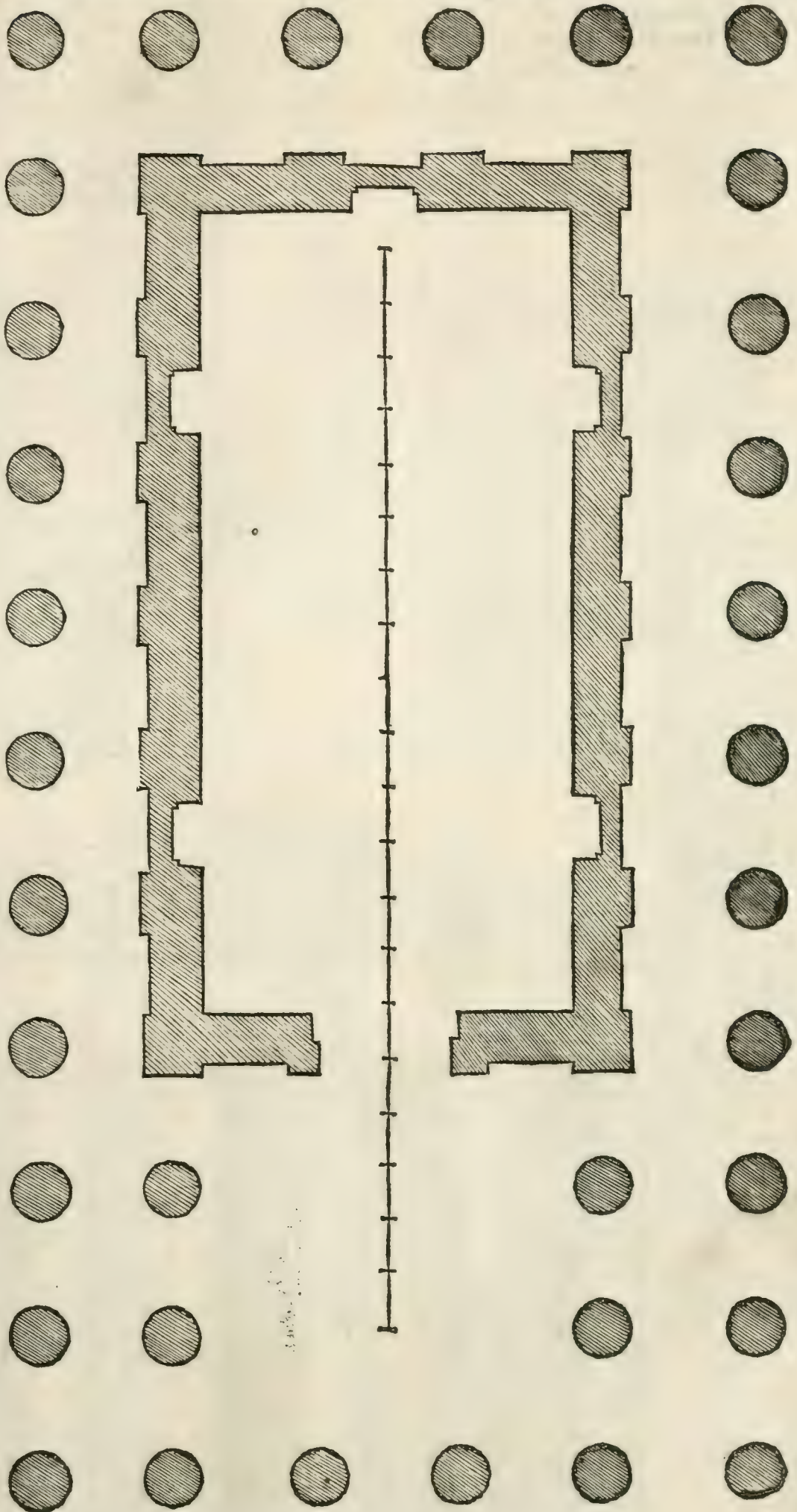

Van der Antiquiteyt.

DEn ghezeiden temple is ghemeten met ellen/ ende die elle is ghedeelt in twalef portien ghenacmpt oncen / 30 is dan die linie welke inden middelt vanden gront des tempels staet een halue elle : ende ten ierffen is de lingde der logen omtrent van hondert ende .xxij. ellen/ en die breedde is vyfshien ellen: de wijdde vande nichen voer inde logie/houdt thien ellen : de dicte vande pilaren des ingang is vijf ellen/ en tusschen den eenen pilae en den anderen zijn thien ellen : die inghangen tot beyden zyden / soe wel des pooztaels als des tempels zijn wydt seftien ellen : de lingde vanden geheelen temple is omtrent hondert en tseuentich ellen : de breedde / houdt hondert vyfseuwintich ellen : de hooftplaetse ind middelt/houdt dypenwintich ellen : de zyden vande pilasters daer die ronde colommen teghen staen/is neghen ellen en halue : ende die dicte vanden colommen is van vier ellen ende vier oncen en halue/en zijn ghecanelleert/welcher canalen vierentwintich zijn: de caue van eenen canale is wydt vijf oncen/ende zijn lisse houdt een ouce en halue : de breedde vande principale capelle is omtrent tweendertich ellen/ende is van haluen circle: die vanden zyden gheteeckent .A. en .B. zijn seuenendertich ellen breedt/ ende gaen seftien ellen inden muer/ dwelch nu dan eenen haluen circle is : de dicte vanden muer rontsomme den temple is .xij. ellen / hoe wel dat hy in veel plaetsen ter causen vanden onderbogen veel dunder is : de circumferentien vanden capellen/zijn ses ellen dicke : tusschen den eenen pilaster ende den andere is vyfseveertich ellen : van veel nichen/ende vensters/ met meer ander particulare dinghen/ machmen begripen duer de ghezeide maten/wande de figure is gheproportioneert . Aengaende die Orthographie dats dit naevolgende opstaende/mids dat den grondt zeer ghedeet is vanden ruinen/ en hebbich niet van onder aenden grondt totter cimen moghen meten / maer duer zoe vele als ick begrepen hebbe wt een deel vanden gront ende ooch vanden ruinen diemen daer ziet/ zoe heb ick dit opstaende ghemaect : ick en ben niet wel zeker oft die colommen dat pedestal onder hebben oft niet/mids datmen den voedt vanden colommen niet en ziet : ende al ist ooch dat Plinius dese edificie zeer gheprezen heeft/nochtans zinder onvoeghelicke dinghen inne/ende aldermeest de cornice bouen die colommen/de welke en verselsapt haer met gheenen dinghen/maer blyft naect alleen staende.

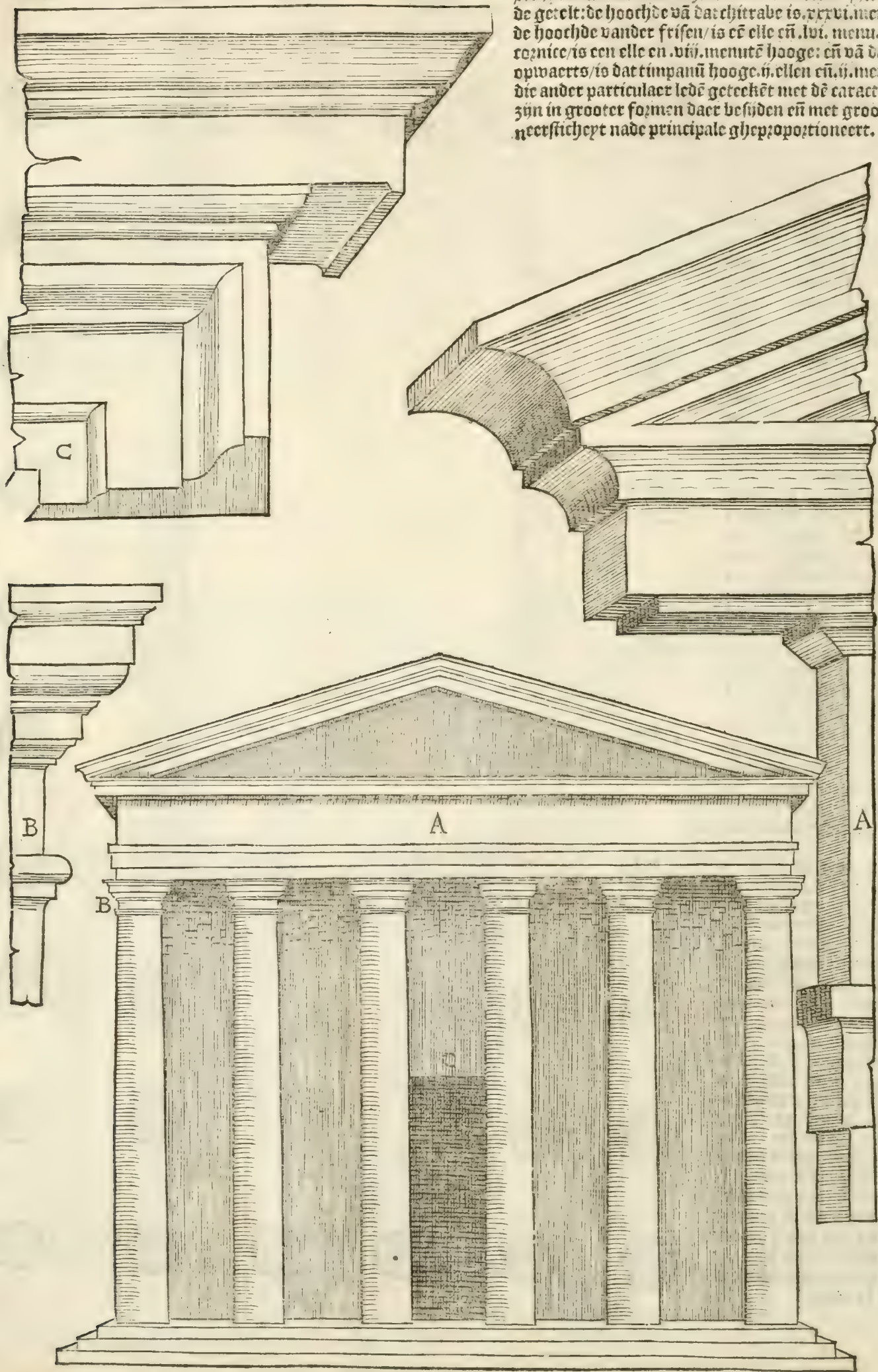

Dese edificie wordt ghe-
noempt den
temple Pietatis/ den
zeluen temple is alte-
male van eenen rou-
wen steene gheniaect
den welken datmen
daer Tiburtij noempt
na den Tyber: maect
mits dat den zeluen
steen spogiaelich en
ghegaet is/zo was hy
al met een plaestre die
men stucco noempt ge-
dect/ ende hy is zeer
gherupneert/ wandt
men en siet daer gheen
lictekenen van ven-
sters/ dies niettemin
hebbende inden gronde
gezedt daerse best voe-
ghen souden: dees edi-
ficie is met een ander-
elle gemeten/ de wel-
ke ghedeelt is in tsef-
tich menuten/ ende die
linie duer de middelt
vande grout dees tem-
pels/ is dat derde deel
vander ghezeider el-
len: ten iersten zyn de
colommen dicke een
elle ende achtien me-
nuten: de intercolom-
nie is van dyp ellen en
vierthien menuten: de
wydde vander pooz-
ten is vier ellen ende
vierthien menuten en
halue: de dichte des
muers is van een elle
en twintich menuten:
de lingde vanden tem-
ple/ is achtie ellen en
twintich menuten: de
breedde des tempels/
houdt acht ellen en
dertich menuten: de
galerie rontsom den
temple was plat ghe-
welft/ met viercanten
perken/ maer hoe dat
de wyde plaetse voer
den temple ghewelft
was/ en kannen niet
bevinden ouermits de
ruppen: de colommen
van desen temple en
hebben gheen basen/
noch eenighe cincte/
oft proiecture/ maer
sy staen bloot op ha-
ren grondt/ oock wa-
ren sy (also gheseyt is)
van Tibertij gemaect
en met stucco gedect/
desen temple hadde de
frontispicie achter en
de vooren.

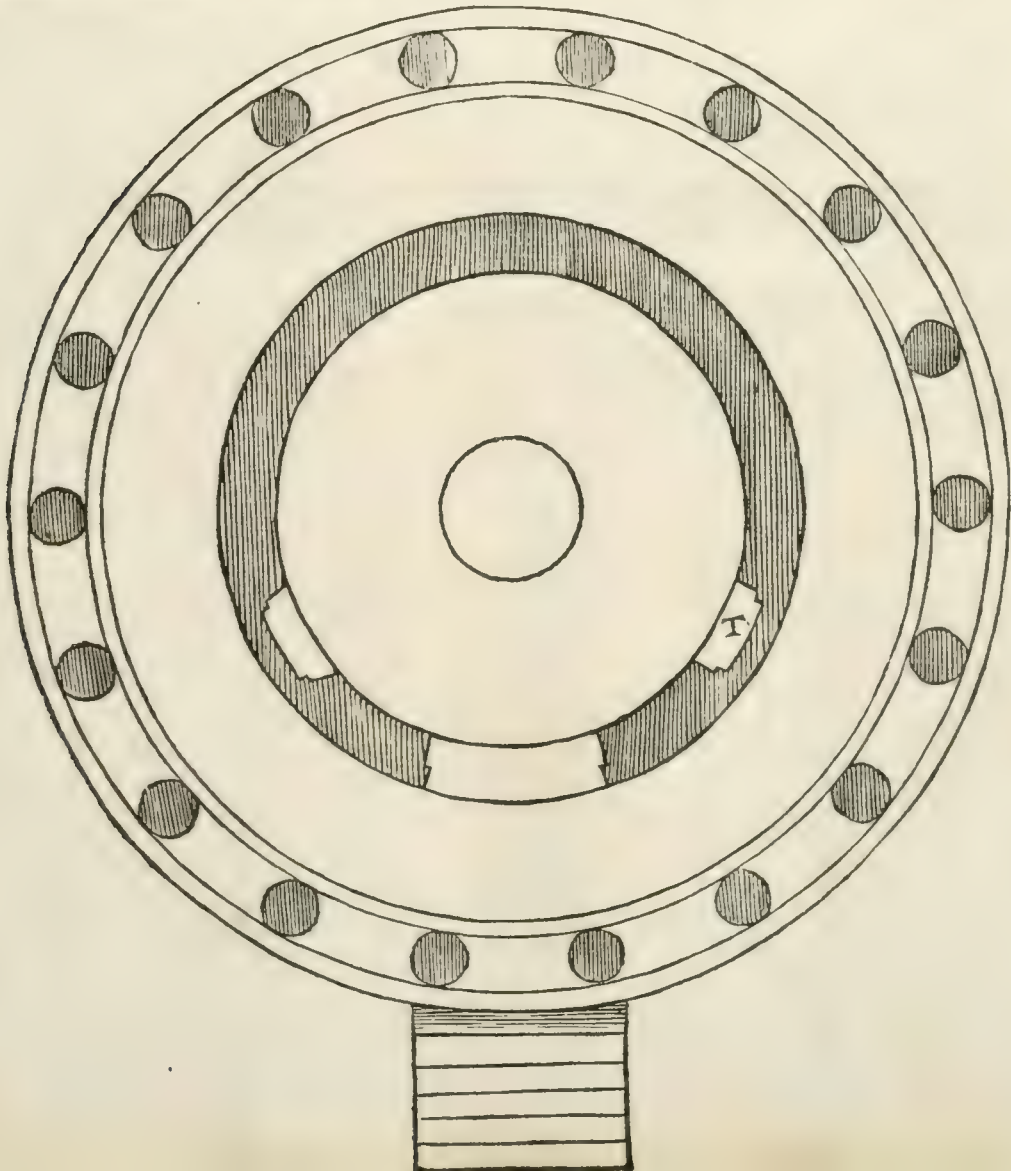
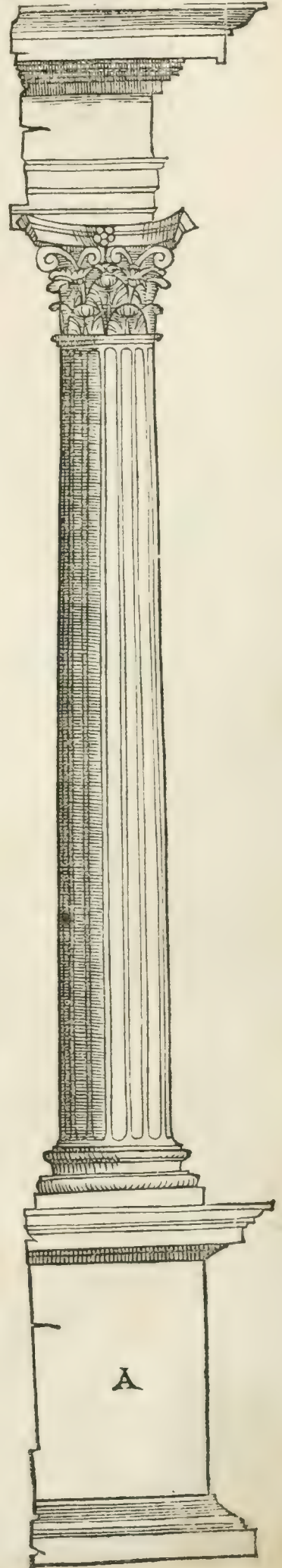
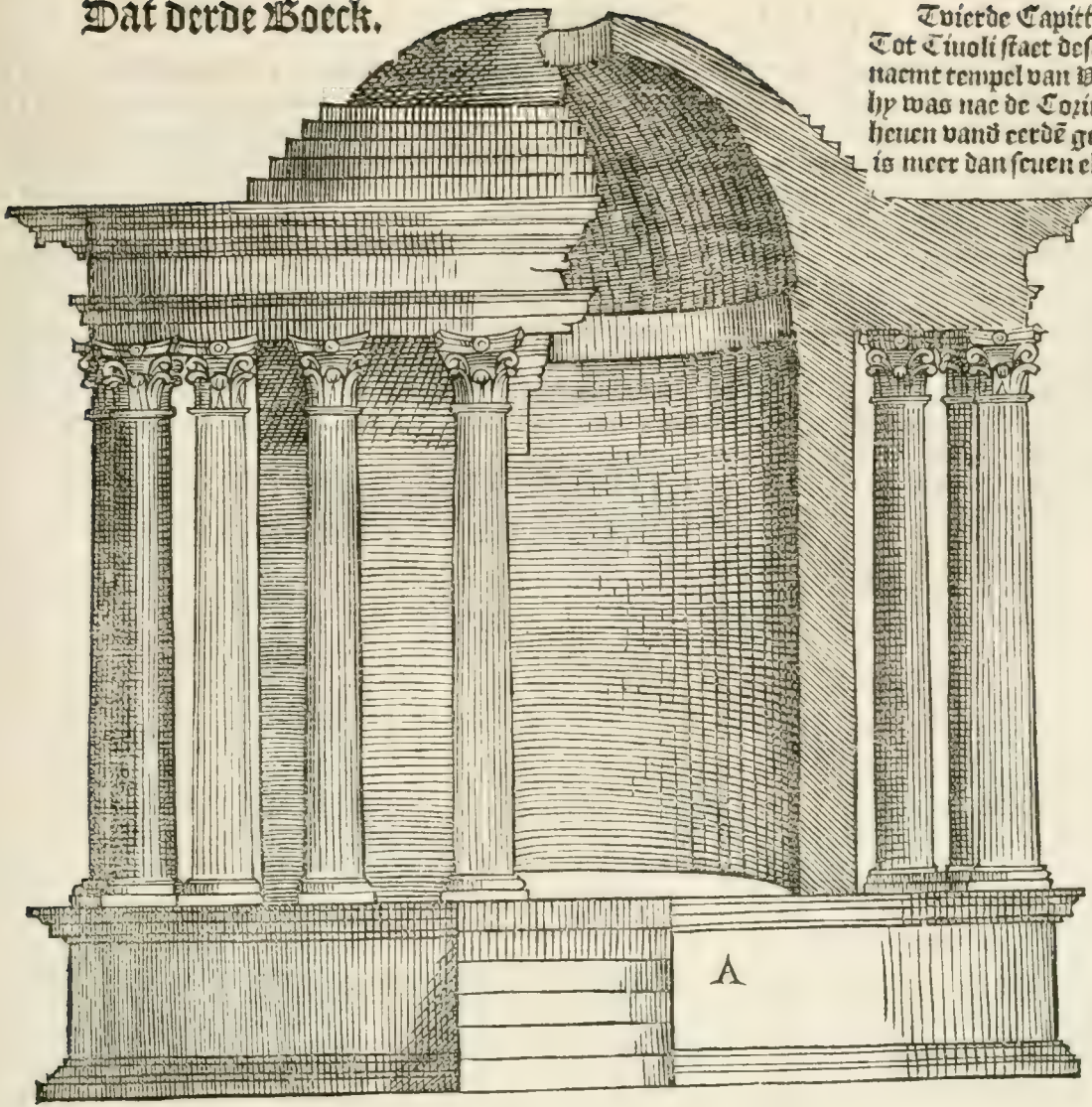

Van der Antiquiteyt.

De hoochde vande colomne met den capiteele is drie menute min da thid ellen: haer dicte breedte (also geselt is) houdt een elle en .xviij. menute; en de dicte beuen is van een elle en .xv. menuten: de hoochde vande capiteele is .xlvij. menu. maer dat bozel en cincte d colom. sijn me de getelt: de hoochde va dat chitrabe is .xxxvi. menu. de hoochde vander frisen is ee elle en .lvi. menu. de cornice is een elle en .vij. menute hooge: en va daer opwaerts is dat timpani hooge .ij. ellen en .ij. menu. die ander particulae ledē geteckēt met de caractere zyn in grooter formen daer besijden en met grooter neetsicheyt nade principale gheproportioneert.

Tot Tuoli staet desen temple op een riuere en wort genacmt tempel van Vesta. en is dinceste deel gheruineert: hy was nae de Corinthia wel gewoicht: vozen is hy verheuen vand eerde gelick dat basemet staet / maect achter is meer dan seuen ellen muers onder d'basement.

Van der Antiquiteyt .

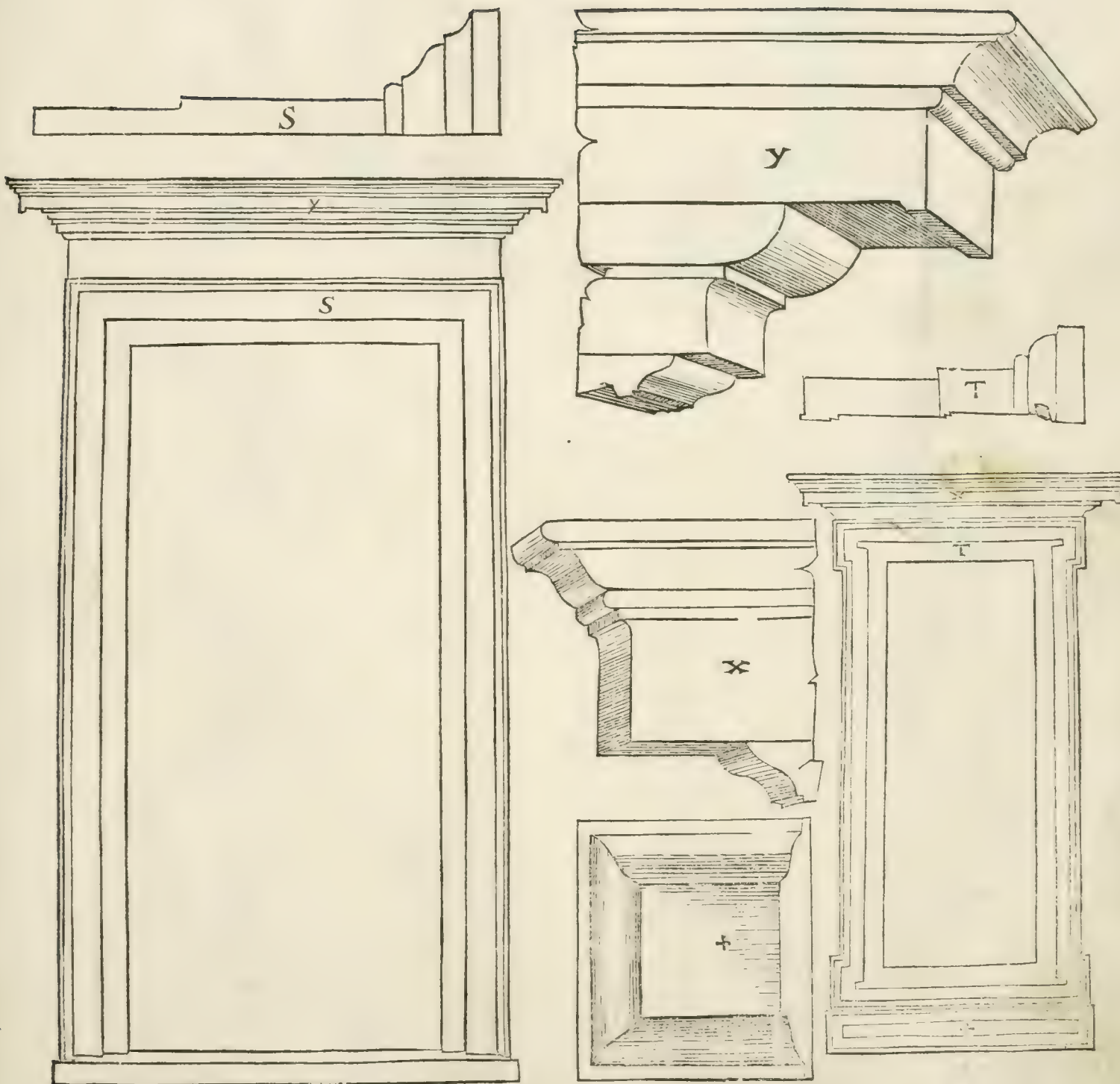
D

Een ghezeiden temple is met de laetste elle van tseftich minuten ghemeten / ende ten ierften zyn die
 colommen dicke / een elle ende seuenthien minuten: de intercolomnie houdt twee ellen ende vierender-
 tich minuten: tusschen de colommen ende den muer / is twee ellen en halue: de dicke des muers / is een
 elle ende dertthien minuten: dat pauement des tempels binnen / houdt twaelf ellen en halue: dat pe-
 destal gheteeckent . A . met der colommen ende haren ornamenten / diendt tot die gheheele ordene des
 tempels: de hoochde vande base des pedestals is vyuenveertich minuten: ende dat velt des pedestals /
 houdt twee ellen ende achteveertich minuten: de cornice / is seuenendertich minuten en halue hooghe: de hoochde
 vande base der colommen / is achtendertich minuten en halue: den tronck der colommen is thiene ellen hooghe: dat
 capiteel is een elle en vierentwintich minuten hooghe: darchitrabe / frise ende cornice / zyn tsamen ontrent twee ellen
 en halue hooghe: de duere hier onder gheteeckent met . S . Y . houdt inder hoochden neghen ellen: de breedde des liches
 onder is vier ellen en vier minuten / maer de wydde inder bouensse houdt d'yp ellen en vierewyftich minuten / de welke
 duere bouen ghemindert is nae de leeringhe van Vitruuio: dat antipagmentum is breedte tweeewyftich minuten en
 halue / maer de supercilie (nides der munderinghe) en is maer eenewyftich minuten: de physe es dertich me-
 nuten hooghe / ende de cornice vierentwintich minuten. De venstre gheteeckent met . T . ende . X . is
 breedte een elle en sesenveertich minuten en halue / ende haer hoochde houdt vyf ellen en d'yp
 minuten / en is bouen gemindert ghelijck die duere: dantipagmentum is breedte eenen-
 dertich minuten en halue / ende de cornice houdt oock soe vele: maer dander
 particulae leden zyn in grooter formen / met den zeluen
 letteren gheteeckent daer by ghesedt / ende wel
 gheproportionneert: dese venstre is
 buyten ende binnen
 ghewoicht.

Dits dat derdendeel vander ghemeneeder ellen van tseftich minuten / met de welke
 dat den voerghetoonden tempel ende dit nauolghende mede ghemeten was.

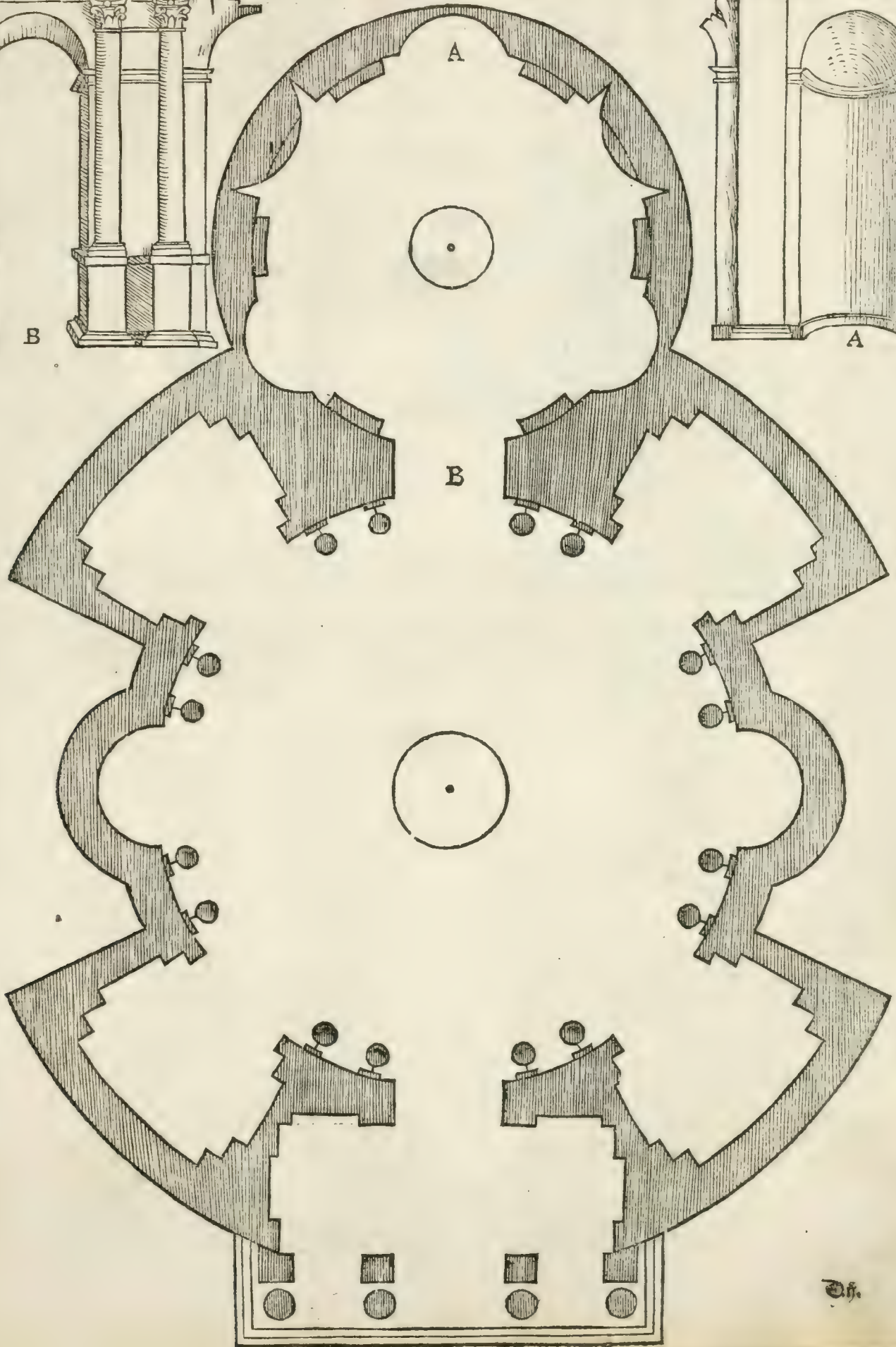
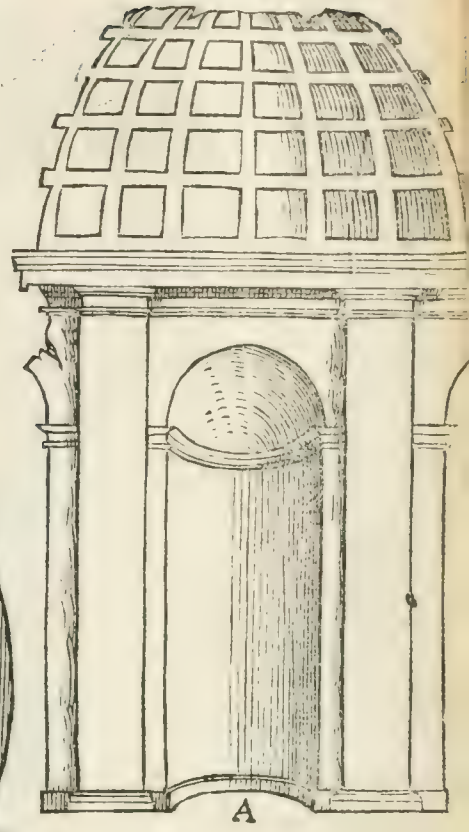
Van der Antiquiteyt.

Byten noome staet desen zeer gherupneerden temple / ende is den meeffendeel van ghebacken stee-
 nen ghemaect / oock en zietmen daer gheen van desen ornamenten inne die ick opgherecht hebbe :
 maer duer zoe vele als men wten grondt begripen mach / ende oock considereren die ghepropor-
 tieerde hoochde / zoe mocht het gheweest hebben inder manieren / ghelijck daer die twee stucken be-
 ziden met .A. ende .B. gheteeckent staen : dus hebben wij alleene de maten vande Ichnographie
 oft den grondt des tempels / vanden welken maten datmen dat werck der orthographien begryp-
 pen mach. Dese Ichnographie oft plante dan is met de oude roomsche palme ghemeten / ende ten iersten is de duere
 vanden tempel wydt / tweeentwintich palmen : den diametre van desen tempel / houdt negenestich palmen en halve :
 de twee necken vande zijden / zijn wydt ghelijck de duere : desghelijck is de duere vanden minderen temple / oock van
 hier breedten : alsoe zijn oock de vier capellen daermen inne gaet vander gheseyder wydden / maer achterwaerts wo-
 den zij wydere / ouermidts dat de mueren vanden zijden na den centre vanden tempel loopen : ende dese vier ca-
 pellen soe veel als men begripen mach / ontfanghen haer licht vanden zijden : den diameter vanden clep-
 pen tempel / is lanck dryentstich palmen : de capellekens soe wel de wtgheljoelde / als de ghe-
 heuene / zijn breedte vyfthien palmen : maer van dees twee geheuene capellen / en can ick
 niet ghemagineren hoe datse opwaerts eynde ghenomen hebben / want daer
 en staet zoe veel niet recht oppe / datmen daer eenich bescheet af soude
 moghen sien dan een beghinsel bouen der eerden : ende alsoe ick
 gheseyt hebbe / al esst dat men daer niet en siet hoe dees
 edificie bouen der eerden ghestaen heeft / zoe heb
 ick niettemin nae mijn goetduncken dees
 orthographie willen ophoffen :
 ende daeromme dat deel
 op deen zyde ghetee-
 kent met der .B.
 representeert
 een stuck
 vanden
 grooten tem-
 ple / ende dat an-
 der deel gheteeckent
 met der .A. be-
 thoont een
 partie
 vanden cleynen tempel.

Die oude roomsche palme van twaelf vinghieren ende achtereentich inchten.

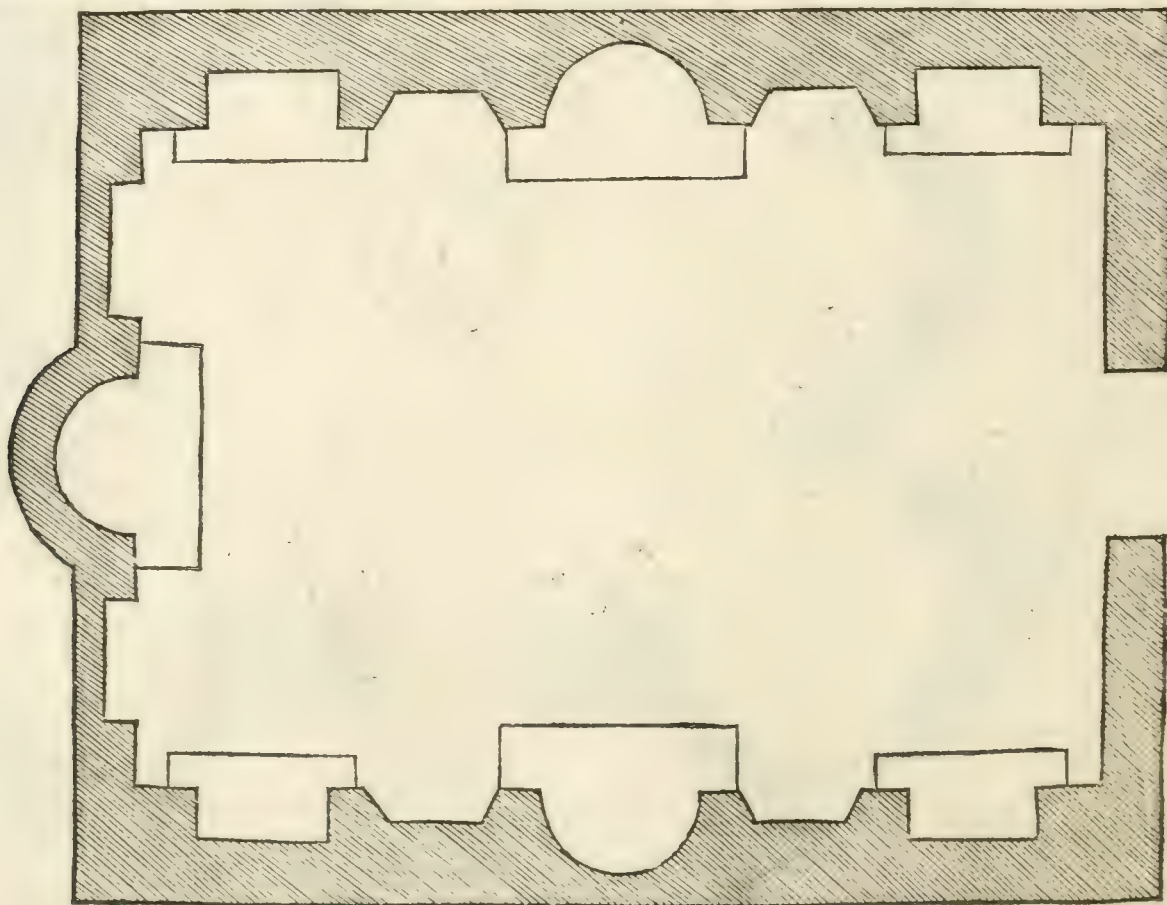
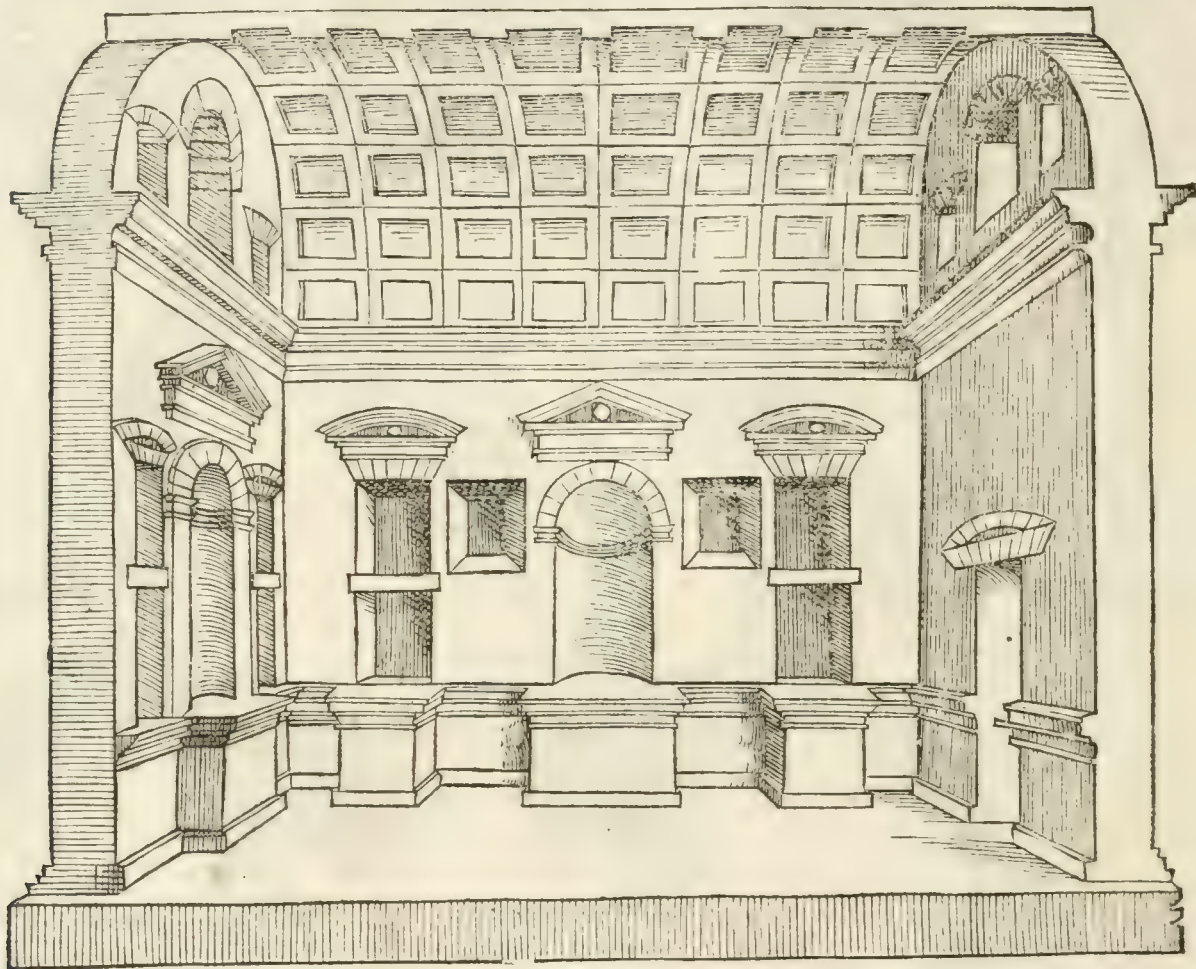

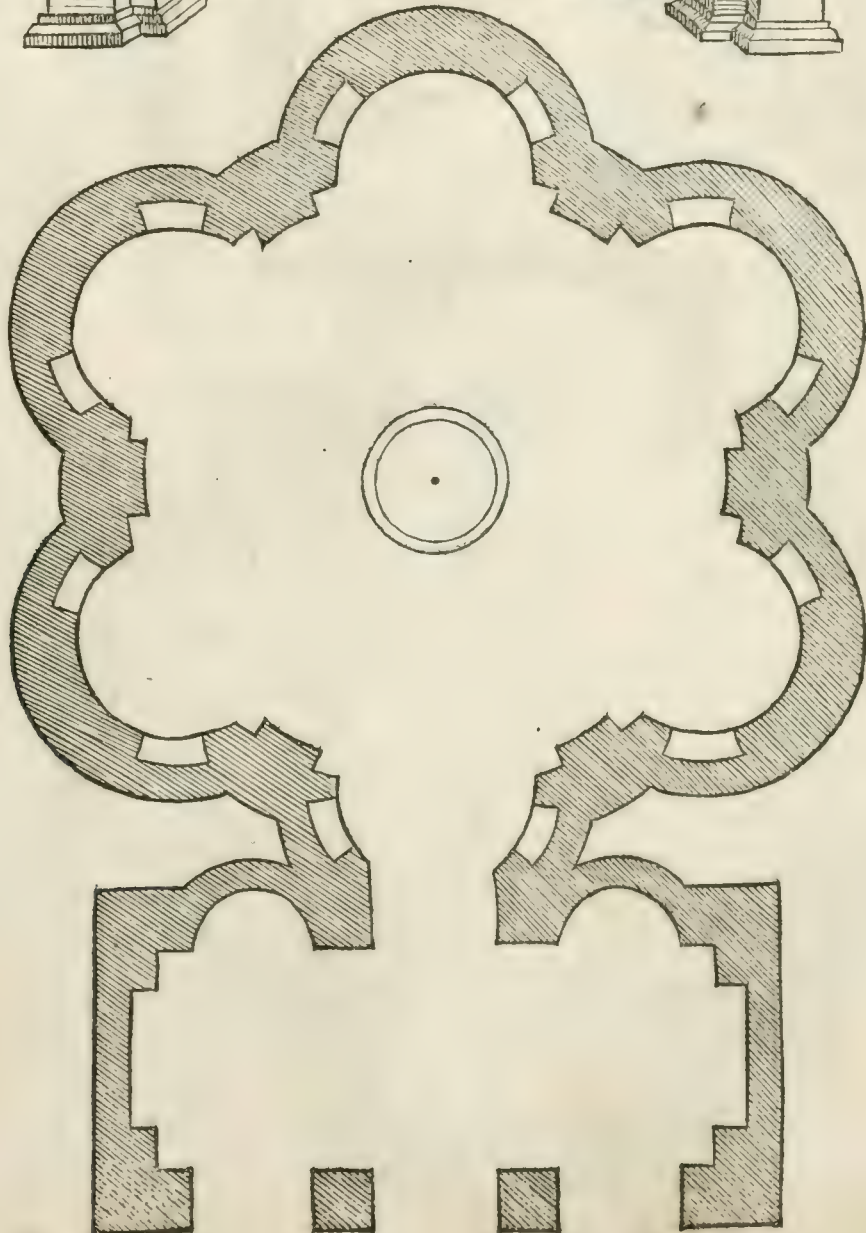
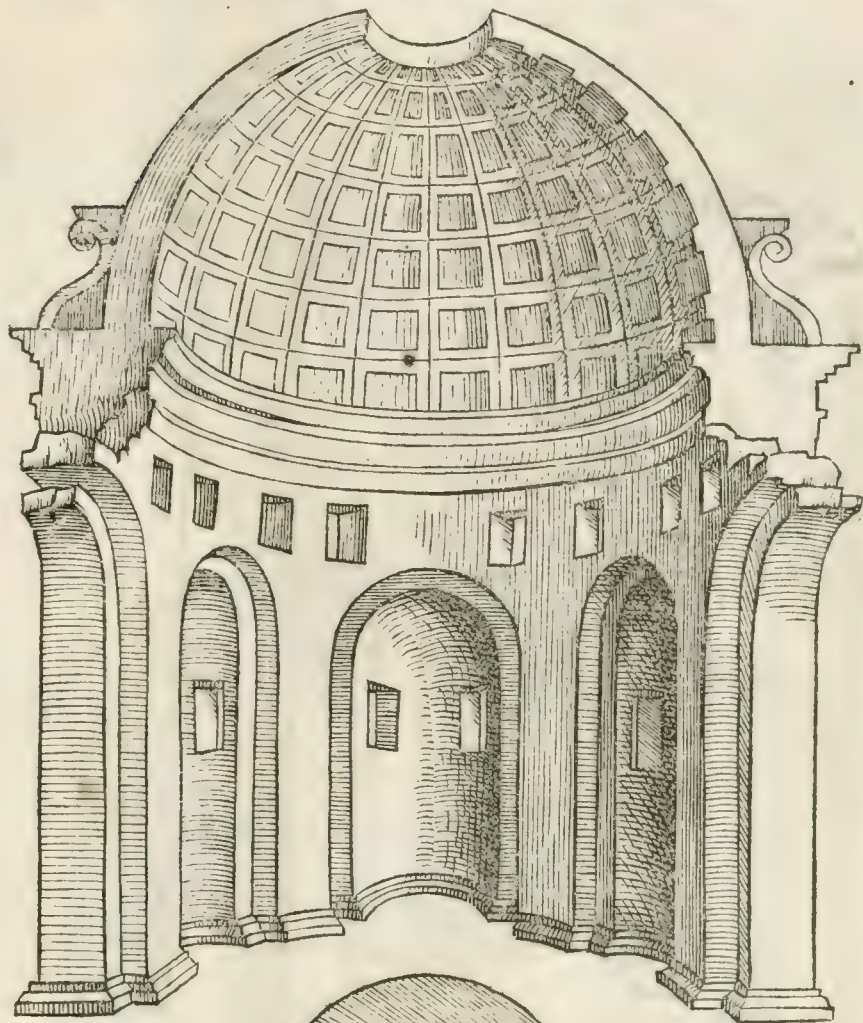
Van der Antiquiteyt.

En tempel hier onder is byten Roome zeer gheruyneert/ende is dat meeste deel van ghebacken steenen/hy en is oock niet zeer groot: men can oock niet vernemen oft beuinden dat hy licht gehad heeft van vander dueren / ende vande vensters bouen de coznien: alle die ander hollen / waten plaetsen van Idolen oft der ghelischen: de mate van desen tempel was opden wech verlozen / maer ick hebbe noch wel in memoiren, dat den tempel een viercant ende een half hielt/zoewel inden gront als inder hoochden. daerome en settick anders gheen maten/maer de architect mach hem behelpen met der inuentien.

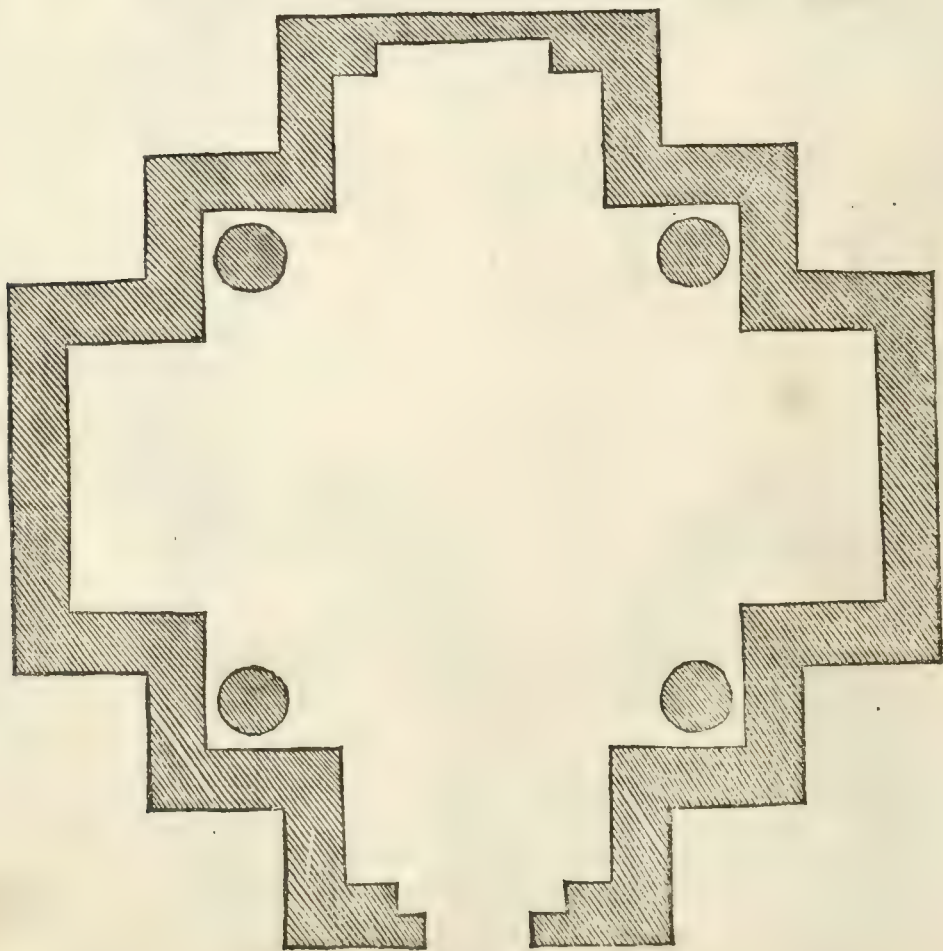
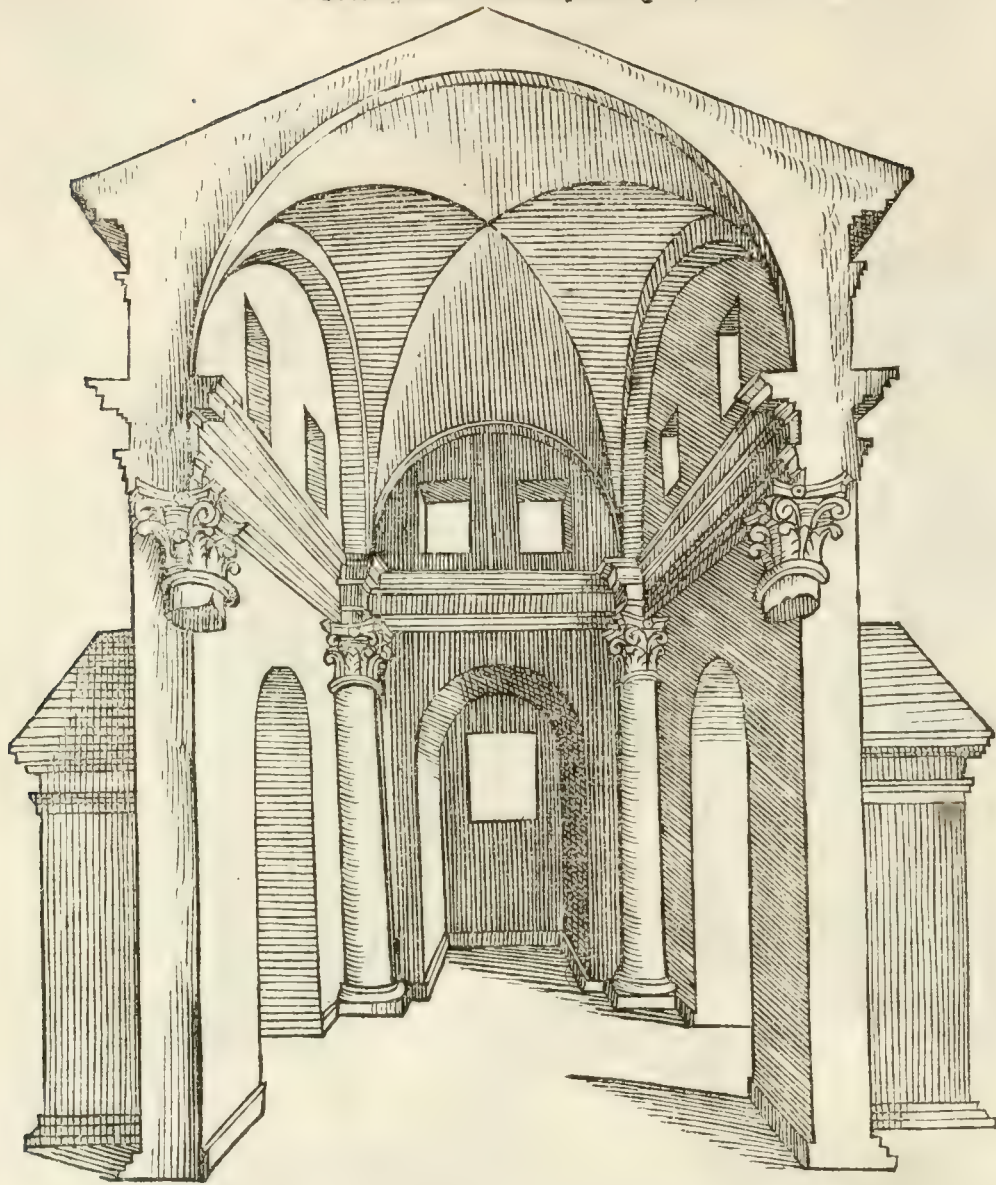

Dit tempelken is rederlijcken cleyne/gemactt van ghebaken steenen/ ende is ghemeten met de oude Roomsche palme: de lengde vander logen houdt veertich palmen/ en die breedte daer af houdt seftien palmen: die duere is wydt thien palmen: de nischen binne zyn alle van eender wydden te wetene van vierthien palmen: de spatie tusschen de nischen is van ses palmen: de reste is wten ghesichte ghemeten/ te wetene dat ick de hoochde vanden pavimente tot onder de architrabe sette op veertich palmen: en de architrabe phrise ende cornice van neghen palmen: ende van der resten docht my dat / als men den ketelc oft dat rontd welsssele / een palme opstaens toegaue/ so soude die gheheele hoochde in als comen van tseuentich palmen te syne.

De antiecke romanische palme.

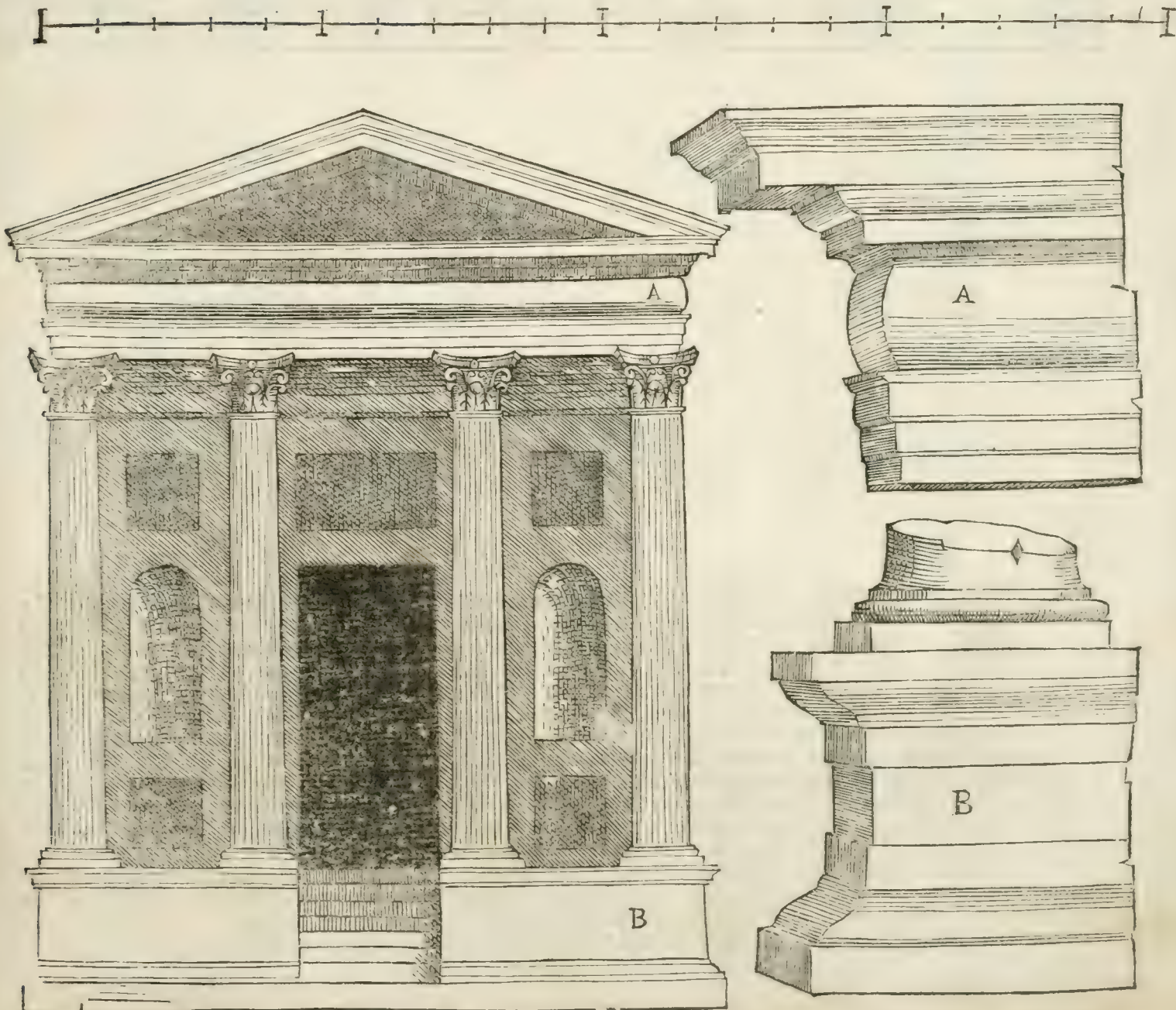

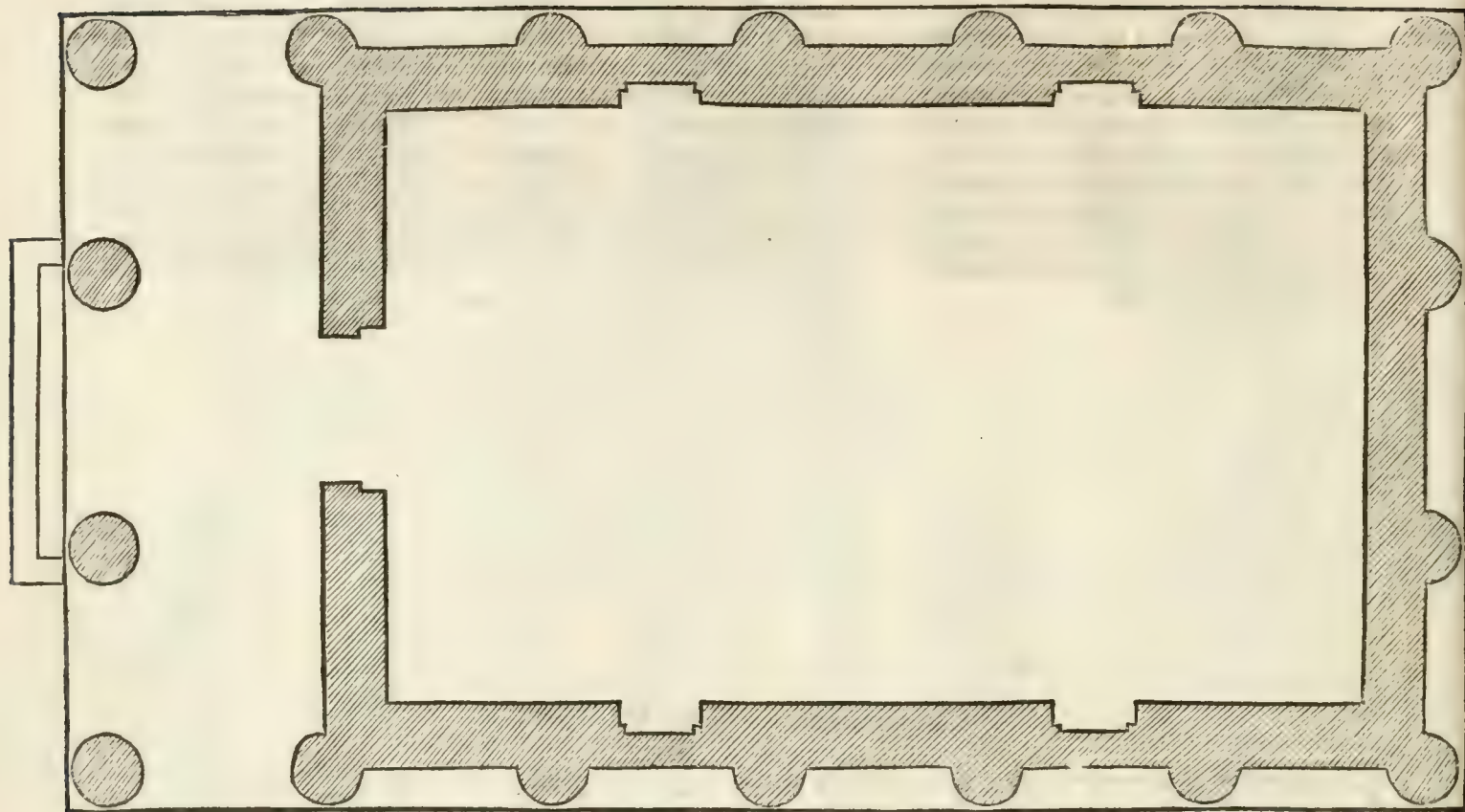
Dit teghen-
 woordich
 tempelken
 is buyten doome/
 eenſdeels van mee-
 bere ende partie vā
 ghebaken ſteenen
 ghemaccht/ende is
 ſeer vernallen: men
 acht dat het een ſe-
 pulchre gheweef
 heeft / ende is euer
 alle zyde recht vier-
 cant: vanden eenen
 muer tot den ander
 ten / iſt dertich pal-
 men wydt: de dicte
 vanden muere / is
 twee palmen en hal-
 ue: de wydde van
 den capellen / is tien
 palmen: de duere/
 is wydt vyf palmē:
 die hoochde vande
 colommen met ba-
 ſen ende capiteelen/
 is van tweenerwin-
 tich palmen en hal-
 ue: de dicte vande
 colommē / is luttel
 meer dan twee pal-
 men: darchitrabe
 ph:iſe ende coznice/
 zyn vier palmē hoo-
 ghe: van op de coz-
 nice tot int hooch-
 ſte vanden welſſele/
 zyndt elue palmen:
 de hoochde van de
 boghen der capel-
 len is twintich pal-
 men.

D

Esen tempel hier onder gheoont / is Atinoli by de riuere zeer vernallen / den welken hadde de frontispicie van vozen ende van achtere: de colommen vanden zijden / zijn meer dan de helft wt den nuere: de wijdde des tempels vanden eenen muer tot den anderen is van elf ellen / ende is ghemeten met der ellen daer den tempel pietatis mede ghemeten is: de lingde vanden tempel houdt achtien ellen: de dicke vanden muere / is een elle ende elf menuten: de dichte vanden colommen des pooxtaels / is een elle ende een derdendeel: haer hoochde met basen ende capitellen / houdt ontrent twalef ellen: die hoochde vande architrabe phrise ende cornice / is drie ellen: die frontispicie hout van op de cornice tot int hoochste drie ellen: de hoochde vanden basemente is drie ellen en halue: in de facie voze en is gheen littecken van een duere / noch oock vande nicchen / ende datte ouermids der ruyen: maer ick hebt alsoe gheteeckent tot vertieringhe / midts dat het soe mocht gheweest hebben: desghelijc en zietmen in de mueren / noch in de zijden / noch oock van achtere eenighe vensters / al heb ick die hier inden grondt ghesedt daert my goet ghedocht heeft: de mate vanden leden / soe vanden basemente als vande cornice bouen / en salick int particulaer niet noemen / wandt zij zijn gheproportionneert nae de antijcken daermen noch sonunighe stucken af siet.

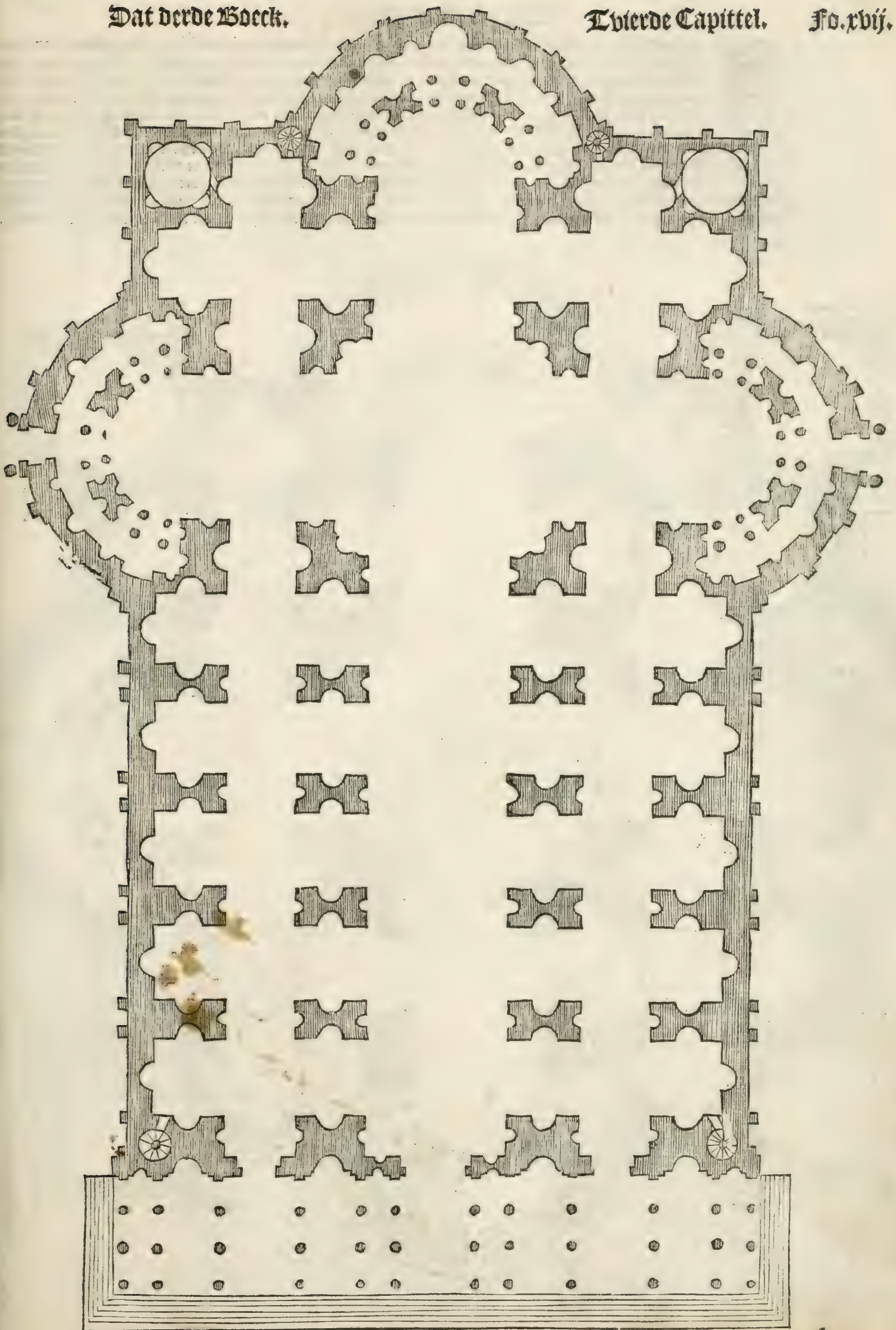
Dat derdendeel vander gheseyder ellen.

A

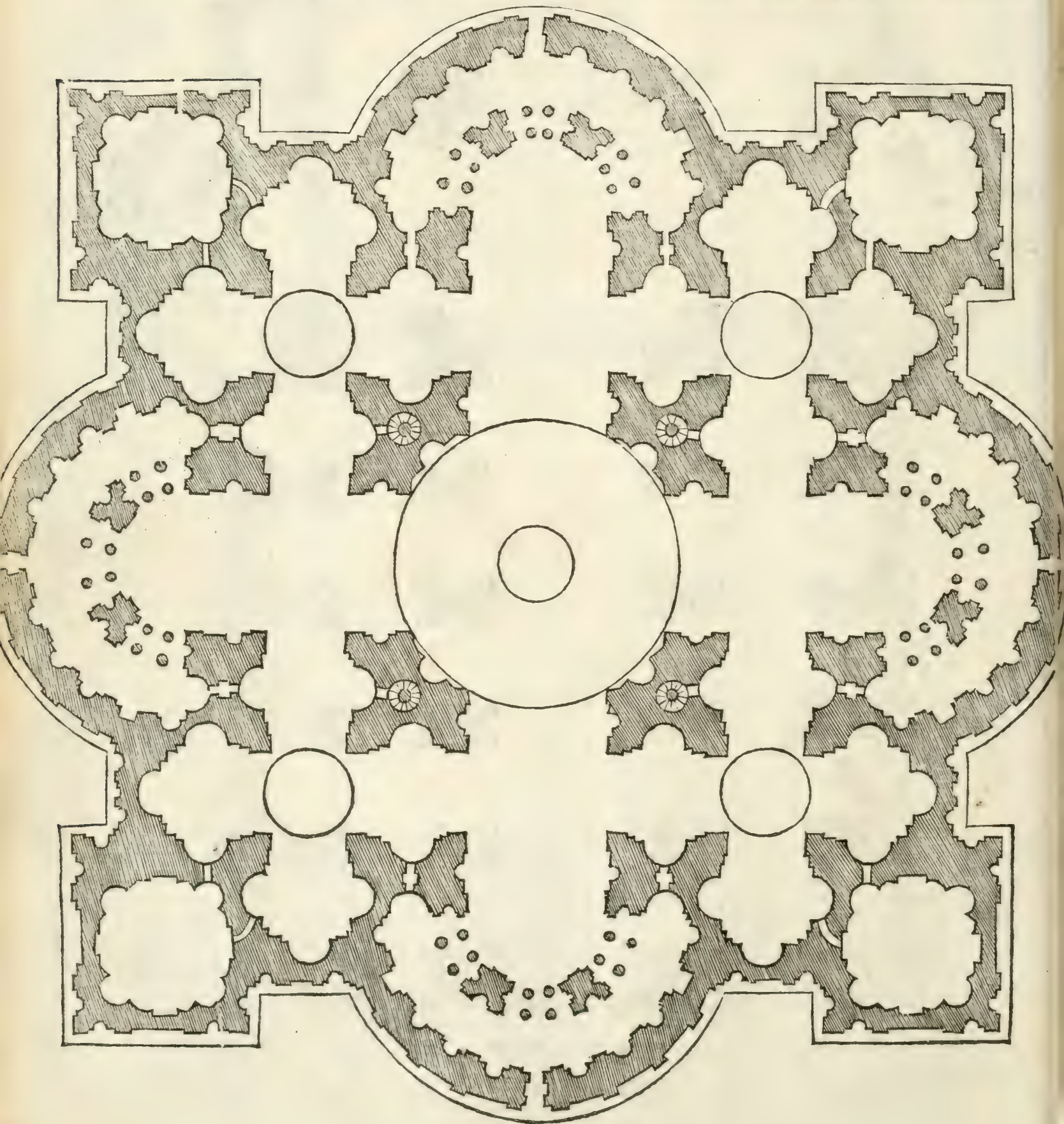
I hebbick in vbeghinſel van deſen boecke ghezeit alleenlick te tracterene vande antiquiteyten / ſe en willick daeromme niet onder my laten / te tracterene van ſommige moderne dingen by onſen tijden ghemaect / ende aldermeest / om dat onſe ewe ſoe vele ſchoone ingenien inde architecture ghehadt heeft . Dus was dan ten tijden van Julio Secundo P. M. een werckman ghenacmpt Bramant van Caſeldurante int hertoochdom van Urbijn / de welke een man was van ſulcker ingenien inde Architecture / datmen (met der hulpen ende auctoriteyt die hem de ghenoeemde paus gaf) mach ſegghen dat hy de goede Architecture dede verriſen / de welke vanden antiquen af / tot zinnen tijden hadde begrauen gheweest / de welke Bramant leyde in ſinen tijden het beghinſele acnde wonderlyche edificie des tempels van S. Peeter in Roma : maer onder commen zinde vander doot / liet niet alleene de fabriicke onvolmaecte / maer die modelle bleef oock onvolmaect in ſommighen deelen : waeromme dat zommighe diuerſche ingenien hem bemoyt hebben in zulcken zake / ende onder dandere Raphael Durbijn ſchildere / ende oock ſeer verſtandich in darchitecture (achter volghende de verſigien van Bramante) maecte dit betreck / dat welke nae mijn duncken is een valder ſchoonſte compositie / wt die welke dingenicus architecte hem behelpen mach in diuerſche dinghen : Ick en ſal v alle die maten van deſen tempel niet zetten / om dat men (midts wel ghepropotioneert zinde) wt een deel vanden maten de reſte vinden mach : den ghezeiden tempel is met de oude roomſche palme ghemeten / ende die middelſte wandelinghe is breedt tweeueghentich palmen / ende die vanden zyden houden half zoe vele / wt deſen twee maten machmen de reſte begrypen .

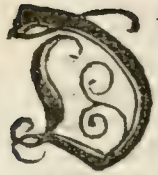

Van der Antiquiteyt .

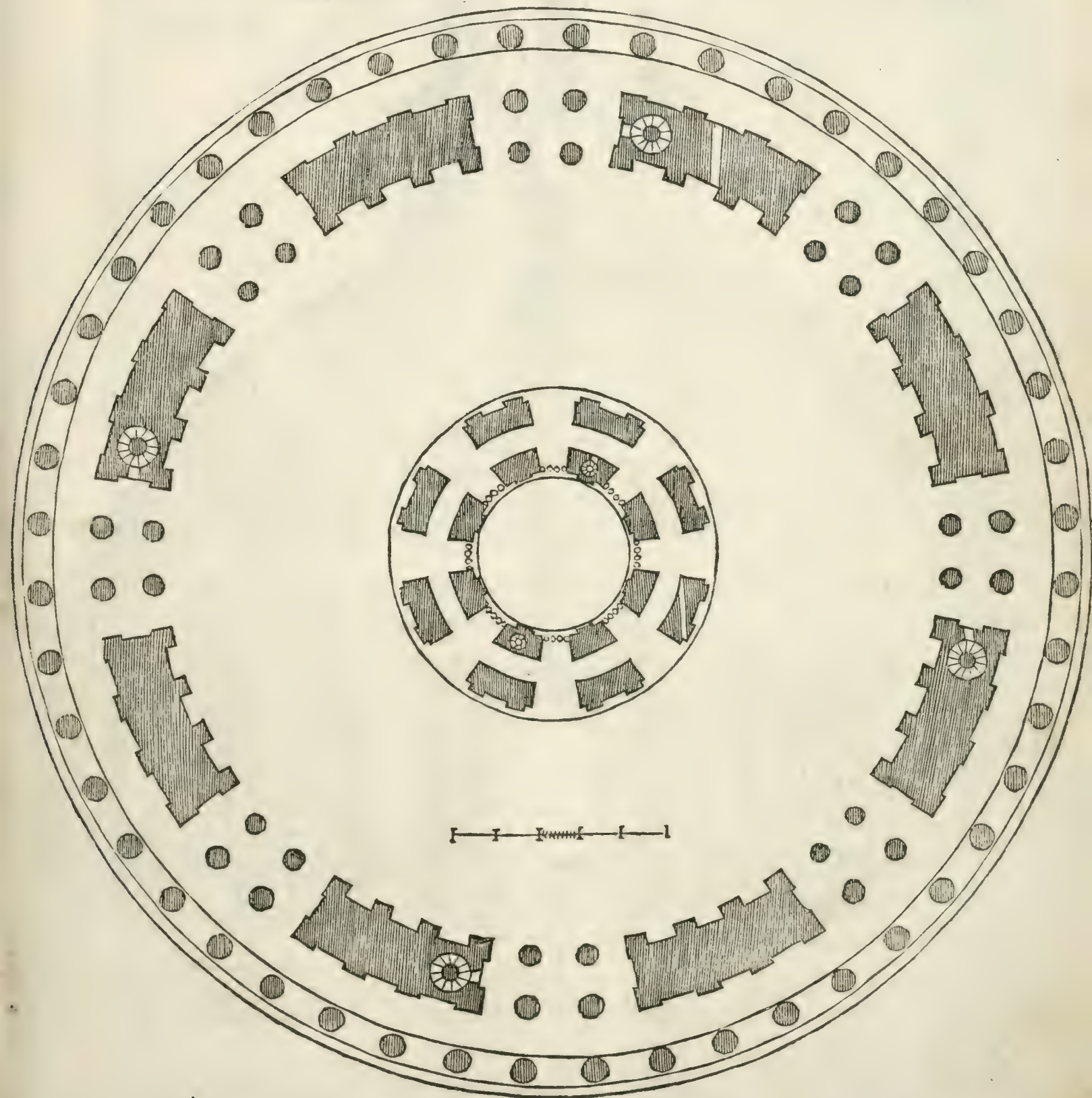
S

den tijden van Julio Secundo vantomē in Roome Baltazar Petruccio vā Sier en/ niet alleenlĳck een excellēt scildere/maer oock zeer verstandich inde architecture: te welke volgende te resigien vandē ghe seiden Zamante/maecte een modelle inder forme hier ender getoont/ de selue wilde dat den tempel vier ingangen hebben soude/ en̄ dat den hoogen altar indē middelt staen soude: aende vier hoeken oꝛdineerde hy vier sacrificien/ bouē op de welke datmē de cloctooꝛnē makē mecht voer een ciraet/ en̄ aldermeest inde voerste facie siende te. stadwaerts inne. Den tegēwoꝛdigē temple is met de cude sicomsse palme gemē ten/ en̄ ten iersten/ inden middelt vandē eenen pilastre tot den anderē/ zyn hondert en vier palmen: den diametre vā dē circle indē middelt/ is .c. en̄. lxxiii. palmē lauch: den diameter vandē vier cleyne cirkels/ is vā. lxx. palmen: de sacrificien zyn wīde .c. palmen: de vier pilasters inden middelt makē vier bogen de welke de lanterne dꝛaghē/ en̄ dees vier bogē zyn al volmaect/ vāde welke dꝛ de hoochde .cc. en. xx. palmē houdt: en̄ bouē dese bogē ginch eē tribune seer geciert vā colōmen/ met sinē rondē welssle daeroppe/ de welke Zamāt oꝛdineerde eer hy stierf/ waer af dē gront hier na volcht.

Dese hier onder gheoonde figure is den grondt vande tribune die bouen de vier boghen onneghegaen soude hebben alsoe voerseit is: duer de welke darmen merken mach dat in sulcken sake Byzant stou- tere van begripe was dan voerdachtich: om deswille dat een alsulcken grooten masse en van sulcken gewichte soude een ouer goet fondament behoouen om wel seker te stanc/en niet die te makene op vier bo- gen van sulcher hoochden: En ter confirmatiē van mynen woerde/ soe zyn de vier pilasters tsamen met den bogen sonder ander gewichte daer oppe/alreede geseten en gescoert in sommige plaetsen: mettenin om dat die inuentie schoone ende tierlyck is /ende om den architect groot licht te gheueue/ soe hebickze hier willen zetten int beruozp: Nu op dat ich niet te lauchsaem en zij inde maten te verhalene/ soe sal ich hier sommige vande prin- cipalen setten/maer de reste salmen mogen met die cleyen palme vinden/de welke hier onder inden gronde staet/welcke lingde dat vifstich palmen houdt: de dicte vande ierste colommen byten/is vyf palmen: de dicte vande tweedde colom- men innewart / houdt vier palmen: ende de dicte vande derde colommen is d:ye palmen ende d:ye quaert: de wydde vande tribune binnen / is hondert en achtentachtentich palmen: den diametre vanden cleyen lantene inden middelt houdt sesendertich palmen: de reste machmen begripen ende meten met den cleyen palmen.

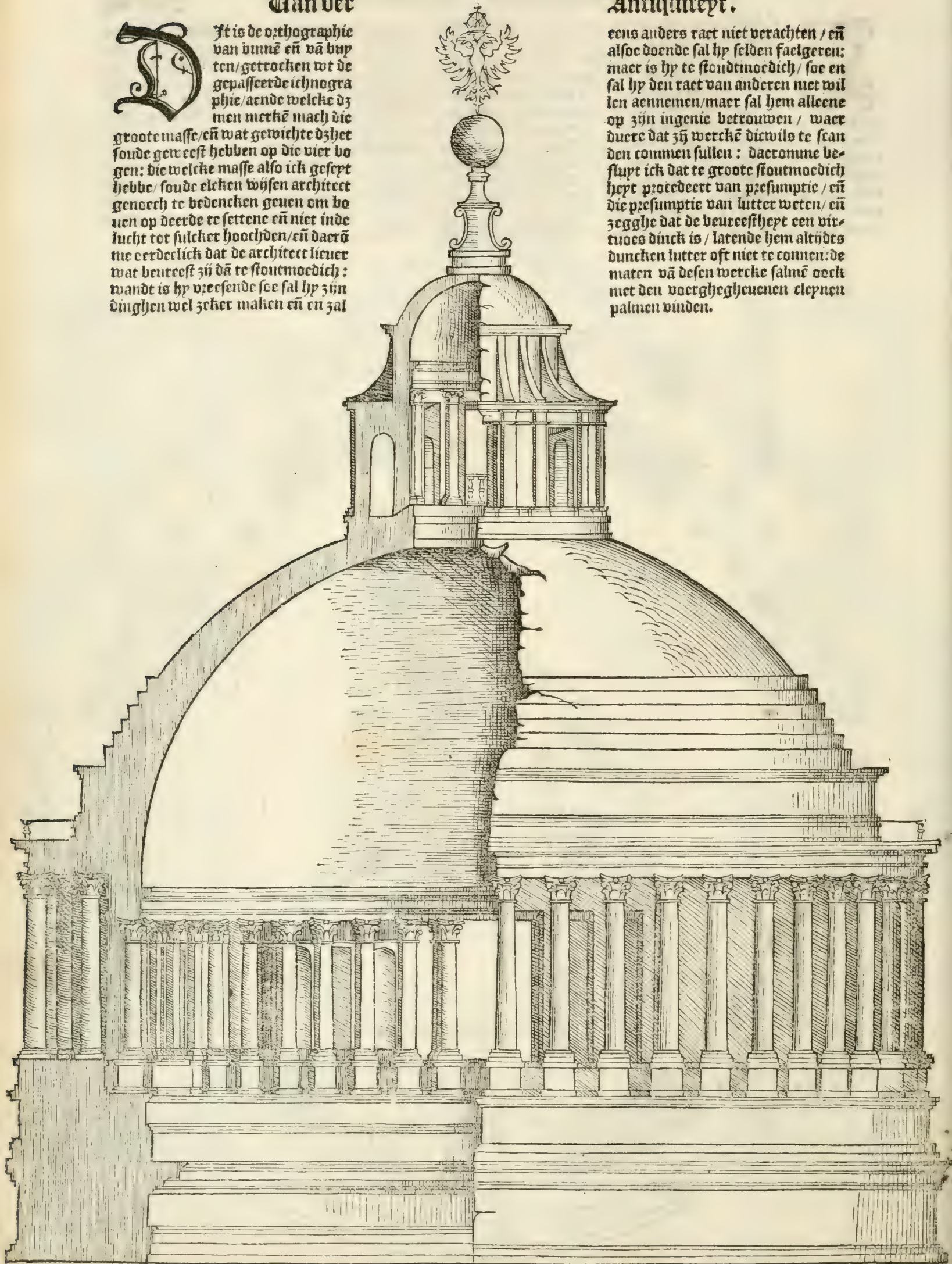
Van der

D

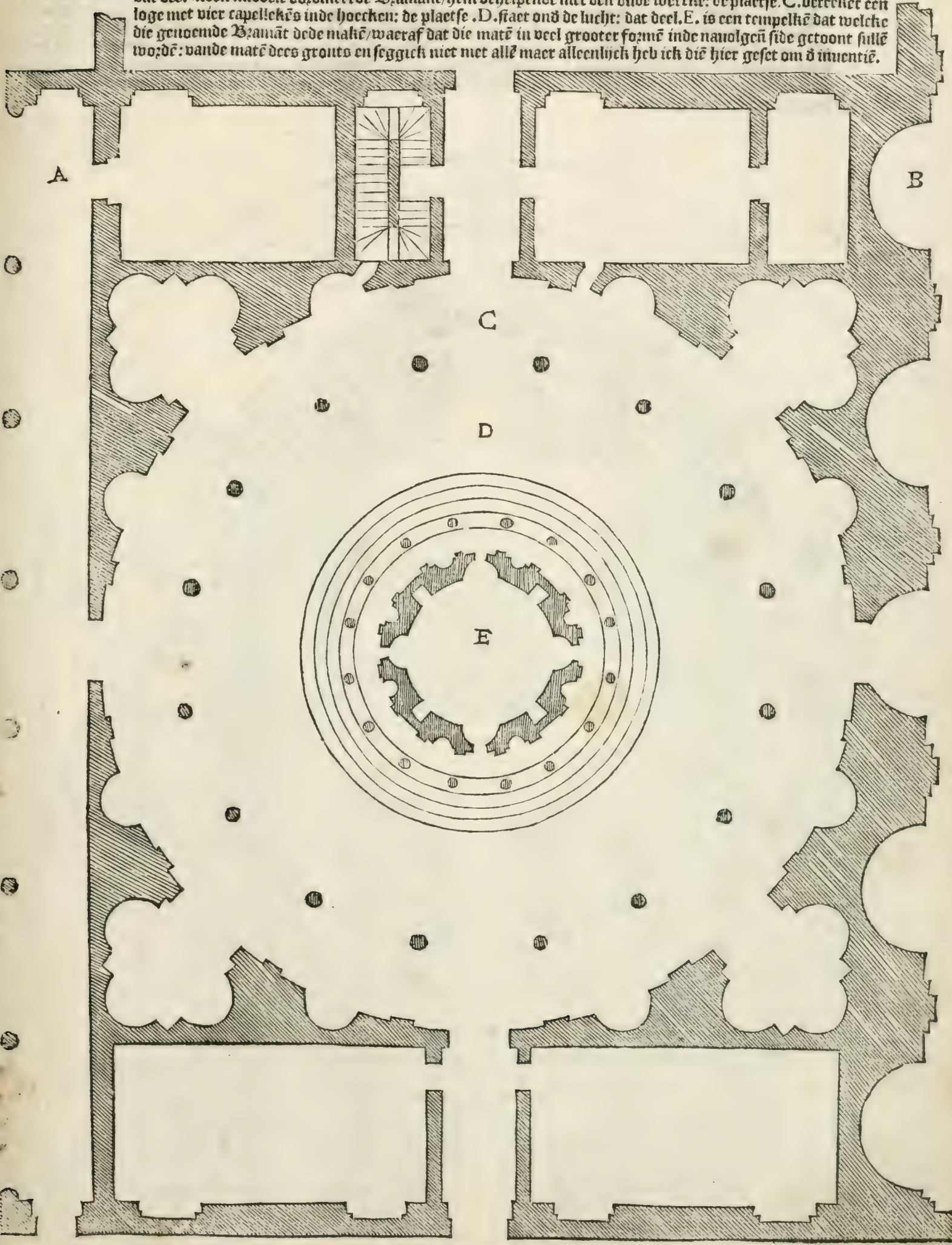
It is de orthographie van binnē en vā buyten/getrocken tot de gepasseerde ichnographie/aende welke dz men merckē mach die groote masse/en wat gewichte dz het soude gewest hebben op die vier boegen: die welke masse also ick geseyt hebbe/soude elken wijfen architect genoegh te bedencken geuen om bouen op deerde te settene en niet inde lucht tot sulcher hoogden/en daerō nie eerdelich dat de architect lieuer wat beureest zū dā te stoutmoedich: want is hy vreesende see sal hy zyn dinghen wel zeker maken en en zal

Antiquiteyt.

eens anders raet niet verachten / en alsoe doende sal hy seldom faelgeren: maer is hy te stontmoedich / soe en sal hy den raet van anderen niet willen aennemen/maer sal hem alleene op zyn ingenie betrouwen / waer duere dat zū werckē diuwils te scanden comen sullen: daeromme beslyt ick dat te groote stoutmoedichheyt procedeert van presumpcie / en die presumpcie van luttel weten / en zegghe dat de beureestheyt een virtuos dinc is / latende hem altdes duncken luttel oft niet te comen: de maten vā desen wercke salmē oock niet den voertghegheuenen clynen palmen vinden.

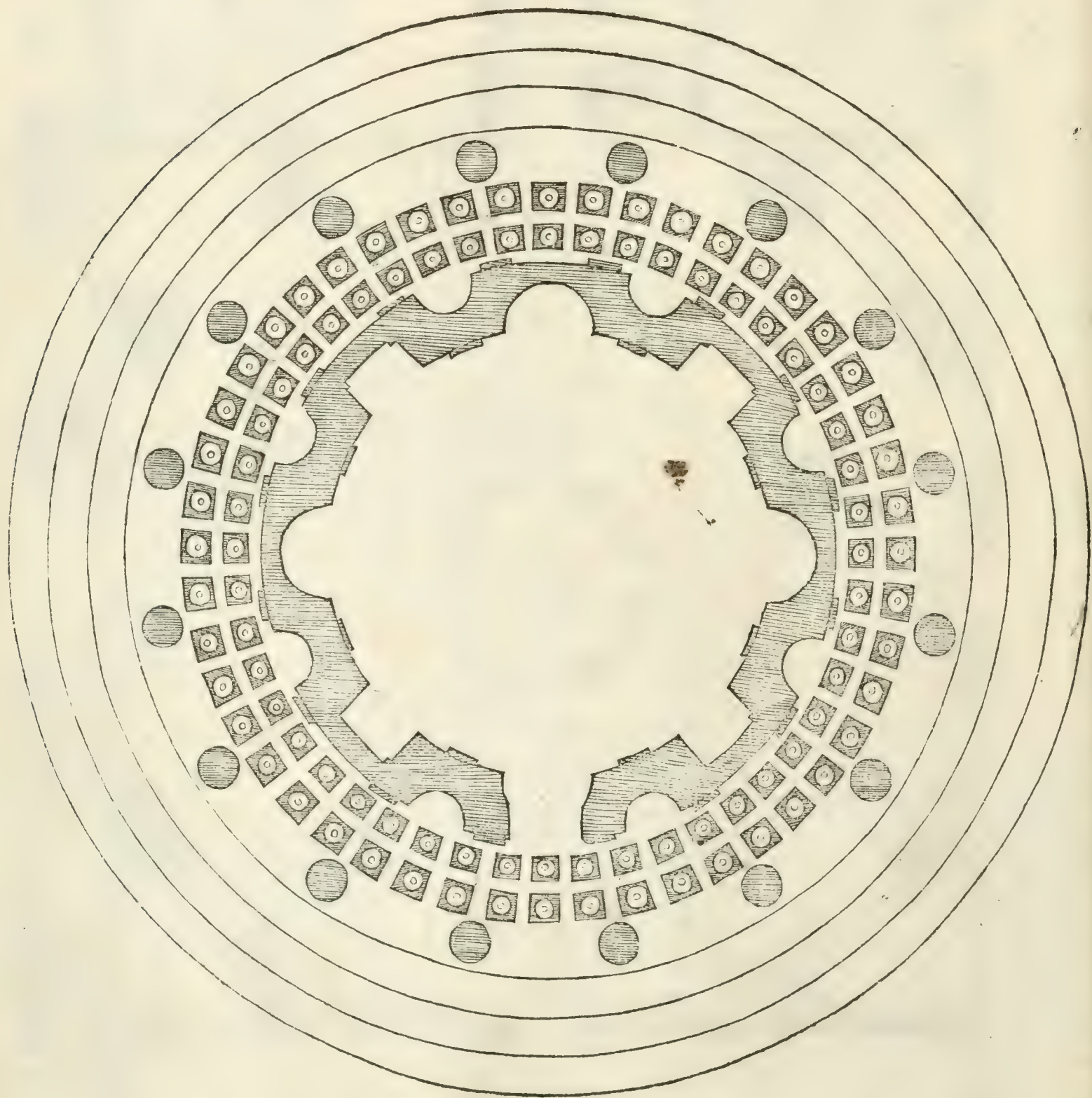
D Een gronde hier onder geteekent is oock een inuentie van Byzantje/hoe wel datse noyt int werck
 gemaect en was/de welke ginch accorderende met den ouden wercke: dat deel met B. geteekent is de
 kercke vā S. Peeter in montorio buytē kroome: en d; deel geteekent met A. is een oudt cloofstre: maer
 dat deel inden middelt oordineerde Byzantje/hem behelpende met den oudē wercke: de plaetse C. beteekent een
 loge met vier capellekē's inde hoeken: de plaetse D. staet onse de lucht: dat deel E. is een tempelkē dat welke
 die genoemde Byzantje dede makē/waeraf dat die matē in veel grooter formē inde navolgen side getoont sullē
 wordē: vande matē dees gronds en seggich niet met alle maer alleenlych heb ich die hier geset om d' inuentie.

Van der Antiquiteyt.

De

De laetste zijde hebick gheseyt dit tempelken van Bzamate breeder te thoonen / dat welke niet zeer groot en is / maer was alleene ghemaect in ghedenckenissen van sinte Peeter Dapoffel / want men seidt dat hy op die selue plaetse ghecruist was : den geseyden tempel is met den ouden Roomschen voet gheme ten / den welchen voet is van seftien vinghers / ende elcken vinger is vier minuten / waeraf datmen de mate vinden sal duer de roomse palme grootende de selue vier vinghers : den diameter van desen tempel is van vijfentwintich voeten ende tweecentwintich minuten : de wijdde vanden ganck rontsonne den temple is van seuen voeten : de dicte vande colommen / heudt eenen voet en .xxv. minuten : de wijdde vander dueren / is d'ye voet en haluen : de quadraetkens met den rondkens binnen welke rontsonne den tempel gaen / bethoonen die lacunarij vanden welfsel bouen de colommen : die dicte des muers is van vijf voeten / de reste vanden anderen maten camen duer die eerste begripen.

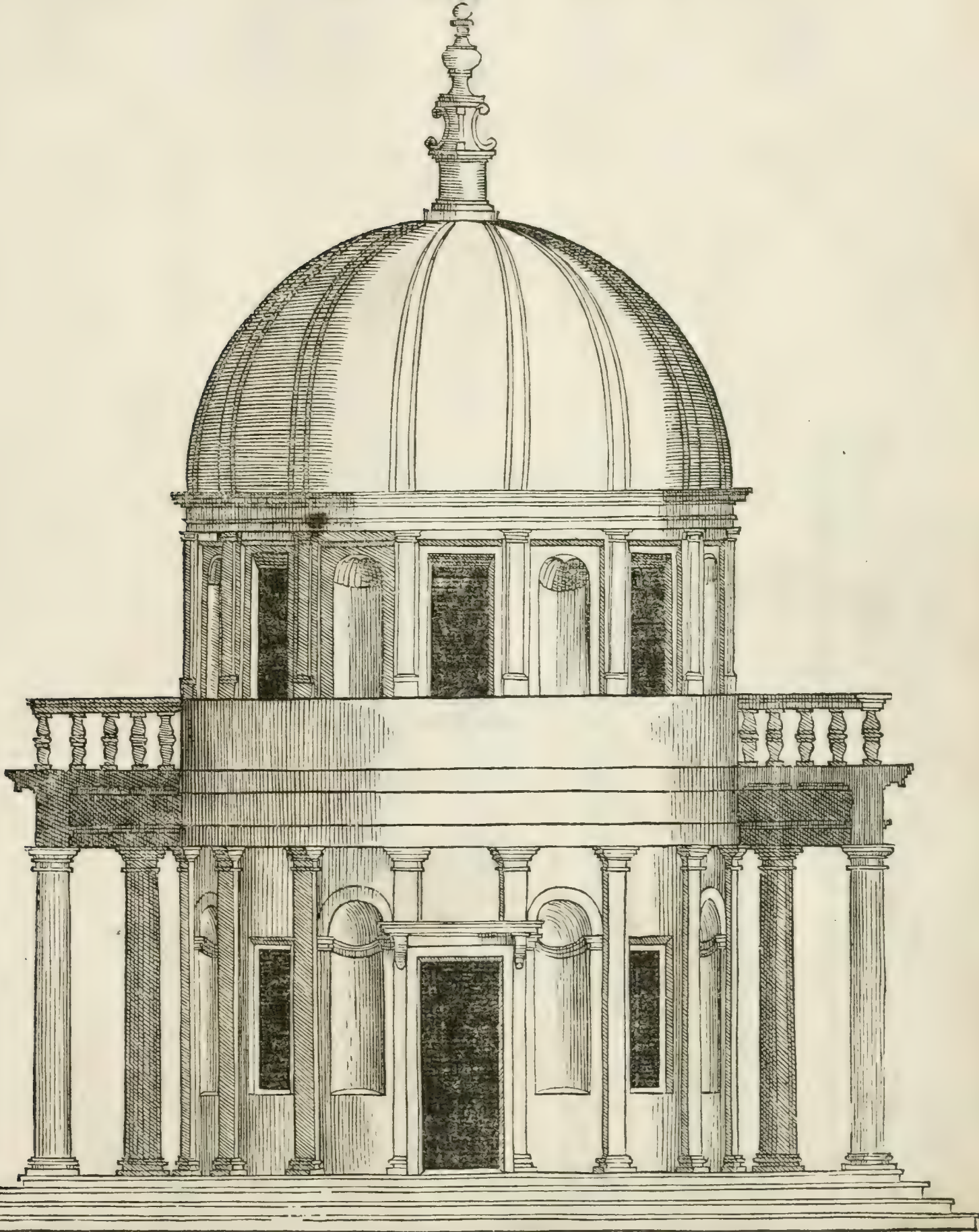

De helft vanden ouden Romeynschen voet.

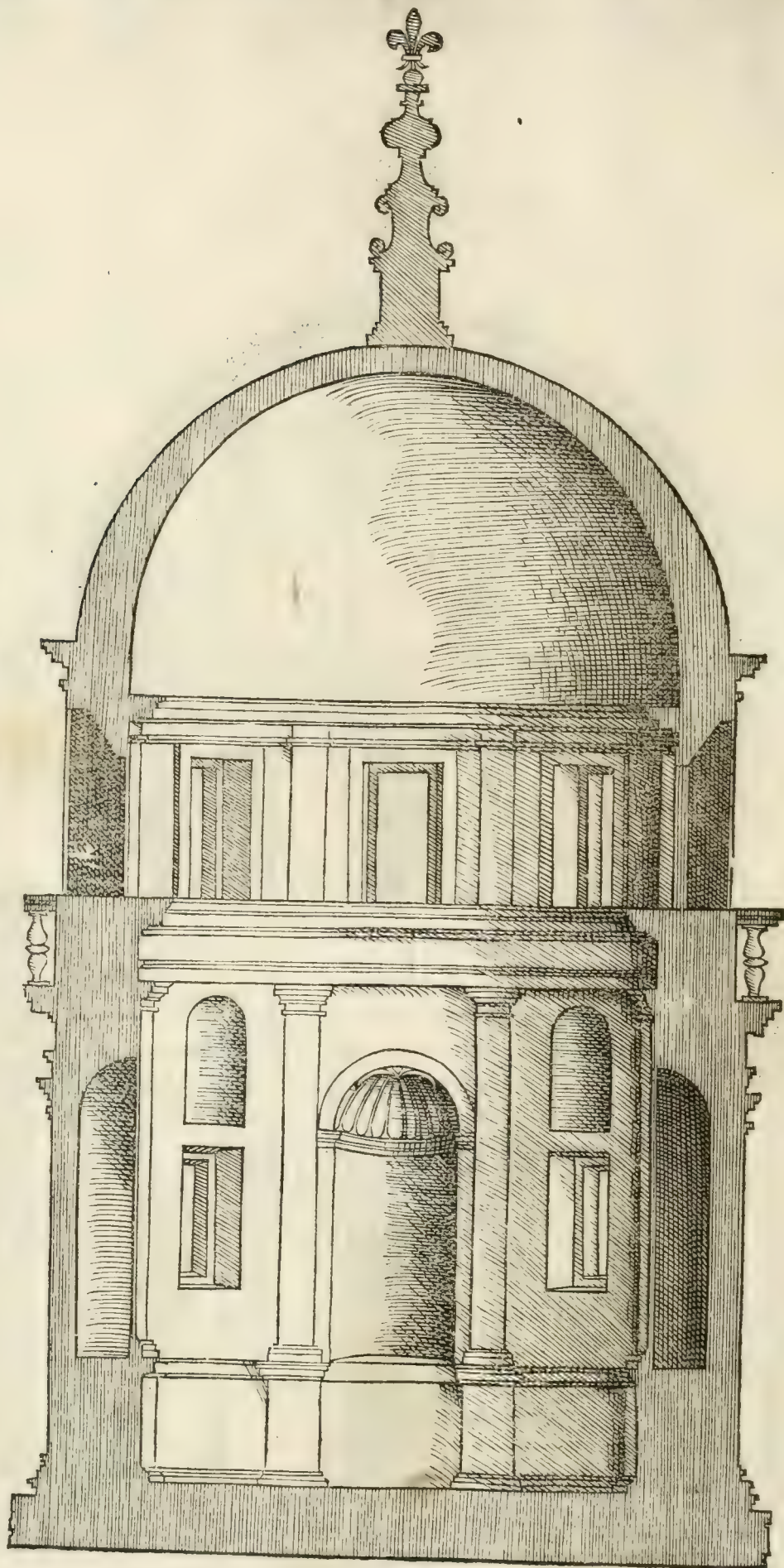
Dit is dopstaende vanden gezeiden temple/ dat welke betoont deen helft van buytē ende dander helft van binnen/ ende is altemale nae de Dozica gemaect gelijckmen wt die figure mercken

mach : vande particulare maten sallick swyghen/ want duer den gronde machmen dit opstaende begripen / mides dat dit seluc/ al ist cleyne/ matelijck geteekent en van tgroote int cleyne gheb/ocht is.

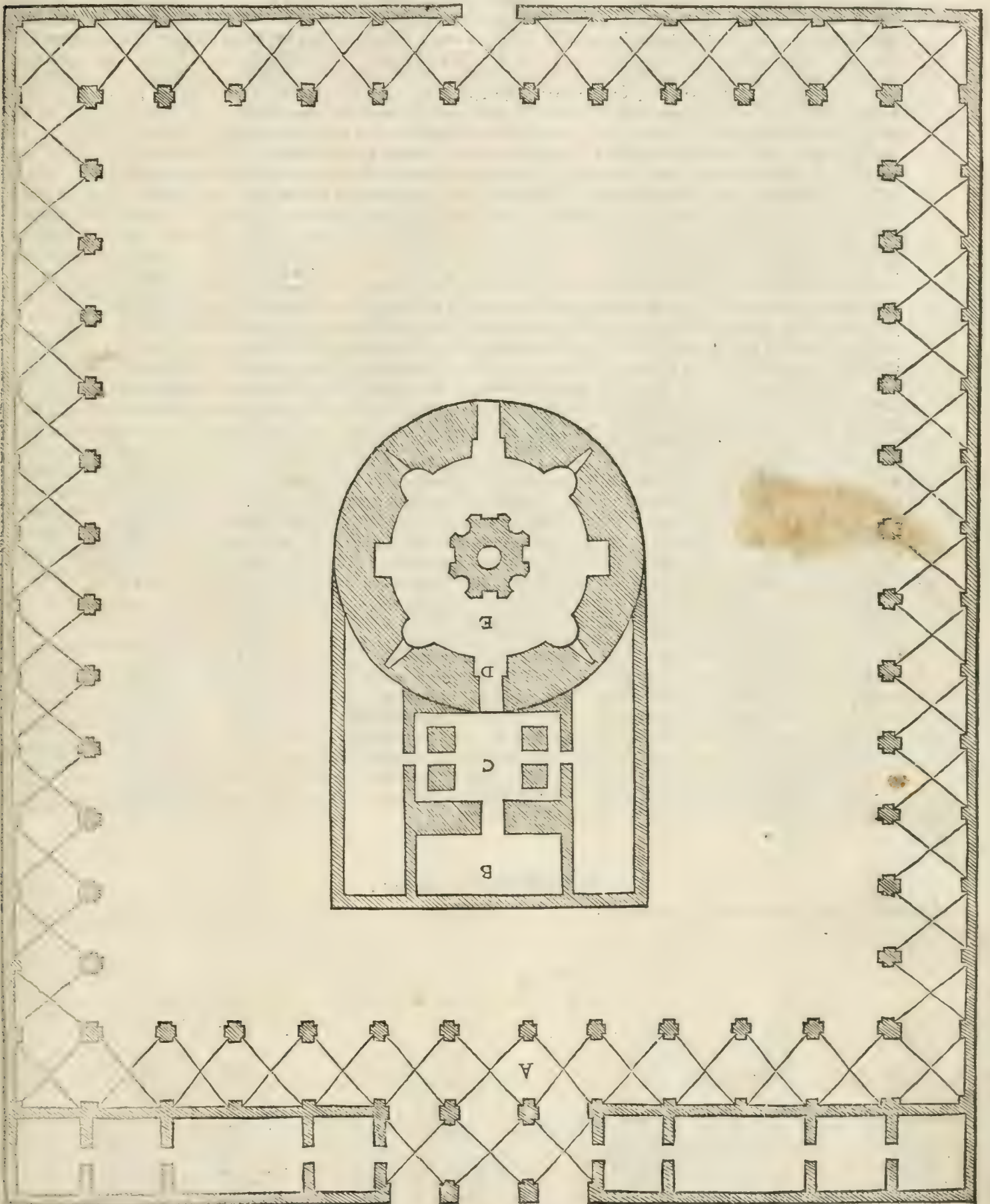
Van der Antiquiteyt.

Nich dat buytenste deel des tempels van S. Peeter getoont hebbe / soe sallick hier onder dat binnenste deel theonen / dat welke (also geseyt is) gemaect is met sulcher proportien / dz den architect duer middel vande groont alle die matē zal moghen vinden: en hoe wel dat desen tempel te hooghe schijnt nae de breedde / midts dat hy de hoochde van twee wydden passeert / dies niettemin duer die openheyt vande vensters en duerde nicchen die daer zyn en meesfact sulcken hoochde niet / ende principalyck duer de dobbie colonnen die daer rontsomme liggen / de welke veel vander hoochde bedeckende (midts der projecturen) soe thoont hem den tempel veel meerder dan hy in effecte is.

De hest vanden ouden roomfchen voer daer den voer / greont van desen tempel mede gemeten was

Dese edificie is buyten Roome tot sinte Sebastiaen, ende is al veruallen tot der eerden toe / en aldermeest de logien rontsomme: maer dedificie inden middelt, midts dat het een zeer vast werck is / soe is die zelue noch al gheheel, ende is gemaect van gebacnen steenen: men siet daer gheen ornament met allen / ende is doncker / midts datter gheen licht en coempt dan vander dueren, ende bouen de vier nicchen zommighe cleyne vensterkens. Den grondt van desen wercke is ghemeten met die oude Roomsche palme, ende die lingoen met die breedden, zyn met roeden ghemeten, vanden welken een roede thien palmen houdt: tenersten de loghe geteeken. mer. A. is lanck neghenveertich roeden ende d'ij palmen: dander twee lanste / houden sesenveertich roeden ende d'ij palmen: de breedde vander logien is van tweendertich palmen: de dicke vande hoeckpilaren, met allen hueren leden is twalef palmen / van welken maten datmen de reste begripen can: aengaende dedificie inden middelt, daer af is de plaetse. B. ontdeckt, ende houdt inder lingoen seuen roeden en ses palmen: ende de breedde houdt d'ij roeden ende vier palmen: dat deel. C. is ghedect ende houdt vier roeden int viercant: de vier pilasters, zyn iuche thien palmen: de dicke des muers rontsomme de ronde edificie, is vierentwintich palmen: die plaetse gherekent mer. E. is ghewelft ende dat deel inde middelt is een masse die dat welfsel draecht, ter middelt vande welcke een openheyt is, oock is dees masse ghechert met nicchen, dewelcke dander die inden muer staen verselscapen: aengaende der hoochden midts der ruynen en mat ick die niet, ende principa sicken om datter gheen scoonheyt van architecturen en was.

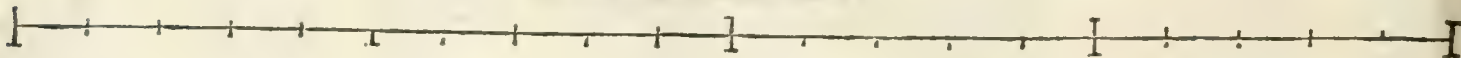

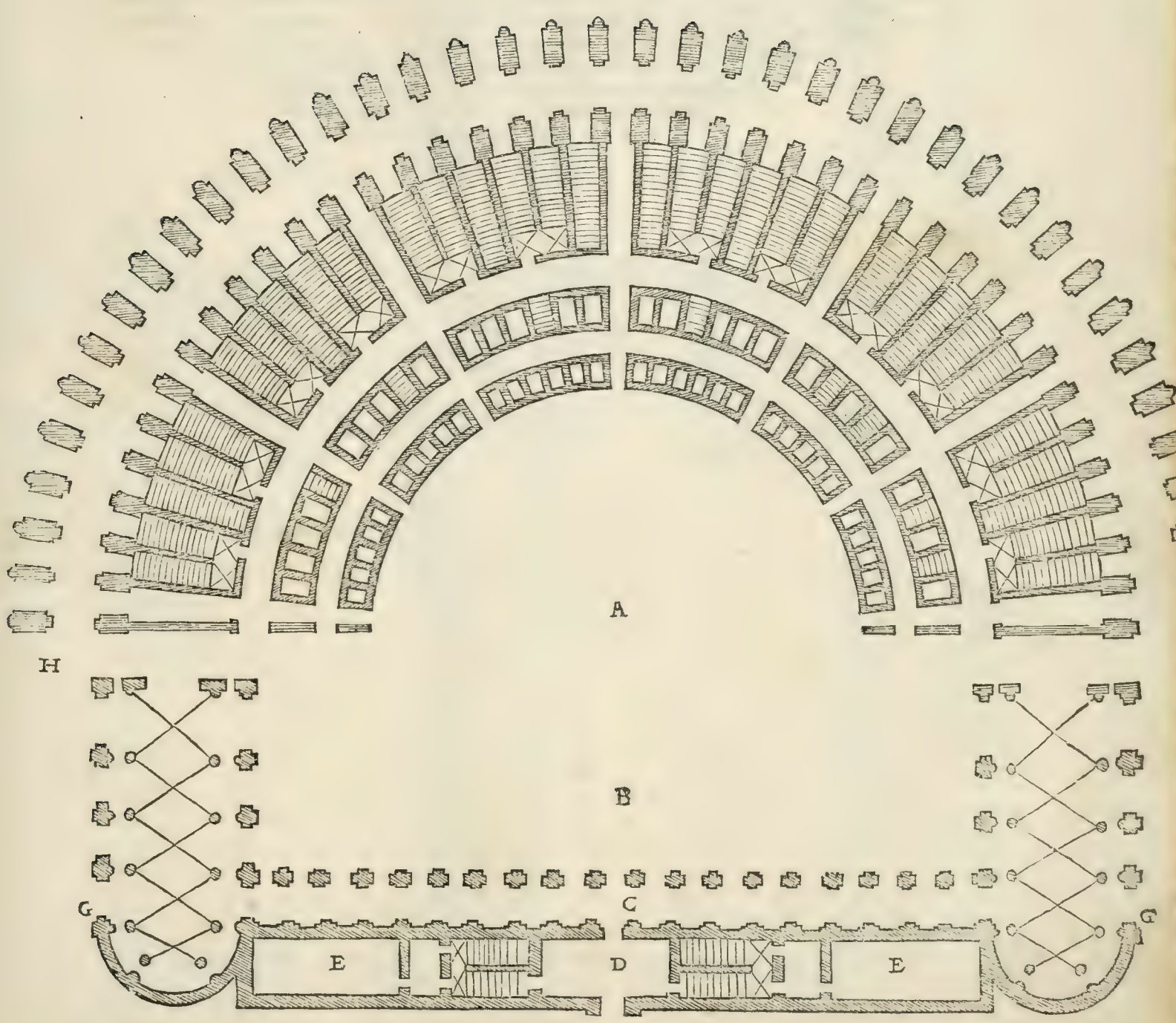
Van der Antiquiteyt.

Dat theatre dede Augustus maken onder den naem van Marcello zinnen neue/cū daeromme woerhet dat theatre van Marcello genaemyt/ende staet binnen Roome: van desen theatre siemen noch een deel opstaende/te wetene/ dat deel vander logien van buyten: ende tis alleenlyck van twee ordinen/ dats vande Dorica ende vande Ionica/ een werck inder waerheyt dat zeer gheprezen woerdt/al ist dat de colommen vande Dorica gheen basen en hebben noch oock huer cincte oft eenighe projecture onder/maer rusten alsoo simpelich sonder iet daer onder op dat platte vander logien. Vanden gronde deses theaters en hadmen niet te veel bescheets/maer ten is niet langhe geleden dat de groote patricien van Roome een huys wilden bouwen waeraf dat de geleghentheyt quam op een deel van desen theatre te zyne soe was dit huys gheordineert duer Balthazar van Siemen een sonderlinghe architect/ende als hy de fundamenten dede grauen/soe vanden daer veel reliquien van diersee cornicementen dees theaters/cū men ontdeckte een goet deel vanden selue theatre: wt den welken dat Balthazar de gheheele ordinancie begreep/ ende heuet met goeder diligentien ghemeten/ settende dat in dees nauolghende forme: ende ick zelve vindende my onttent dees tyt te Roome/sach daer groot deel van dien cornicementen ende hadde commoditeyt om die te wetene: ende inder waerheyt soe vande ick daer alsoe schoonen formen/als ick oyt ghesien hadde in eenighe oude ruyten/ ende aldermeest inde capiteelen vande Dorica/ ende oock inde imposten vanden boghen/de welke dat my zeer duncken te overcommen met de schriften van Vitruuius: desghelucke oock de physis/ triglyphen ende metropen/ corresponderen wel ghenoech: maer die cornice Dorica/ hoe wel datse zeer rijke van leden is ende wel ghevoecht/ nochtans vande ick die zeer verscheiden vande leeringhe Vitruuius/wandt die selue licentioes ghenoech van leden zunde: is van sulcher hoochden/ dat teghen de proportie vande architectabe ende de physis/de twee derdendeelen van sulcher hoochden ghenoech zonden geweest hebben. My en dunckt daeromme niet dat duer die licentie van desen oft van anderen antiesen dinghen/eenich moderne architect behoort te erreren (erreren versiae ick te doene teghen die precepten van Vitruuius) noch soe vermeten te zyne/ dat hy een cornice oft ander dinc inist make nae sulchen proportie als hy ghesien ende gemeten heeft/ ende daerna int werck zetten: om dat het niet ghenoech en is te segghene/ ick mach dat doen wane die antieken hebvent ghedaen/ sonder anders te considererene oftse gheproportioneert is nade reste vander edificien: noch bouen datte al was sulche oude architect licentioes/ daeromme en inseten wy dat oock niet zyn/ wy die behooren (alst de redene anders niet en begheert) de leeringhe van Vitruuius te houden ghelick een guide/ ende eenen onuerdoelicken regle: om datmen van dien tude der goeder antieken tot onser eenwen toe/niemande en ziet/ die vander architecturen beter ende gheleerdelicker ghescreuen heeft dan hy: ende zien wy in eicke ander const eenen ouersien/ den welken sulchen auctoriteyt ghegheuen is datmen zyn woerden vol ende ontwifelijck gelooue gheeft/ wie sal dan loochenen (is hy niet ignozant) dat Vitruuius inder architecturen dell' hoochsten graet bezide/ ende dat zyn schriften (daer anders gheen merckeliche oorsake en is) behooren van weerdell' ende onghenueleerdte te zyne/ hem oock meer te ghelouuen dan eenighe wercken vanden Romeynen ghemaecte: de welke Romeynen/hoe wel datse vanden grieken die oprechte ordinancie van bouwen geleert hadden/ niettemin daer nae/ als domineerders vanden grieken/ is moghelijck dat sommighe daer duere licentioes gheworden zyn: maer ceerteyn die daer mochte de wonderlijcke wercken zien welke die grieken doen maechten/de welke bitans alle verdonekert ende ter neder ghewopen zyn duer den tyt ende o:loge/soude sekerlijck oordelen die griexe dinghen verre bouen de latynsche te gane. Alsoe dan alle die architecten welke de scriften van Vitruuius danmeren zullen/ende aldermeest in sulcken plaetsen die claerlijck verstaen woerden/gelick in de ordine vande Dorica/daer ick mi af spreke/sullen als ketters inder architecturen zyn/ loochenende sulchen aucteur/ die van soe veel iaren herwaerts ende oock noch/ gheaprobeert is vanden wijsen mannen. Nu dan hebbende desen wtloop ghemaecte/den welken van noode was tot wel daer van sulken die dat niet gheconsiderert en hadden/ keerende tot den propoeste/soe seggick dat desen gronde ghemeten was met den ouden Roomschen voet/ende ten iersten/de plaetse inden middelst gheteeckent. A. welck men Orchestra noemyt/ is in diameter hondert ende vierennegentich voeten/ende is van haluen circle: vanden eenen hoeck tot den anderen vander ordinen gheteeckent met .H. zyn vierhondert en seuentien voeten: die plaetse gheteeckent met .B. ghenaeumyt Proscenium is gheheel spatios:ende daer die .C. staet/ is die loge oft galerie dat zy Porticus heeten vande Scena/in dmidde vande welke dat het Pulpitum sfonte: dat deel met .D. geteeckent/was een poortael met den trappen tot beyden zyden/ welke ghinghen op de plaetsen gheteeckent met .E. hospitalia ghenaeumyt: de twee galerien vanden zyde gheteeckent .G. vscerden zy om te wandelen: welke dinghen datmen niet meer bouen der aerden en siet/ midts datse met ander edificien ghedeect zyn: Vanden sonderlinghen maten/ soe vande Scene als vanden theatre ende vanden graden/en sal ick niet voerder spreken/midts dat ick in dampththeatre Coliseo genoemyt naerder daer af tracteren zal/vanden welken datmen sal moghen begripen hoe dat dese gestaen hebben: maer dat deel van buyten dwelcke om dat theatre ghinck/sallick inde tweedde figure bechoonen ende was gemeten (voer desen gronde) met een ghemeeene elle/de welke in twaleuen ghebeelt is/ welke deelen oncen ghenoeumyt woerden/ende eicke onte heeft vyue meten/van welker gheseyder ellen dat die een derdendeel is.

Dat derdendeel vander ellen .

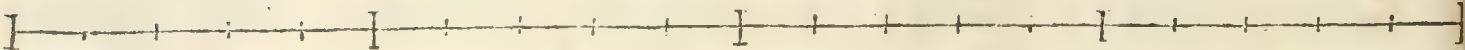
Van der Antiquiteyt.

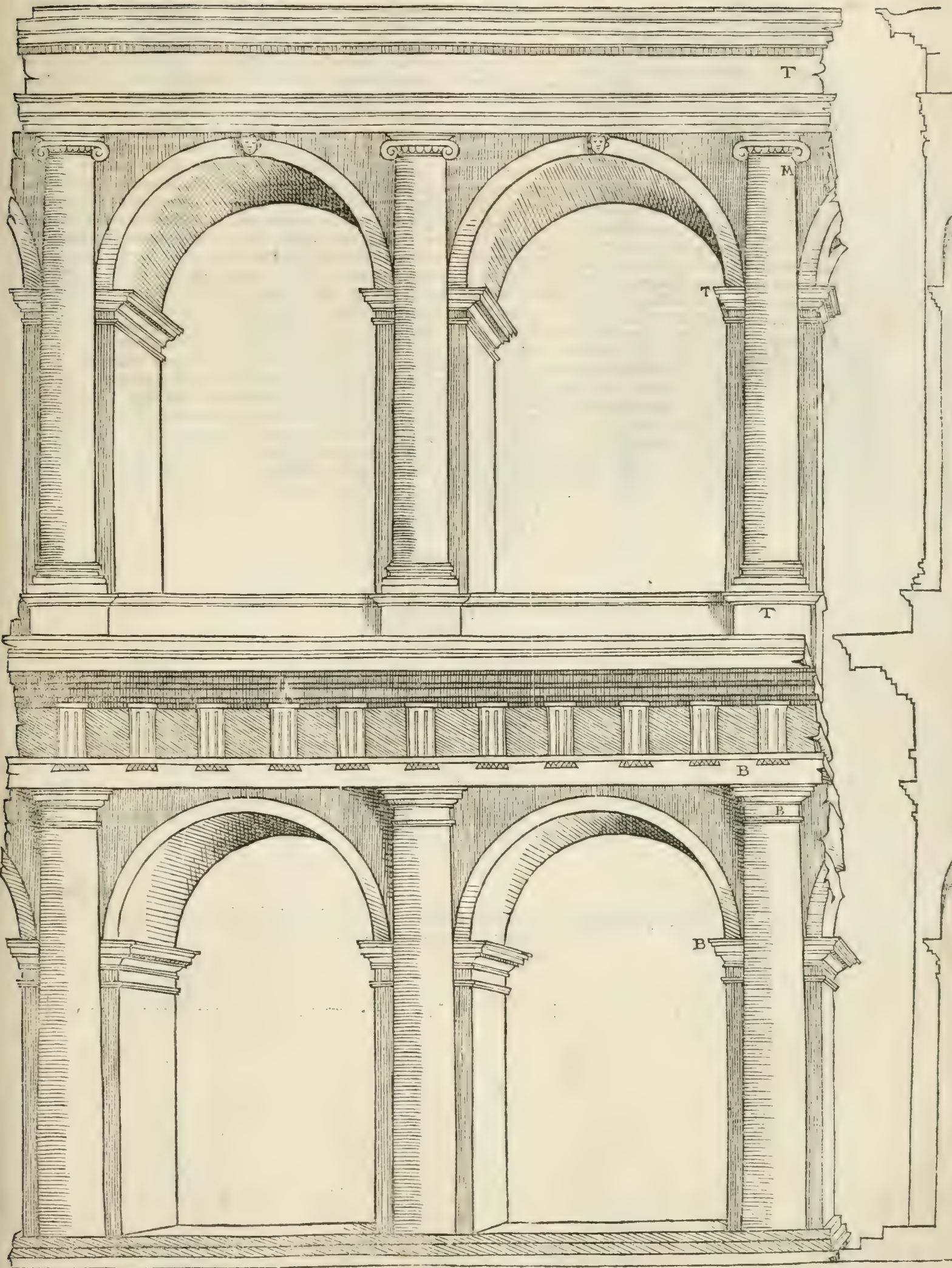

Dese navolgende figure representeert dat deel van buyten des voersyden theaters/ en is met der voertge
 toonder eilen ghemeten: ende ten ierssen/soe houdt die dicte der colommen beneden/te wetene vander
 eersster oꝝdinen/een elle ende dypenveertich menuten in diameter: ende de dicte oft den diameter bouen
 enter dat capiteel houdt een elle ende sestiē menuten: de hoochde vanden capiteele is vande helft der
 colommen dicte beneden/ dat welcke capiteel perfecter gheteeckent is int vierde boeck in doꝝdine vande
 Dorica in dat blat E. iij. ende dat selue capitel is gheteeckent met . B. desghelijcx oock de imposte daer
 den boghe op rust is vander seluer hoochden des capiteels/ende staet oock in tselue blat te wetene E. iij. de pilassers be-
 zyden die colommen houden neghenthiē menuten: De wiȝdde van eenen boghe/ is seuen ellen neghen menuten min:
 ende de hoochde heudt elf ellen ende sestiē menuten: de hoochde vander architraben/ is neghenveertich menuten:
 de hoochde vander phrisen/ is een elle ende acht menuten: de hoochde van gheheel de cornice/houdt een elle ende veer-
 tich menuten: die wiȝdde vanden tweedden boge/dats vander tweedder oꝝdinen/ is gelick de wiȝdde van dien beneden/
 maer zyn hoochde is van thien ellen en achtveertich menuten: de hoochde vanden pedestale onder de colommen van
 deser tweedder oꝝdinen/houdt een elle ende achtenveertich menuten: de dicte vanden colommen/is een elle ende viere-
 ntich menuten: de hoochde vanden seluen colommen sonder basen en capittellen/is van elf ellen en seuenentwintich
 menuten: de hoochde van dien basen/is viereveertich menuten: die hoochde vanden capiteelen/ te wetene binnen de
 voluten/van aen dat luffken der colommen tot bouen dat capiteel/houdt sesendertich menute/maer de volute hanct on-
 der dasragal oft bezel twintich menuten en halue/ dat welcke in als coempt te zyne / van onder de voluten tot bouen
 dat abacus/sesveertich menuten en halue: de breedde van dat abacus des seluen capiteels is van een elle en een halue/
 maer die breedde vanden voluten houdt twee ellen: de hoochde vander architraben houdt neghenveertich menuten:
 de hoochde vander frisen/houdt achtenveertich menuten: de hoochde vande cornice houdt een elle ende achtenveertich
 menuten/ de welcke cornice houdt inder waerheit de helft meer danse behoorde/ ist dat wij der leeringen van Vitruuio
 ghelooue ghenen willen. Maer ick bidde v discrete lesere/dat ghyt my niet voer presumptie en reket/oft my oock en
 acht voer een begrypere oft corrigeerder vanden antyckischen wercken vanden welcken datmen soe vele leert: want
 mijn meeninghe is alleenlyck dat ick v gheerne soude doen kennen tgene dat met goeden verstande ghemaect is/
 teghen tghene dat qualich verstaen is: ende dat en willick niet doen nae mijn selfs goetduncken/
 gelick oft ghy duet my ghelcort wordt/ maer met der auctoriteit van Vitruuio ende oock van
 den goeden antiquiteyten/dat zyn die/de welke meest met de leeringe van dien auctuer
 ouercommen. De base van deser tweedder oꝝdinen / ende zyn pedestale daer on-
 dere/de imposte vanden boghe/ende daer toe darchitrabe frise ende cor-
 nice/ salmen altesamen vinden in vierde boeck inde oꝝdine vande
 Ionica in dat blat E. ij. / ende zyn alle gheteeckent
 met T. / desghelijcx vindy dat capi-
 teel inden seluen boeck
 achter op dat blat
 I. iij. ghetee-
 kent met
 . M.

Dat derdendeel vander voersyder ellen van tsestich menuten.

Van der Antiquiteyt.

Salmatien is een oude stadt ghenacmyt Pola byder zee ghelegghen/ daer inder seluet stadt vindtmen een groot deel van eenen theatre/ int maken vanden welcken dat hem die ingeniose architect behielp met den berghe daert ane staede/ dien berch ghebyrkende voer een deel vanden graden/ ende inde plepne beneden maecte hy die Orchestra die Secna/ en die andere edificien behoorende tot sulcken wercke: ende inder waerheit die ruynen ende die stucken diemen tot dier plaetsen noch vint bethooren dat dit een daderuyckste edificie gheweest heeft van steenen ende van wercken / ende bouen al begriypmen daer groot ghetal van colommen/ de sommighe alleen staende/ ende andere met pilasters/ ende sommighe hoeccken met viercanten pilaren ende met half ronde al in een ghebonden ende wel ghezocht nae de Corinthia / wandt egheheel werck zoe wel van buyten als van binnen was nade maniere van Corinthien ghemacckt: dese edificie was met eenen moderen voet ghemeten/ den welcken voet ghedeelt is in twaluen ghenacmyt onten/ waeraf dat die helft hier onder staet. Die nauolghende figure betoont de Ichuographie ende oock dat profyl vanden theatre/ waeraf dit de maten sijn: de widdede vande Orchestra/ welke in haluen circkel is/ heeft in diameter ontrent hondert ende dertich voeten: de graden oft trappen rontsomme met den twee straten oft wegghen/ sijn van tseuentich voeten: den wech gheteckent .T. coemyt gelijk te sijne met der plepnen van dat Pulpitum der Scenen op den veerthiensten trap: die widdede van dat Porticus rontsomme dat theatre is van vyfthien voeten: ende de zyden vanden pilaren binnewaerts is van seuen voeten en halue / maer den voertooch vanden pilaren rontsomme de galerie tsamen met den colommen houdt ontrent vyf voeten inder breedden / ende vanden eenen pilaster tot den anderen ist ontrent thien voeten wijd/ ende dit is aengaende den grondt vanden gheseyden theatre. De twee grootse quadren geteckent met .O. sijn de hospitatia/ van welcker plaetsen datmen ghick inden duerganck ghereckent met .T. den welcken coemyt op de strate tot half weghe die trappen ghelyckmen merken can wt den profile gheteckent met .T. / ende onder dien duerganck is dat deel vanden

inganck: de hospitatia sijn van vuseveertich voeten: de breedde vande Secna / houdt eenentwintich

voeten: de breedde van dat porticus oft loge vozen / is van seuenentwintich voeten: ende die

lingde houdt ghelyck dedificie: die edificie welke bouen den grondt vanden theatre

staet beteekent dat profyl dats de suede duer de zyde vanden theatre: den boghe

gheteckent met .A. bediet den omganck: die twee boghen .C. ende

.B. sijn onder die trappen: die cornice bezijden gheteckent

met .D. is de imposte vanden boghen: tot desen

theatre en behoefden gheen opganghen

om bouen te climmene / wandt

den gheseyden berch gaf dat

ghemack om daer op te

gane/ en oock mocht

men vander Sce-

nen op dat The-

ater comen

midts dat

het met

den seluen

theatre vereenicht

was/ maer dat theatre

van Marcello is verscheiden

vande Scene/ daeromme

waren die opgan-

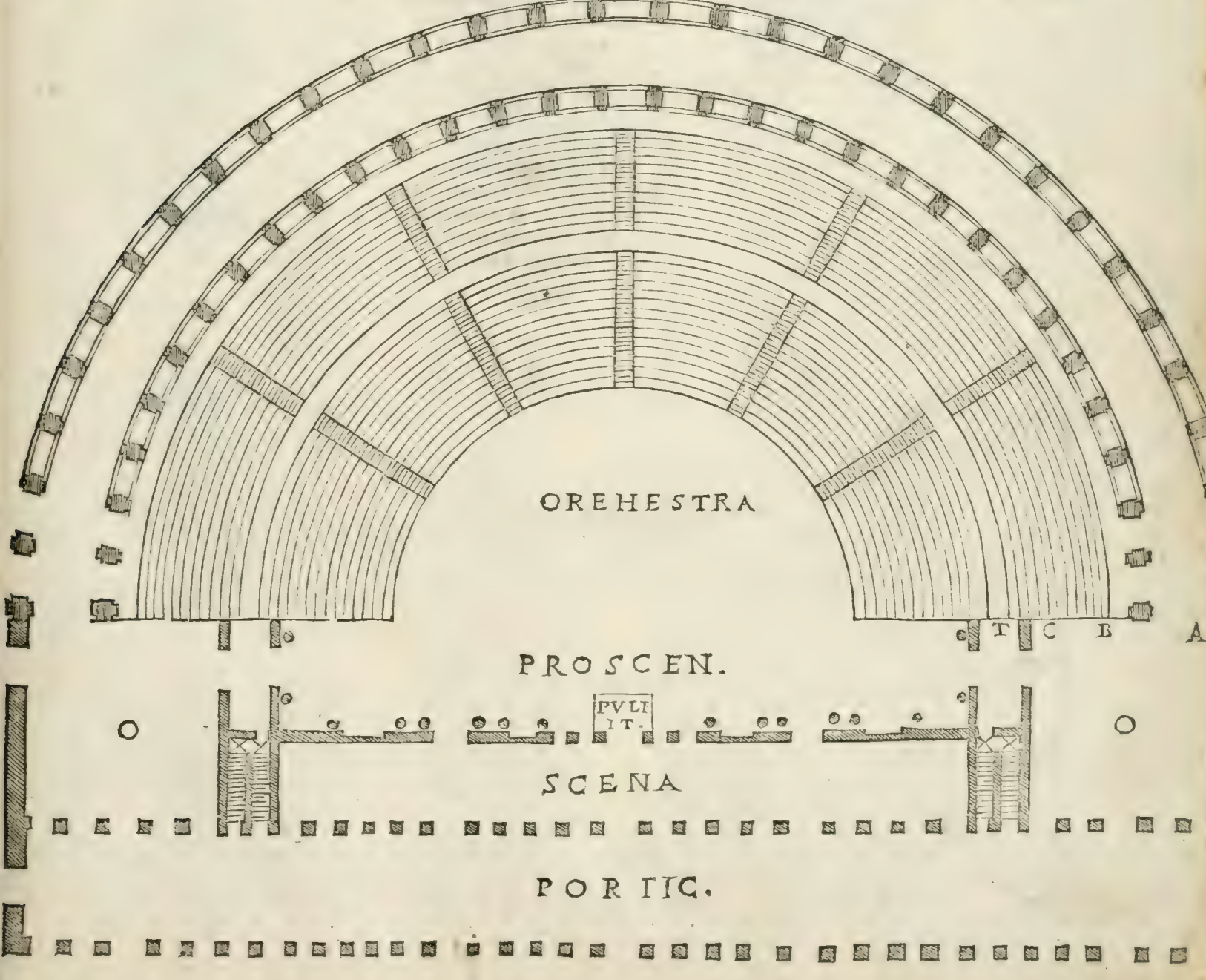
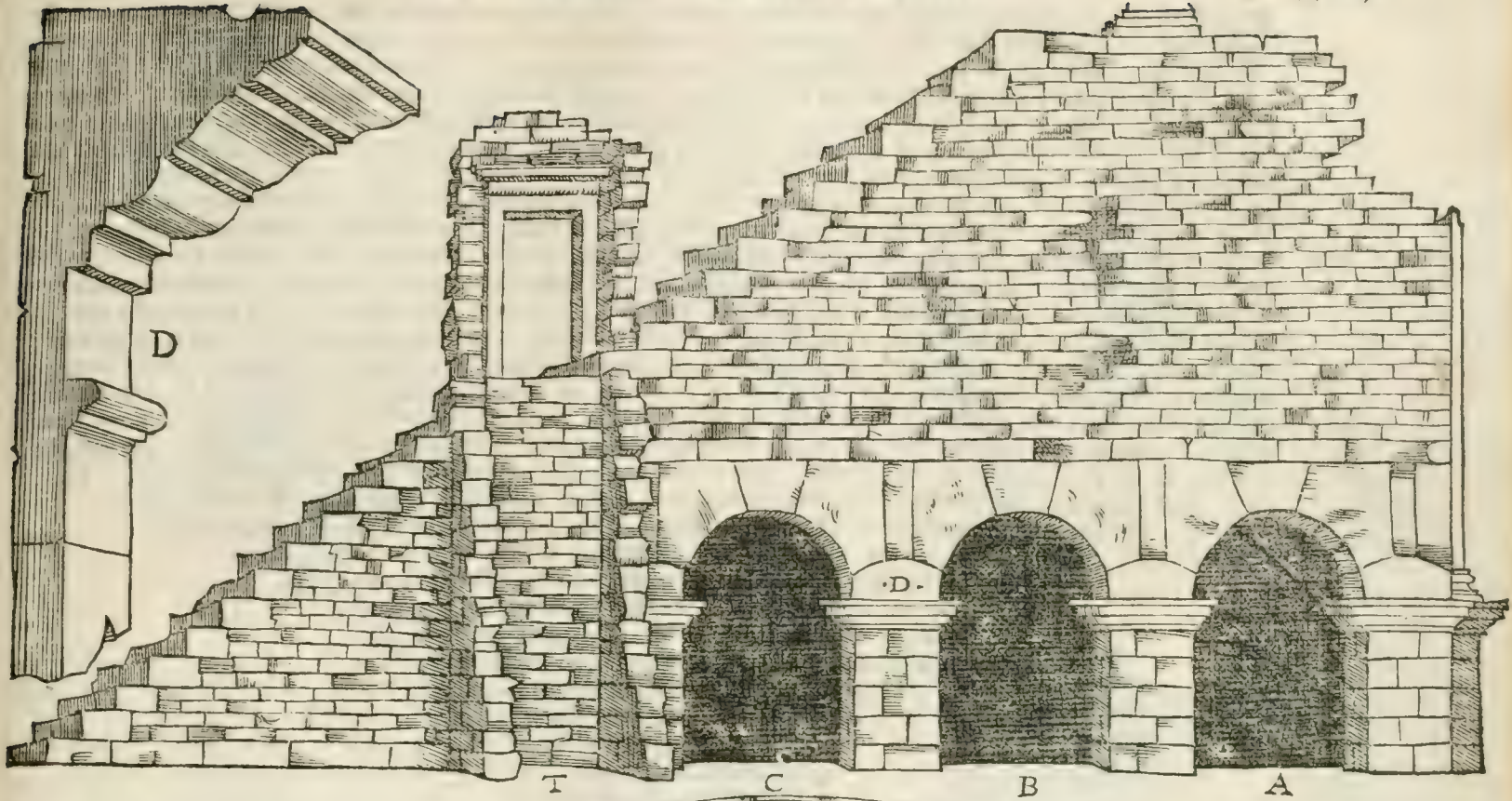
ghen van

noo-

de.

Dits de helft vanden ghemeenen voete daer dit naevolghende theatre tsamen
met zynen opnamen mede ghemeten is.

Van der Antiquiteyt.

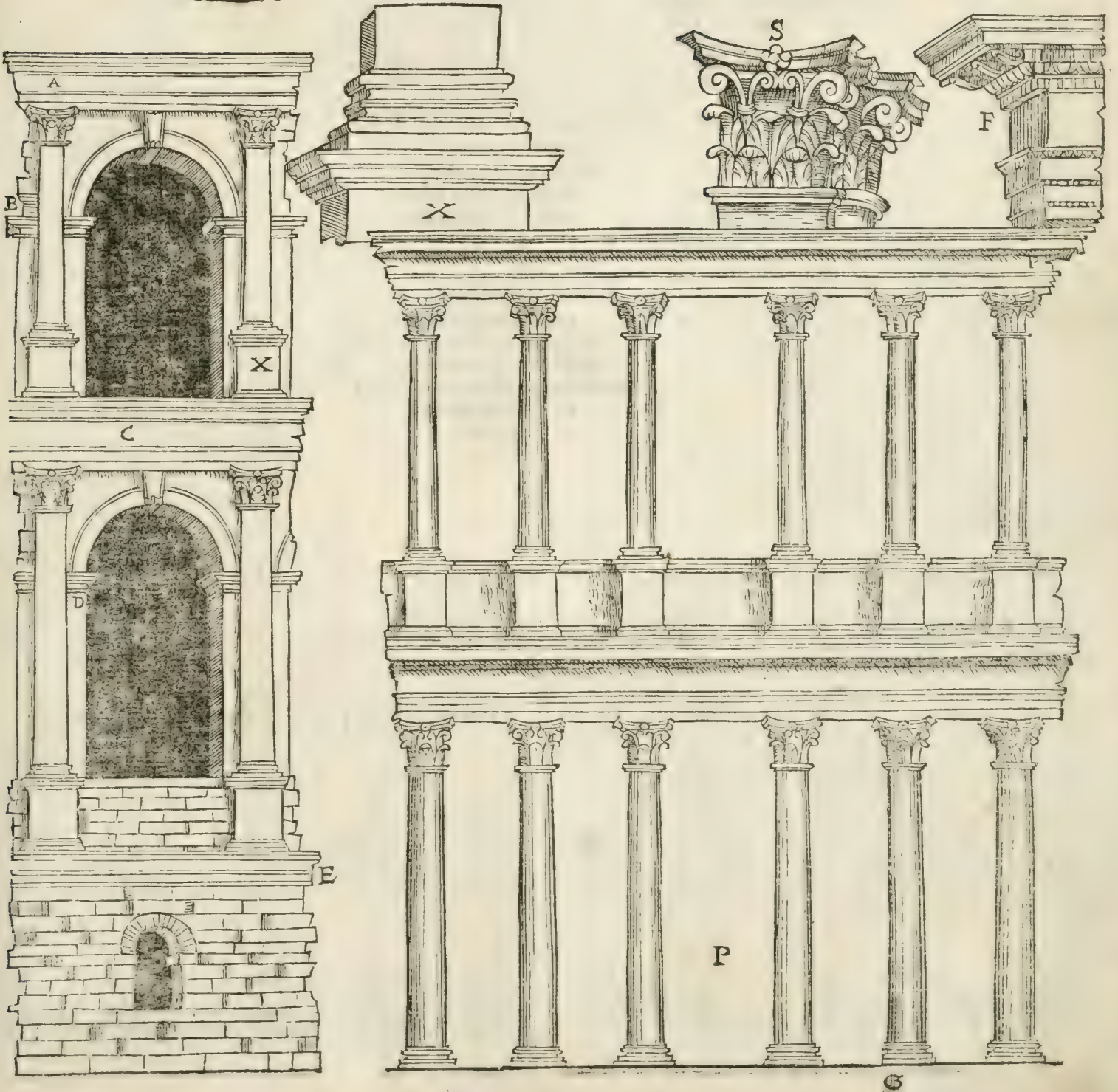
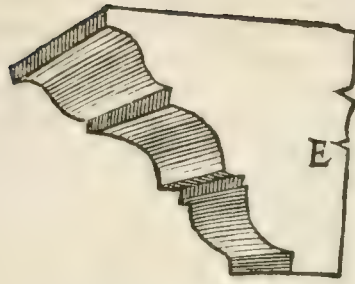

It theatre (alsoe ick ghesait hebbe) was zeer rijke van ornamenten al van herden steenen/ende van Co
rıntischen wercke ghemaect zeer wel ende rijkelijck ghewoicht: ende duer soe vele almen ziet inde
reliquien die daer verstroit ligghen/ soe was de Scena zeer rijke van colommen bouen colommen / soe
wel double als enckele/ende soe wel in dat binnenste deel als dat buytensic/ met diuerschen ornamenten
van tueren ende van vensters: die binnenste deelen vande edificie zijn seere getuyneert/ende aengaende
die maten van dien salich luttel bescheets gheuen / maer vanden buytenssten deelen soe salich eensteels
die maten gheuen. De eerste rustique oft boerachtige ordne inde welke dat gheen colommen en zijn/ is verheuen van
der eerden tsamen met gheheel die cornice gheteekent .E. ontrent seftien voeten: die hoochde vanden iersten pedesta-
len/ is van vijf voeten: de hoochde vanden colommen met den basen ende capiteelen is van tweeentwintich voeten. die
dicke vanden pilaren met den colommen is van vijf voeten: die dicke van dien colommen alleene/ is van twee voet en hal-
uen: de wijdde vanden boghen is ontrent thien voeten/ende haer hoochde van twintich voeten: de hoochde vande ar-
chitrabe frise ende cornice is ontrent van vof voeten: dat tweedde pedestel gheteekent met .X. is van vier voet en
haluen: de hoochde van dien colommen houdt ontrent seftien voeten: darchitrabe phrise ende cornice is hooghe vier
voeten: de maten vanden particularen leden en setick niet/ maer inde figuren hier voo:ts machmensse begrype/wantse
niest nae de selue gheproportioneert zijn: vande Scene ende met den anderen deelen van binnen en ghemick gheen ma-
ten met allen/ maer alleenlijck hebbich hier voo:ts gheset een deel van dat porticus der Scenen dat welke geteekent
is met .P. ende alsoe de cornice frise ende architrabe gheteekent met .F. was in thoochste van dien: die capiteelen ghe-
teekent .S. stonden binnen met sommighe half ronde colommen verheuen wt sommighe pilasters/ dinghen die
zeer wel ghewoicht waren: alle de welke dinghen (ghelijck ick ghesait hebbe) zijn van sulcker rijke-
lijckheyt soe van steenen als van consten/ datse wel mochten met die van soome geleken wo-
den: de cornice frise ende architrabe gheteekent met .A. was int hoochste van
den theatre: de cornice gheteekent .B. is die imposte vanden tweedden
boge: darchitrabe phrise ende cornice geteekent .C. is die co-
nice bouen deerste bogen: die cornice geteekent met .D.
is die imposte vanden eersten bogen: de cornice ghe-
teekent met .E. loopt bouen dat rustyck base-
ment ronsomme dedificie: dees linie hier
ondere is eenen haluen voet vanden
geheelen voete daer dese edificie
mede gemeten was/ Ende en
verwondert v niet be-
minde lesere/ dat ick
v alle die maten
niet affirma-
tiuelijck
ende nauwer
ghesedt en hebbe/
want dese dingen van
Polen waren duer eenen ghe-
meten/ die meer verstant
van bewoopen hadde
dan van maten
oft geta-
len.

Den haluen voet daer dit mede ghemeten is .

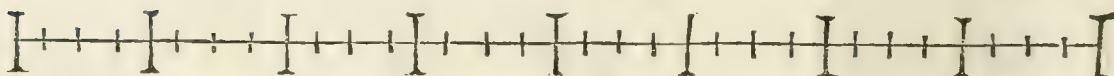

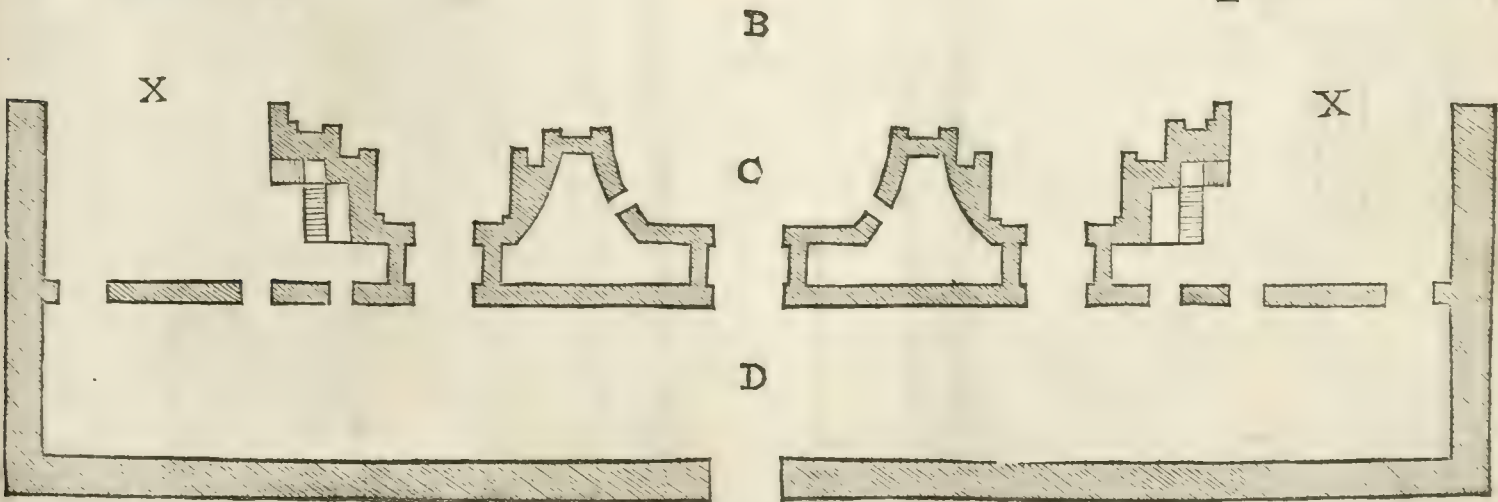
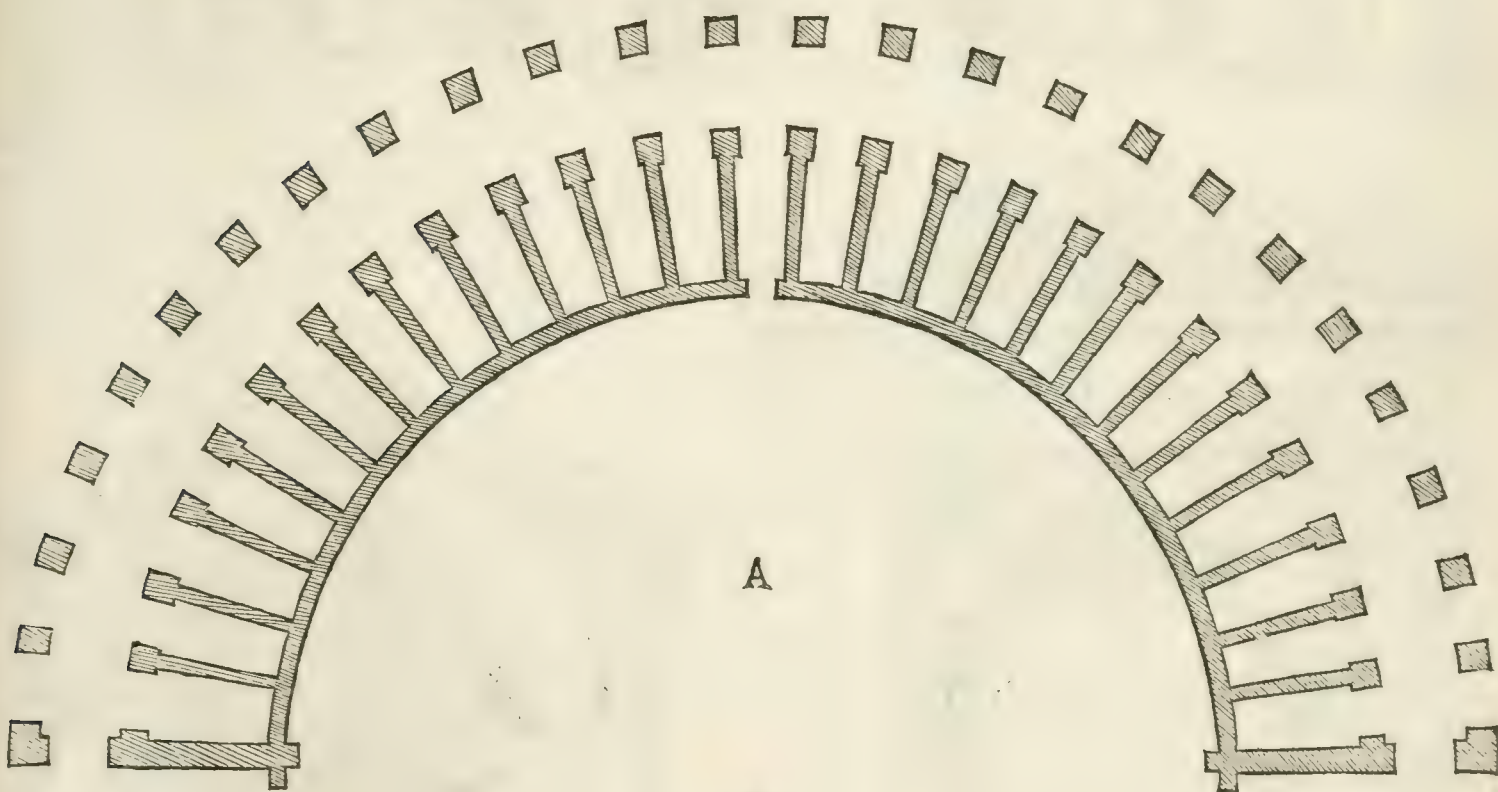
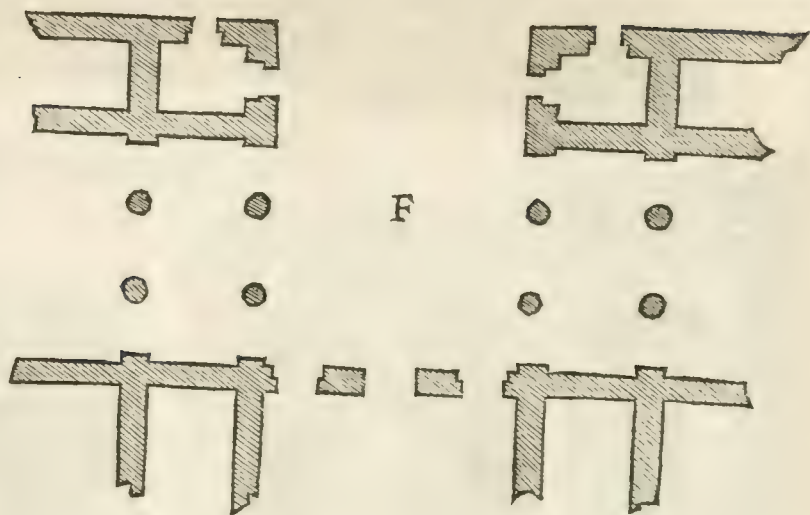
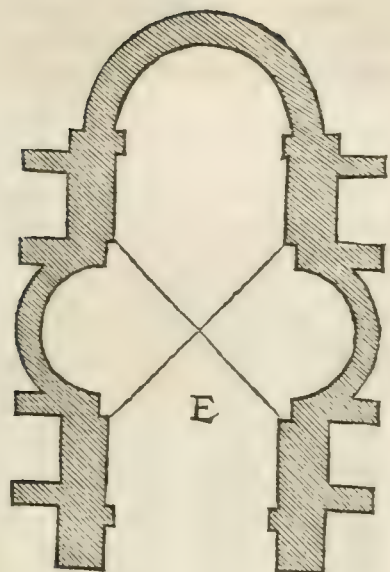
Van der Antiquiteyt .

St Ferentē een zeer antike stad by Witerben ghelegghen/daer zyn noch vestigien van eenen Theatre dat zeere gherupneet is ende oock van luttel werck ende ornamenten zo veel als men zien mach/want daer gheen reliquien en zyn vanden welcken datmē soude mogen doornamenten begripen: maer men siet noch dat aen het porticus om dat Theatre gaende viercante pilaren waren / oock waren de trappen seer simpele/ hoe wel datmen midts der rupnen qualijck ghemercken can hoe datse ghesaen hebben : de Scene van desen Theatre is seer different vanden anderen alsomen ziet inden nauolgghenden grondt: oock en isser niet soe vele bouen der eerden staende datmen soude kunnen begripen hoe dat de Scene ende dat Pulpitum ghesaen hebben : desen grondt was met den antijcken voet gemeten/ende ten eersten sprekende vande Orchestra. A. de welke van haluen cirkel is/die selue heeft haren diameter lanck van hondert ende eenenveertich voeten en halue : dat corpus vanden Theatre te wetene van aende Orchestre tot den wtersten der hoeckpilaren van dat porticus is vijfendertich voeten : den pilaer vanden hoecke is op elke zyde byet vijf voeten: den ingaanch van dat porticus opde zyde vande Scene houdt acht voeten : de voulte onder de trappen/houdt tweentwintich voeten : de dicke des muers om die Orchestra is van dzy voet en haluen : de hospitalia gheteckent met .X. houden inder lingden veertich voeten en half/ ende inder breedden dertich voeten : de wydde van dat porticus om dat Theatre/ is elf voeten/ zyn pilaren zyn dicke ende breedt dzy voeten ende een derdendeel : die wydde vanden boghen/ is neghen voeten : die effen breedde vande Orchestra geteckent met .B. is van twintich voeten: die plaetse van dat Pulpitum. C. houdt inder lingden veertich voet en haluen/maer zyn breedde is van twalef voeten/ende zynen duerganck houdt neghen voeten: de plaetse gheteckent met .D. behoort dat porticus achter de Scene te zyne / niettemin daer en zyn gheen vestigien van colommen/maer beroont dather eenen muer geweest is die op eenen watercaut staet : de breedde van deser plaetsen is neghentien voeten en halue . Byten desen Theatre staen de vestigien van twee edificien/ maer die selue zyn soe seere gherupneert datmen huer eyndinghen niet vinden en can/diesniettemin edificie .F. duer tghene datmen daer ziet / schijnet wel datse met anderen toebehoorten ombanghen was : de wydde daer de .F. in staet/ is van eenendertich voeten: de twee kleine stantien/houden op deen zyde acht voet en haluen ende op dander zyde thien voet en haluen: die bogen daer die vier colommen staen (de welke ick daer voernemē in sulcken gheualle) zyn inder lingden seuenentwintich voeten ende een quaert/ ende inder breedden thien voet en haluen : die breedde vande edificie gheteckent .E. is van twintich voeten: de nicchen vanden zyden/houdē seuentien voeten: de lingde van altemale is tseftich voeten/ ende staet verseiden vanden Theatre/hondert ende eenenveertich voeten/ende staet verseiden van dander edificie / sefentseuentich voeten en halue.

De helft vanden ouden antijckischen voet .

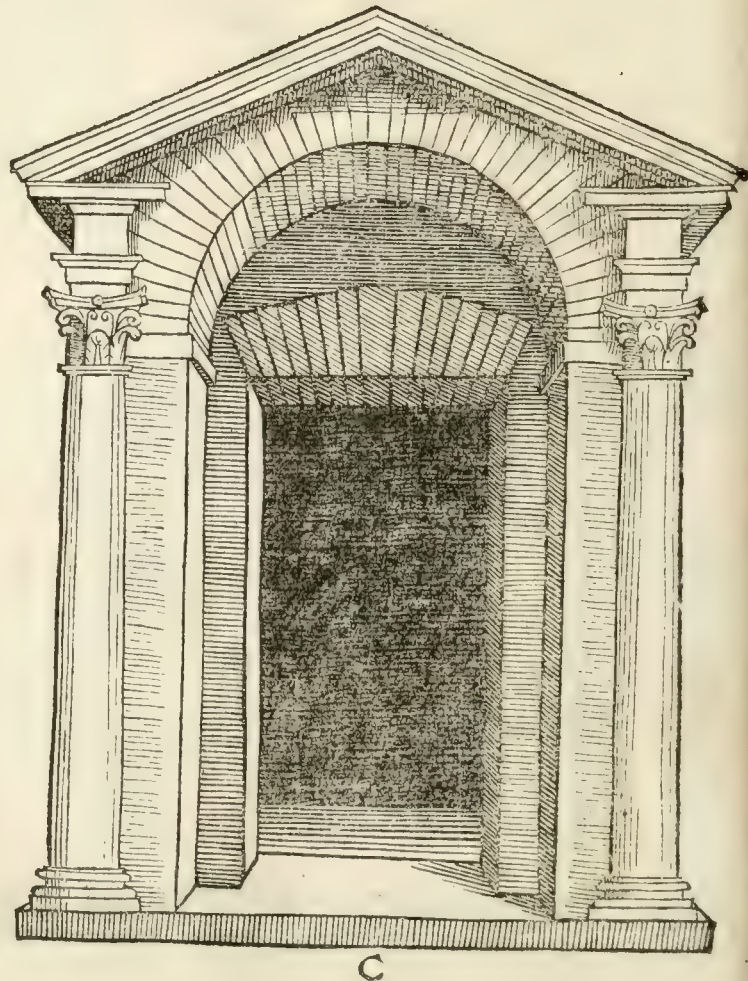
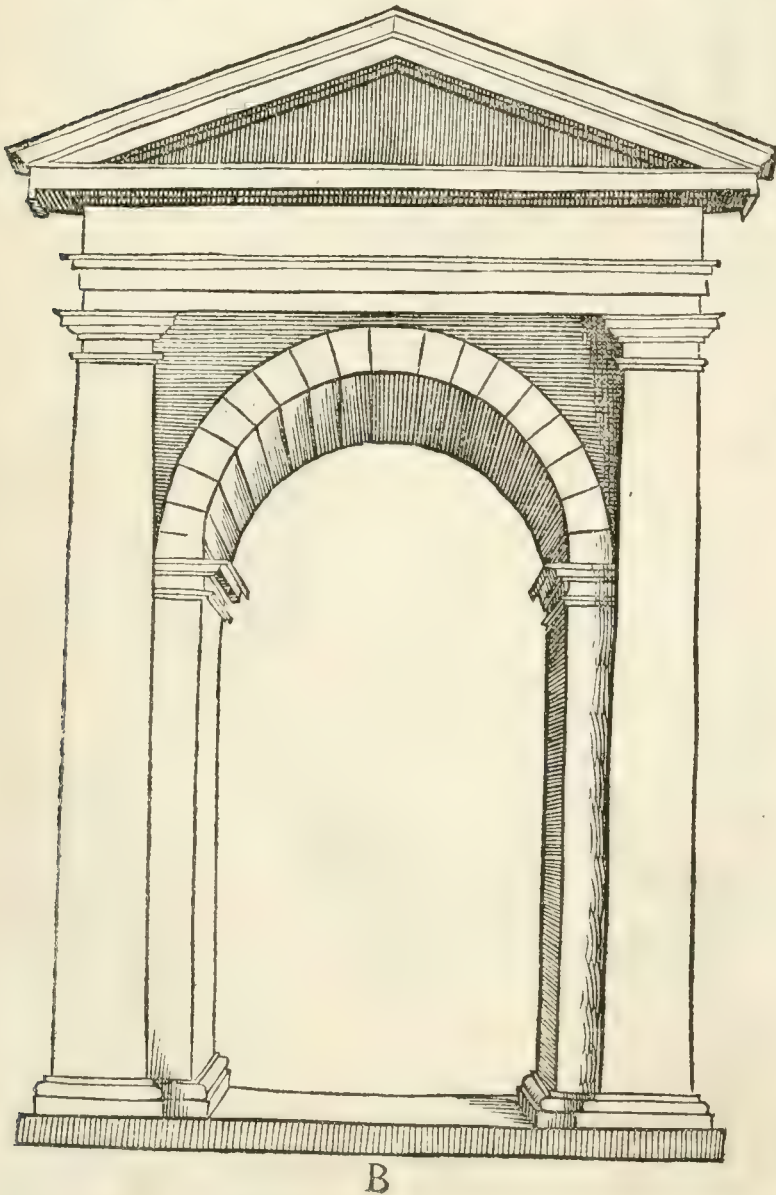
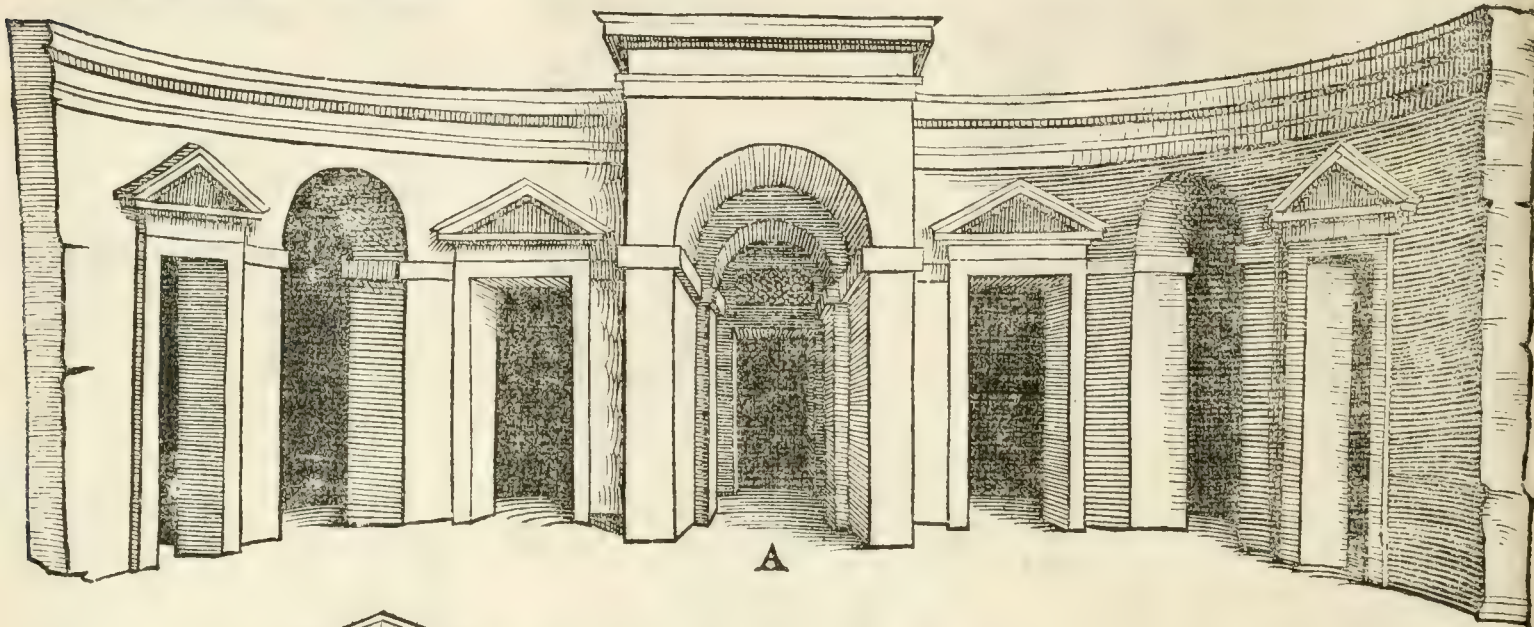

Van der Antiquiteyt.

D

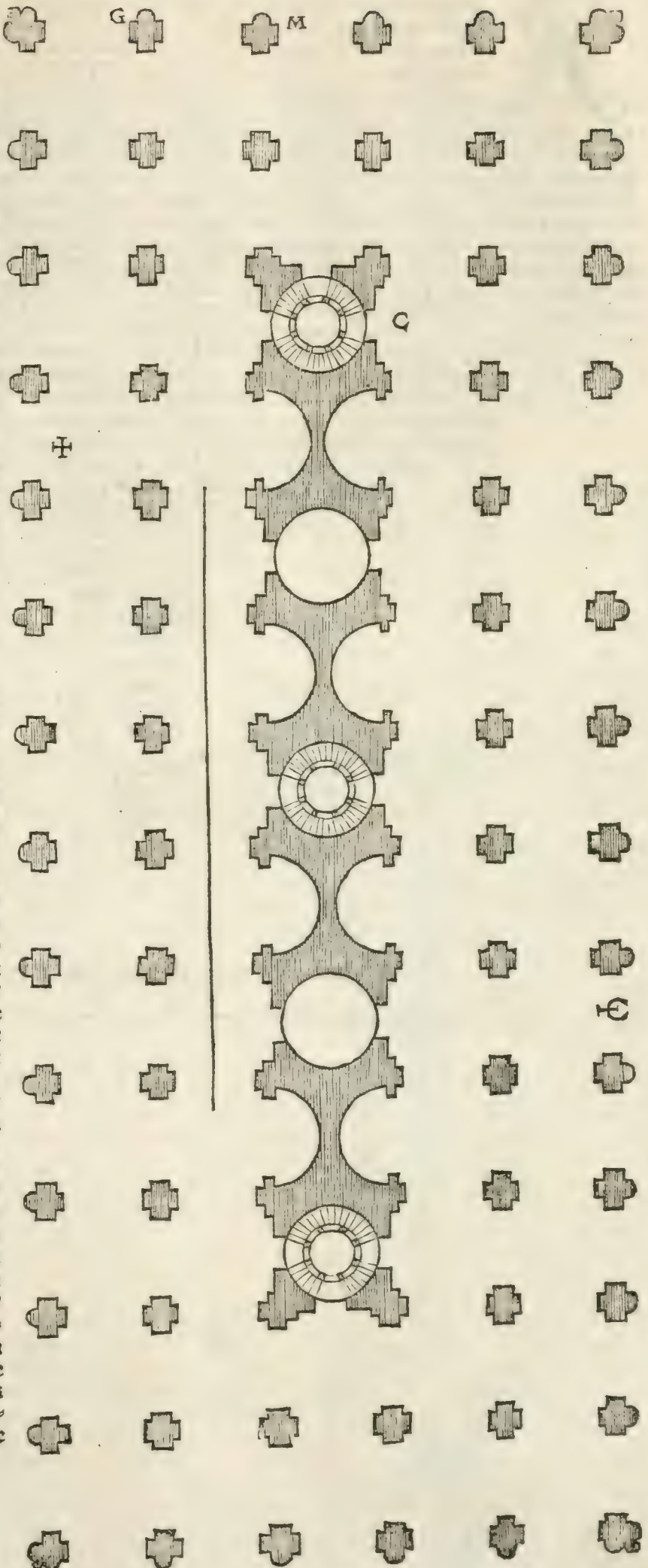
De figure hier onder gheteeckent met .A. achte ick dathet de Scene van eenen Theatre was / ende staet tusschen Fondi ende Terracina : maer vanden Theatre sijn zo luttel vestigien / dat ick niet en mat / oock en mat ick dit deel vande Scena niet / dat welcke al meer gheuyneert is dant hier schijnt / maer te peerde sit-
tende teekendich slechts de inventie : De poozte gheteeckent .B. staet te Spoleten / ende is zeer ende nade Dozica ghemaect / die en mat ick oock niet / maer teekende diuventie ende forme : De poozte gheteeckent met .C. is tusschen Foligno ende Roome buyten der straten / ende al schijnet een licentioes oft onbehoor-
licke dinck / dat den boghe den duerghanch vande architrabe / frise / ende cornice breect / dies niettemin en mes haechde my die inventie niet : ick en achtese oock niet te metene dan de breedde ende lingde / de welcke is achtien voeten ende eenen-
twintich voeten en halue : nae mijn duncken 30e hadde dit een tempelken oft sepulture gheweest / maer 3p dathet wille tis zeer beualligh der ooghen .

M

En zeit dat dese edificie het porticus van Pompeo was/andere zegghen dathet thuis vā Mario was/maer vander ghemeenten

wordet Sacabario gheheeten: de welke edificie nae dat men bevinden can / was alleenlyck ghemaect om een teghelyck zyn ghevoech te doene / want daer en is gheen woeninghe met allen / ende al ist dat dees edificie nu ter tijt vicans gheheel gheruyneert is / soe wasse nochtans zee groot ende beuinch veel plaetsen / ghelijcmen tot veel huysen van deser edificien in derde vint: daer die linie staet / is als nu den wech daer men van Campo floze tot der Joden plaetse gaet: ende daer dat **+** is / staen als nu de huysen de Sancta Croce: daer de **G.** staet / is de plaetse der Joden: daer de **M.** staet / zyn die scellarii: daer de **C.** staet / is dat kerckhof van Sancto Saluatore: ende daer de **S.** duersneden staet / is den voortooch vande huysen van Eelsis / alsoe datmen van daer zyn grootte begripen mach. De drie rondicheden waeren trappen om bouen op de twee ydele rondicheden te klimene/ende om datmen in die twee gheen vestigien van trappen en ziet / soe machmen begripen dathet opene plaetsen ghe weest hebben om water te makene/want sulchen dingen zyn vā noode: Den gront van desen wercke is ghemeten met d seluer ellen daer dat Theatre van Marcello mede ghemeten is/ de welke mate datmē hier nae vinden zal tusschen die obliissen/ en sal een halve elle van dertich minuten zyn: ende ten iersten / de dicte vanden pilasters / is drie ellen en halve: de dicte vanden colommen is twee ellen: die intercolonnien zyn ouer alle zuden neghen ellen en halve: de pilasters bande vier hoeken / zyn soe veel meerder dan dandere als die wterse hoeken daer aen staende / den welken hoek met goeder iudicien ghemaect was / wande hy onderhoude dien hoek met stercken en met schoonheyt van wercke: ende hier af moghen veel architecten leeren hoe datmen de hoeken met den colommen ende met den pilasterstfamen gebonden maken mach / op dat den hoek int viercante ghelijc den colommen come / dat welke gheeft den hoek meer vasticheyts dan oft den schuen hoek lanx den pilastre ghetrocken ware: ende om dat die hoeken welke ingetrocken zyn / ist datmen se ouerant in Diagono aensiet / daer die twee ronde colommen den hoek bedecken / soe zullent onvolmaecte hoeken schijnen / daeromme (alsoe ick ghezeyt hebbe) prijsich zee de maniere van hoeken / ende aldermeest om datse van allen zy den ghesien we:dden.

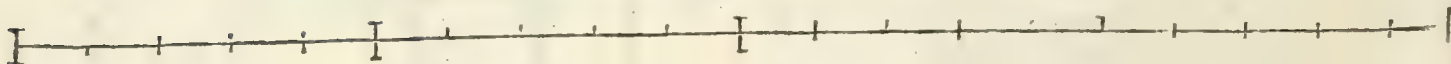
Van der Antiquiteyt .

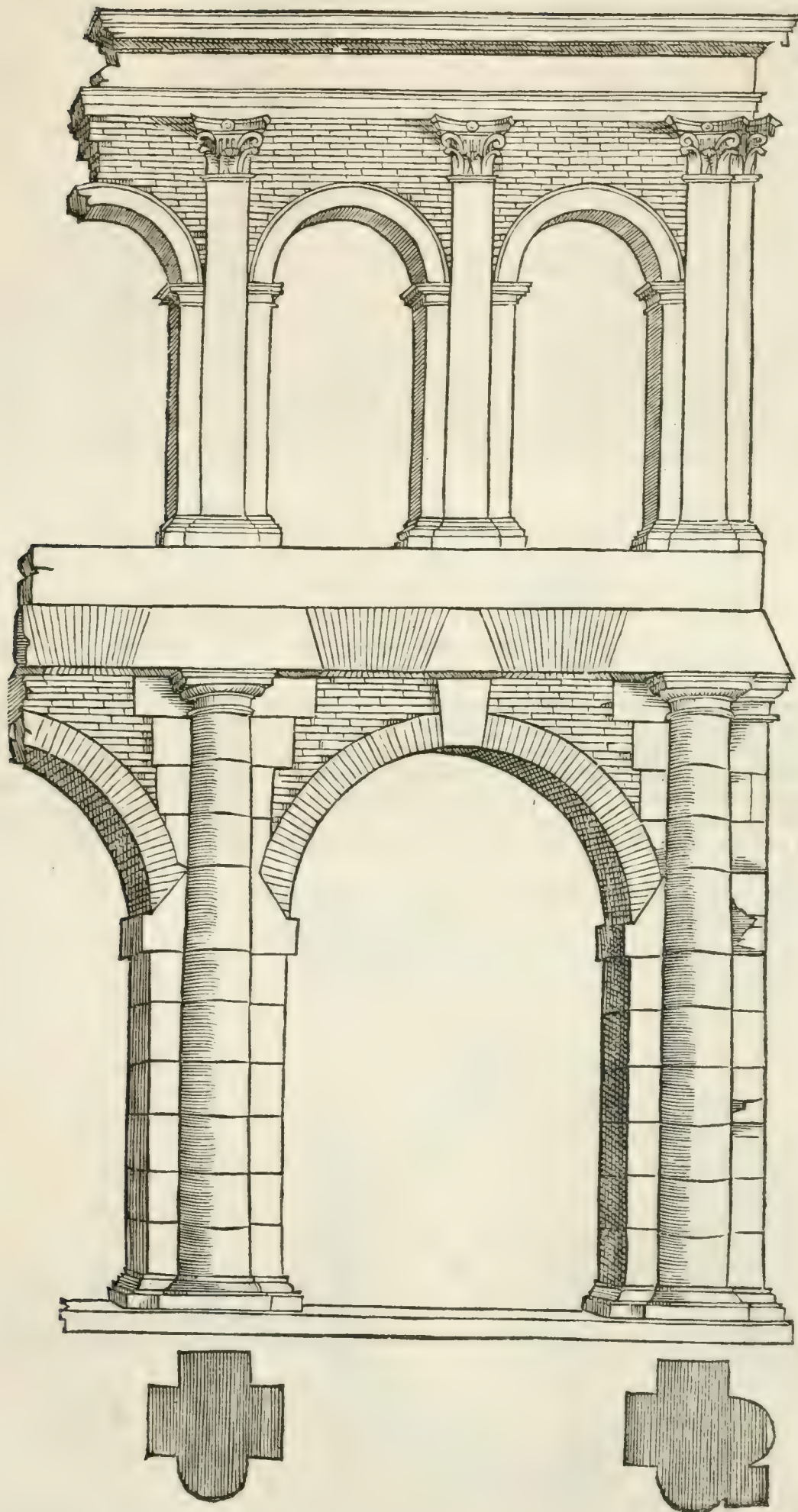
A

Engaende der Technographien heb ick ghenoech gheseyt / nu behoef ick eenighe kennisse van zinder formen bouen der eerden te gheuen / hoe wel datmen daer niet veel vestigien en ziet : diesniettemin is daer zoe vele opstaens gheuonden hoe wel verborghen / dat daer ten minsten de schoofse van byten wt begrepen is / de welcke inder waerheyt een ingenioese inuentie is voer een vast werck / ende alder meest in deerste ordene diemen Dorica noemen mach / hoe wel datse noch architrabe / noch triglyph / noch cornice en heeft : maer daer is wel die forme / ende die selue zeer subtelick genaect met grooter sterckten / ende met schoone bindinghen zoe wel van herten als van ghebaken steenen / alsoemen inde nauolghende figure ziet. De dicken ende breedden voertgezeit zynde / zoe is die hoochde vanden colommen met basen ende capitelen / seuenthien ellen : ende de hoochde vanden boghen is vyftien ellen : de hoochde vanden cunco / dats den sluitsteen bouen den boghe is twee ellen : die hoochde vanden bindinghen de welcke in plaetse van architrabe zyn / houdt twee ellen schaets / ende oock zoe vele houdt de facie bouen die selue : dese tweede ordene schijnt onuerdraghelick / om datter een masse van eenen pilastre bouen een open gat staet / een dinck dat inder waerheyt valsch is nae de reden te spreken : niettemin midts dat deerste ordene zoe vaste ende sterck is / ende duer den sluitsteen bouen inden boghe / oock midts den teghensteen daer oppe / met de vaste facie daer bouen ende duer die vrome schouderen vanden boghen / welke altesamen thoonen alsulckie n sterckte (gheluct in effecte is) dat die pilastren die daer op rusten niet en schijnen alsoe dwerck te verweghene / ghelijck zy souden waert eenen simpelen boghe met zyn architrabe phrise ende cornice / alsoe dat ick duer zulcken redenen in dien subiecte dese inuentie niet en blamere. Die wydde van desen boghen is vier ellen / ende de hoochde houdt neghen ellen : de breedde vanden pilasters is twee ellen / ende een derdendeel : die dicke vanden colommen / houdt een elle ende een seffe deel in diameter : die hoochde van dien colommen is van elf ellen / ende een achste deel met basen ende capitellen / ende zyn nae de corinthia ghemaect : de hoochde vander architraben frisen ende cornice is van twee ellen ende dry quaert : hoe wel dat ick vanden leden deser cornice een frise ende architrabe gheen particulare maten gheuen en mach / midts dat zulcken dinghen in wesen niet en is / maer daer is alleenlyck zoe veel muers / dat men daer af de hoochde der cornicen frisen ende architraben begripen mach.

Dat derdendeel vander ellen daer dese edificie mede ghemeten is.

Van der Antiquiteyt .

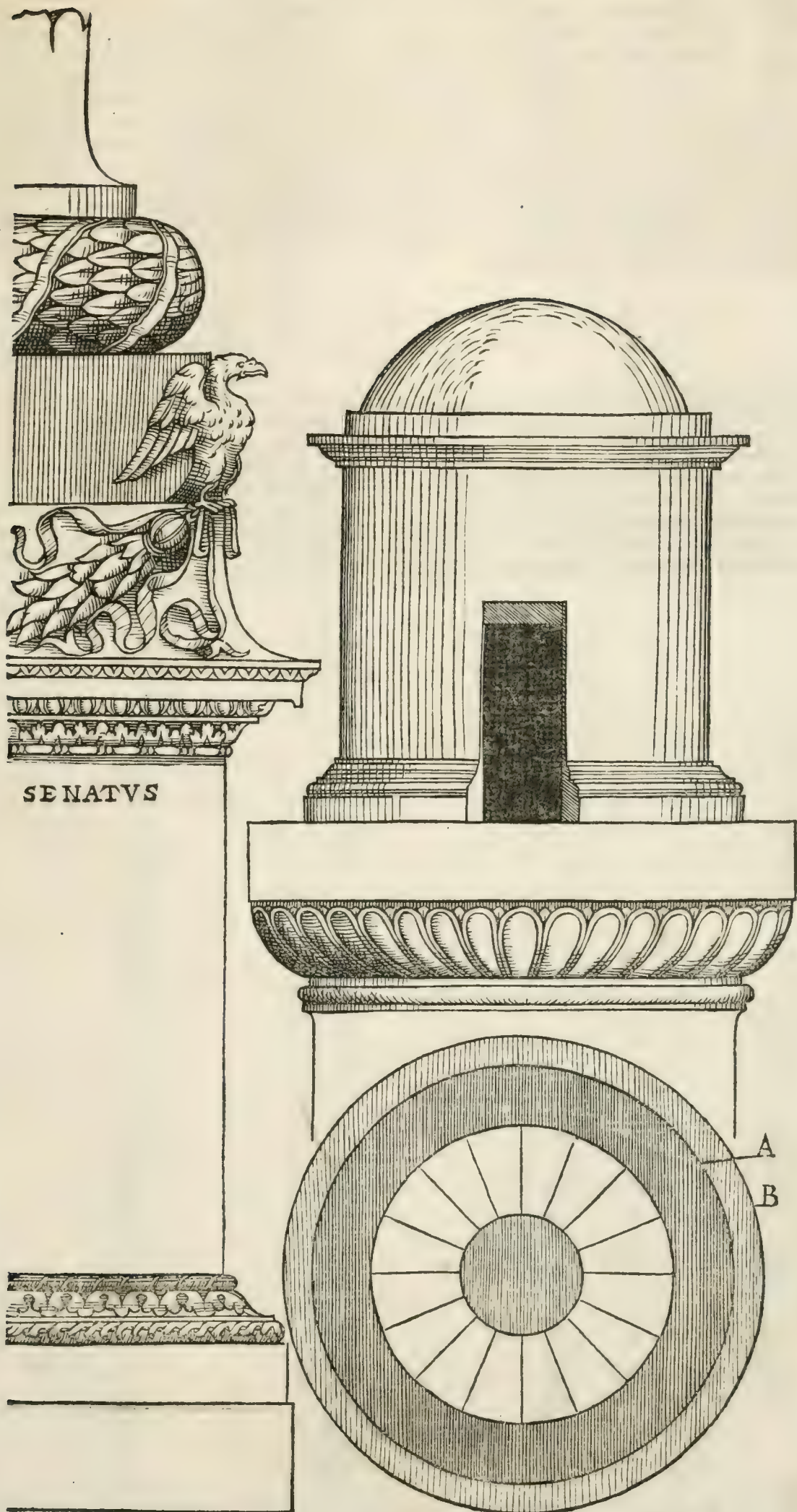

Mer dander schoone antiquiteyten binnen Roome / zoe zijn daer twee coloumen van merber al vol
 hystorien ghesneden van zeer goeder wtgrouwinghen / deene woꝛdt genaempt de colomne Antoniana/
 ende dander woꝛdt genaempt die colomne Traiana : maer van dese Traiana / midts dat die de geheellse
 is / soe sallicker wat noticien af geuen: Dese colomne nae datmen seit / dede make die Keyser Traianus/
 welke colomne heel van merber is ende van veel stucken ghemaect / maer also wel vergadert ende aen
 een gheuoecht datse al van eenen stücke schōnt te zyne : ende om daer af de particulare maten te geue
 ne / zoe sallick aenden voet van zynen basemēte beghinnen : Ende ten iersten den graet die in deerde rust / is hooghe
 van dꝛ palmen : dat plinthus vander basen / is hooghe een palme en acht menuten / die ghesnede oft ghesnede base
 houdt coek soe vele : dat platte vanden basemēte is hooghe twaelf palmen ende ses menuten : die ghesneden cornice/
 es een palme ende een halue hooghe : die plaetse daer dat festoen in hant / is hooghe twee palmen ende thien menu
 ten : die gheheele base vande colomne / is hooghe ses palmen ende achtentwintich menuten / ende is aldus ghedeelt :
 dat het plinthus daer den arent op een vanden hoecken staet / (verstaet op elcken hoeck eenen) is hooghe dꝛ palmen
 ende thien menuten : dat thorus daer bouen / is hooghe dꝛ palmen en acht menuten : die cincte is thien menuten hoo
 ghe : die hoochde vande colomne / te weten den tronck / houdt hondert ende achtien palmen ende neghen menuten :
 dat astragal met zynen quadꝛetten oft luffkens onder dechine / houdt thien menuten : de hoochde vande echine / houdt
 twee palmen en twee menuten : de hoochde van dat abacus / houdt twee palmen ende elf menuten : bouen op dees co
 lomne is een pedestāl van ronder forme / duer dwelcke datmen cruipt vanden windeltrap ende men macher ghemaec
 kelick rent forme gaen / midts dat die pleine twee palmen en half breedt is : die hoochde van desen pedestale / is elf pal
 men in als : maer zyn base houdt twee palmen / ende de cornice daer bouen is hooghe van een palme : de crupne bouen
 dat pedestāl / is hooghe dꝛ palmen en halue : die dicte van desen pedestale / is twaelf palmen ende thien menuten : de
 dicte vande colomne bouen / is veerthien palmen / ende haer dicte beneden houdt sesstien palmen : de rondicheyt gheteec
 kent . A . inde platte forme bethoont de dicte bouen / ende den circle gheteeckent . B . is die dicte beneden : de wydde
 vanden windeltrap houdt dꝛ palmen / ende de spille houdt vier palmen : de breedde vanden basemēte / is vierentwint
 tich palmen en ses menuten : in welke spatie zyn twee victorien ghesneden die een Epitaphie houden / onder die welc
 ke dat veel trophēen ghesneden zyn / ende inde Epitaphie staen dese sander gheschreuenē letteren .

S. P. Q. R.

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ. F. NERVÆ
 TRAIANO AVG. GERMANIC. DACICO
 PONT. MAX. TRIB. POT. XVII. COS. VI. PP.
 AD DECLARANDVM QVANTÆ ALTITV
 DINIS MONS ET LOCVS SIT EGESTVS.

Dese colomne (alsoe ick ghesait hebbe) is al ghehystorieert van zeer goeder sneden / ende is met biesen gedꝛapt :
 zyn is oock ghecanelleert in manieren vande Dorica / ende inde canalen zyn die figuren ghemaect in sulcher ma
 nieren / dat die wt heffinghen vanden figuren / de forme vande colomne ende vanden canalen niet en benemen :
 tusschen welke figuren staen sonneghe vensters die dat licht op den windeltrap gheuen / ende al is dat de selue ven
 sters in ordinen ghesede zyn / soe en lettense daerom der hystorien niet / nochtans isser daer vierentwintich / gheluck wū
 die gheheele colomne inde nauolghende figuren thoonen sullen / maer dit zyn haer leden opentliker gheteekent ende
 bescreuen : alle dese leden zyn met die oude Roemse palme gemeten / ende men vintse voer by de rotonde .

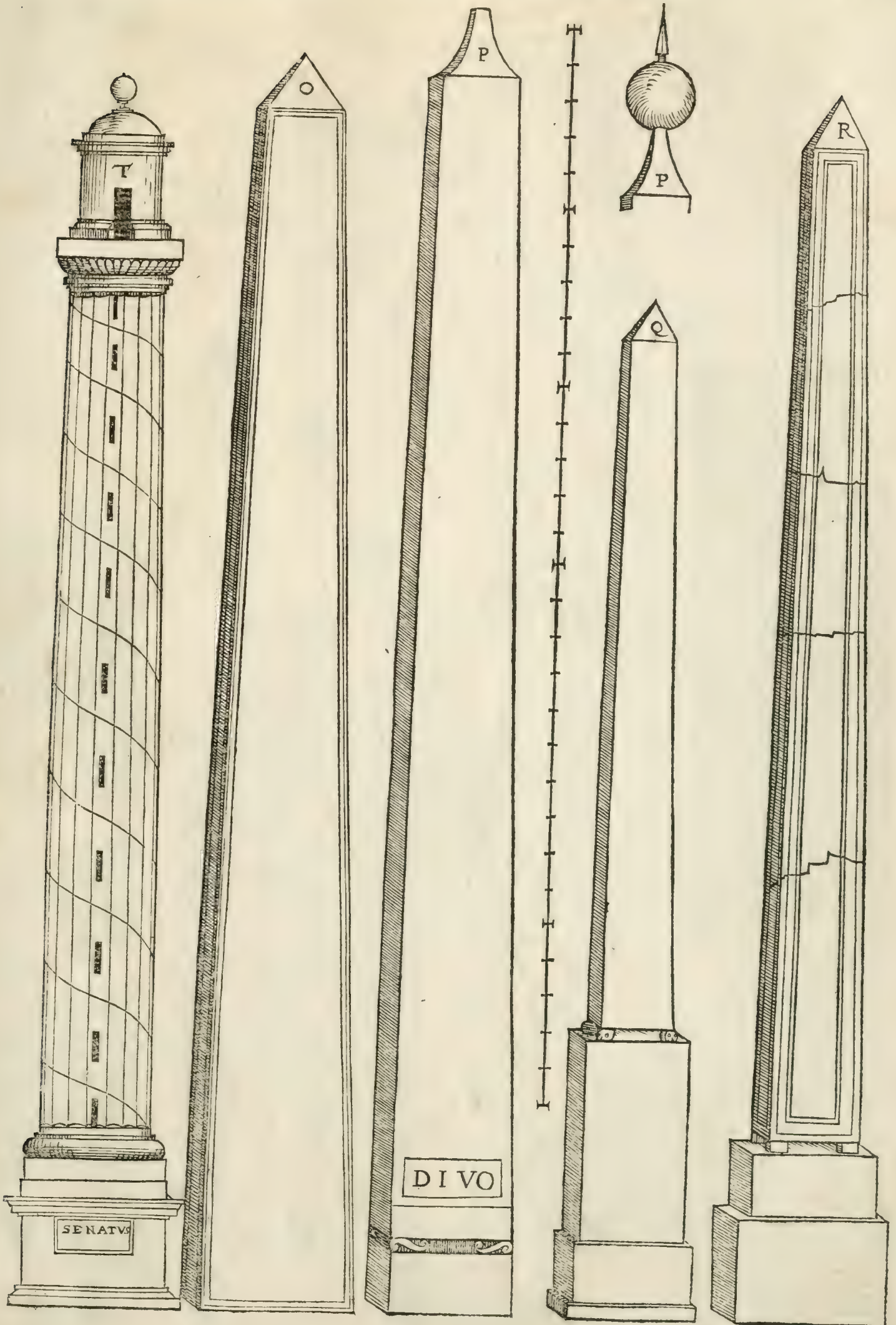

Van der Antiquiteyt.

SIk hebbe hier vooren breedt ghenoech vande colonne Trajane ende vanden particularen maten der seluer ghetreckteert/ nu sallick hier voortso thoonen die gheheele colonne ghepropotioneert nae de selue: alsoe dan / die Colonne ghetreckent met .T. representeert die colonne Trajane. Waer wte dat de Obeliscen gesproten zijn/ ende hoe datse te Roome ghebrocht zijn/ende waer toe datse dienden/en salick niet verhalen / om dat het Plinius breedt ghenoech verclaert / maer alleen de maten sallick hier setten ende thoonen de formen van sommigen die ick ghezien ende ghemeten hebbe binnen Roome: ende ten ierffen die obelisce ghetreckent .O. is buiten de poorte Capena/ende is al inghesneden met Egiptse letteren: haer dicte inden voet/ houdt chien palmen en halut/ ende de hoochde houdt tachtentich palmen/ ende dese allene was met die antickische palme gheneten: maer die andere drie naevolghende waren met een moderne elle van tseftich minuten/ van welke elle dat die linie tusschen die Obeliscen staende de helft is ghedeelt in dertich minuten: die Obelisce ghetreckent met .P. staet in Vaticano dats tot sinte Peeters/ ende is van Egiptischen steene / in thoochste vande welke datmen zeit te syne de asschen van Gaio Cesare: haer dicte beneden/ is vier ellen ende tweeneveertich minuten: de hoochde is van tweeneveertich ellen en halue: dat deel bouen is dicke dzy ellen ende vier minuten / ende onder byden voete staen dese onderghescreuene letteren

DIVI CÆSARI. DIVI IULII. F. AVGVSTO. TI.
CÆSARI DIVI AVGVSTI. F. AVGVSTO. SACRVM.

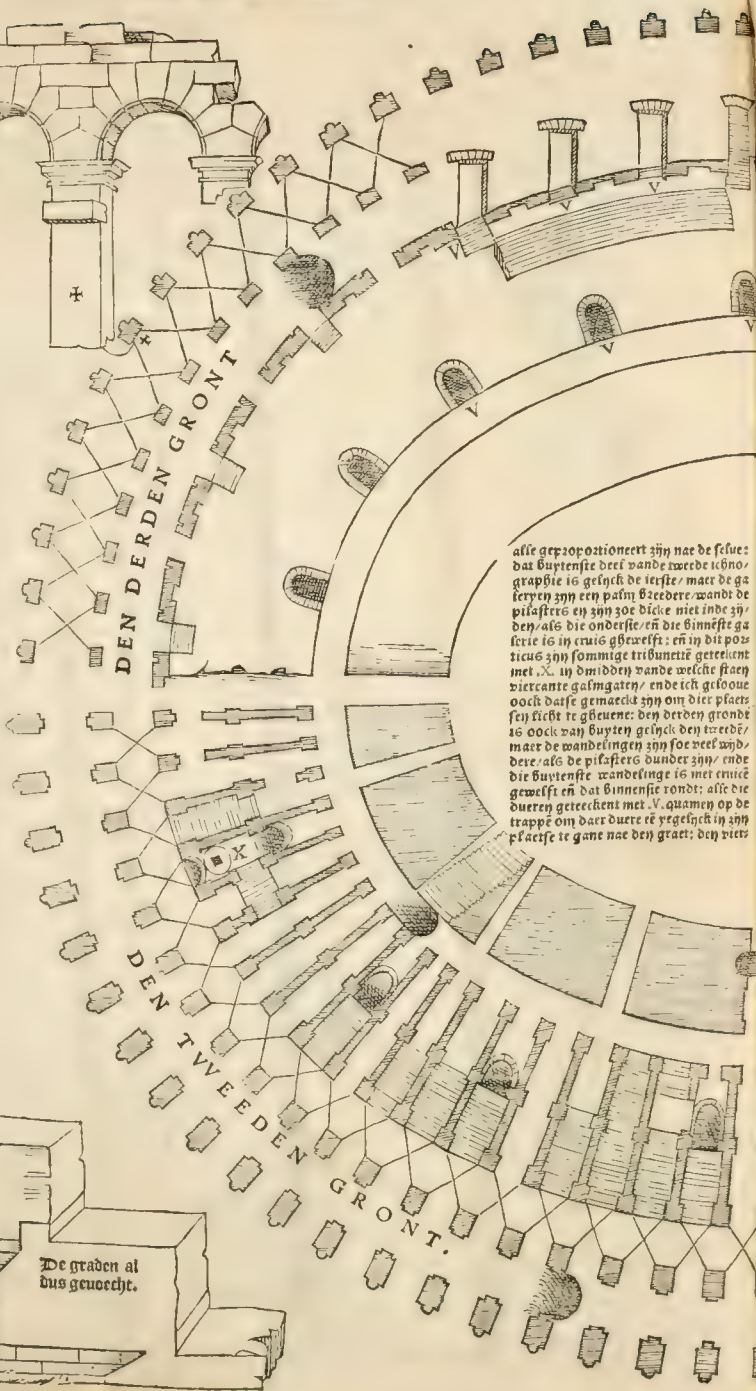
De Obelisce ghetreckent met .Q. leit tot Sinte Rochus in dmiddel vander straten gebroken in dzy stukken/ ende men zeit dat daer by eene dierghliken in deerde begrauen leit A la Augusta: de dicte benede van die voets obelisce houdt op elke facie twee ellen en vierentwintich minuten: haer hoochde/ houdt sesentwintich ellen en vierentwintich minuten: die dicte bouen houdt een elle ende vinfentertich minuten: zyn basement was al van eenen stucke: de obelisce ghetreckent met .R. is in circo Antonino Caracalla/ende is ghebroken alsoemen in haer forme ziet: de dicte van dier obeliscen is beneden/ twee ellen ende vinfentwintich minuten/ ende bouen is zy dicke een elle ende dzyendertich minuten: de hoochde houdt achtentwintich ellen ende sesien minuten/ ende alle de pedestalen zyn nade selue ghepropotioneert: ende hoe wel datter by auontueren binnen Roome noch meer ander zyn mogen die ick niet ghezien en hebbe/ nochtans heb ick die van my ghezien zijn als die bekentste willen openbaren.

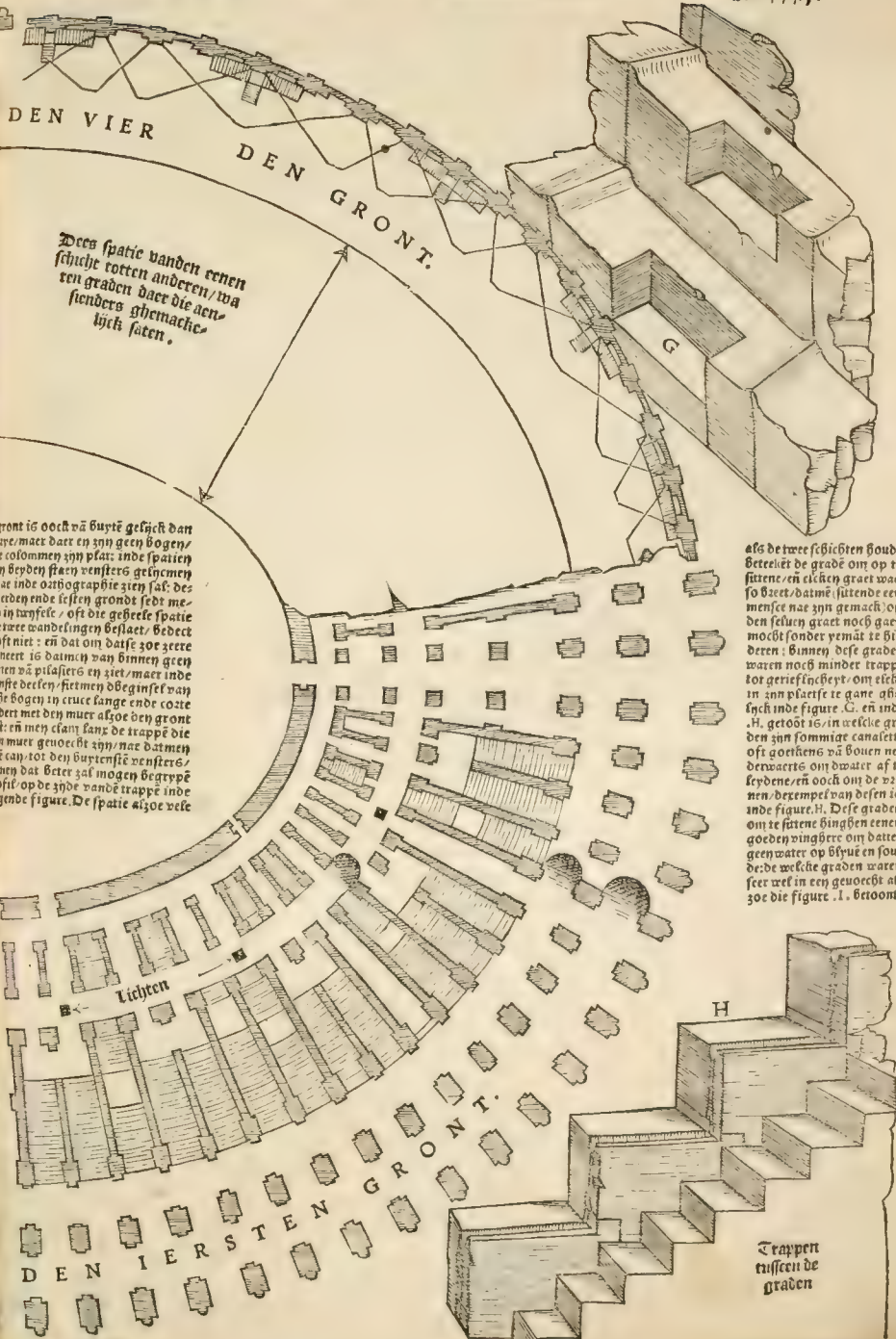
D

Is amphitheatre van Rome Colisid geheten / dede Vespasianus de Keyser maeken inde middeste vanden stat /

also Augustus dat gbedestinnert hadde te malene : de Ichonographie daer heb ick gbedekt in vier perceelen / (gelijck dedicitie oock van vier ordinen is) op dat de sake te sat verstaen wordde / ont de groote antike die daer inne is. Dese grondt is met die antike palme ghemeent / ende ten iersten beghinnen de aen dat buytenste deel / 302 zyn die pilastren van voren tien palmen en ses minuten breedt : de dicke vande colommen soude vier palmen / maer den pilastre op elke zide houdt dat palmen ende twee minuten : de wyde tusschen die pilastren is van tien palmen / maer die vier principales duerganghen houden tweentwintich palmen : de dicke vanden pilastren inde zide is twee palmen : de wyde van dat eerste porticus is tweentwintich palmen / dat tweede porticus binnentwarts is breedt twintich palmen / ende alle beyde zyn ghewest : de andere maten ten centre waer is midst dat hem seluen minderen en salick niet verholen / maer wt dese buytenste machment begripe / mit datse

alle geproportioneert zyn nae de selue : dat buytenste deel vande icthographie is gelijck de eerste / maer de galeeren zyn een palm breedere vande de pilastren en zyn 302 dicke niet inde ziden / als die onderste / en die binneste galeerie is in cruce ghewest : en in dit porticus zyn sommige tribunetie getelent met .X. in dmidde vande welke staen viercante galingaten / ende ick getoone oock datse gemact zyn om dier plaetsen sichte te ghauen : den derden grondt is oock van buyten gelijck den tweeden / maer de wandelingen zyn so veel wyder : als de pilastren dunder zyn / ende die buytenste wandeling is met cruce gewest en dat binneste rondt : alle die dueren geteekent met .V. quamen op de trappe om daer dueren te ygelijck in zyn plaets te gane nae den graet : den vier

Dese spatie vanden eenen schude totten anderen / waeren graden daer die anders ghemachte sijt saen.

als de twee sichten soude betelent de grade om op te sinnen / en elcken graet was so breed / dat men sinnen een menster nae zyn gemact / op den seluen graet noch garen mocht / sonder vermet te sinderen : binner dese graden waren noch minder trappen tot gerescheyt om elcken in zyn plaets te gane / ende .H. getoort is / in welke graden zyn sommige canalicke oft goetkens van bouen nedervartte om dueren af te leyden / en oock om de zynnen drempel van desen is inde figure .H. Dese graden ont te sinnen sinnen enen goeden vinger om datte goeden water op sijn en soude : de welke graden waren seer wel in een gewoent als 302 die figure .I. betoont.

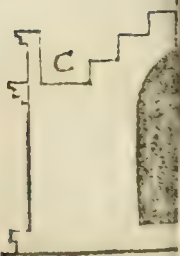
De graden al bus geuecht.

Trappen tusschen de graden

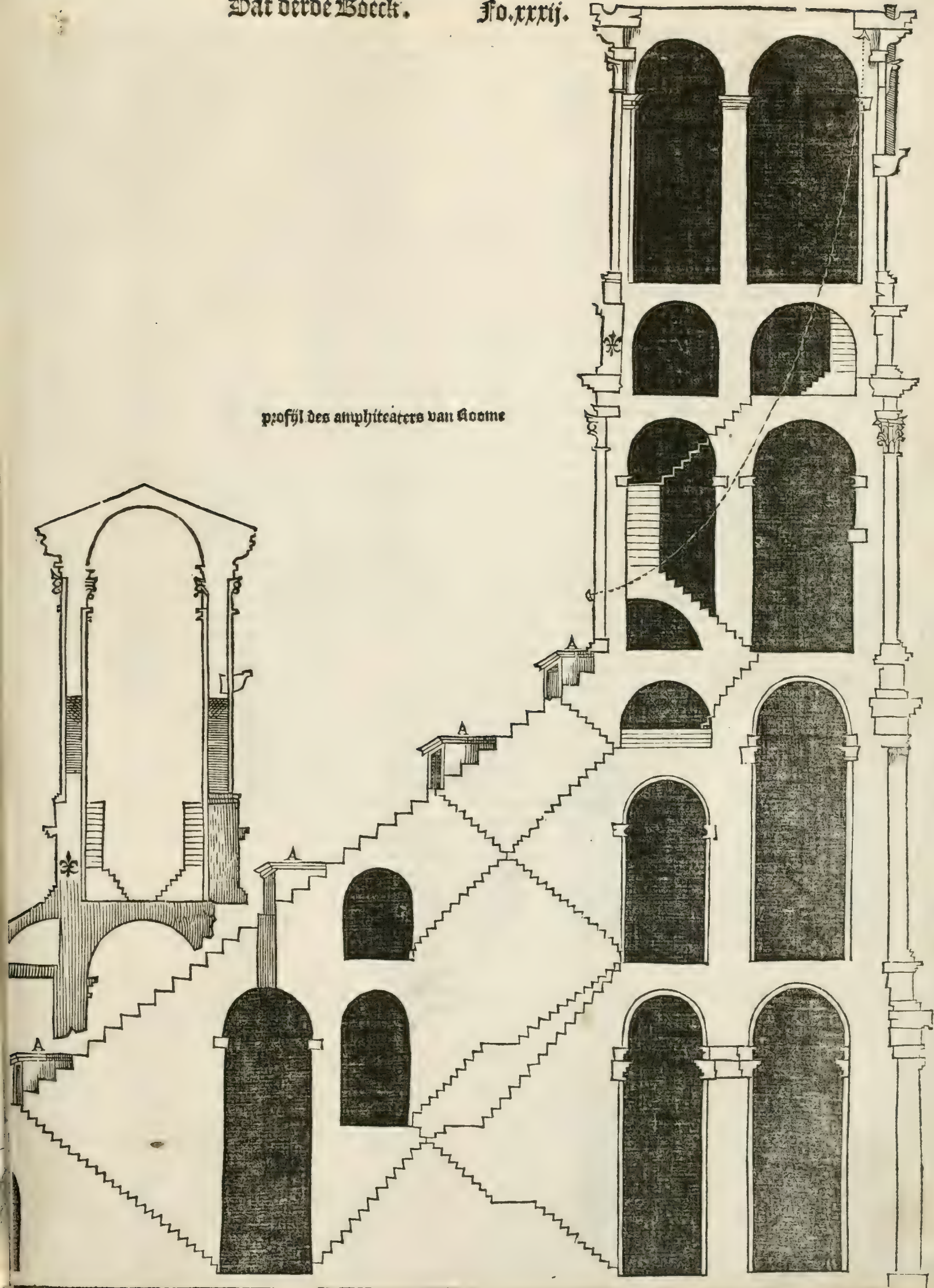
Van der Antiquiteyt .

S

Ik hebbe die ichnographie van dat Roomſche Coliſeo in vier manieren gheſcheld gheſcheld dedificie van vier ordinen is : nu behoevick zijn profyl te beſchouwen duer den welken datmen een groot deel vande inwendighe dinghen zal moghen beghrypen / ende daeromme die nauvolghende figure beſchouwt gheheel dedificie bouen deerde ghelijck ofte te midden duer ghesneden ware : in welke figure beſchouwen ierſt alle die graden daer die aenzienders op zaten : men ziet daer oock die ſecrete wandelingen hoeſe ſtonden : men beghrypt daer hoe / ende in hoe veel manieren dat die opghanghen waren / welke voerwaer zeer ghemackelijck om op ende af te gane waren / alſoe dat in korter tijt dat amphitheatre ghevult wordt met menichte van perſoonen / ende oock veel lichtelijcker werthet ghepelt ſonder elcanderen te belettene : men beghrypt daer oock inne dat deel van buyten / hoe die dicke vanden pilaftrus ende mueren opwaerts minderde / de welke zijn ten binnenſten ierſt len inne ghetrocken / dwelcke intrecken gheeft der edificien grooter ſterckte : ende tot eenen teeken dat het waer is / ſoe zietmen daer noch op den dach van heden ſonnighe deelen vander facien buiten noch gheheel van bouen tot beneden / ende niettemin die binnenſte deelen zijn gherupneert / ende dat heeft die intreckinghe naden centre ghedaen / welke dwerck teerdere ende van min ghewichtes ghemaect heeft nemende van hem ſchuen piramidale forme . Maer dit en is inde ghemeene edificien van Venegien niet gheobſerueert / dan meer de contrarie / om dat die mueren van buyten in perpendicel zijn / ende minderen inwendich / ende die doense (midts ghebreck van cruen) om meerder ſpatien opwaerts te winnen : maer tegene dat ſulcket fabriken helpt / is datter gheen boghen en zijn / noch welſels van cenigheit ſoetten die de mueren af dringhen / dan de menichte vanden balcken die inde mueren gheleit ende gheankert worden / comen de mueren met den ſolderinghen tſamen te bindene / ende alſo onderhoudemen ſulcken edificien alſo langhe als die balcken dueren de welke datmen van tyde tot tyde vernieut : dies niettemin deſe alſulcken fabriken en hebben gheen gheuericheyt ghelijck die antiicken / ghemaect met der ordinen diemen ziet inde facie vanden Coliſeo daer ich weder come af te ſprekene . En midts dien (alſo ich ghezic hebbe) dat die binnenſte deelen alſoe gherupneert zijn / datmen niet met allen van dat inwendich deel en ziet / welck met die linie die de ſchichten aen denden heeft / afghedeelt is / ende om datmen gheen veſtigien niet allen en ziet / oft dat bouenſte deel vanden opperſten trappen opwaerts tot dat buitenſte al ghedeelt was met dobbel galeryen / oft dathet een Porticus alleene was / ende dat vander open bleef : ſoe hebbit in twee manieren ghemaect / deene is ghelijckmen ziet in tſelue profyl vereenicht met al den wercke : ende vander maniere is die welke daer buiten bouen de graden geteekent ſtaet / de welke ordinantie haer oock tot die andere voecht / alſmenſe alſoe zedt dat de twee lelyen inde pedefalen ſtaende elcanderen ghemoeten : maer duer datmen ſonnighe veſtigien van gecruiste welſels ziet / de welke noch binnen aen den muer hangen alſoe den vierden gront betoont / ſoe oock deelich voer my dathet een porticus alleene was / ende dat dander deel ontdeelt was om twolck te ſchickene : ende alſoe zynde mochte veel meer volck ontfanghen dan oft de galeryen gedobbeleert gheweest hadden . Nu om te keere aen dat beghinſele vanden graden / op dat ich gheen dinck ongheroert en late ſoe vele als ich ſal counde / ſoe ſegick dat duer die ruyen ende vervullinghen van materien de playne oft die plaetſe inden middelt alſoe ghevult is / datmen niet en merct hoe hooghe dat die eerſte graden vander pleynen geheuen waren : maer duer die notitie ghehadt van die depnde ghezien heeft / ſoe was den ierſten graet ſoe hooghe dat die wilde ende andere onghetemde beſten / den aenzienders niet letten en mochten : ende daer was een boſtveeringhe met eender ſtraten van voeghelijcker breedden om rontſomme te gane ghelijck betoont wordt daer de . C . ſtaet : de twee openheden bouen den minſten ende den meeſten boghe / waren om licht te ſcheppene : de plaetſen verheuen ſtaende bouen die graden welke ghedeelte zijn ende gheteekent met . A . dat zijn duerghanghen die twolck van buyten duer die trappen op dat Theatre bochten .

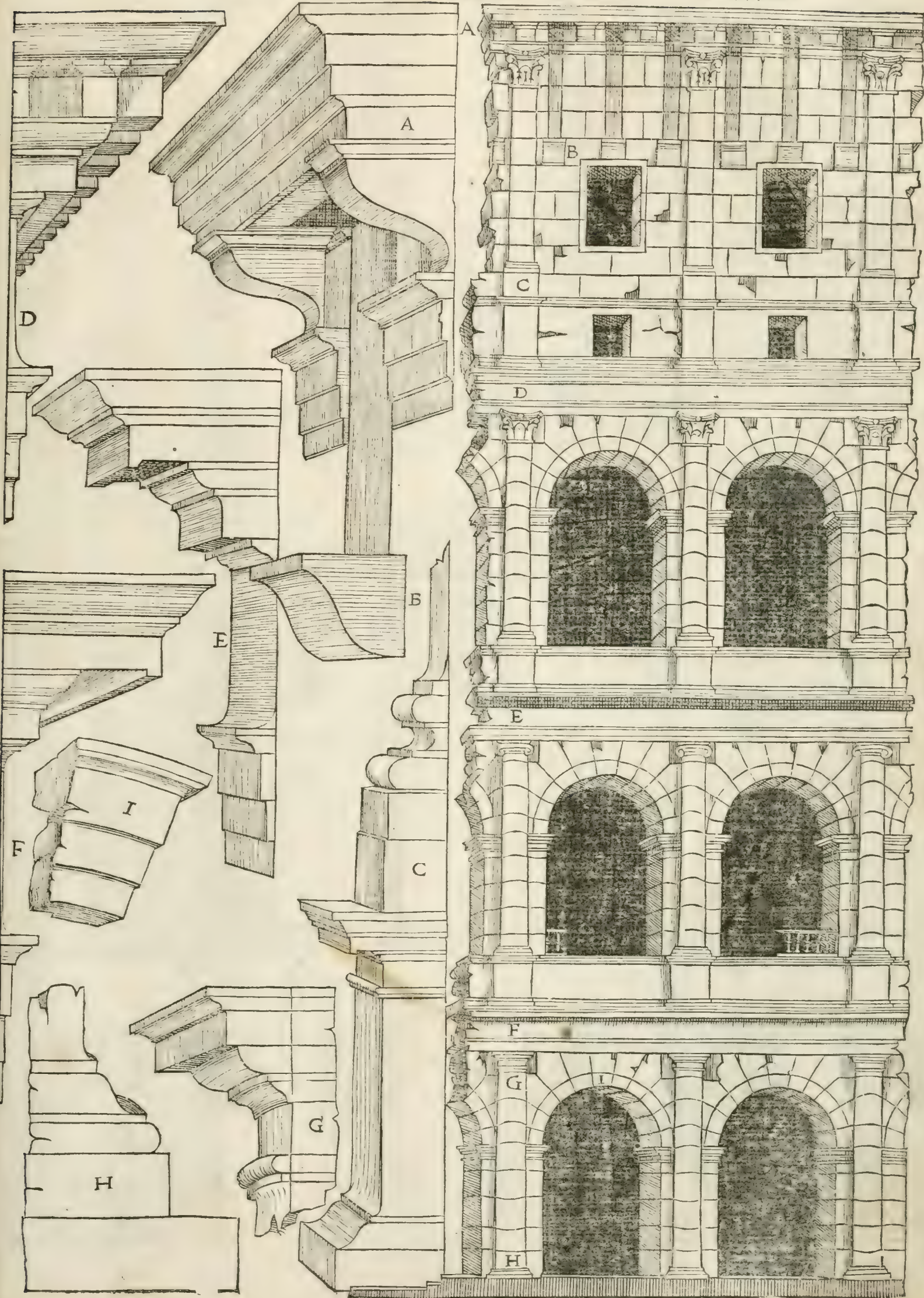
profiel des amphiteaters van Roome

Van der Antiquiteyt.

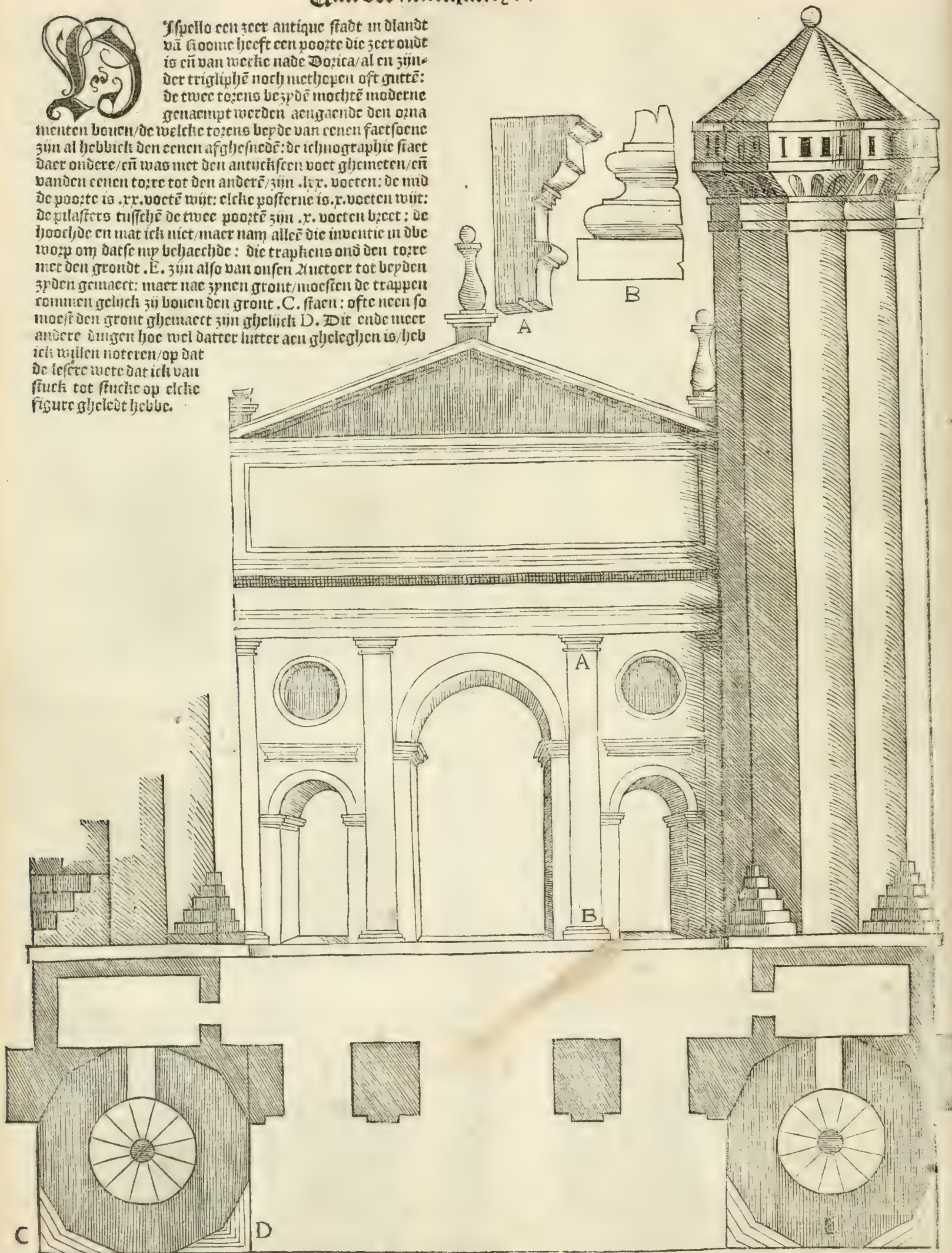
Dit buitenste deel te wetene de orthographie van dat Roomse Coliseo/ is van vierderley ordinen ghe-
 maect/ ende deerste ordinc bouen der eerden is nade maniere vande Dorica ghemaecte : ende hoe wel
 dat inde phrise gheen trygliphen noch methopen en zyn / noch oock de gutten inde epistille oft archi-
 trabe/ noch oock onder de corone/ de fulminen ende die gutten/ nochtans machment Dorick heeten.
 Die tweedde ordinc is nade maniere van Ionien ghemaect/ al ist dat de colommen niet ghesstreept en
 zyn/ nochtans machment in effecte Ionica heeten: Die derde ordinc/ is nade maniere van Corinthien
 ghemaect/ maer van vasten wercke sonder snede/ behaluen die capiteelen de welke midts haerder hoochden niet deli-
 catelich ghemaect en zyn : de vierde ordinc is Composita/ andere heetense Latina/ om datse vanden Romeynen gheuon-
 den is/ en sommighe andere noemense Italica: maer men machse voorwaert wel Composita heeten/ al en waert maer
 duer de Mutilen welke inde frise staen/ om dat geen ander ordinc de Mutilen inde frise en heeft. Vele vraghen waer
 omme dat de Romeynen dees edificie van vier ordinen ghemaect hebben/ ende dat zyt niet al van een ordinc en maecten
 ghelijck meer andere/ te wetene/ die van Veronen/ dat welke al gheheel van rustiken wercke is ende dat van Pola des-
 ghelijck: men mach daer op antwoerden dat die oude Romeynen/ als domineerders ouer al/ ende aldermeest van dien
 volcke/ vanden welchen de drij voerseide ordinen huereen oorspronck ghehad hebben / wilden dees drie generatien bo-
 uen een zetten/ ende bouen al de ordinc Composita als van hemlieden gheuonden zerten / willende beteckenen dat zij
 nae triumpheerders van dien volcken/ wilden oock triumpheren met huereen wercken / die schickende ende menghende
 nae huer belieften : maer achterlate inde dese redenen zoe willen wij totten maten comen van desen buitensten deele en
 orthographie. Dese edificie was verheuen vander eerden twee graden/ den tweedden graet was breedt vijf palmen/
 en den eersten twee : de hoochde was weynich min dan een palme : de base vande colomme/ en houdt geen twee palmē/
 noch en is oock ghelijck die Dorica: die colomme is dicke vier palmen ende twee minuten : haer hoochde / is van ach-
 tendertich palmen en vijf minuten met base ende capiteel : de hoochde vanden capiteele/ is ontrent twee palmen : de pi-
 lasters op elcke zijde vande colommen/ houden drij palmen ende drie minuten : de wydde vanden boghe is twintich pal-
 men/ ende haer hoochde / is van dymendertich palmen : van onder den boghe tot onder darchitrabe zyn vijf palmen
 en ses minuten : de hoochde van darchitrabe/ is twee palmen en acht minuten : de hoochde vander frisen is drij pal-
 men ende twee minuten/ ende die cornice houdt oock zoe vele. Dat pedestel vander tweedder ordinen/ houdt acht pal-
 men ende thien minuten onder hoochden : de hoochde vande colomme met base ende capiteel / is van vyfendertich pal-
 men : haer dicke is van vier palmen : de pilasters ende den boghe houden ghelijck die beneden/ maer die hoochde vande
 boghe is dertich palmen : van onder den boghe tot onder darchitrabe/ zyn vijf palmen ende ses minuten : de hoochde
 van darchitrabe is drij palmen : de hoochde der frisen is twee palmen ende neghen minuten : die hoochde vande cor-
 nice is drij palmen ende neghen minuten : dat pedestel vande vierde ordinc gheheeten Composita (hier heeft onsen
 auctoer de derde ordinc vergheten/ maer hoe dat is zoe en verschilt sy niet vele vande Ionica) dat pedestel vande Com-
 posita dan is hooghe/ twaelf palmen : die onderbase daer opstaende/ houdt vier palmen : die hoochde vande pilaren
 met basen ende capiteelen/ is van achtendertich palmen ende ses minuten : de hoochde van darchitrabe/ frise/ ende cor-
 nice/ is ontrent thien palmen/ ghedeelt in drien/ een deel voer de cornice / dander voer de frise daer die Mutilen inne
 staen/ ende dat derde voer de architrabe. Maer duer wat redenen dat de architecten die Mutilen inde phrise zettede/
 dinghen die by auontueren voer die tijt noyt ghemaect en waeren/ daer af hebbe in mynen vierden boeck mijn goet-
 duncken ghezeit in dat beghinsel vande ordinc Composita. De pilaren van deser vierder ordinen zyn plat van
 luttel verheffinghen/ ende alle dander zyn ronde colommen/ te weten/ de drij derdendeelen wt de pilasters
 verheuen : de Mutilen bouen die vensters/ onderhieldē sommighe balcken / de welke houten duer
 de gaten neder ghelaten werden/ aende/ welke datmen de coorden tracht om dat gheheel amphitheatre te deckene / zoe wel voerde zonne als voer den reghen : duer wade causen dat de
 colommen al van een dicke zyn / ende datse niet deen bouen dandere en minderen
 ghelijck tselijnt dattet behooren zoude/ dat welke Vitruuius wilt / als dat
 de tweedde ordinc vander eerster ghemindert zyn dat vierde deel/ daer
 af heb ick oock minen sin gheseyt in dat vierde boeck in
 dneghense capittel/ in dat tractaet vande colommen
 langher oft coxter te maken : en op dat die par-
 ticulare leden beter verstaen worden mo-
 ghen/ zoe heb ick die besyden dortho-
 graphie vanden Coliseo ghe-
 teckent / de welke nade
 principale ghepropo-
 tionceert zyn / tsa-
 men met huere
 characteren
 diese
 verglijc-
 ken.

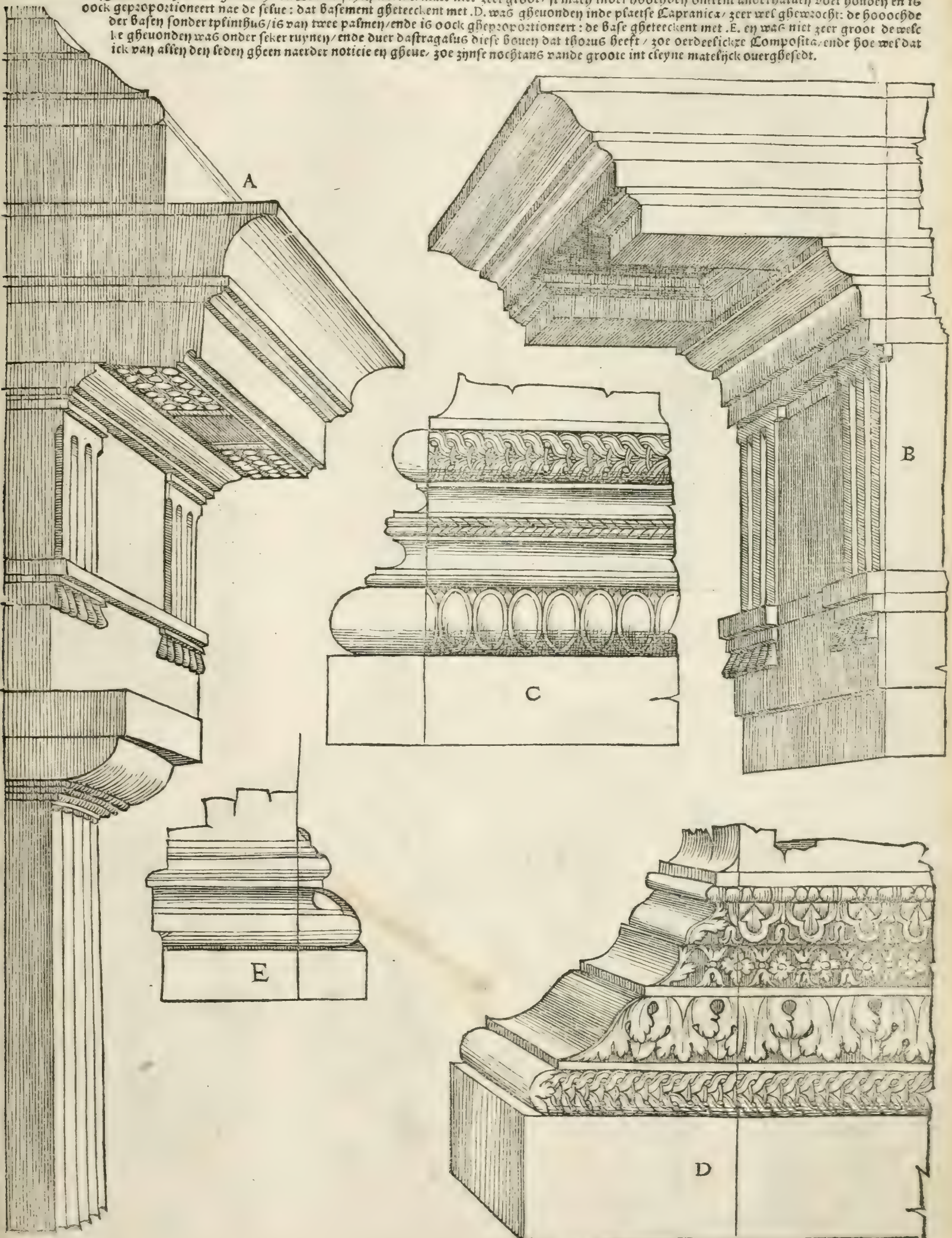
Van der Antiquiteyt .

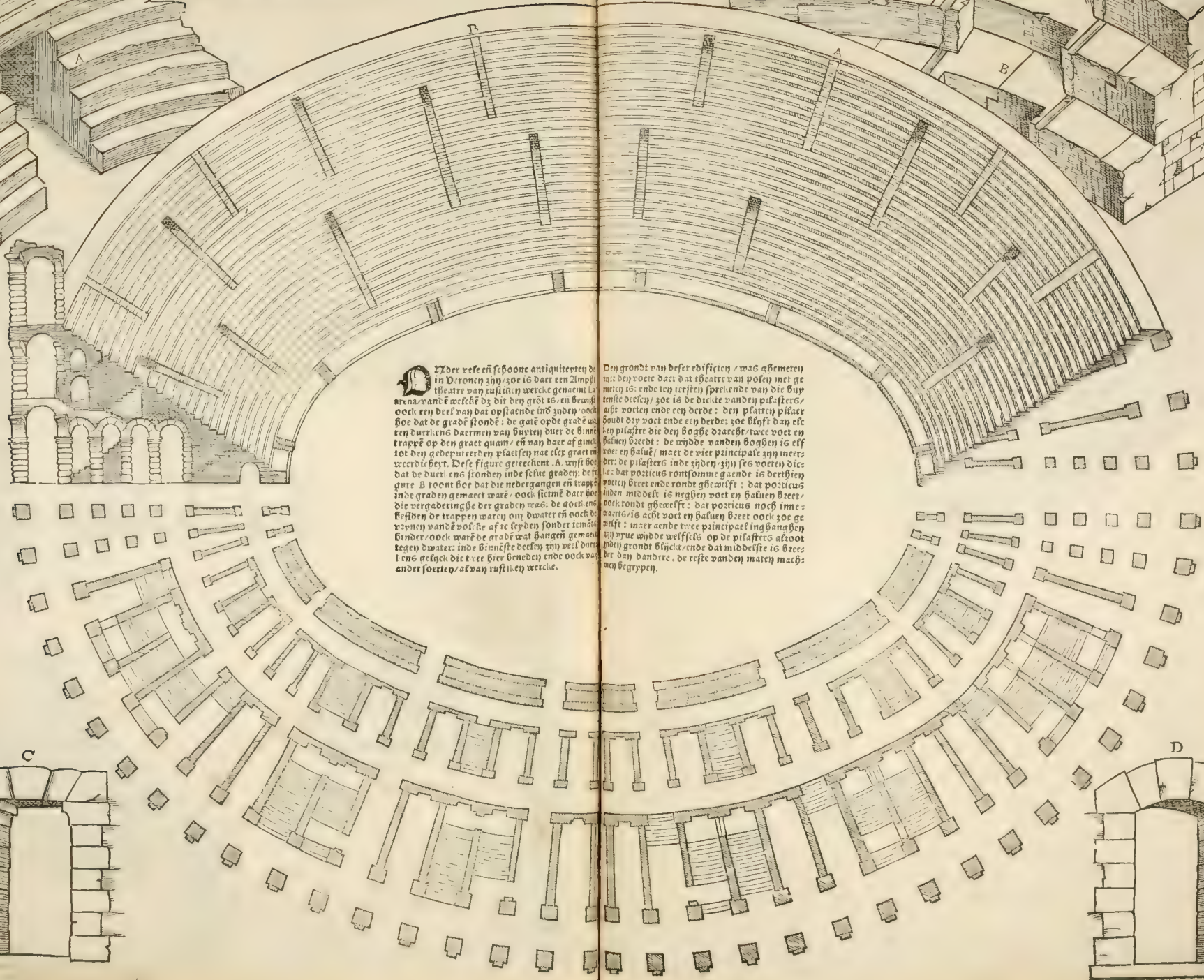
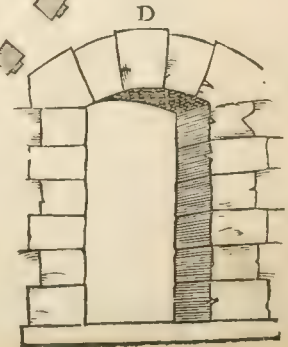
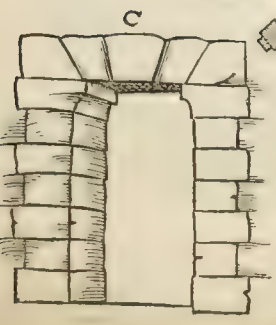
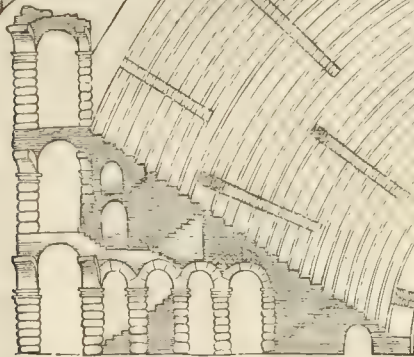
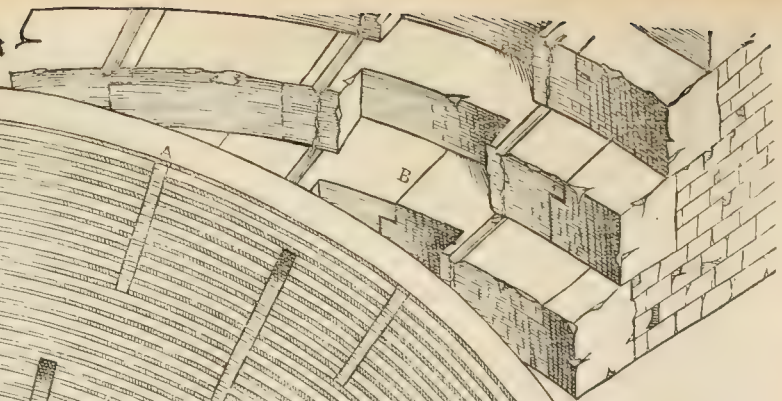
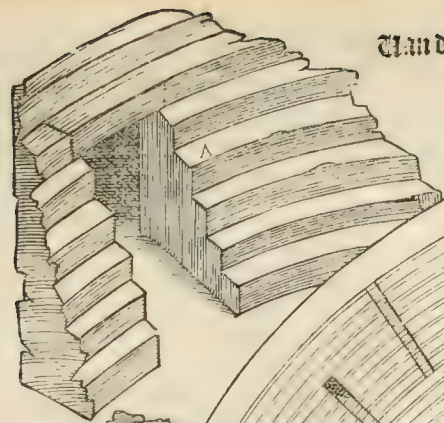
D

Isello een zeer antique stadt in dlandt
 vā sirome heeft een poorte die zeer oudt
 is en van werke nade Dorica / al en zyn-
 der trighijhe noch methopen oft gittē:
 de twee torens bezjde mochtē moderne
 genacmpt werden aenggaende den orna-
 menten bouen / de welke torens beyde van eenen factsoene
 zyn al hebbick den eenen afghesnedē: de ichnographie staet
 daer ondere / en was met den antickscen voet ghemeten / en
 vanden eenen tore tot den anderē / zyn .lxv. voeten: de mid-
 de poorte is .xx. voete wjt: elcke posterne is .x. voeten wjt:
 de pilasters tusschē de twee poorte zyn .x. voeten breed: de
 hoochde en mat ick niet / maer nam alle die inventie in die
 woep om datse my behaechde: die traphens ond den tore
 met den grondt .E. zyn also van onsen Auctoer tot beyden
 zyden gemaect: maer nae zynen gront / moesten de trappen
 rommen gelick zū bouen den gront .C. staen: ofte neen so
 moest den gront ghemacct zyn ghelick D. Dit ende meer
 andere dingen hoe wel datter lutter aen ghelegghen is / heb-
 ick willen noteren / op dat
 de lesere wete dat ick van
 stuck tot stucke op elcke
 figure gheledt hebbe.

Dese cornicen basementen en basen zyn reliquien vande antiquiteyt/en die daer geteekent is met .A. te wetene een stuck v colomne met der architraben
 pbrisen en cornicen/en oock met den basemete daer boue oppe/was af va eenē siene: haer hoochde is van xi. antijse voeten alzo geproportioneert/
 si was geuonde buyē Roome bydē Tyber. De cornice geteekent met .B. was inde fondamentē vā S. Peeters geuonde/en Bramāt deedse weder begraue
 inde jess plaetse: alle de ledē warē oock vā eenē stucke/en was ind hoochden vā xi. antijse voete/en si is nade selue geproportioneert: de base geteekent .C. is
 tot S. Marcus zeer wel gewrocht vā Corintischen wercke/maer niet zeer groot/ si mach inder hoochden ontrent anderhalue voeten honden en is
 oock geproportioneert nae de selue: dat basement gheteekent met .D. was gheuonden inde plaetse Capranica/ zeer wel gheuocht: de hoochde
 der basen sonder tplinibus/is van twee palmen/ende is oock gheproportioneert: de base gheteekent met .E. en was niet zeer groot de welc
 ke gheuonden was onder seker ruynen/ende duer dastragalus diese bouen dat thozus heeft / zoē oerdeelickze Composita/ende hoe wel dat
 ick van allen den ledē gheen naerder noticie en gheue. zoē zynse nochtans vande grootē int cleyne matelijck ouerghesedt.

Der vele en schoone antiquiteiten die in Verona zijn, is dat een zinnig theater van rustiken werck genaemt La arena, want wachte by dit den groot is, en bevaest oock een deel van dat opstaende ind' ziden, oock soe dat de graden stonde: de gale opde grade was een duerrens daermy van buyten duer de sinnen trappē op den graet quam / en van daer af ginc tot den gedepureerden pfaetsen nae elce graet in werck ic heyt. Dese figure geteekent . A . wijst den dat de duerrens stonden inde selue graden; de figure B toont see dat die nedergangen en trappē inde graden gemaect wate, oock sicme daer die die veranderinghe der graden was; de aort-ens besiden de trappen warch om d'water en oock de werven vande wofse af ic seyden sonder icme b'inder oock wate de graden wat hangen gemaect teeyn d'water; inde s'inneste deelen zijn veel duerrens ene gesck die twee hier beneden ende oock vander andert soerten / af van rustiken werck.

Den grondt van deser edificien / was afmeten mit den voete daer dat theater van poey mit gemeyn is; ende ten iristen sprekende van die s'inneste deelen; soe is de dicke vanden pfaetsen / aeft voeten ende een derde: den pfaetsen pfaetsen s'oudt d'z voeten ende een derde: soe s'ijst dan elce pfaetsen die den boghe draecht twee voeten en haluen b'eede: de wijde vanden boghen is elf voeten en halue / maer de vier principale zijn meers: de pfaetsen inde ziden zijn ses voeten die: dat porticus romsomme gaende is dertien voeten b'reet ende ront gheveest: dat porticus inden middeste is neghen voeten en haluen b'reet: oock ront gheveest: dat porticus oock inne: warts is acht voeten en haluen b'reet oock soe g'ueest: inder aende twee principale inghangen zijn vyve en d' welfssets op de pfaetsen altoot indy grondt s'inneste ende dat middeste is d'z d'z dan dand're, de reste vanden maten mach men begrypen.

Van der Antiquiteyt.

A

Engaende die Schnographie vanden voetsyden Amphitheatre/ soe heb ick de principale maten ghegheuen/ ende hebbe oock eens deels van dat opstaende ghetractect: mi sal ick van buyten te kennen gheuen/ dat welke werck en mach anders niet dan rustich gheuoempyt worden/ ende ghezeit hebende vande dieten ende breedden/ soe en sal ick niet meer verhalen/ maer vanden hoogden sal ick alsoe veel kennissen gheuen als ick mach. Ende ten iersten/ de hooghe vanden eersten boghe/ houde dyuentwintich voeten: de hooghe vanden pilaren/ houde seuentwintich voeten: de forme van de architrabe/ phrise/ ende cornice/ is ses voeten hooghe: de bofstiveringhe bouen de cornice is twee

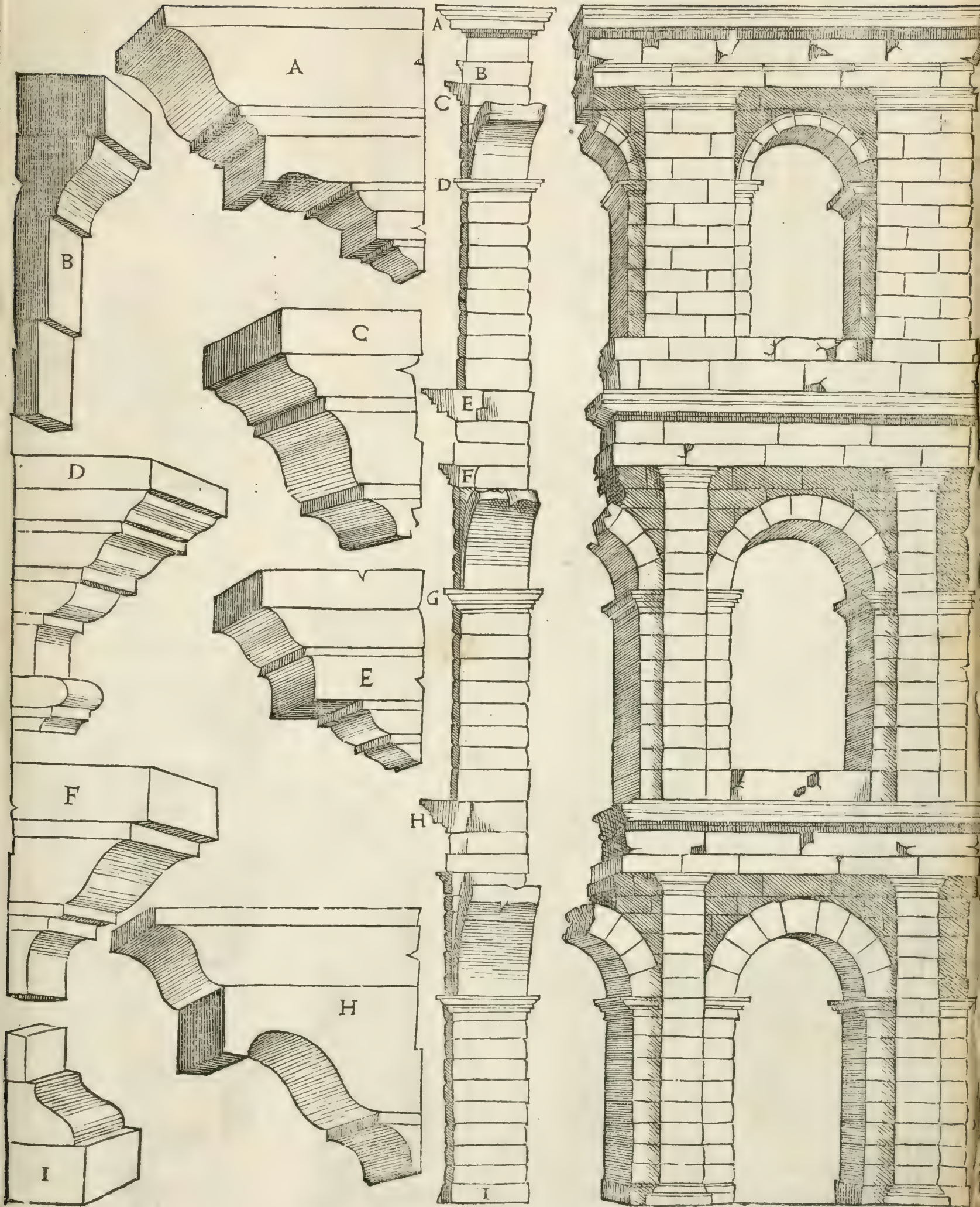
voet en haluen hooghe: de hooghe vanden tweeden boghe is van vierentwintich voeten/ ende zyn wydde van ta aelf voeten: de hooghe vanden pilaren/ is seuentwintich voeten en haluen: de hooghe vander cornice/ phrisen/ ende de forme der architraben/ is vyf voet en haluen: de bofstiveringhe vander derde ordinen/ is vier voeten en haluen hooghe: de wydde vanden boghe/ is van neghen voet ende een derden deel: de hooghe vanden boghe/ is van seuentien voet en haluen: de hooghe vanden breedden pilaren/ is van twintich voet en haluen: teghen dese pilaren soe veel als men ghemercken can/ waren statuen van goeder grootten gheset: de derde en leste cornice is vyf voeten hooghe: maer ick en sal hier de particulare maten vande cornice niet zerten/ midts dat ick die selue niet grooter neersticheyt ouergeset hebbe nae de groote in dees cleyn forme/ welcher figuren inde nauolgende zinde die eerste zyn zullen/ ende daer beneuen zal dat profil oft die snede vanden buytensten deele des Amphitheaters staen: ende ten derden volcht daer by de orthographie van eenen stukke des voetsyden amphitheaters van buyten/ dat weiche al rustikelich ghewoicht is/ met steen van Veronen zeer harde zinde: maer de cornice zyn een weynich liefcluckier ghemaect/ de welke cornice dat duetsche ende verscheiden formen hebben vande Roomsche. ende gheliken zeer de maniere der cornice van dampitheatre van pola. Aengaende der pleynen van desen amphitheatre dat welke vander gemeenten gheuoempyt wort *La arena*/ ghenomen vande arena/ dat is zand/ dwelck men daer in stropde tot behoef van duetsche spelen ende gemuechten diemen daer bedreef/ soe en heb ick den gront niet moghen zien: maer soe vele als my verelt was van sommighen ouden Veronesen/ seyden dat als die spelen op den zande ghedaen waren/ soe quam daer tersfont watere in presentien vanden aensinders/ duet sommige conduyten/ ende vulde in coxter tijt gheheel de plaetse alsoe dat zyn daer barailen ende steespielen te water met schuyten maken mochten: ende als die spelen ende gemuechten ghedaen waren/ soe verlozen hem de wateren/ ende de plaetse bleef drooghe ghelich voren. Ditte ende meer andet dinghen machmen geloouen/ ist dat wij willen de moghentheyt vanden Romeynen considereren. Maer nae dat wij vander moghentheyt der Romeynen ende der antiquiteyt van Veronen spreken/ soe zyn daer noch opde vermaerde riniere *Nidix* ghenaempyt twee schoone antyqische brugghen/ tusschen welke twee brugghen dat een dalder schoonste spectacle was/ op dat weiche mocht groot ghesetal van personen staen om de scheeps spelen diemen daer inde riniere dede te ziene/ ende dat gezet de spectacle was in den cant vanden watre gheuoecht teghen eenen berch: ende wat hogere opwaerts bouen dat spectacle was een theatre/ van welchen dat haer die *Scena* met den spectacle vereenichde: ende om dat (alsoe ick gheseyt hebbe)

het gheseyde theatre inden berch met grooter const ghemaect was/ soe quam noch bouen dat theatre in thoochste vanden berghe een groote edificie te stane/ de welck aile vander te bouen ghinck:

maer de ruynen van desen edificien zyn soe vele ende alsoe verwoepen vanden tijt/ dat het grooten cost ende tijt verlies zyn soude die te willen vinden: maer om dat ick tot veel plaetsen van dien berghe sommighe leden daer af gesien hebbe/ so maket my een verwonderinge alleentlick daer op denckende.

Het is oock wel redene dat die Romeynen alsuicken dingghen te Veronen maecten/ om dat het nae mijn duncken de schoonste ghelegentheyt van Italien is/ so wel van playnen als bergen ende oock van wateren/ ende bouen al zyn de menschen van dier stadt zeer gemeedsaem ende vrien delijck.

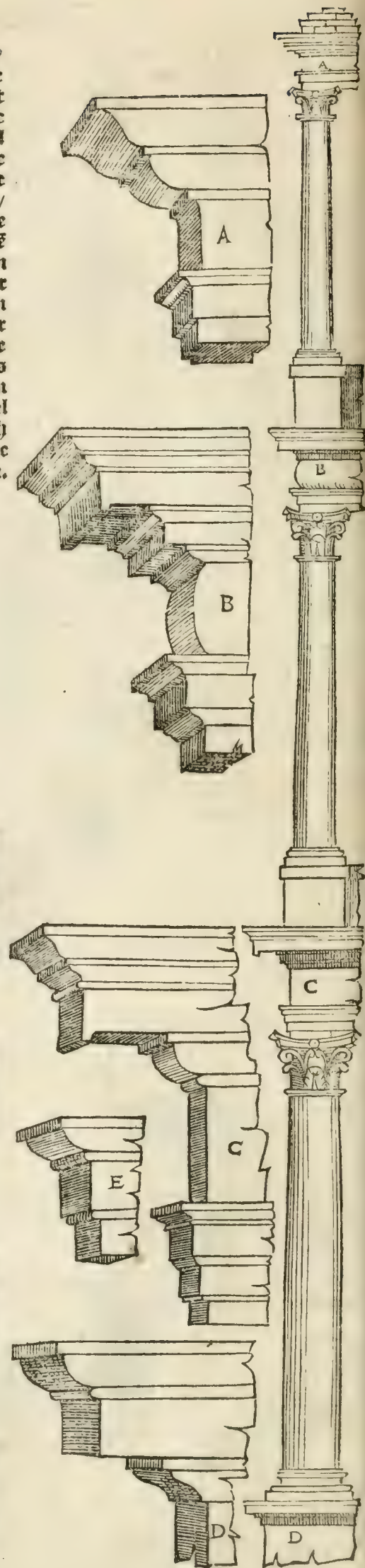
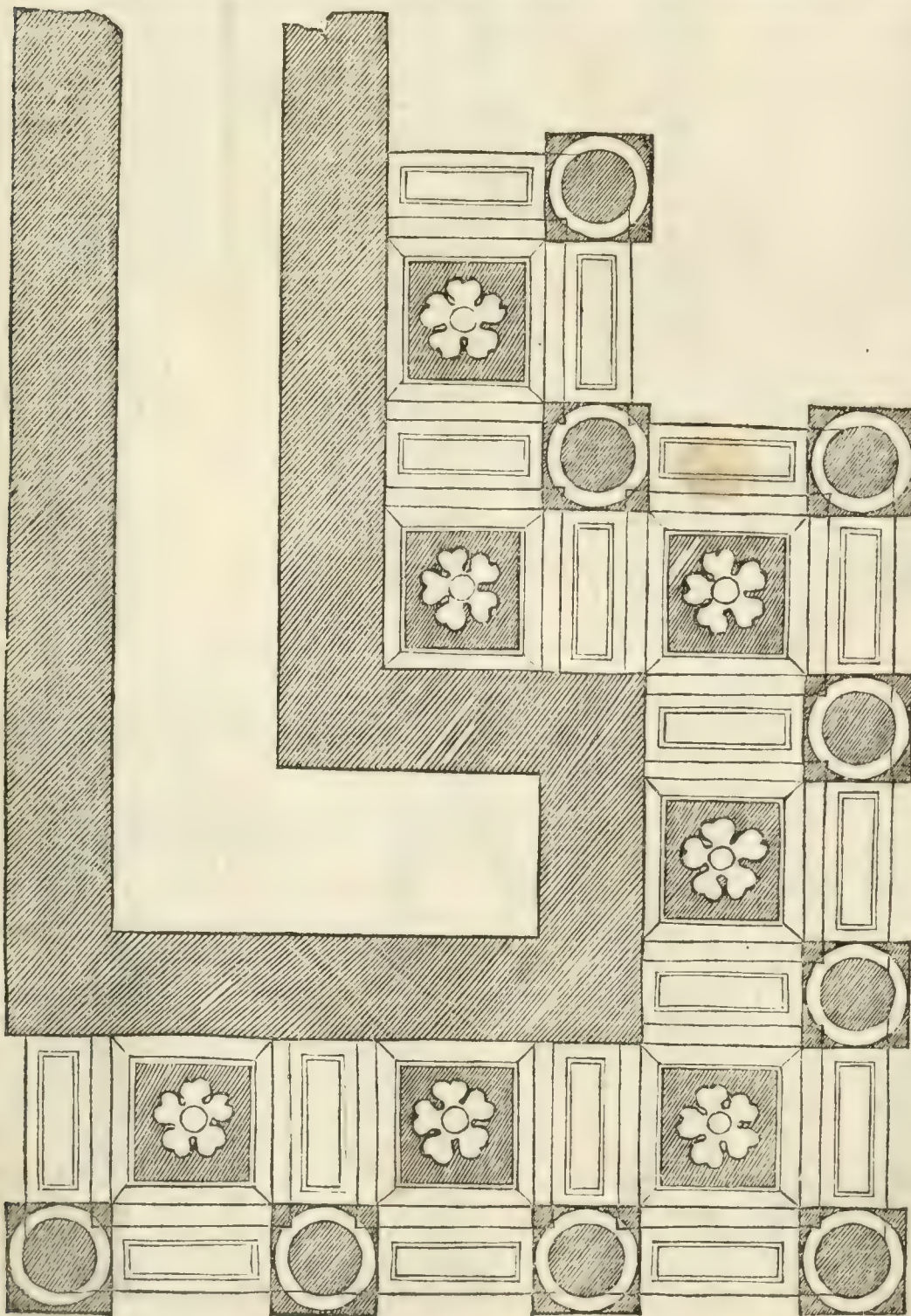

Van der Antiquiteyt .

Grootte dingen en in diuersche formen maecten die vermaerde Roomeynen/
 vanden welken datme duer die ruynen niet begrype en can waer toe datse
 dienden/ en principalyck dees presente edificie de welke genoempt wordt
Le sette zone di scuro : vander edificien sietmen noch eenē hoec opstaende
 en is van d'ye ordinen alle van Corinthischen wercke : maer men ziet wel
 datse vanden roof van anderen edificien gemaect was/ midts dat sommige
 colommen gecanelleert en de senmige of sene zijn/ daer toe en zijn die capiteelen en ander
 wercken niet alle van een maniere. De hoochde van deser edificie en hebich niet gemetē/
 maer wel den grondt en die dicke vande dingen: en duer soe vele als ich begrypen can. soe
 muiderē de ordinē der bouē dandere dat vierde deel/ also Vitruuius dat wilt in d'bescrijue
 vande theatren: Dees figure hier onderē betoont den grondt vander edificie en doch den
 hemel oft welsel vande lacunarij bouē die colomne/ en hy was gemetē met dē voete daer
 dat theatre van polen mede gemetē is: en ten ietsten de dicke vande muere/ is d'ye voet en
 haluen: tusschen den eenen muer en den anderen/ zijn vier voet en haluen: tusschen den muer
 ende die colommen zijn vyf voet en d'ye quaert/ en alsoe houdt doch de spatie tusschen die
 colommen : de dicke van eender colommen houdt twee voet ende een quaert . In dees
 edificie en zietmen gheen woninghe met allen/ daer toe en sietmen daer gheen vestigien
 oft lichteheut van trappen oft opgangen om bouen te climmen: maer men begruip wel
 dat in meerd grootten continueerde/ daer in ander plaetsen trappen en woeningen mocht
 ten gestaen hebben/ en voerwaer dese edificie als zū geheel was/ behoorde wel groote pre
 sentie te hebbeue/ duer t'groot ghetal der colomne die daer waren/ en costelyche citaten.

Den gront des Amphitheaters van Polen.

Et posa een stad in Dalmatien is dit amphitheatre in d'middel vander stad ende is noch zeer gheheel / de welke edificie en heeft anders niet dan den eersten vluogel van buyten / met de vier conterforten elck vā dzy pilastren gemaect / de welke ick ghesooue datse tot stercken gemaect wa-

ren / midts dat desen muer aldus verlaten alleene stont / alsoe dat vander edificie binne niet met allen gemaect en was dande buytenste mueren met zinnen boghen ghe teeckent met A. maer duer aengheuinghe van sommigen gaten die van binnen indey muer staen / machinen geloo uen datmen daer de graden ende sidtpleatsen van hout maecte als zij suer seesten ende spelen hielden: dies niet: temin / tot een ciract vander figuren hebick dat deel vā binnen daer inne gheteeckent / alsoe ment soude moghen maken nae mijn augs. Dit amphitheatre was met eenen moderner voet gemeten den welcken hier ond den gront staet: de wydde vanden boghen / is neghen voet en twee oncen / maer de vier principale boghen / zyn vijftien voeten wjt: den voertooch vanden pilasters is vier voet en twee oncen: den platte pilaster is breeet twee voet en twee oncen: dus commen de pilasters op elcke zijde eenen voet breeet: de pilasters inde zijden / houden vijf voet en dzy oncen: tusschen die pilasters vande conterforten ende vander pilasters / is dzy voet en vier oncen.

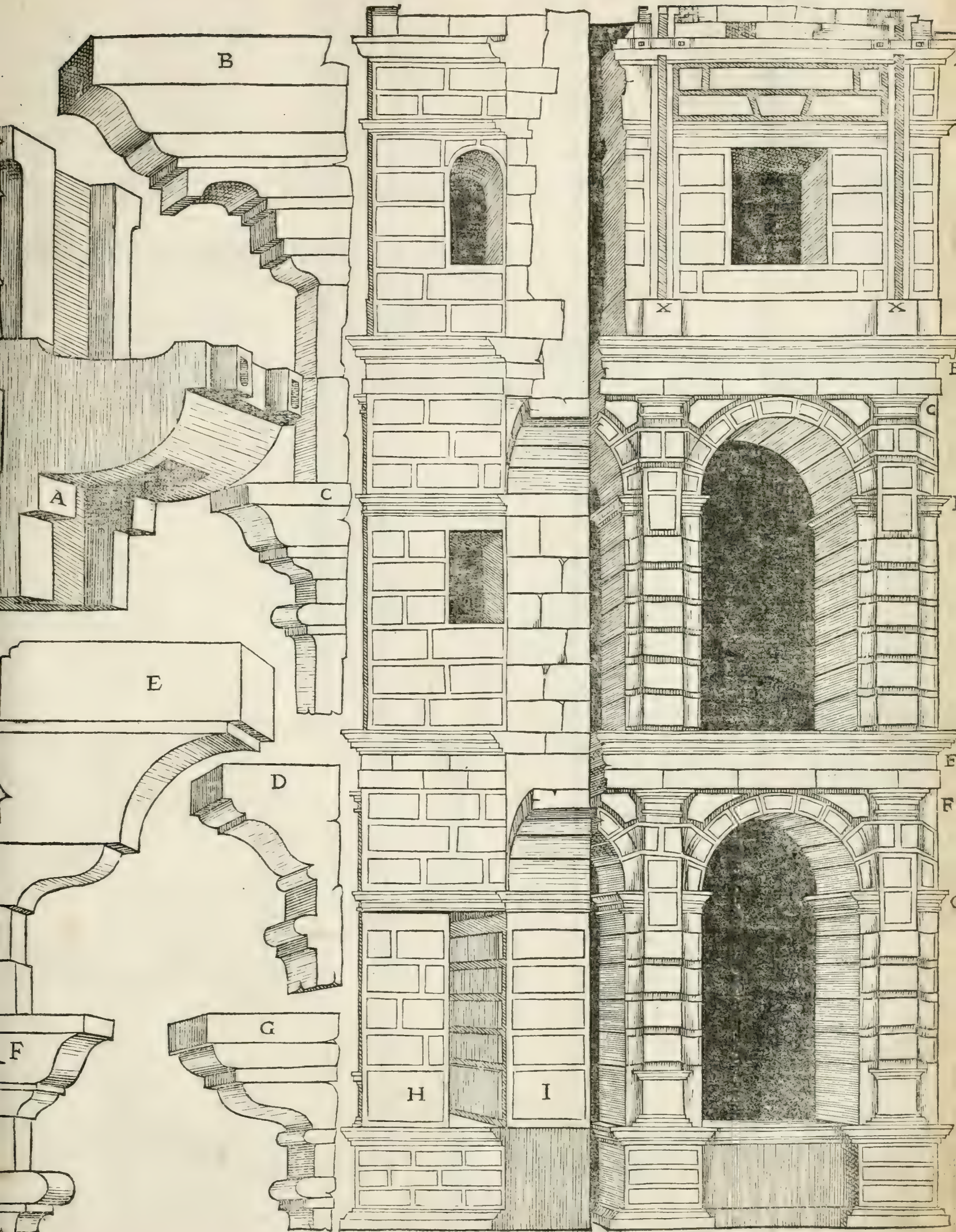

A

Engaende de orthographie oft den grondt van dat amphitheatre van Pola/ hebick ghenecch ghetra-
 ceert/ maer nu behoef ick die orthographie oft dat opstaende te bewijfene / ende beghinnende aende
 benedenste deelen/ als aengaende den basemete dat en heeft gheen termynen van maten : de oorsake
 is dat den berch niet ghelyck en is/ wandt inden berch en cocmpt hem niet alleene dat pedestale te ver-
 liefene/maer oock die gheheele ierste ordinc vanden bogen met alle zynen cornicen daer oppe waer af
 dat den berch de hoochde vande pleyne der tweedder ordinen is / daeromme en sallick vande hoochde
 des basements gheen maten met allen gheuen/ maer ick zal van daer opwaerts beghinnen : Soe dan die hoochde van
 den pedestale onder den pilae/ is twee voet en haluen : de hoochde vanden pilae oft platte colomne met den capitee-
 le/ is ontrent van seftien voeten : de hoochde vanden boghe/ houdt seuenthien voet en haluen : darchitrabe is hooghe
 eenen voet ende neghen oncen : de hoochde vander frisen is neghen oncen : de hoochde vander cornicen is eenen voet
 en thien oncen : de hoochde vande bofsweringhe (ofter anders een is) bouen de cornice/ is hooghe gelijck de cornice :
 de hoochde vanden pilae/ is eenentwintich voeten/ ende neghen oncen met den capiteele : de hoochde vanden boghe
 houdt achtien voeten ende een once : die dichte des boechs / houdt eenen voet ende neghen oncen : darchitrabe frise
 ende cornice/ zijn vander seluer hoochden dat de onderste is : dat basement gheteckent .X. houdt vier voeten en vier
 oncen : vanden basemete tot onder de cornice is neghentien voeten : die hoochde vander cornicen / is eenen voet en
 haluen. Ende dit is aengaende de orthographie van den Amphitheatre/ de welke orthographie is inde nauolgende zijde
 gheteckent met .P. Ende om dat (alsoe ick in dat tractaet vander ichnographien gheseyt hebbe) dit amphitheatre op
 vier zijden sommighe pilasters heeft/ de welke tot versterkinghen ende contraforten des muers ghemaecte waren/ den
 welchen muer sonder geselschap daer binnen alsoe alleen stont/ soe hebick willen bethoonen hoe datse ghesaen heb-
 ben : daeromme de figure gheteckent met .Q. bewijst de zijden van dien conterforten/ ende dat deel gheteckent H.
 representeert eenen pilastre : dat deel geteckent met .I. behoont profil vanden muer des amphitheatres : tusschen den
 pilastre H. ende den muer oft pilastre .I. is eenen duerganch van d'p voeten ende een derde wydt/ alsoe datter twee per-
 soonen ghelijckerhant duer gaen moghen : dese conterforten hebben op elcke ordinc haren gronde daer volck op staen
 mocht/ maer daer en zijn gheen opganghen noch oock licteekenen van trappen/ maer zy worden van houte gemaecke
 alsoe men mercken can duer sommighe gaten voer de vensters . Ende op dat de cornicen van deser tegenwoor-
 digher edificien te bat verstaen moghen worden/ soe hebickre in grootter formen daer bezijden gesede
 op datmensc meten ende huer leden kennen mach duer de caracteren oft letteren die elcanderen
 roepen: De maniere van desen cornicementen is seer different vanden Roomscen alsoe
 men sien mach/ ende ick voer my seluen en soude sulcken cornicen niet willen
 in mijn werck maken : maer van den Theatre deser seluer stadt
 soudick my dienen/ midts datse van beter manieren
 ende bat verstaen sijn : ende ick houde voer-
 waer dat dit een ander architect was/
 different vanden anderen / hec
 mocht oock wel sijn dat
 deze architecte een
 hoochduits was/
 om dat die cor-
 nices seer der
 dupdescher
 manieren
 ghelijc
 ken.

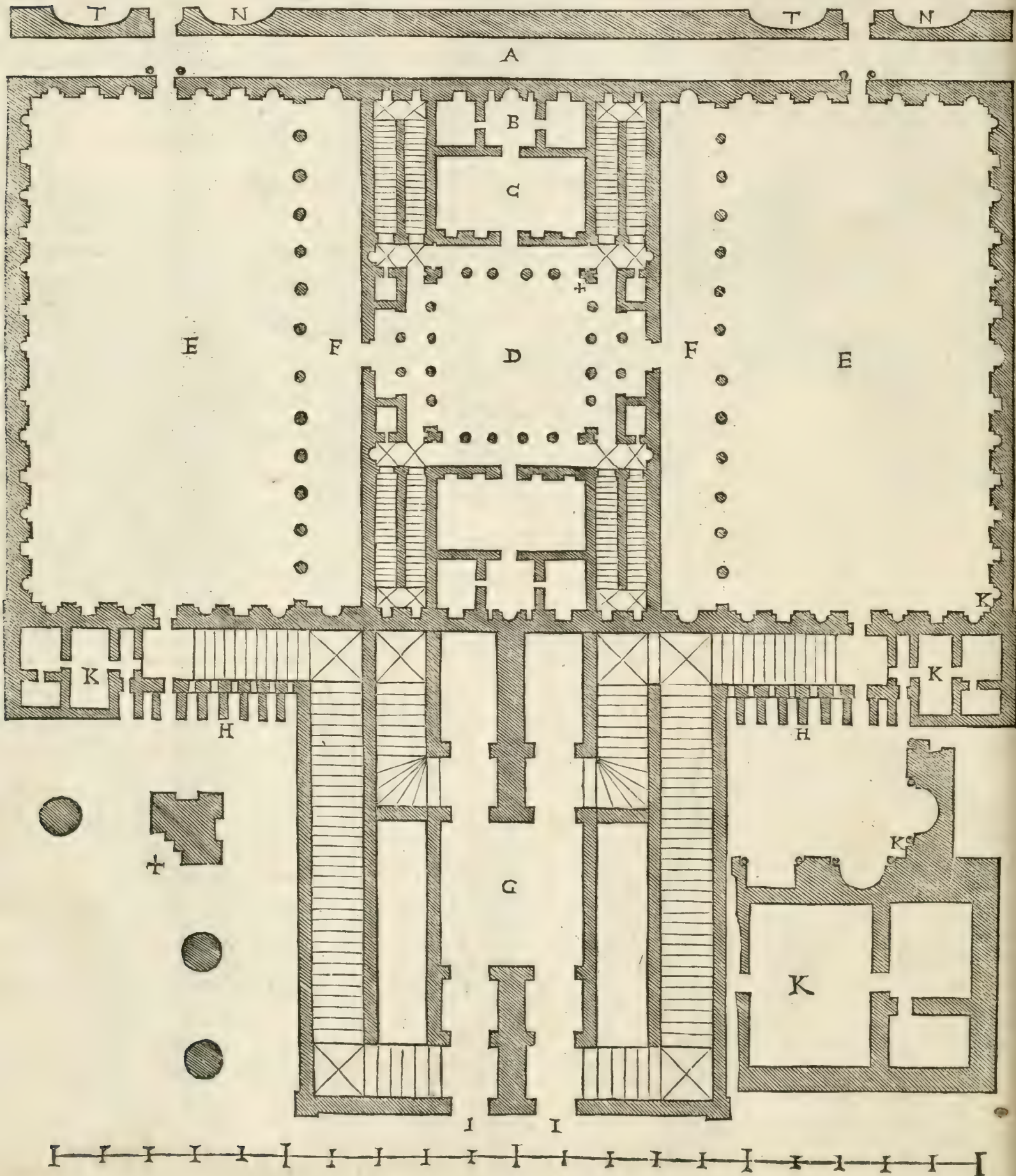
Den haluen ghemeeenen voet / daer dit
 Amphitheatre mede gemeten is.

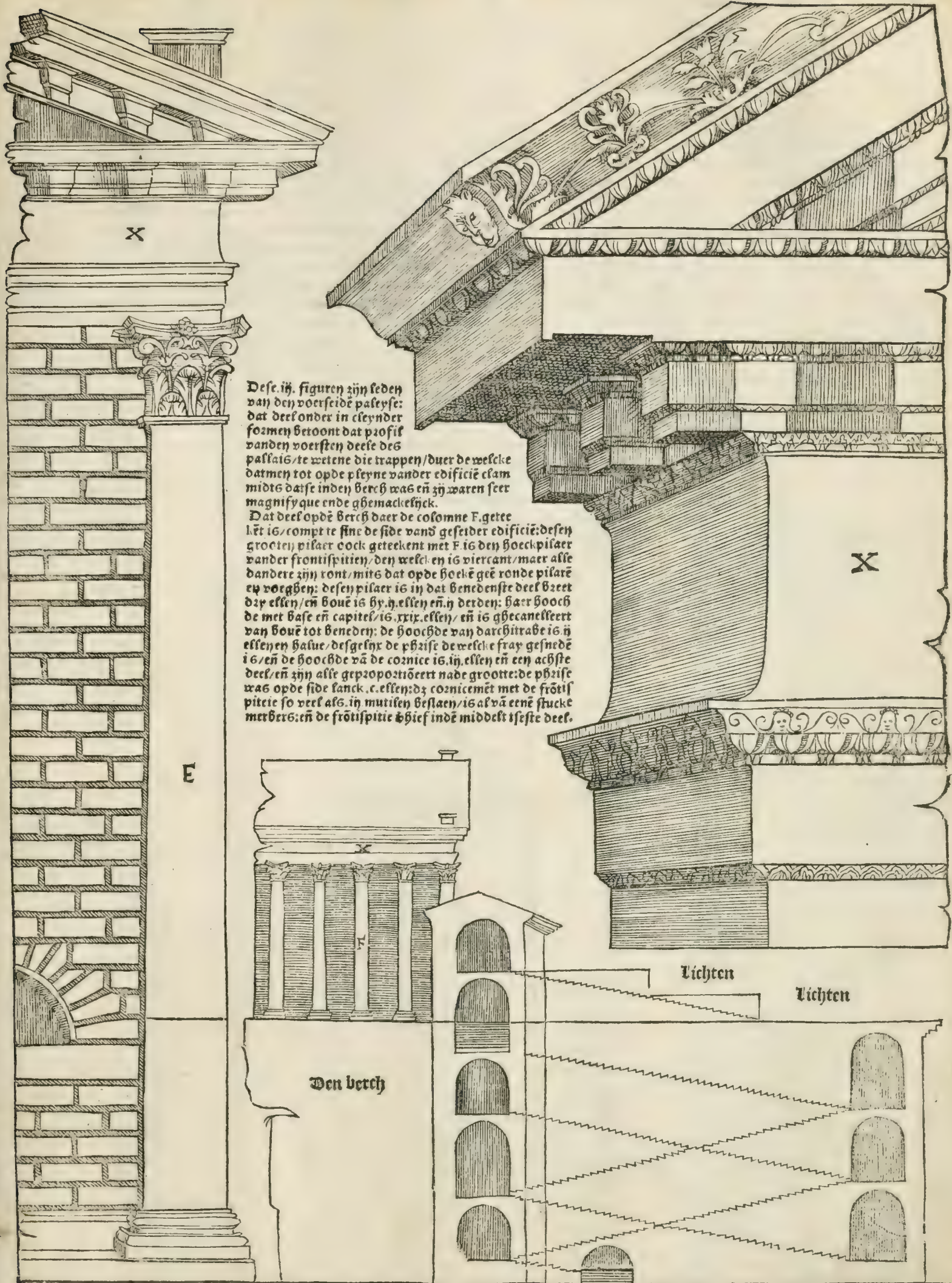

Van der Antiquiteyt.

A Monte cauallio binnen Roome/daer nu de steenen peerden van Praxiteles en van Phidia staen/daer zijn de vestigie van eenē zeer costelycken palayse/vā weskē dat deen deel opden berch stont/maer dat deel vande opgangē was tegen dat affhangē vandē berge geuoecht gethekmē in dat profil hier nae sien mach: de ichnographie vā deser edificie was met eender elsen gemetē waerāf dat het derdēdeel hier ond' staet. En ten ierstē inde nicchen T. en N. was geuondē de figure vā Tiberus en den Nisus/die als nu in Beluedere geset zijn: de plaetse geteekēt A. is een strate vā x. elsen wjdt: dat deel geteekēt B. is .xij. elsen viercāt: dat deel C. is .xxvi. elsen ind' lingdē/en .xvij. elsen breeet: de plaetse D. is .xxvi. elsen viercāt: de logē rontsomme zijn .iiij. elsen wjdt: de plaetse tegē ouer C. B. is vā dier getheker matē: de wjdde vanden .iiij. trappen oft opgangē is .iiij. elsen voer elcken: de plaetsen E. zijn courten/waerāf dat elck inder lingdē hondert en .xiiij. elsen houdt/en inder breedden sijn elsen en halue: de logien F. zijn wjdt .xij. elsen: de grootste trappen om op die pleyne vanden palayse te climmene/zijn wjdt .xi. elsen: de deelen by de hoeken geteekent met K. zijn .xij. elsen en half breedte/en zijn sanck .xvi. elsen en halue: die deelen H. zijn contraforten om de trappē te onderhoudenē: die plaetse G. is een court weskē den plaetsen van binnen licht gaf: die twee duergan ghen I. warē om op de trappē te gane/en die edificie begonste daer die trappē tegen cōmen: die groote superbieuse frontispicie was inoer middelt vānd' edificie/vā alsulcker breedde als dat middelste deel houdt sonder de courtē en zonder die galerien: die twee figure K. en I. weskē buytē der edificien staen/daerāf betoont deen den hoek K. in grooter en perfecter forme/en dand' is eenē horck vanden courtē D.

Dese .ij. figuren zijn leden van den voerseide paleyse: dat deel onder in cleynder formen betoont dat profil vanden voersten deele des palais / te weten die trappen / duer de welke datmen tot opde pleyne vander edificie clam midts datse inden berch was en zy waren seer magnifique ende ghemackelijck.

Dat deel opde berch daer de colonne F. geteelit is / comt te sine de side vande gesetder edificie: desey groeten pilaeer coek geteekent met F is den hoeckpilaeer vander frontispitie / den welc en is viercant / maer alle dandere zijn ront / mits dat opde hoeck geē rone pilare en voreghen: desey pilaeer is in dat benedenste deel breed dy ellē / en bouē is hy .ij. ellē en .ij. derden: haer hoochde met base en capitel is .xxij. ellē / en is ghecanelleert van bouē tot benedry: de hoochde van darchitrabe is .ij. ellē en halve / desgelix de phrise de welke fray gesnede is / en de hoochde vā de cornice is .ij. ellē en een achste deel / en zijn alle geproportioert nade grootte: de phrise was opde side lanck .c. ellē: dz cornice met de frontispitie so veel als .ij. mutisen beslaen / is al vā eene stucke merberc: en de frontispitie hief indē middelst iseste deel.

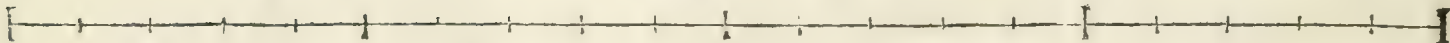

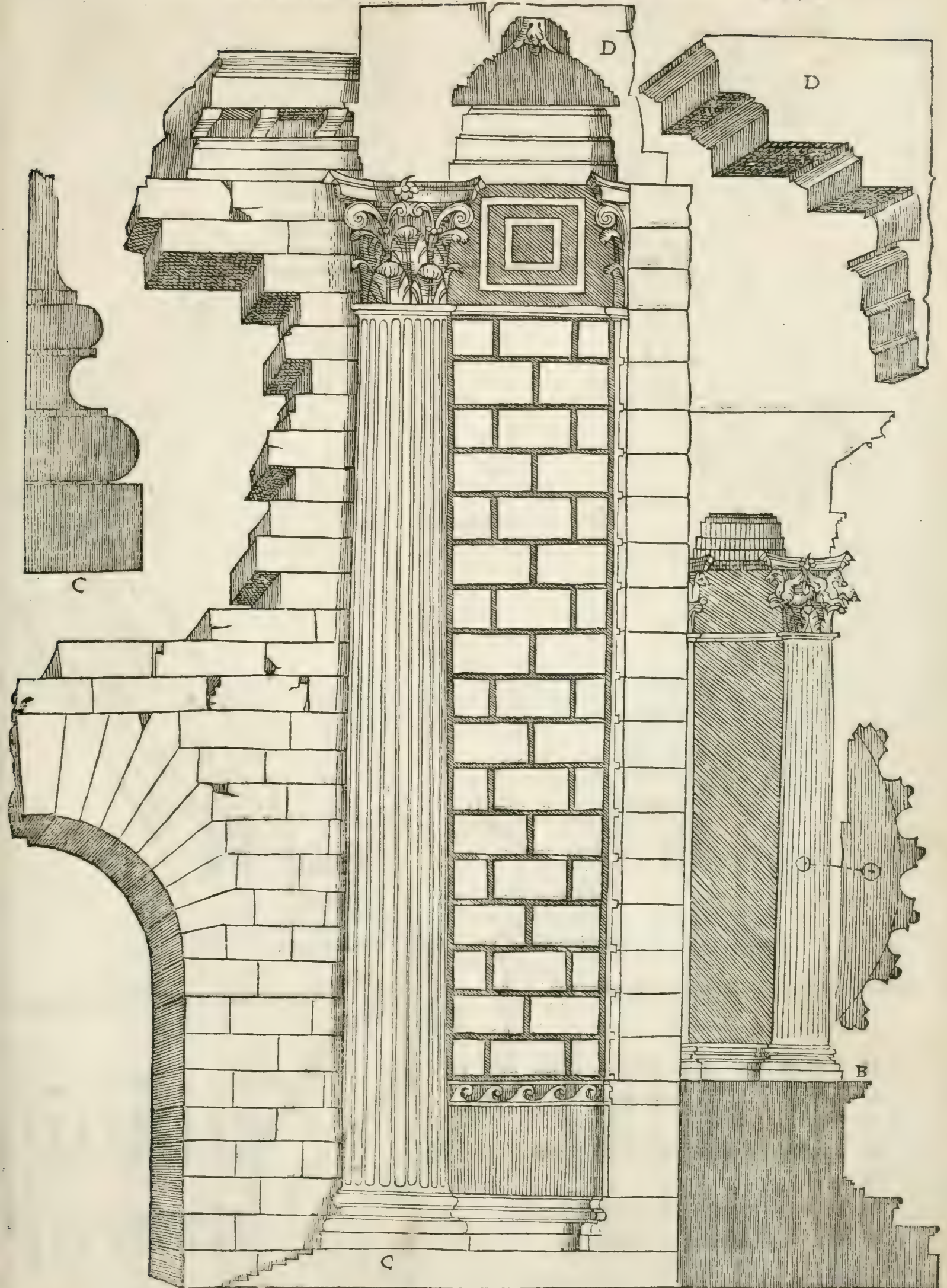
Mer die rypnen van Awoowe vintmen veel dinghen/wt den welcke datmen niet gemercken noch ymagineren en can wat het gheweest heeft/ende nochtans zietmen daer vele rypnen die daer den tijt afghe worpen ende verniet sijn/vanden welcken datmen die grootmoedicheyt vanden euden Romeynen begrypen mach: onder de welke antiquiteyten dat dese nauolgende zeer wel verstaen is/dats te seggene datse met seer goeden verstaende ghemaecht is/duer tghene datmen daer noch siet staen: dese edificie is genaenyt *de Basilica del foro transitorio*: ende men mach haer grootte ymagineren wt de hoochde van dien colommen/hoe wel datmen opwarts haer eyndingen niet en siet: want die bouensse cornice en is daer in dwerck niet/ noch daer ontrent inde rypnen en vintmen gheen stucken met allen/waer duere datmen zoude connen begrypen wat bouen sulcken edificie ghestaen heeft. Dese rypne was met de gemeen oft moderne elle ghemeten/de welke dat ghe-deelt is in tseftich minuten/vande welke dat de helft tusschen de obeliscen staet: dese colommen stonden vander aerden verheuen/seuen graden van ghemackelijcker hoochden: de dicte vande colomme gheteekent met .C. is van dzy ellen in diametre: beneden aende base/ende int lbeuensse onder dat capiteel houdt den diameter twee ellen ende veertich minuten: de hoochde vanden tronck oft bloote colomme sonder de base/ende sonder dat capiteel houdt vierentwintich ellen ende vyfentwintich minuten: de hoochde vander basen beneden/is een elle en halue: de hoochde vanden capiteele/houdt dzye ellen ende sesentwintich minuten: de hoochde vander architraben/houdt twee ellen ende dzyentwintich minuten: de cornice tusschen de colomme ende den conterplaet/de welke cornice met een .D. gheteekent is/houdt inder hoochden een elle ende achtenveertich minuten/ de cornice daer bouen (alsoe ick gheseyt hebbe) en vintmen daer niet: die contercolomme is plat/ende is vander seluer proportien gelijck de ronde colomme/ende mindert oock bouen gelijck de ronde: dat capiteel is ghesaytsoncert/ghelijck de capiteelen sijn van dat Pantheon oft de rotonde: de base gheteekent met C. is daer bezijden gheseyt in meerder formen/ende is gheproportioncert van maten ghelijck de groote/ende desghelijckx zietmen daer die cornice D. in grooter formen. Ick hebbe de maten vande grootste colomme C verhaelt/ nu salick vande mindere gheteekent met B. tractieren/de welke colomme heeft onder haer een seer schoon basement/vanden welcken dat de hoochde ses ellen houdt: de dicte vande gheseyde colomme is in diametre beneden/een elle ende een derde/ende zij is bouen ghemindert nae aduenant vande groote colomme: haer hoochde met der basen ende den capiteele/is van dertzien ellen en de twee derdendeelen vander ellen: de hoochde vande base is vander helft der colomme dicte beneden/ende es ghesaytsoncert ghelijck de groote: de hoochde vanden capiteele/houdt een elle ende een halue/dat welke capiteel zeer wel ghemaecht is/ende sijn forme int groote vintmen in mijn anderen vierden boeck in dbeghinsele van dozdine Composita: dese colomme is ghesaytsoncert oft ghecanelleert ghelijck de figure daer by wewijst/zu heeft oock een platte tsegen colomme vander seluer formen: de architrabe frise ende die cornice bouen dees colomme/houden ontrent vier ellen: de welke cornice heeft die mutilen sonder die dentillen/ende ghelijck zeere den wercke van dat Pantheon/ende duer soe vele als ick begrypen cost/soe dienden dees minder colommen voer ornament van eender poorten oft ducten vande voersyde

Basilica.

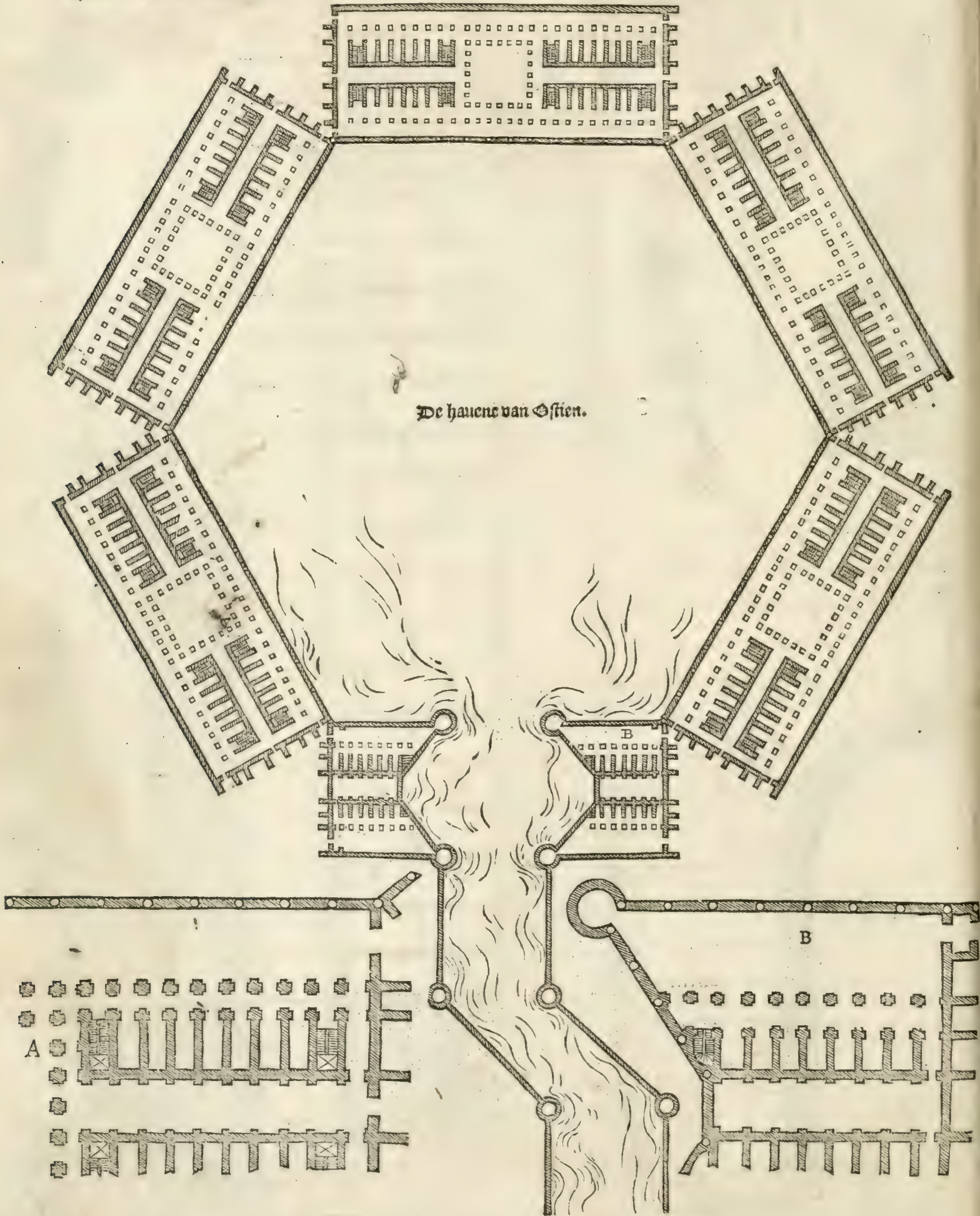
Dat derdendeel vande gemeen elle/
daer dit mede ghemeten is.

Van der Antiquiteyt .

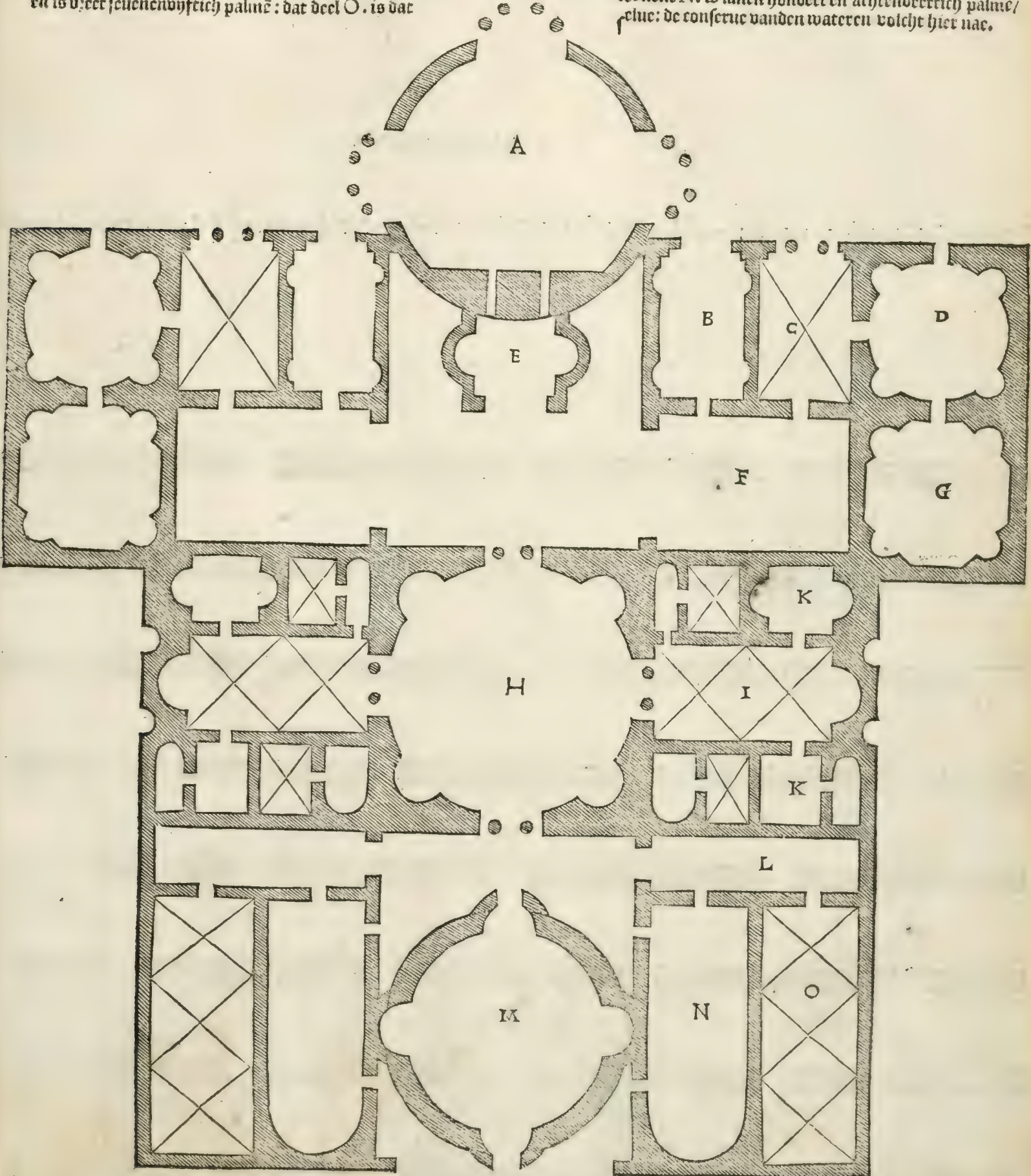
A Lijts sochten die Romeynen duer hare grootmoedicheyt dingen te makene / de welke haer mogentheyt in allen saken zoe wel te wa-
 tere als te lande beuoonen souden / waerduere datse tot gerief vander stad Roome dese wonderlycke hauene van Ostien maecten /
 de welke voerwaer duer die comoditeyt / en die grootte vander edificien / en bouen al duer haer groote stercke / wel mach wonderlyck
 geseeten worden: si es van formen hexagonijck / dat is sefcantich / en elcke face es lanch / hondert en xvi. roeyen / en elcke roede houdt
 x. palmen / van dese principale mate machinen zyn grootte verstaen: elcke face hadde een ruyme wandelinghe met logen / rontsomme / inde
 viere appartementen oock beuangen met logen en met eender wandelingen inden middelst: en lanch den oeuere aen den watercant / waren
 troncken van colommen in ordinen ghestelt / aende welke datmen die schepen meerde en vastmaecte: ende aenden mont vander hauenen
 waren torrelens om die in tijden van noode voer de vianden te wachten: ende om datmen in soe cleynen forme de appartementen quas
 lijck kinnen mach / zoe heb ick die daer ondere in grooter formen by ghesedt ende gheteekent met A. B.

De hauene van Ostien.

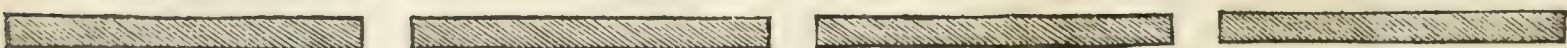
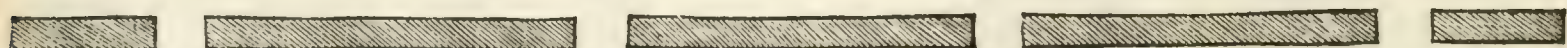
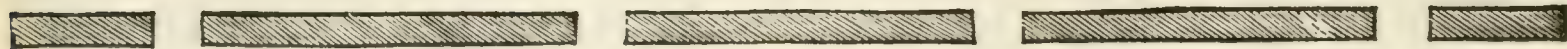
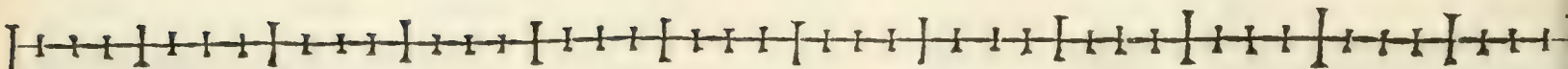
De Thermen van Tito zijn mindere dan die andere, daer om wordense vande volcke *Therme minori* genoeuyt/niettemin
 zij zijn nae myn duncken wel gheordincert: die ichnographie van desen thermen is met die antiecke palme gemeten/
 en ten iersten 30e houdt den diameter vande ronde forme geteckent A. ontrent hondert en vijftich palmen: dat deel B.
 houdt inder lingden tachtentich palmē/en inder breedde eenenvijftich palmē: dat deel C. houdt tachtentich palmē inder
 lingden/en de breedde houdter cfsstich: die forme D. is ontrent hondert palmen in diameter / en dat poortael E. houdt
 vijftich palmē: dat deel F. is lanck hondert en twintich palmē/en de breedde tseuentich: dat achtentich deel geteckent
 G. is ontrent van hondert palmen: dat ronde deel H. is hondert en vijftich palmen in diameter: dat deel I. is hondert palmen en is ont
 trent van twee viercanten: die twee deelen eich gheteeckent met K. houden dertich palmen op elke zijde: dat deel L. is inder lingden
 van hondert vifentwintich palmen ende haer breedde is van dertich palmen: de rondicheyt gheteeckent met M. is ontrent van hon
 dert en twintich palmen in diameter: dat deel ghe
 en is breed seuenenvijftich palmē: dat deel O. is dat
 teckent N. is lanck hondert en achtentertich palmē/
 elue: de conserue vanden wateren volcht hier nae.

Van der Antiquiteyt.

Die conserue oft de plaetse daermen dat water in hielt vanden Thermen van Tito den sone van Despa-
siano, is seer wonderlich ghemact/ende van groeter artificien: ende darte/mids dat de boghen van
deser conseruen met sulcker ordinen ghesedt zijn dat staende een persoon inden duerganch vande eene/
30e siet hy die alteenmale ouerwaerts: ende dit is de plaetse die twolck ghemeenlich noempt/die seuen
salen en dat daeromme/ mits dat de spatien in getal van seuen dueren: die dicke vanden mueren/is vier voec-
en haluen: de midde vanden boghen is ses voeten: vanden enen boghe tot den anderen zijn seuenentwintich voeten:
de midde vanden enen muer tot den anderen houdt vijfthien voeten/ende zijn ront ghewelft van boechelijcker hoch-
den: de mueren ende de welffels zijn besedt met eene die alder hertse materie.

De oude Roomsche palme.

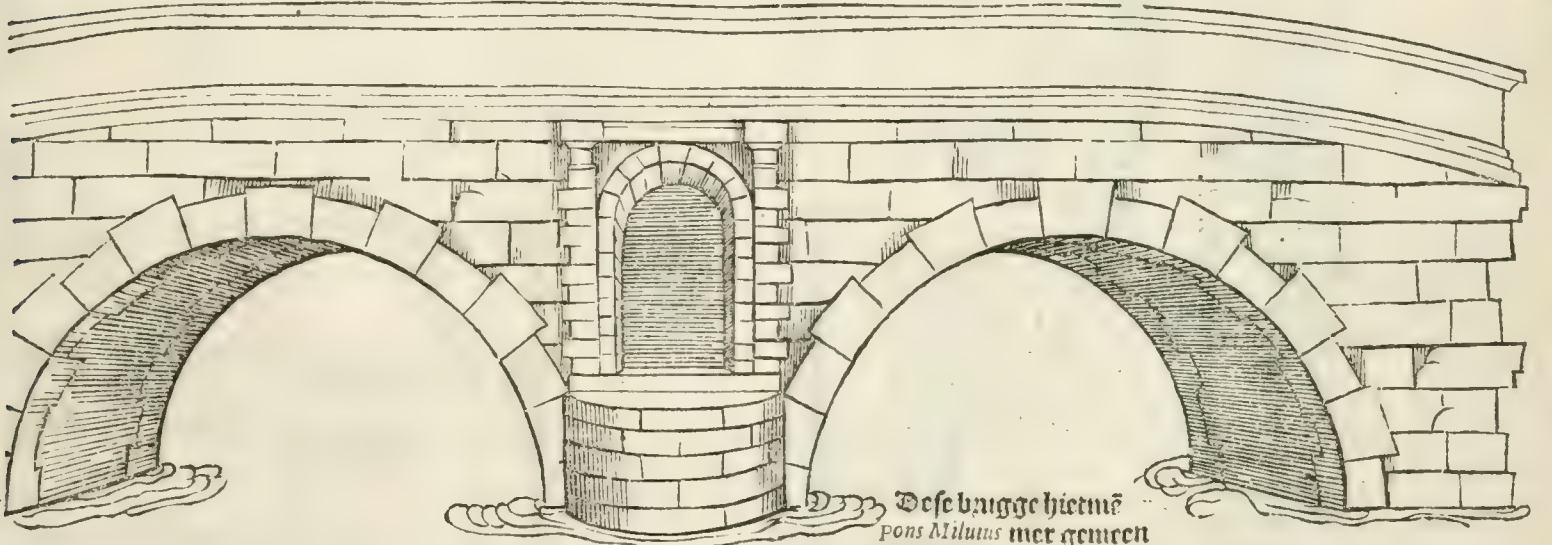

In Roome ende elders zyn veel brugghen vanden Romern ghemaect / maer alleenlick sallick die inuentic van vieren hier thoonen / op datmen haer mode in dmaken der brugghen sien mach.

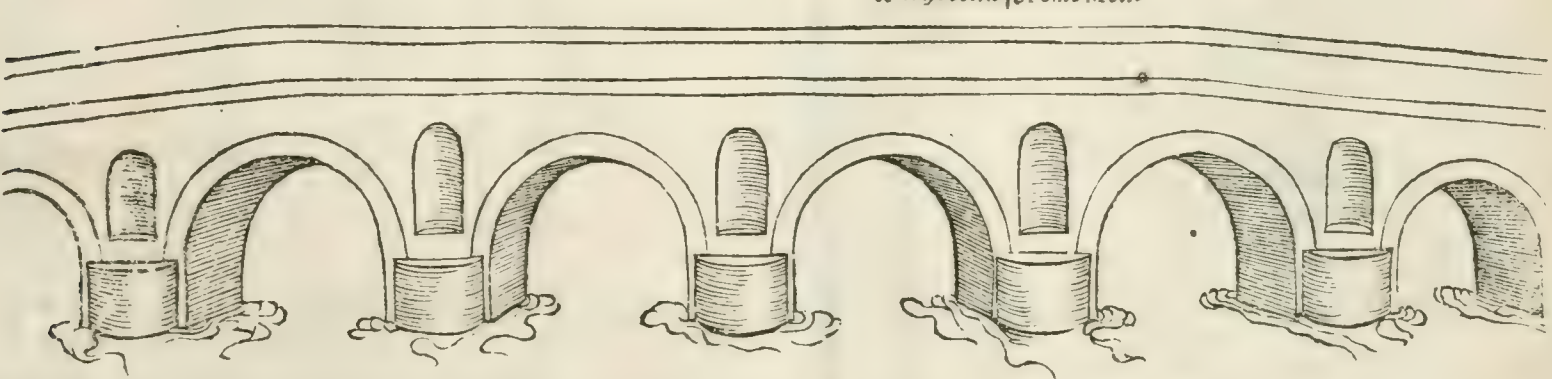
Dees brugge heetmen *Ponte S. Angelo*: om datse opden Tiber by Ingelenboorch staet. Byden Antiken was dees brugge ghenoeypt *Ponte Elio* / van Elio Adriano.

Dees brugge hietmen voertuys *Ponte Tarpeio*: andere noemdense *Ponte Fabricio*: en in onsen tijden heetmense *Ponte di quattro capi*.

Dees brugge hietmē *Pons Miluus* met gemeenlick heetmēse *Ponte Molle*

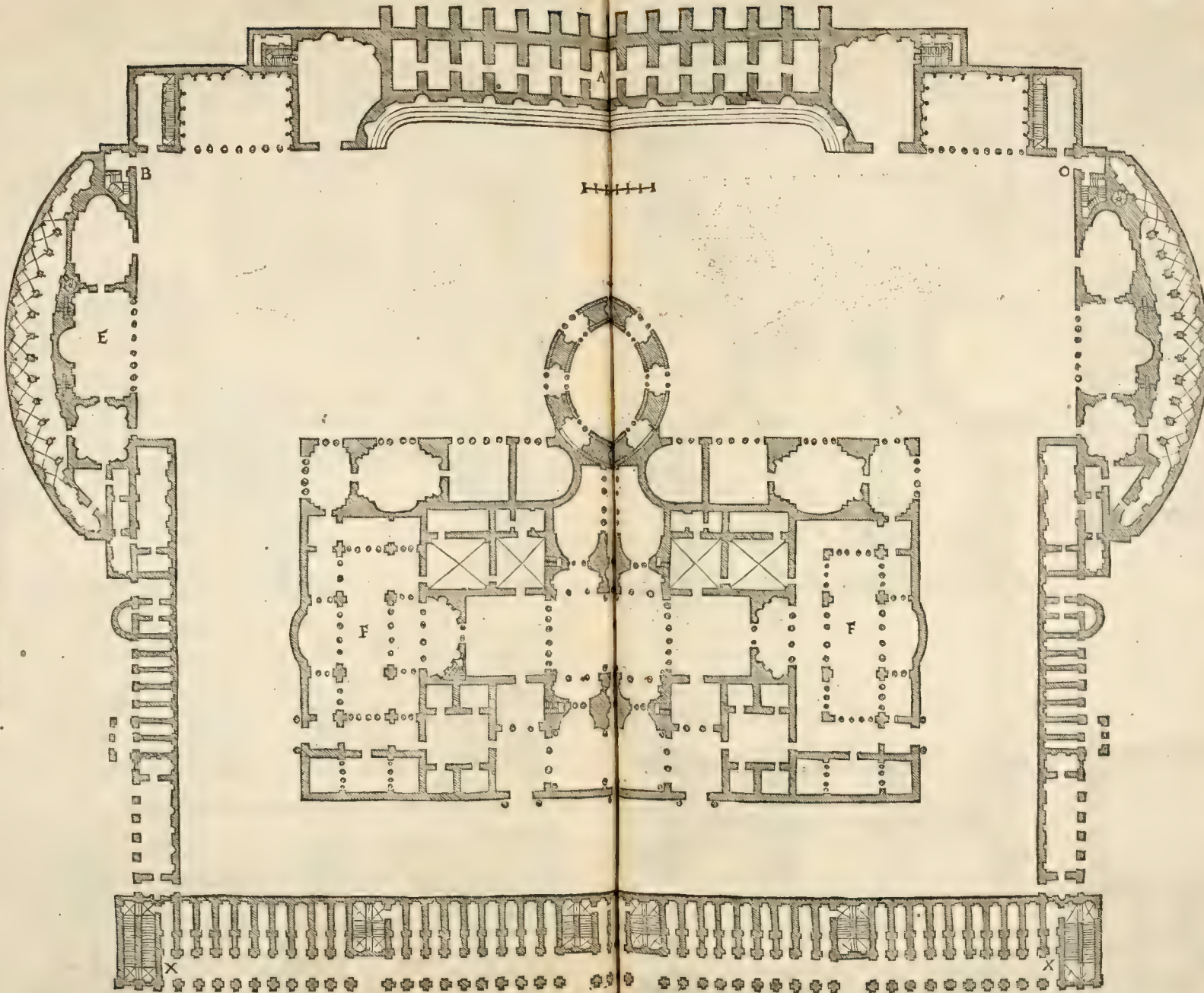

Dees brugge hiet voertuys vanden *Senatoren*.

Anderc noemdense *Ponte Palatino*: maer als nu heetmense

Ponte Santa Maria ende oock *Ponte Sisto*.

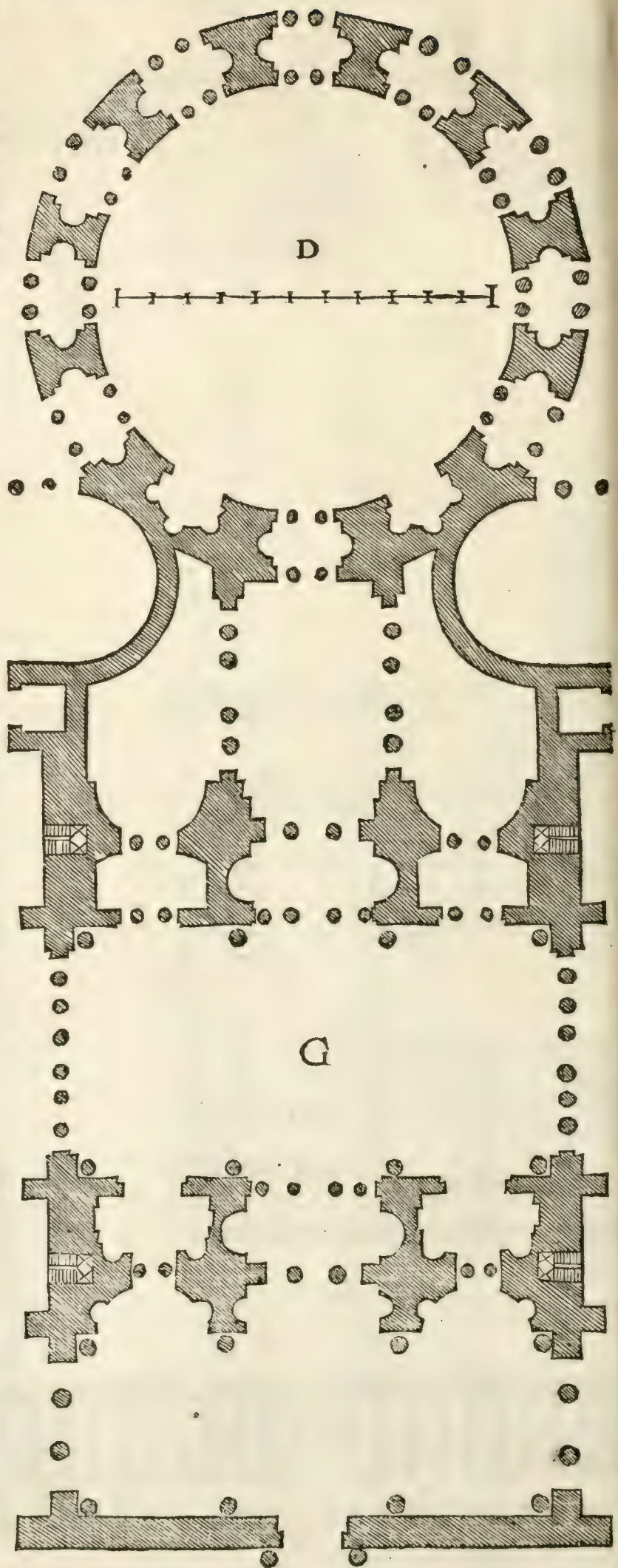
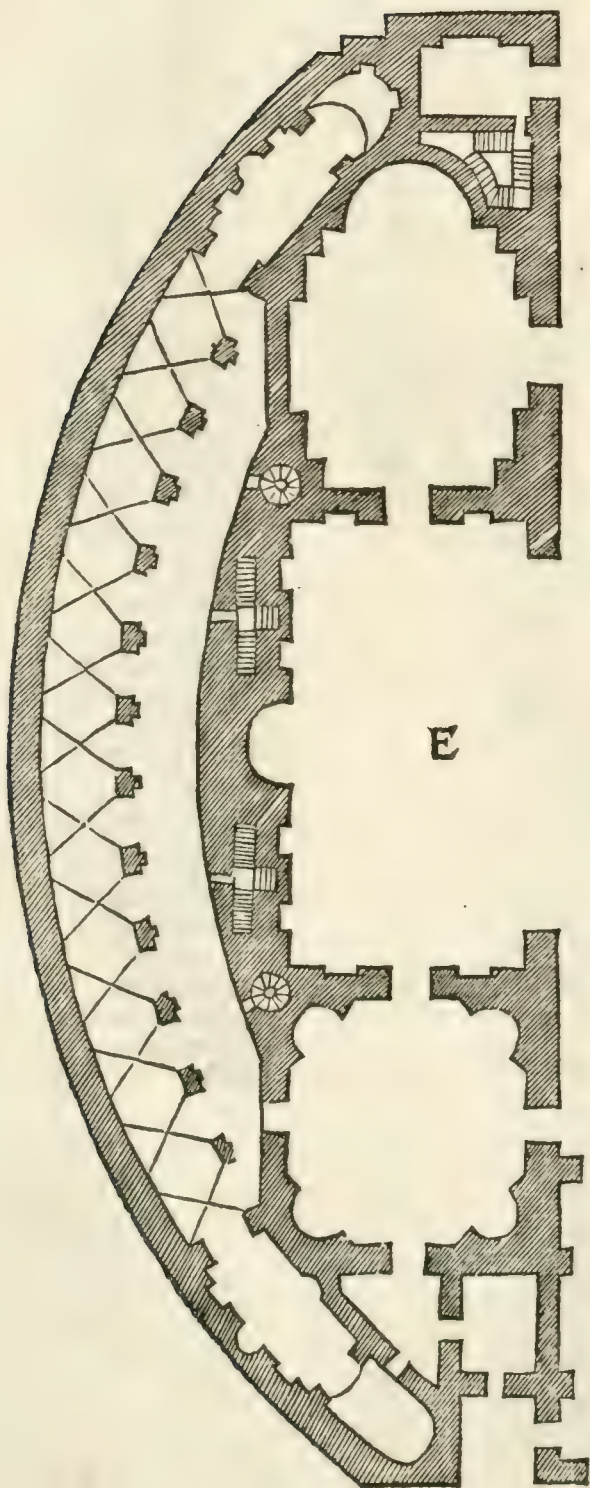
Dader
 bader
 Ther
 men die in roo
 me zin / so vin
 dich dese An
 toniane beree
 verstaen te zū
 ne dā die ande
 re: en hoe wel
 dar die Ther
 men van Dia
 eletiano groo
 ter zū / so vin
 de ich niette
 min in dese te
 gentoerdige
 veel schoonde
 re versamin
 ghen ende co
 respondentien
 in allen deelen
 dan in dādere
 mides datmen
 inde plaerse C
 mocht aider
 leye spel ende
 triumphema
 ken sonder ce
 nich belee: En
 de om dat de
 Thermen prin
 cipalich ghe
 maect waren
 om te baden/
 bouen datmen
 se tot duersce
 spelen gebuit
 te / soe was die
 conftric van
 den wateren
 achter die edi
 ficie (ghete
 hent A) daer
 se duerde aque
 ducten alreys
 ghemilt dien
 der tot sulcken
 behoef.

Desen
 gront
 is ge
 meten met een
 ghemeen elle/
 vander welc
 her dachet der
 dedeel hier be
 siden die edifi
 ficie staet: de ty
 nie te midden
 inde plaerse is
 vā hondert el
 le / duerde welc
 he datmen by
 rās alle de ma
 ten sal mogen
 binden / van
 dē welckē om
 co:theyt wille
 dar ich op dat
 nauwe niet seg
 ghen en sal /
 maect wel van
 den principa
 len dinghen:
 ten iersten een
 ban dien plaer
 sen vande be
 waringen der
 waterē is der
 tich elle lanc
 ende seftien el
 len by: de: dat
 deel X. is lanc
 cement aschen
 tich ellen / en
 de by:et vier
 enverrich: de
 ronde edificie
 D. is in diame
 ter achtentse
 ftich ellen: de
 plaerse . B. C.
 is seuen . c. el
 len lanc: dat
 deel indē mid
 dele gereckēse
 C. is ind lang
 den onterre
 hondert en vy
 ue ellen / ende
 inder wydden
 tseftich.

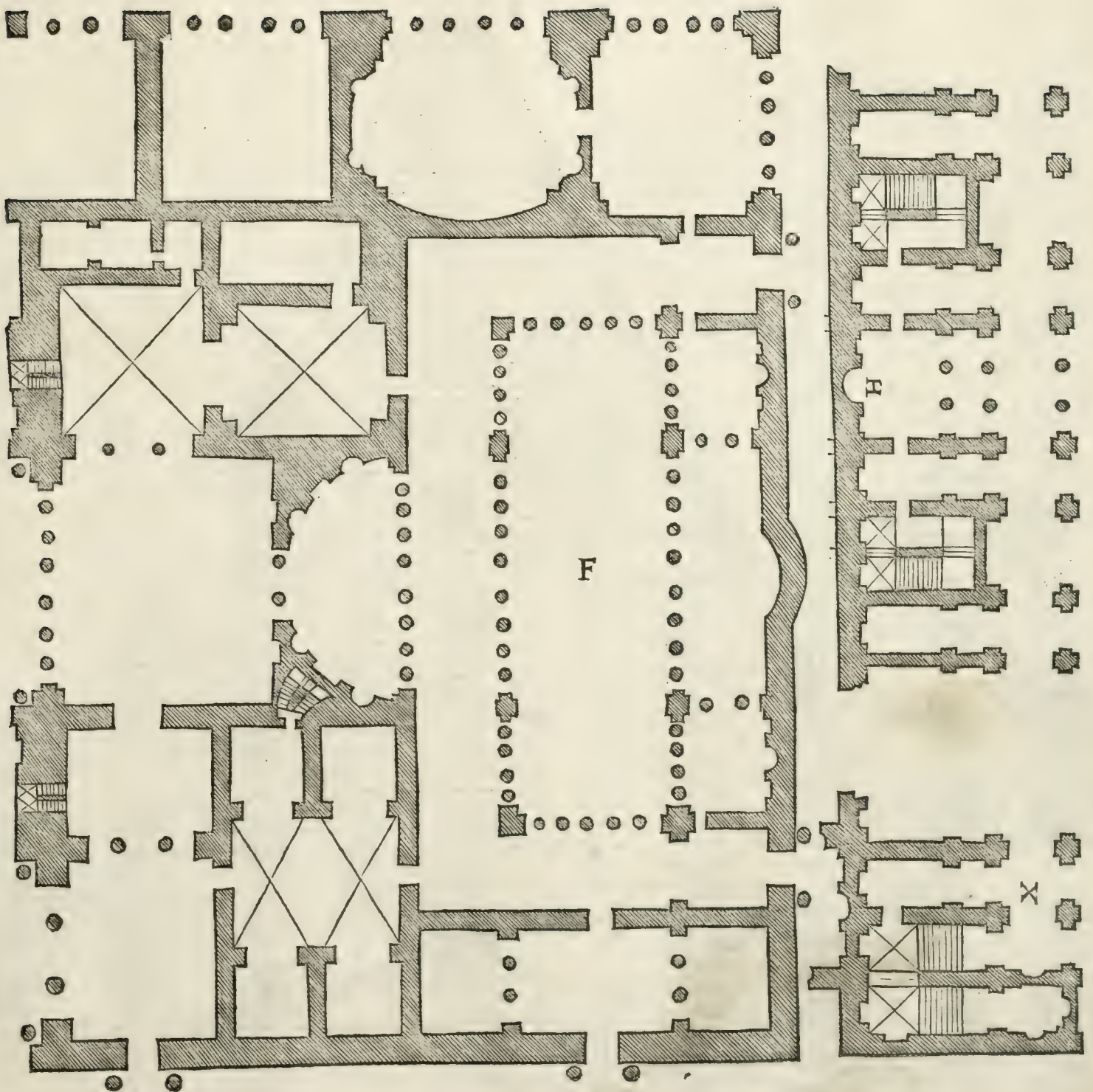
Van er Antiquiteyt.

 Vermidts datmen inden ghepasseerden grondt dier de cleyneheyt vander figuren (diemen in desen boeck niet grooter stellen en cost) de particulare leden niet so wel bekenne en can: zoe hebick in dees twee ziden willen sommighe leden opentlicker thoonen/ghelick de ingeniose architect dier middel vanden letteren daer se met geteekent staen/ sal moghen bekennen ende vinden als hy die met den gheheelen gront vergelijct.

A

I staen dese figuren aldus sonder ordne ende in veel stucken / soe sal nochtans de voersienighe Architect weten / dat het leden vande ghepasseerde Thermen zijn / aen siende oock de letteren die daer inne gheset zijn / de welke verglijckende met den anderen soe sal hy vinden wat deelen dat het zijn: oock sal hy weten dat de deelen H. ende X. niet en behooren aen dat deel F. want de figuren hier ondere zijn by besonder leden / al zynse van noots weghen by malcanderen ghesede: ick en heb oock die particulare maten hier niet ghegheuen / want die architect sal hem meer behelpen met der inuentien dan metten maten.

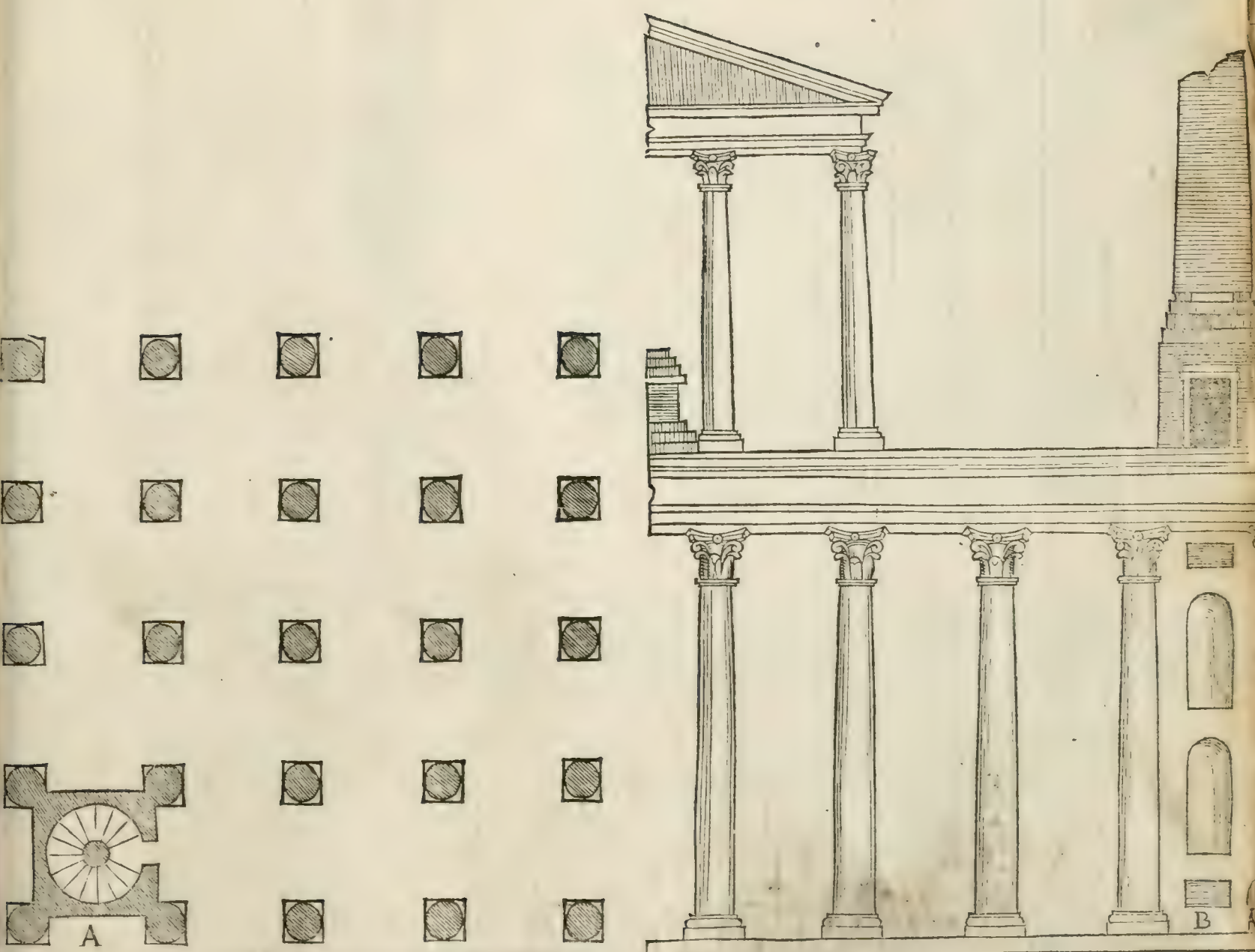
Van der Antiquiteyt .

Dertrent seuen mylen van Alkharren vintmen een Piramide vande welke dat ick de forme thoonen ende
 oock de maten gheuen sal/alsulchs als ick die van eenen edelen man van Bengien ghehadt hebbe / de
 welke in persone die ghemeten/daer oppe ende daer inne gheweest heeft: dese Piramide was met scre-
 den ghemeten/ende elcke screde coempt wat meer dan dzy antickise palmen te zyne: de base is op elcke
 zyde tweehondert tseuentich screden oft passen/ende is recht viertanc: dese is al van herden ghewassen
 steenen ghemaect/en men mach daer van buyten opclimmen (maer niet ghemackelyck) tot int hoochste/
 wandt elck stuck is dzy palmen en halue hooghe / maer daer en is zoe vele pleyne niet datmen daer ghemackelyck den
 voet op setten mach: dat getal vanden stucke oft trappen vander basen tot de Scume oft dat hoochste/ is tweehondert
 ende thiene/ende zy zyn alle van eender hoochden alsoe dat de hoochde vande geheele masse zoe veel houde als de base:
 Men ghelooft dat dese Piramide een sepulture was/ om dat daer binnen een stantie is / in dnudden vande welke dat
 eenen grooten steen is/daer op men presumert dat eenighe begraunghe van tweerden ghestaen heeft: om hier inne te
 gane zoe vintmen acende slincke hant eenen opganck van steene/den welcken keert hem om die Piramide van binnen/
 duerden welcken datmen tot der stantien coempt. Omtrent den middelt van dees Piramide is noch eenen inganck/
 maer hy is vaste ghesloten: in dat hoochste van dees Piramide is een schoon pleyne ende breet op elcke zyde omtrent
 acht passen/daermen bekent dat het noch de selue pleyne is die int volbringen der Piramiden gemaeect was. Niet verre
 van daer vintmen een hooft van herden steene met een deel vander borst al van eenen stucke/ende dat aensicht is lanck
 thien screden oft passen/ende in dees figure staen sommige Egypische letteren. Van deser Piramiden ende desen hooft
 schryft Petrus Martir/ ende heeftse oock ghesien ende ghemeten/ dwelck weynich verschilt.

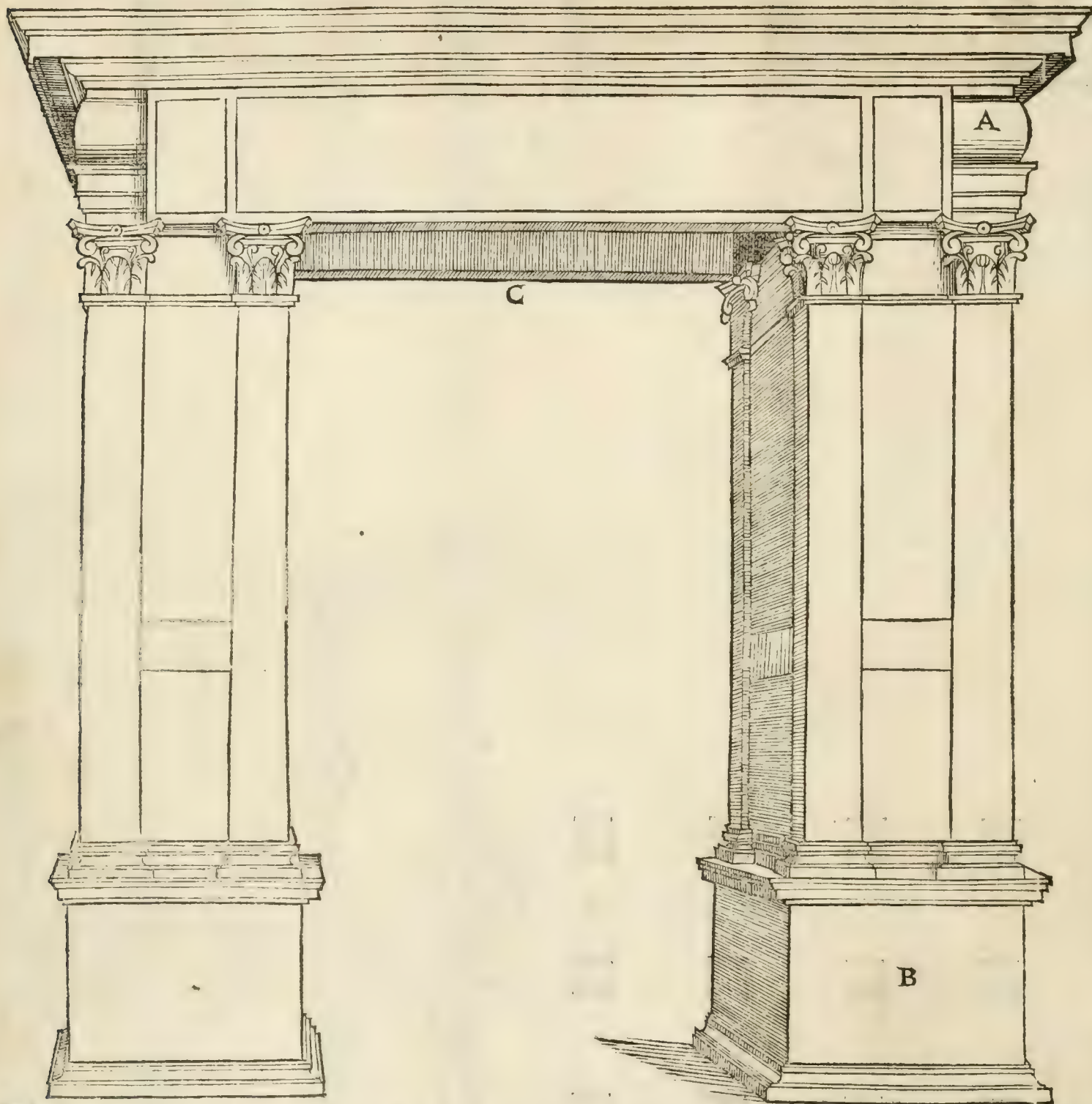

De wel dat de Grieken de principale vindere vander goeder Architecturen waren ghelick onse precepteur Vitruuius ende ander diuerse Auctoren betuyghen/ die sijnctemint dact de groote oerlogen/ en dat die natien van een ander machtiger verheert sijn: soe sijn de plaetsen alsoe berooft/ datmen in al Grieken luttet goets werck bouen der aerden ziet: maer duer soe vele als my van sommigen ver-
telt is/ soe sijn der noch vestigien van een edificie / de welke soe vele alsmen beghijpt/ was van hon-
dert colommen/ vanden welchen dat de hoochde niemant met wopen repken en can. Maer (met o-
loue van onsen Auctoer) aenghesien dat hy dit hier van hooren segghen ghemaccht ende anders gheen mate daer af en
heeft/ soe heb ick alleenlick dat vierde deel vanden grondt by de helft vander edificien (die hy daer toe versiert heeft)
ghesedt: waer wt dat de Architeckte den gheheelen grondt ende die gheheele figure sal moghen begrypen.

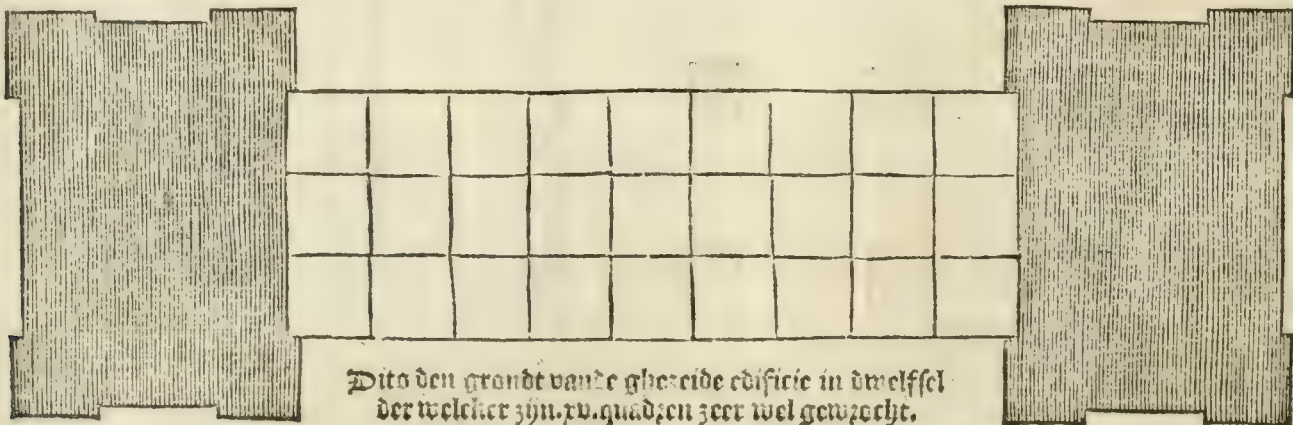

Van der Antiquiteyt.

B V. S. Jozis in Delabro vintmē dese presente edificie/de welke vandē banckiers en vandē offencopers gemaect was ten tijde vā Lucio Septimio Seuero en vā Marco Aurelio Antonino. De welke edificie is vā wercke Composita seer wel aen allen zyden geciert met sculpturen: niemāt en verwondere hem dat de p̄rijs en architrabe bedect sijn met deser tafelen/om dat behoeuende daer veel scrifturē: de p̄rijs niet genoegh en was tot zulckē grootē getal vā letteren/daerom maectese Darchitect alsoe/en daer duere en brack hy die ordine vander architecturen niet latende haer volcomē forme inde hoeken.

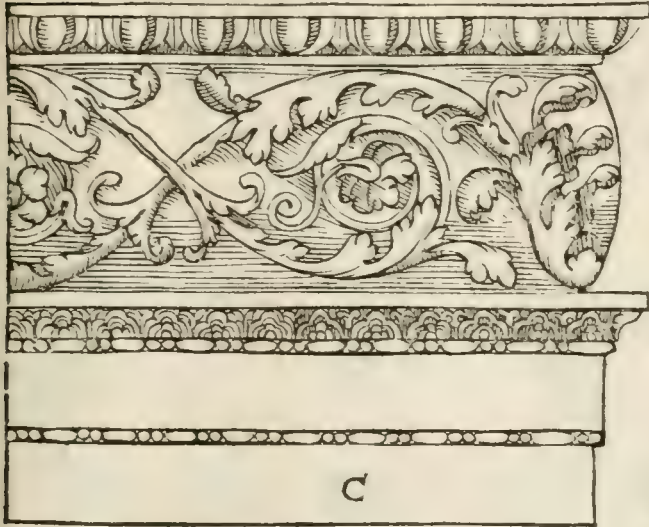
E En sal die maten van deser edificien niet te wisslen sijn/midts dat se versoren worden nae dat ver afgemeten was: maer my gedenct wel dat die midde tuss en den eenen en den anderen pilastereij antijsthe voeten sijn: de hooghde van vier wydden was .xx. voeten: de dicte vanden pilastereij met alle den colommen (de welke plat sijn) 16 van vier voet en halven ende oock alsoe vele houden darchitrabe p̄rijs ende cornice.

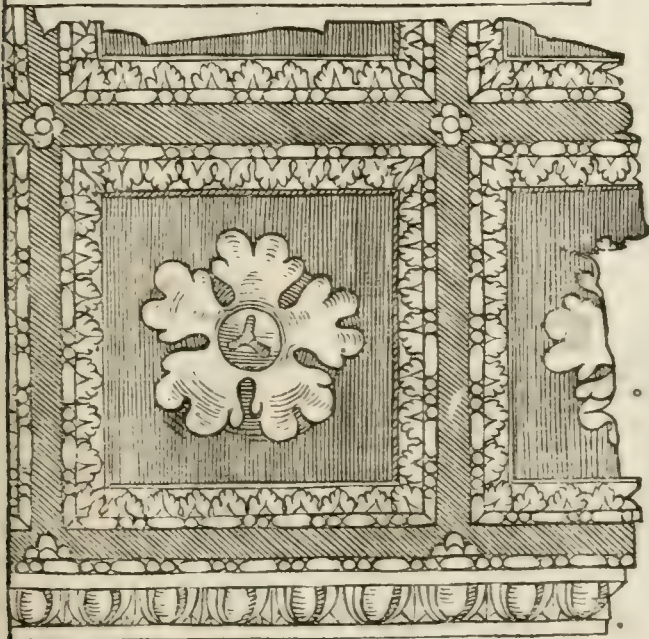
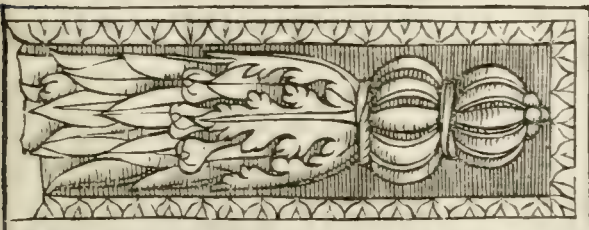
Dits den grondt vande ghereide edificie in dwelfsel der welcher sijn .xx. quadren seer wel gewoecht.

De wercken hier onder zijn de ornamenten vander voerseider edificien / de welcke voerwaer also zeer geciert is als eenich ander werck binnen Roome / want daer en is gheen spatie sonder sculpture en is oock wel genoeg gemaeckt: oock corresponderē alle dingen genoeg sonder die bouenste vorme / de welcke duer die rijckelijchheit vander snede zeer confuis is: si is oock vmoes vand' echinen nederwarts om h. causen: deene is / dat tusseen de chine met den eyeren en de dentille gheen affceyden van lastken oft cimatie en is dat nochtas zeer vāh noode is om deen vande anderē te scheidene: en B. se. ere als si alle gesneden zijn: die andere en noch meerder cause is / dat ond' die dentille ij wercken vā renē aerde en oock gelijck vā sneden zijn: dat welcke ick alleensijck niet make en soude / maer zegge expresselijck d'het onuer dragelijck is / en sulcken dingen en behoort men nemmermeer te maken.

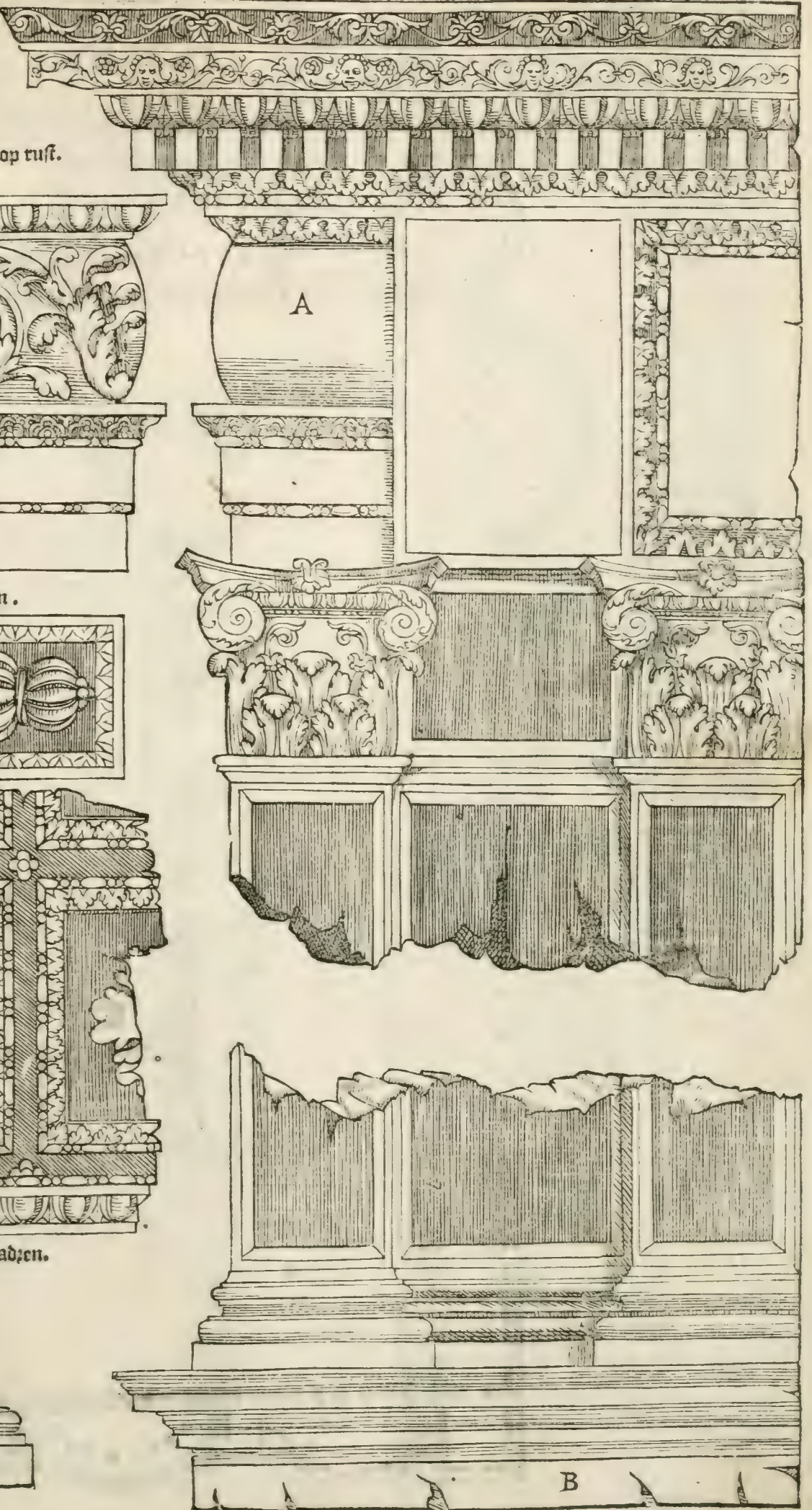
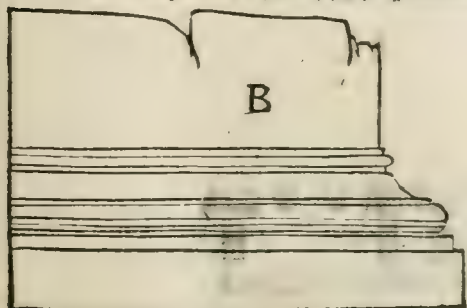
Obinnenste deel daer den hemel op rust.

Den bodem vander architraven.

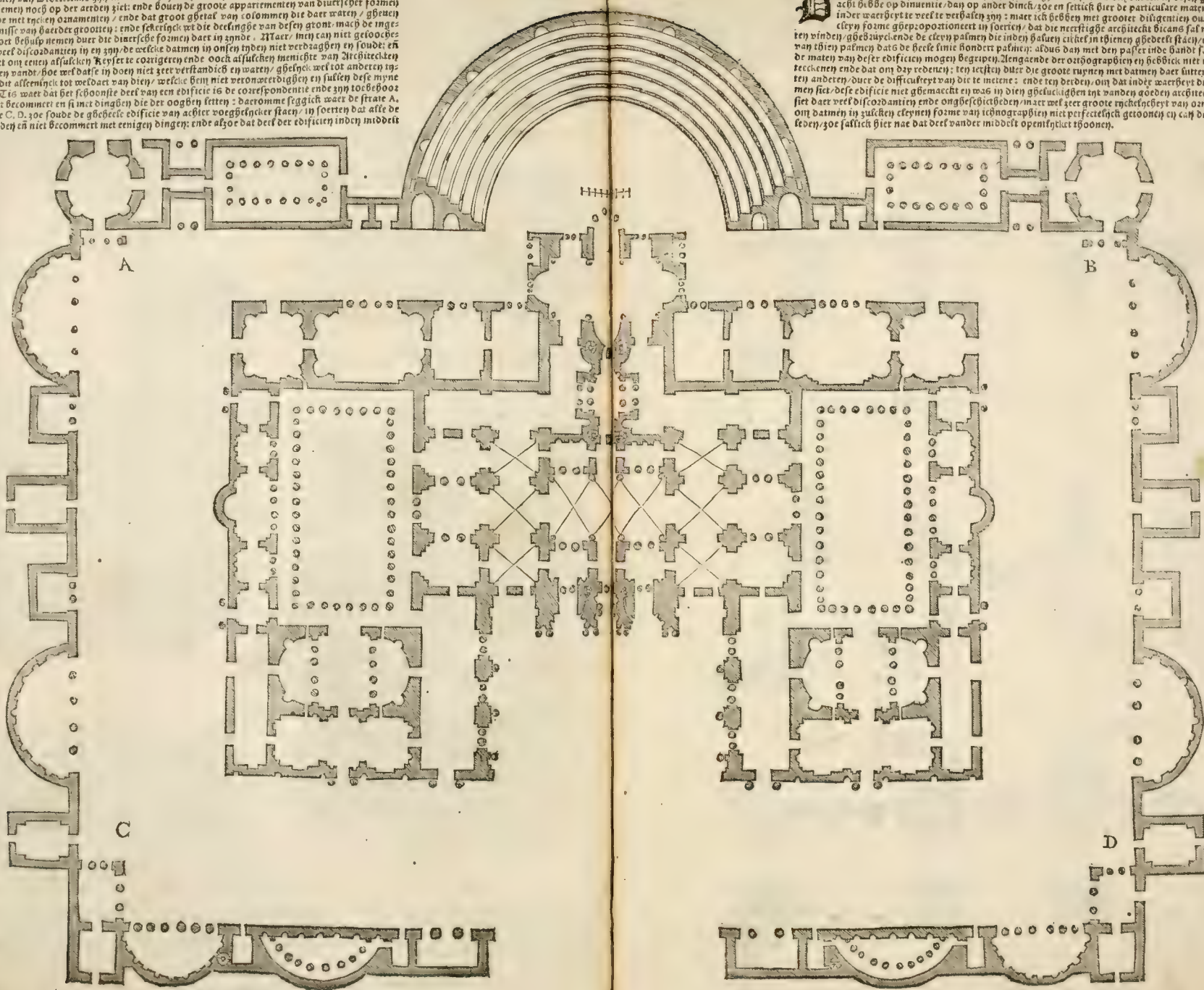

In verhemelte zijn .xxvij. quadren.

De Thermen van Diocletiano sijn inder waerheyt een ouerrijck edifice duer datmen begijpt inde
 wien diemen noch op der aerden ziet: ende bouen de groote appartementen van diuerscher soamen
 daer sijn met tynen ornamenten: ende dat groot ghesel van colommen die daer waren / gheue
 groote gheruyghenisse van daerdat grooten: ende sekerlyck wt die bekinghe van desey groot: mach de inge-
 neuise architect goet besulpen nemen duer die diuersche soamen daer in sijnde. Maer: men can niet geloou-
 nen dat daer niet veel discordanzen in en sijn: de welke datmen in onsen tijden niet verdraghen en soude: en
 ditte en seggick niet om eenen Keyser te corrigeren ende oock alsulken mensche van architecten
 afmen in dien tijden vande: hoe wel datse in doen niet zeer verstandich en waren: ghesel: wel tot anderen tij-
 den: in ter segghe dit alkenich tot weldaet van dien: welke sijn niet veruolgediggen en sulsen dese myne
 schriften te lesen. 'Tis waer dat het schoonsse deel van een edifice is de correspondentie ende sijn toebehoor-
 ten: ende dat se niet bekommet en sijn in dinagen die der ooghen letten: daeromme seggick waer de strate A.
 B. gheselch de strate C. D. soe soude de gheuele edifice van achter voegghelicker staen: in soerten dat alle de
 straten van sijn soude en niet bekommet met enigen dingen: ende alsoe dat deel der edificien inden middelt
 geredict A. d'welck
 huyt dz rechte vā
 den muere wt staet
 ten theate warts/
 en soude de strate
 niet besletten: maer
 daer soude die spa-
 tie tusschen dat cri-
 den theate sijn
 diemen inde ande
 theaten profectia
 noumpten by dier
 maniere soude af-
 se de straten ruy-
 sijn: waer duer dz
 edifice wel scoo-
 der correspondētie
 sijn soude: ick
 en zal vande ande-
 re A. C. ende B. D.
 niet seggē: de we-
 ke discordanzen van
 soamen: maer inde
 derley van huyten
 zal die ingenueuse
 architect wt sijn
 zeluen wel bekennē
 hoe veel discordan-
 lien dat men daer
 win: niettemin (al
 soe voerselt is) so
 sijnder soe vele en
 so schoonen inen-
 zien ende wdeelin-
 ggen: dāse den in-
 genueuse architect
 niet van clyne
 besulpe sijn en sul-
 sen: En v ghy sulst
 neederds ende vers-
 andwoederds vā
 de antijse dingen/
 sal besleuen my te
 houdene voer ghe-
 excuset: is dz ick
 v sieden te maer ghe-
 sprake hebbe: waer-
 ick zed me almen-
 ten oordeele vande
 verstandighen.

Des Architecten is met de antijse palme ghemeten: maer om dat ick in desey gronde niet ghe-
 acht hebbe op diuente: dan op ander diuente: soe en seick hier de particulare maniere: en soude
 inder waerheyt veel te veruolgen: maer ick hebben met grooere diligentien ouerghelict in desey
 clyne soame ghepropotioneert in soerten: dat die necessijge architecturicane sal moghen die ma-
 ten vinder: ghebueyde: ende de clyne palmen die inden saluen clyne in sijnen gheuele staen: ende alle de
 van idien palmen dat se heele sijn hondert palmen: aldus dan met den passer inde handt salmen een deels
 de maten van deser edificien moghen begrepen. Mengaende der orthograbien en hebbe niet met alle wilen
 tekenen ende dat om day redenen: ten iersten duer die groote ruynen met datmen daer luttel bescreuen vint
 ten anderen: duer de difficulteyt van die te meten: ende ten derden: om dat indy waerheyt duer soe vele als
 men siet: dese edifice niet ghemacht en was in dien gheuele: sijn in vanden goeden architecten: want men
 siet daer veel discordanzen ende ongheschieden: maer wel zeer groote rijckelijcheyt van ornamenten. Ende
 om datmen in sulken clyne soame van orthograbien niet perfectelick gheuele: en can de soame vanden
 leden: soe salick hier nae dat deel vander middelt openlijck sijn.

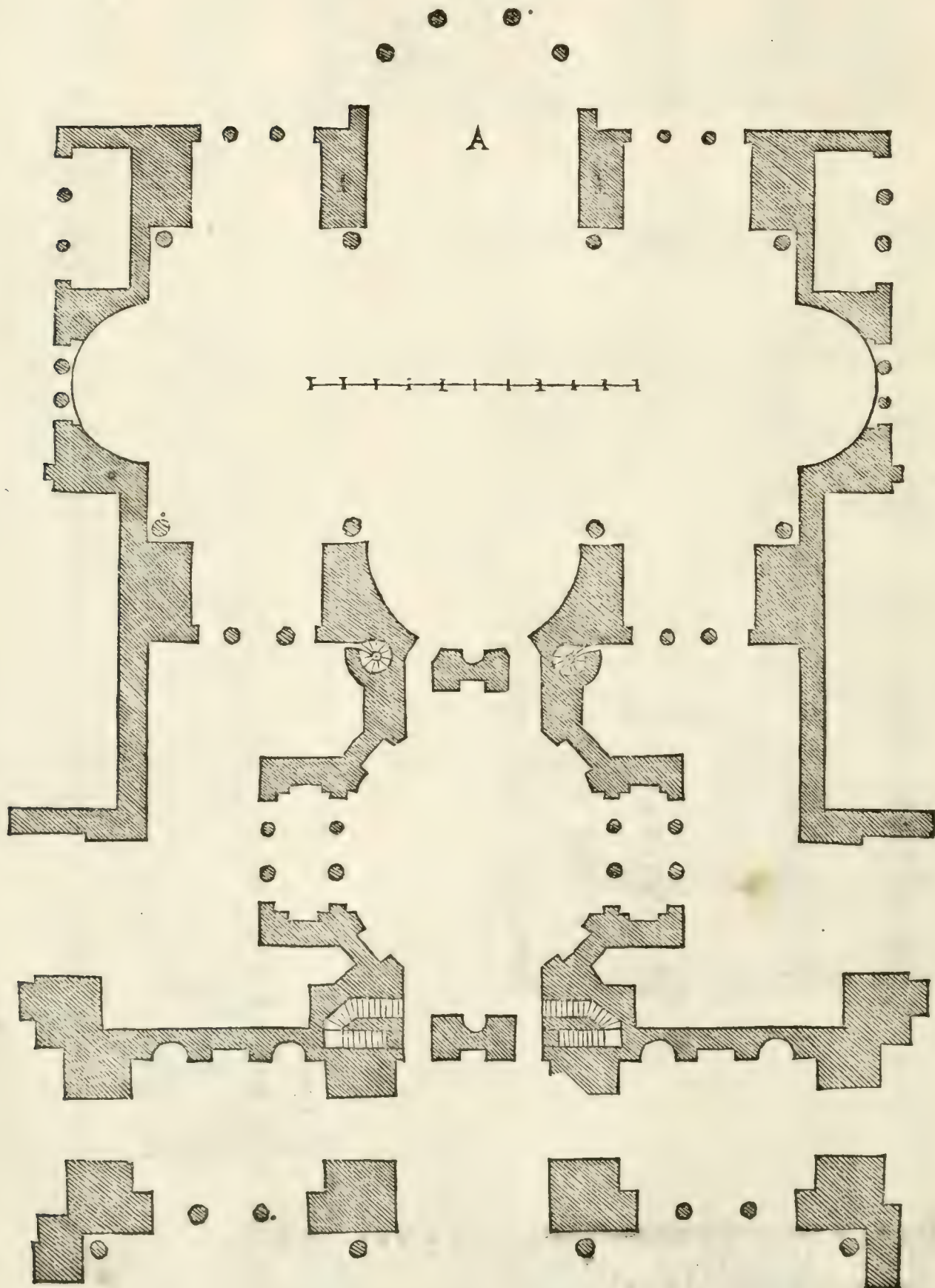
Dantijre palme:

Van der Antiquiteyt.

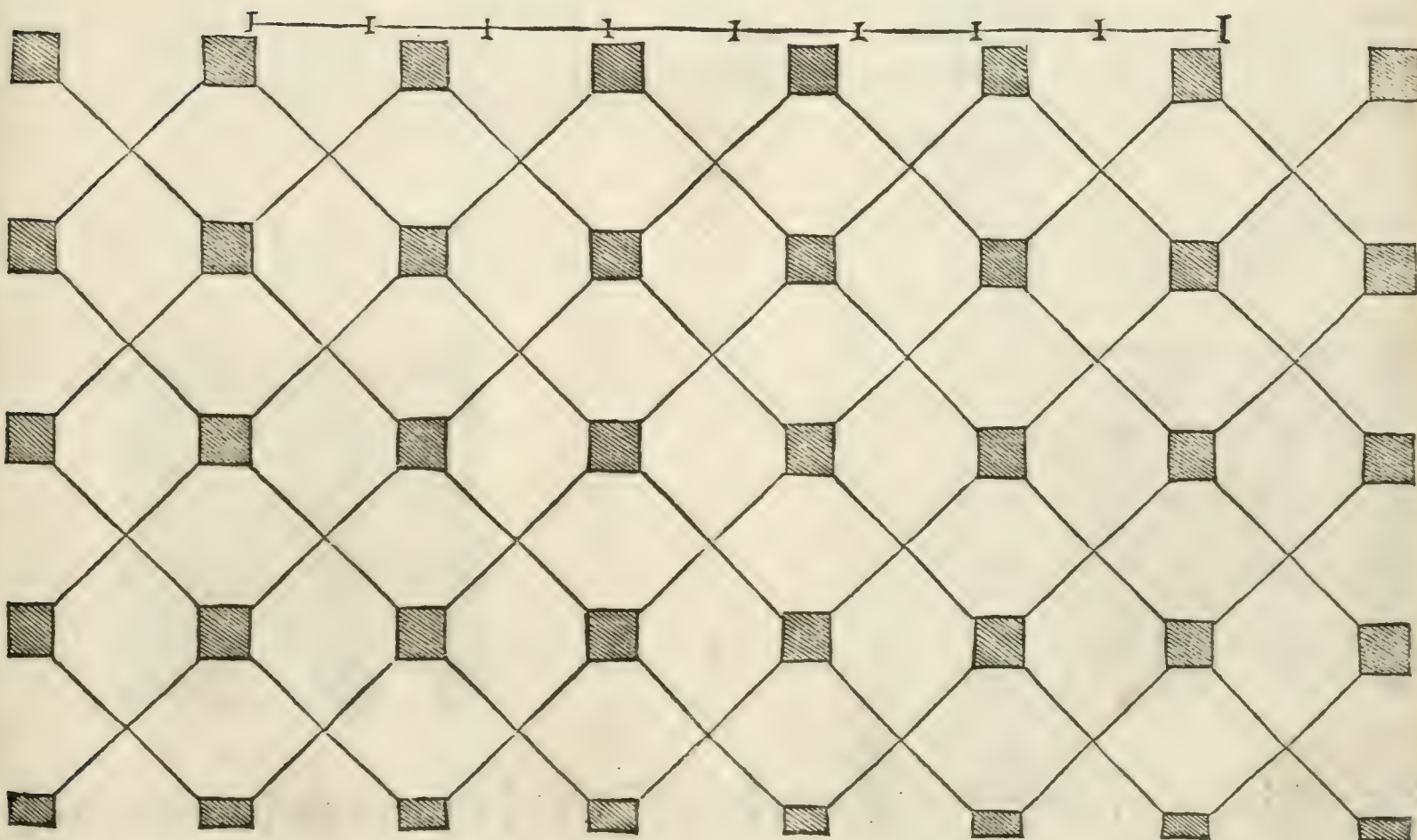
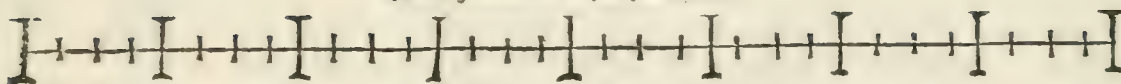
M dat alsoe ick gheseyt hebbe/den gront vande Thermen des Keyfers Dioeletianus cuetgheseyt zyn in alsoe cleynen forme/soe machmen daerinne qualijck alle dinghen van lede tot lede begrypen: en daerom hebwich ten minsten willen een deel een weynich grooter bechoonen / dat welke hier onder is / ende coempt dat deel vander middele te zyne ghelijck de lettere A. bechoont: ende die linie daer inden middele is oock van hondert palmen ghelijck de andere/waer wt dat de neerstighe Architecte sal moghen met den passer byrans alle de maten vinden.

De Thermen van Diocletiano (ghelick ghenoech verhaelt is) ghebuycchte men tot diuersche openbare ghenoechich ende bouen al tot baden : daer toe datmen groote menichte van wateren behoefde / de welke wateren datmen dier conduyten van verre daer brocht / ende daer nac werdense in sommighe seer groote eiserne ende conseruen verwaert : de conserue vanden Thermen van Diocletiano stont in manieren ghelick hier onder gheuoont worde : zū was met pilasters gemaect / bouen de welke datse met cruyten ghewelfe was / met haren mueren daeromme seer wel besede met goeder materien / alzo vasse dat het noch hedensdaechs in wesene staet : de dichte vanden pilasters is op elcke zijde vier voeten : tusschen den eenen pilastre ende den anderen is twaelf voeten ende is te verstante oude Romeynsche voeten / hoe wel dat de voetsel- de Thermen met palmen ghemeten zijn / ende dese linie hier onder is eenen haluen ouden voet.

Den haluen Antijcksen voet.

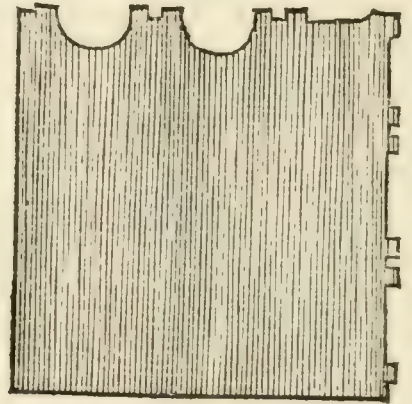
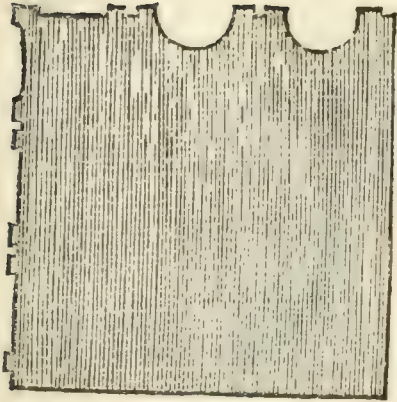

Van der Antiquiteyt .

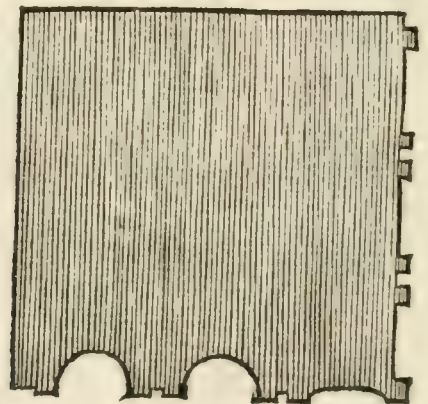
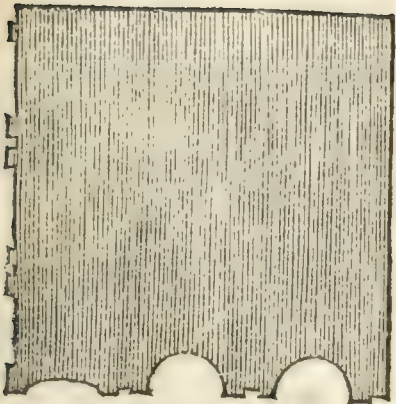
S

Hoome zijn vele antijckse Archen triumphal/onder de welke dat dees edificie vander meester menich-
ten voer een arche triumphal ghehouden wo:dt : niettemin duer zo veel kermissen als men daer af heeft
see waest Porticus oft loge gelijk een bo:se van cooplieden/ende by auontueren datse van eender naticn
alleene gemaeet was/ ghelijck noch inde groote sieden de naticn besondere plaetsen hebben/hoe wel datse
daeromme niet ghescheyden en zijn. Dit porticus was *Nel foro boario* : ende by den antijcken was ghelijc
ten den tempel van Janus/den welchen met de antijckse palme ghemeten is : dese edificie heeft vier poo:z-

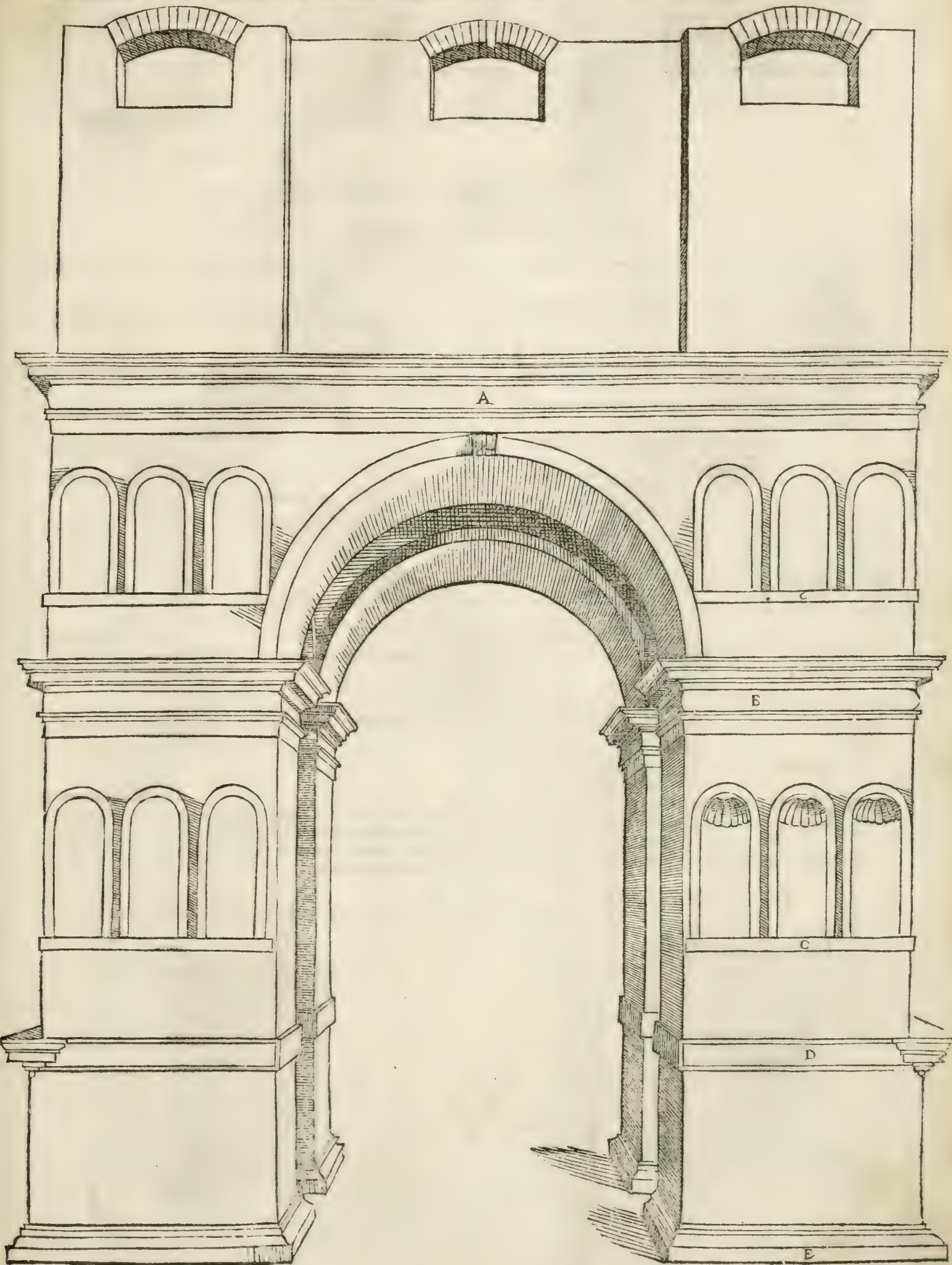
ten ghelijck den gront hier onder wewijst : tusschen den eenen ende den anderen pilastre zijn tweeentwintich palmen:
rontsomme dit porticus zijn achtenveertich nicchen/maer daer en isser maer sestiene om statuen oft beelden inue te set-
tene/ende alle dandere en zijn maer schijnfels/te wete ne niet diep ghenoech inden muet ghecaueert : de welke gese; de
nicchen waren met pilaerkens van cleynder wt heffinghen gecierdt/nac datmen beuindt/ende waren van corintischen
wercke/maer zij es nu al berooft van sulcken ornamenten.

Den gront vander nausghender edificien.

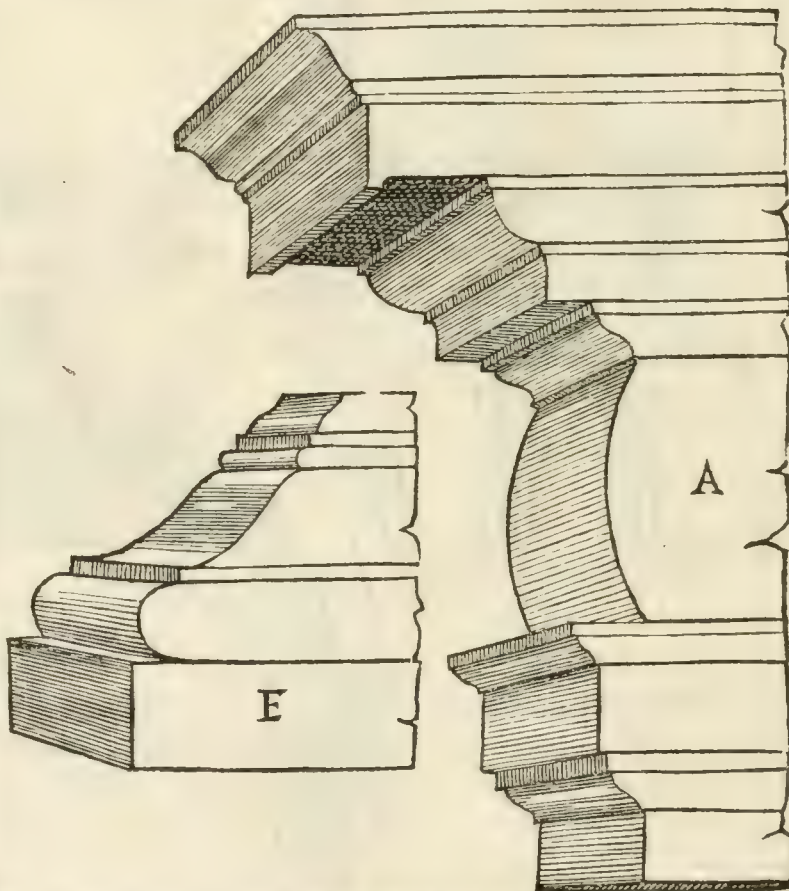
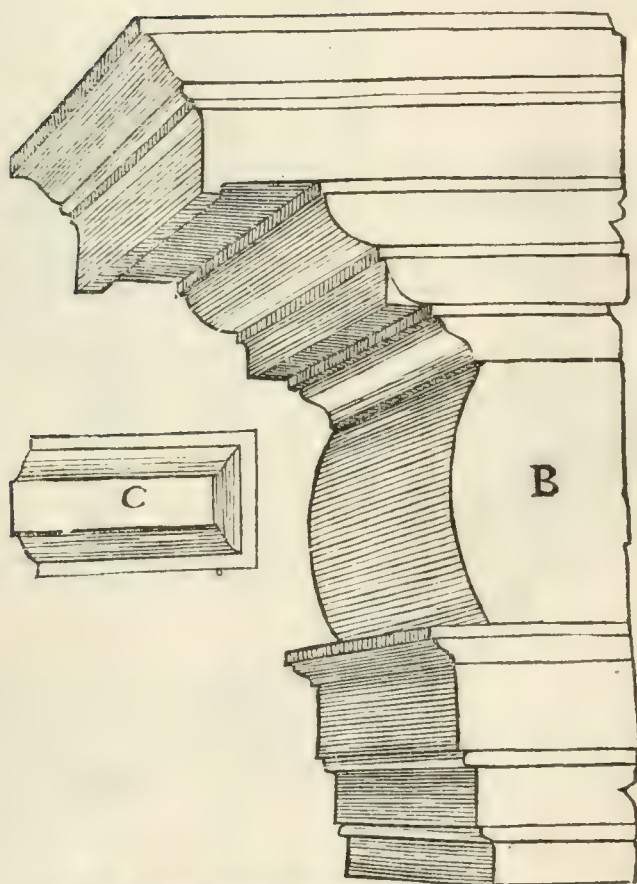
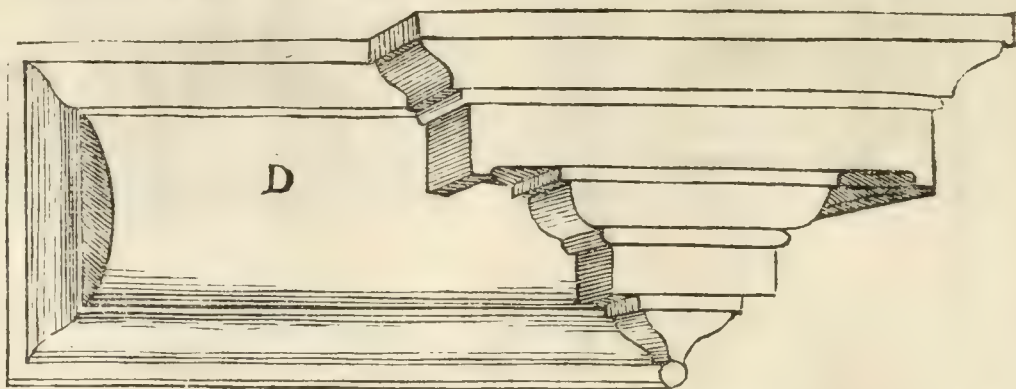

De hoochde vanden bogen is .xliij. palmen: de hoochde vander basen benedē geteekēt met E. is een palme en een derdendeel: de fascie D. welske inde hoeken in een cornice verandert wort: is van gelijck(er) hoochden: de iudice vanden Architect besaechde my zeer wel in dat stuck: dat6 dat hy gheen cornice inde binnenste deelen en maechte/ op daise den sieden niet en letteden die daer te doene hadden: de hoochden vanden anderen cornicen en zijn niet ghemeten/maer de formen daer af neerstelijck gheconterfeyt zijnde/volghen hier nae.

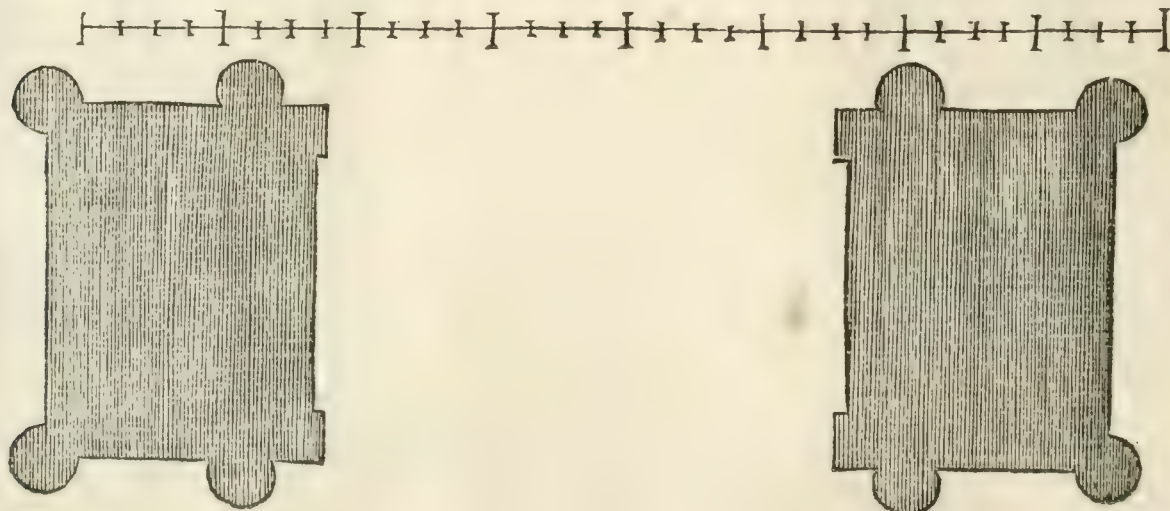

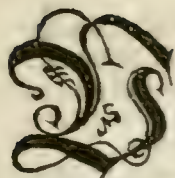
Van der Antiquiteyt.

Die vijf stucken van cornicementen hier onder gheteeckent / zijn de ornamenten van dat voergetoonde porticus: de base E. ende die fascie D. waren ghemeten (alsoe gheset is) ende in deser formen vanden grooten matelick ouergheset: maer die andere waren alleenlyck wtten ghesichte geconterseft midts der hooghden daerse staen / ende daer is luttel differentien tusschen deene ende andere van leden ende oock van hooghden: die figure C. is de fascie onder die eerste nicchen

Den nauolghenden boge van triumphen heetmē *Larce triumphale di Tito*: vanden welcken dat dit hier andere den gront is / ende is gemeten met den antieken voete: de wijde vanden boge / houdt achtien voeten en seuenthien minuten: de dicke vanden colommen / is eenen voet en sesentwintich minuten en halue: den voet daer dit mede ghemeten is / houdt vierentseftich minuten / vanden welcken dat hier de helft staet.

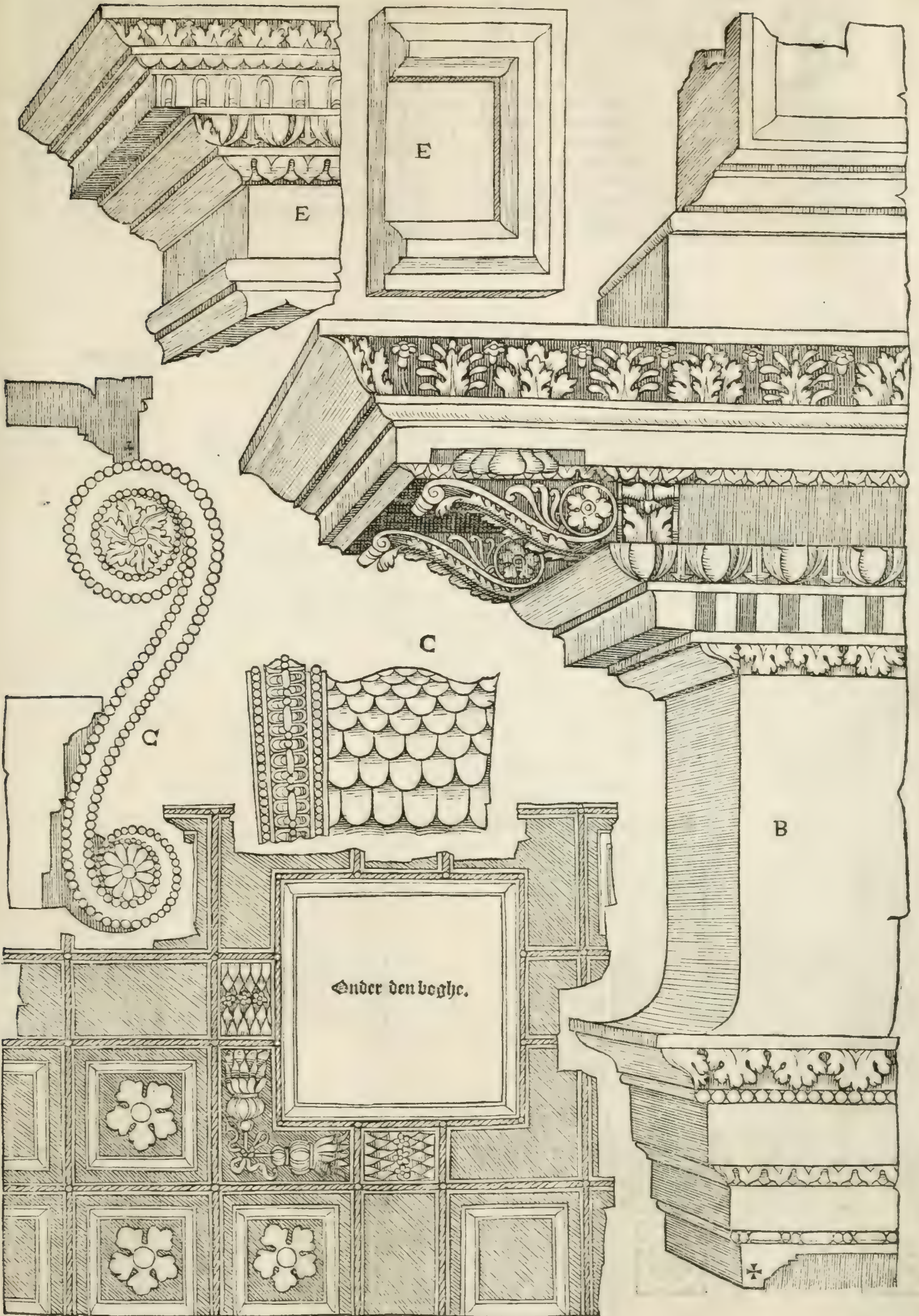

Ande wijsden ende dichten heb bick ghesait / nu salick verhalen vande hoochden : ende ten iersten / de hoochde vanden boghe is double teghen de breedde : de base vanden pedestale / is hooghe twee voet vier minuten min : de cornice van dien pedestale es hooghe vyfendertich minuten : de hoochde vande basis der colommen is ontrent van eenen voet / en alle dese leden ende oock dat capiteel vande colomme wel gheproportionceert van maten / staen in d'beghinsele vanden ordne Composita in mynen vierden boeck : dat platte vanden pedestale is hooghe vier voet en haluen : de hoochde vande colomne sonder base ende capiteel / is seuentien voet en derthien minuten : de hoochde vanden capiteel / is eenen voet en seuentwintich minuten : de hoochde vander architraben / is eenen voet ende neghentien minuten : de ph:ise / is hooghe eeren voet en seuentien minuten : de cornice is hooghe twee voeten ende ses minuten : dat basement vande epitaphie / houde ghelijck de frise : de hoochde van vier epitaphien / is neghen voeten en twaelf minuten : zyn breedde is van d'zentwintich voeten : welke leden openlycker hier nae gheteeckent ende beschreuen zyn sullen.

Onder desen boghe zyn vyfthien viercante percken zeer gheciert / ende inden middelt is een groot viercant met eenen Jupiter daer in ghesneden.

DEt soude den schryuer ende oock den lesere verdrictelijck zyn/wilddich alle de deelen van desen coznice-
 menten van lede tot lede verhalen / ghelijck zyn nauwe ende neerstelijck ghenieten zyn / ende dat niet
 alleene met voeten ende minuten/ maer oock met stucken van minuten : maer ick heb alleenlijck den
 arbeyt ghedaen om die selue met alder neersticheyt ouer te settene van de groote in dees cleyn forme/
 in manieren dat de discrete lesere met den passer inde hande sal de proportien moghen vinden. Wel is
 waer dat de ornamenten vanden meesten deel der Archen triumphael van Roome / verre buyten de
 schriften van Vitruuio gaen : ende dit meyn ick de oersake te zyne/ dat die gheseyde boghen meest alle ghemaecht zyn
 met den roof van anderen edificien/ dat is van alderande gheraepte stucken : oock is moghelijck dat die Architecten
 in dien tyden moerwillich waren ende datse niet zeer op de obseruantien en achteden / om dat het dinghen waren tot
 ghebryck van triumphen / ende moghelijck (ghelijck wel te ghebueren pleecht) met haesten ghemaecht . Dat deel
 hier bezyn den gheteekent met A. is (ghelijck voersejt is) de base van de epitaphie : dat deel B. is de hoochste coznice
 phrise ende architrabe : de welke coznice/nae myn duncken zeer licentioes is midts veel redenen/ ten iersten is zy veel
 te hooghe nae de proportie vande architrabe/ ende noch bouen datte esser te veel ghetals van leden/ ende aldermeest de
 mutilen ende die dentillen. de welke ghelijck staende in een coznice van Vitruuio verstacken zyn : diesniettemin soe isse
 seer wel ghewoicht ende aldermeest de Scima bouen : ende haddich een alsulcken coznice te makene (obseruerende de
 rechte ordine) soe soudich de Scime minder maken/ ende die cozone meerdere/ de mutilen soudich in wesen laten/ende
 dat denticulus en soudich niet sniden/maer wel de cimatie : de architrabe hier af behaecht ny ghenoech : die twee leden
 gheteekent met C. bethoonen de face ende dat profyl/vande mensola dats den den sluytsteen bouen den boghe : die le-
 den gheteekent met E. bethoont de imposte vanden boghe/ende dander is voer de facie tusschen de columnen : de ghe-
 seyde imposte E. is voerwaer ruycke van ciraten/maer oock alzoe ruycke dat deen dander verdonckert; ende waren de le-
 den alzoe wtghedeelt/dat deene ghesneden ende dander effen ware/soe soudicht meer ppyfen/ende hier inne was de Ar-
 chitect die dat Pantheon hermaecte zeer iudicioes/ want men ziet daer zulcken confusie in zyn ornamenten niet : de
 wercken onder desen gheseyden boghe zyn seer wel ghemaect ende wtghedeelt/ende tis oock een schoon compartiment
 ende ruycke van wercke. Den ghenen die duerdroncken inde Antycke dinghen van Roome zyn sal by auontueren dinc-
 ken dat ick te stout ben/in te willen oerdeelen tghene dat van zulcken verstandighen ouden Romeynen ghemaecte is:
 maer in desen gheualle beghere ick datse myne woerden voer goet nemen / om dat alle myn neersticheyt is alleene die
 tonderwysene dies niet en weten / ende die hem vernederen zullen om te hoor:ene tghene dat ick segghe : want/ ten is
 niet ghenoech de Antyckse dinghen te makene ghelijck zy staen/maer is een ander dinc het schoonste met der
 autoziteyt van Vitruuio te connen wtkiesen ende dat leelicke verwoyren . **T**is waer dat het schoon
 ste deel van eenen Architecte is/ dat hy hem niet en mesgact in doerdeelen ghelijcker vele deen/
 die welke obstinaet in haren opinien maken alle dinghen alzoe zy die binnen Roome
 ghesien hebben/ zegghende/ die Antiquen hebben ghemaect/ ende decken hier
 met huer onghelcertheyt/ sonder eenige ander redene vanden din-
 ghen te genene : noch isser daer sonunige andere die seg-
 ghen/dat Vitruuius maer een man en was/ ende
 dat zy oock mans zyn gheseyckit om nieu-
 we inuentien te makene/sonder te-
 gaerdt te nemene dat Vi-
 truius belijdt dat
 van soe veel
 verstandi-
 ghen mannen
 gheleert te hebbene/
 eensdeels in zynen tyt/
 ende oock duer achtergelatene
 schriften ende wercken
 van anderen goe-
 den mee-
 sters.

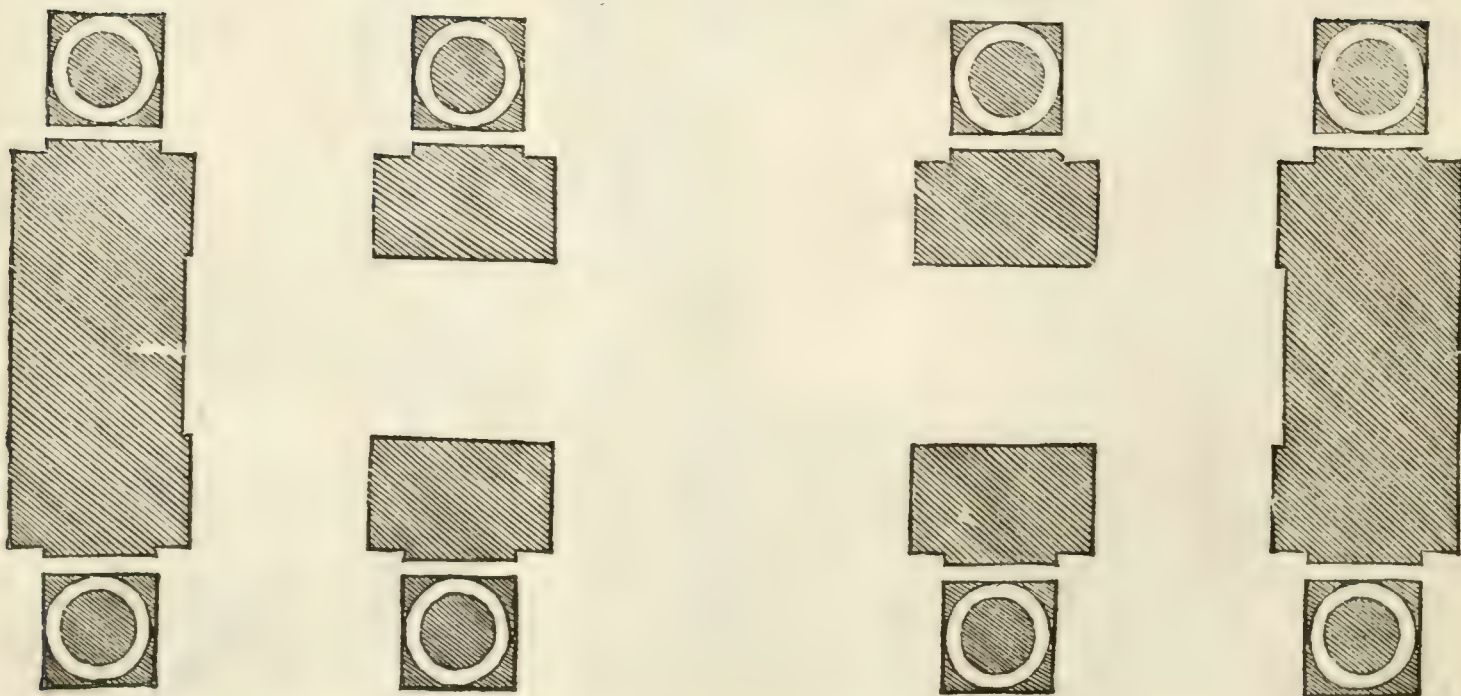

Van der Antiquiteyt.

Eneden den Campidoglio is een Arche triumphal / de welke datmē duer de inscriptiē begripen mach datse ghemaect was ten tijde van Lucio Septimio Seucto ende onder zynen naeme : en duer datmen merckt ende ghenoech beuindt / zoe is die selue met rooue van ander edificien : zy is oock zecre gheciert met goeder sieden ende wtgroouinghen : is oock rickelick ghewoicht zoe wel inde zjden / als van vozen ende van achtere : zy was ghemeten met die oude Romeynsche palme van twaelf vingeren / ende elcken vinger van viere minuten / welck in als coemyt achtenveertich minuten te zjine : de wijsde vanden boghe inden middelt houdt tweeentwintich palmen ende vijftien minuten en halue : de wijsde vanden boghen ter zjden houdt neghen palmen ende dertich minuten : de dicke vanden boghe inden zjden / is vyfentwintich palmen ende vyfentwintich minuten : die poortkens binnen den boge / zyn seuen palmen en dertich minutē wjre : de breedde der pilasters met den colommen / is acht palmen ende seuen minuten : de dicke vanden colommen / is twee palmen ende dertich minuten : de dicke vanden platten colommen / es van achtentwintich minuten. Dese boghe is als nu onder deerde tot bouen de pedestalen / alsoe hooghe is dat eerdrjcke daer ghewassen midts den rupnen : maect daer is een deel ontgrauen gheweest om te metene / nochtans en constense tot aen de base niet ghecommen om de mate daer af te nemene / ouermidts dathet zoe mopelijck was de rupnen te roerene.

Den grondt der Archen triumphael van Lucio Septimio.

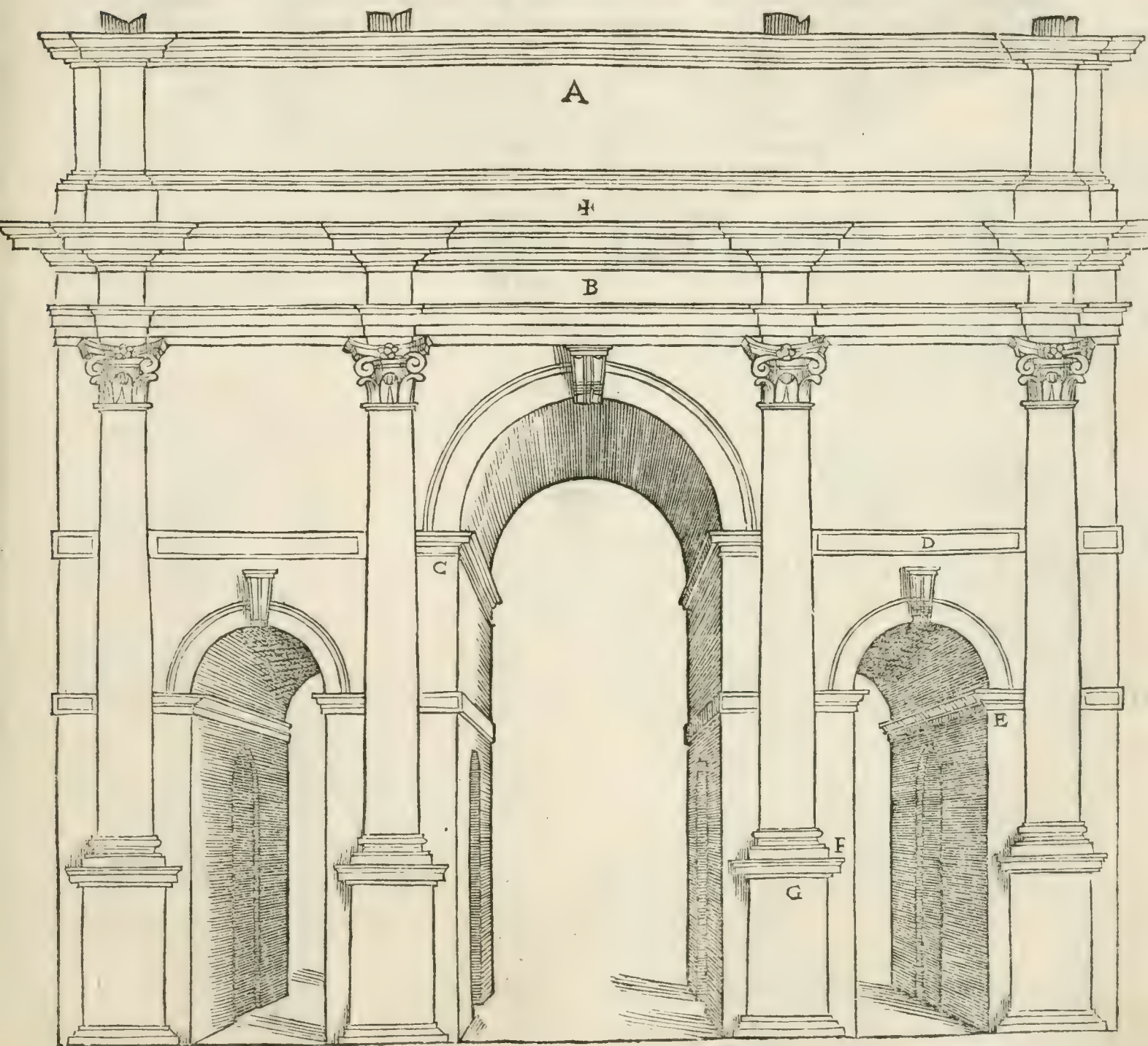

Ier vozen heb ick alle de maten van desen boghe verhaelt aengaende der Ichnographien/ te wete ne de dichten en die breedden/ nu sallick tracteren vanden hoochden: de hoochde vande middelsten boghe is vyfentwintich palmen en dzy minuten: de hoochde vanden boghen beziden/es vyfentwintich palmen: de hoochde vanden pedeffalen/es ontrent thien palmen: de dicte vanden colommen (alsoe gheseyt is)houdt twee palmen en dertich minuten in diametre beneden/maer bouen onder drapittel houdt se twee palmen en seftien minuten/en haer hoochde is van dzyentwintich palmē en vyfentwintich minuten: de hoochde vander architraben/houdt een palme ende dertich minuten: de hoochde der phyzen/houdt een palme ende dzy minuten: de hoochde vander cornicen/is twee palmen ende veertien minuten: de hoochde van dat plinthus/bouen de cornice gheteckent met een ✕/is van ueghenentwintich minuten: de base op dat plinthus/houdt een half palme: de vpperste cornice/houdt een palme ende twee minuten: de particulare leden sullen hier nae claclycher verhaelt worden ende zullen oock in grooter formen bat gheproportioneert zyn.

IMP. CÆS. LVCIO SEPTIMIO. M. FIL. SEVERO. PIO. PERTINACI AVG.
 PATRI PATRIÆ PARTHICO ARABICO, ET PARTHICO ADIABENICO
 PONTIF. MAX. TRIBVNIC. POTEST. XI. IMP. XI. COS. III. PRO
 COS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIO. L. FIL. ANTONINO. AVG.
 PIO FELICI TRIBVNIC. POTEST. VI. COS. PROCOS. P. P.

OPTIMIS, FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS
 OB REMPUBLICAM RESTITVTAM IMPERIVMQ. POPVLI ROMANI PRO-
 PAGATVM INSIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM DOMI FORISQ. S. P. Q. R.

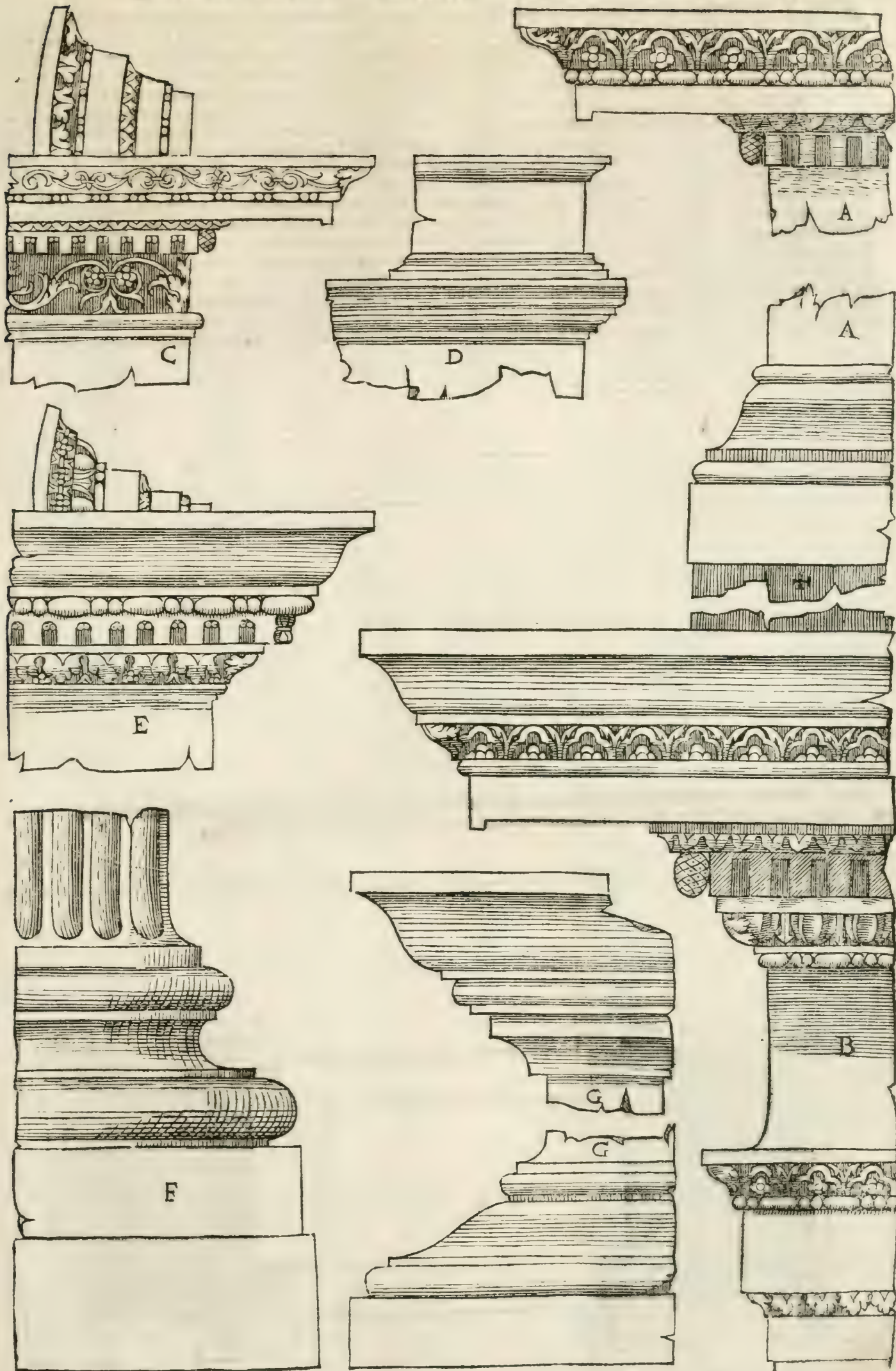

nde ghepasseerde zijden hebbick alle de hoochden ende die byeedden des boechs van triumphen van Lucio Septimio Seucro ghetraachteert/ nu sallich die particulare ende bisondere leden verhalen : alsoe ick voerzeseit hebbe/ soe en isser gheen mate vander basen des pedestals/ maer men mach dencken datse ten minsten soe veel houdt als de cornice van dien pedestale : welke cornice een palme houdt ende alsoe veel mach de base oock houden/ van welchen leden dat de forme hier voorts inden middelt staet gheteekent met G. de base vande columnen staet daer by geteekent met F. de welke base heeft eenen siceen oft conterbase on-

der dat plinthus : ende dit mach by auonturen ghedaen zijn/ om dat de columnen tot sulcher hoochden niet rephen en mochte alsinen behoefde. Dat capiteel en hebbick hier niet ghesedt/ om datmen een dierglichen vinden zal in dat beghinsel vande oerdine Composita in nyuen vierden boeck/ wandt desen boghe is van wercke Composita : de hoochde vande architrabe is een palme ende dertich minuten : daer teghen is die phrise van neghen palmen ende dry minuten : de welke phrise ouermids datse vol van sculpturen is/ van cleynder hoochden schijnt ter plaetsen daerse staet/ oock nae de antoiteyt van Vitruvio behoozese dat vierde deel hoogher te syne dan darchitrabe/ ende dese is mindere : de hoochde vander cornice is twee palmen ende veerthien minuten/ de welke inder waerheit veel te hooghe is nae de proportie van dander leden/ ende zij toont haer noch veel te grootere/ mids datse meer proiecturen dan hoochden heeft : ende dit doet my besondere ghelooouen/ dat desen boghe van diuerschen edificien gheraeyt ende versacmpt is / mids de vercrimpinghe der leden : de forme vande architrabe phrise ende cornice / staet hier voorts gheteekent met B. de hoochde vander basen bouen de selue cornice/ es een halue palme : de hoochde vande leste cornice es een palme ende twee minuten/ ende heeft alsulcken grooten proiecture ende ouersteken alsinen inde figure ziet : ende in sulcken plaetse en bliame te ick die cornice niet/ maer ick segghe datse met grooten verstande ghemaccht is/ om dat de groote proiecture die cornice veel grooter doet schynen / mids datse van onder opwaerts ghesien wort/ ende mids datter luttel quantiteyts van materien is/ coemptseder edificie min te verweghene : dese cornice is hier voorts gheteekent met A. de cornice die den grootsten boge onderhoudt gheteekent C. daerof is die proiecture veel te groot/ ende voer my in sulcken subiecte soudich haer veel eer min proiecturen geuen danse hooghe ware/ op dat my den wtspionck tgesichte vanden boghe niet en bename : dat werck gheteekent D. coempt die face te zijne / welke van colomne tot colomne bouen de twee cleyne boghen gaet/ ende dese verselt haer met de cornice C. de cornice met E. gheteekent is die de twee cleyne bogen onderhoudt : de welke cornice een Scima heeft die ick oock in dwerck alsoe niet maken en soude/ om

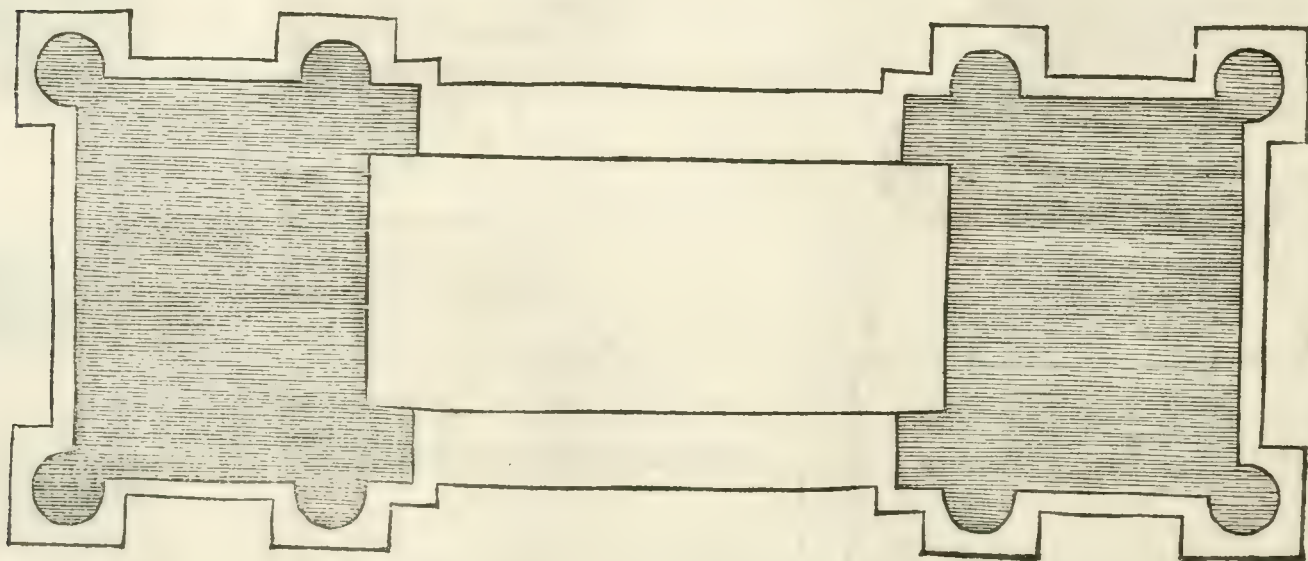
dat alle cornicen vanden welchen dat die corone haer behoorzliche proiecture niet en hebben/ zijn altyts onbeuallijck : ende dat schooofte deel van eender cornicen is/ dat de croone van goeder hoochden zij / ende oock van goeder proiecturen : waeromme dat ick (voet een ghemeen regle) segghe/ dat de coronen welke hoogher zijn sullen dan haer Scima/ ende die ten minsten alsoe veel proiecturen hebben sullen als hoochden/ selen vanden verstandighen altyts gheprezen zijn / ende dit heb ick willen vermanen om die te aduertereue/ welke van sulcken dinghen gheen kennisse en hebben.

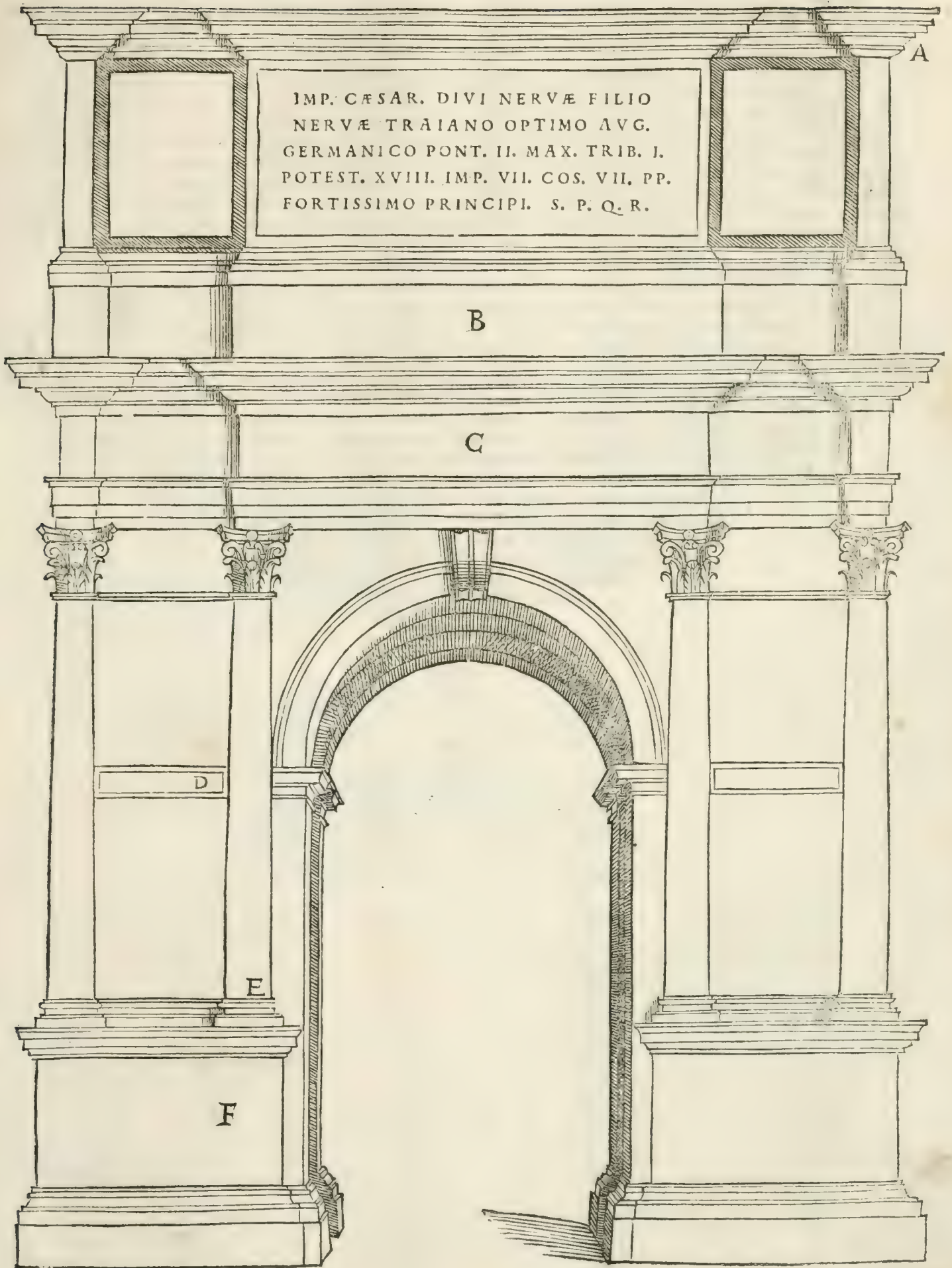

S dat Coninckrijcke van Napels te wetene tusschen Rome ende Napels/zijn vele antiquiteyten/midts dat de Romeynen groote ghenoechte in die plaetsen hadden / onder de welke dat dees Arche triumphal ghenoech bekend zynde noch al gheheel ende wel ten ghesichte staet / dus heeft my goet ghedocht die in tghetal vanden anderen boghen (welcke duer de Romeynen ghemaect zijn) te settene : Desen presenten boghe is tot Beneuenten op dees zyde van Napels/ende was met een moderne elle gemeten vande welke dat het derdendeel hier onder staet . De figure hier beneden is de ichnographie vanden ghezeiden boghe/ ende te verhalen duer wien dat den boghe ghemaect was is noode/want men mach dat wten gheschryfte dat daer bouen inne ghesneden is verstaen : de wydde vanden boghe is acht ellen : de dicke vanden colommen is een elle : den pilastre onder den boghe is oock 3oe breedte : de intercolomie houdt d'zj ellen : de hoochde vanden boge is vicans double teghen zijn breedde : de hoochde vande base des pedestals met der onderbasen/houdt een elle/thien oncen ende sesse minuten : dat platte vanden pedestale is twee ellen/thien oncen/en ses minuten hooghe : de hoochde van zunder cornicen/es neghen oncen : de hoochde vander basen der colommen/houdt seuen oncen : de hoochde vanden colommen sonder base ende capiteel/ is neghen ellen ende vier oncen : de dicke vander colommen beneden/is een elle in diameter/ende is bouen ghemindert dat sesse deel : de hoochde vanden capiteele/is een elle ende vijf oncen en halue : de hoochde vande architrabe houdt vijfthien oncen : de frise is hooghe seuenthien oncen : de hoochde vander cornice/ is een elle/d'zj oncen en halue : dat plinthus dwelcke als conterbase bouen die cornice staet/ is hooge negenthien oncen en een quaert : de base daer op staende/houdt inder hoochde elf oncen : de hoochde vander epitaphie/ is vier ellen en twee oncen : de hoochde vande vpperste cornice/ is van een elle en d'zj minuten : de hoochde vande imposte des boechs/houdt een half elle :

Die elle daer desen boghe met ghemeten was/is ghedeelt in twaelf oncen/ende elke once in vijf minuten/dat coempt van twelf oncen tsesich minuten te zyne/ende dit is dat derdendeel van dier ellen.

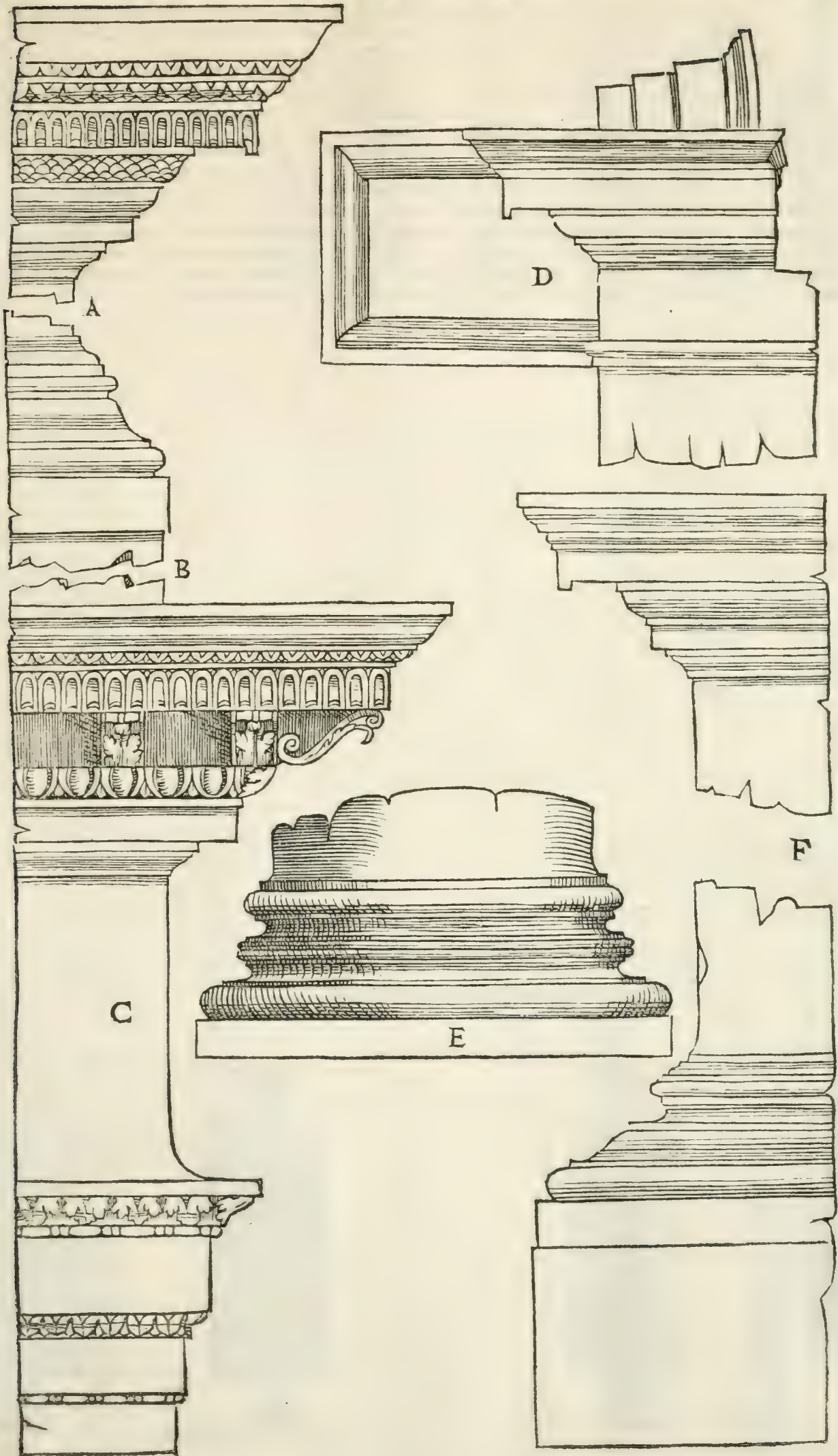

De ornamenten des boechs van Beneuenten/den welken ick inde ghepasseerde zijde getoont hebbe/
sullen hier voorts matelijck ghelijck die o:zigenale zijn/getoont worden: De bafe dan vanden pedestale
ende daertoe zijn cornice hier voorts gheteeckent met F. zijn voerwaert twee leden van goeder manic-
ren/ende schoone stucken van cornicementen: de bafe van dien pedestale tsamē met de conterbafē daer
ondere/is hooghe een elle thien oncen ende ses minuten: de cornice vanden seluen pedestale is hooghe
negghen oncen: de basis vande colomme/is hooghe seuen oncen/ende is geheel van Corinthischen were

ke/ zeer wel ghepropotioneert nade colomme ende staet hier voorts gheteeckent met een E. dat capiteel en hebbich hier
niet ghesedt/om datmen (ghelijck ick voere gheseyt heb) een sulcken vinden sal in d'beghinself van doerdine Composua
in mynen vierden boeck/midts dat desen boghe van wercke Composita is: die architrabe phrise ende cornice/ die bo-
uen die colommen gaet/ staen hier voorts gheteeckent met C. de welke leden zijn zeer wel ghepropotioneert aen dat
remanant der edificien: ende al ist dat de cornice wat hooghere is dan do:dine van Vitruuius ghegheuen/diesmettemun
esse wel ghepropotioneert van leden: oock en is daer die vicie niet die in veel ander cornicen is / de welke de mutilen
ende die dentillen tsamen by een hebben staende: maer dees Architect daer inne voersichtich zinde/en heeft de randen
inde dentille niet willen suiden/hoe wel dat hy de forme daer af inde cornice gesedt heeft/om sulcken scande te vliedene:
dese selue consideratie hadde d'architect welcke dat Pantheon vermaechte/inde eerste cornice bouen de cappellen ront
omme den tempel van binnen: ende daertomme zy de Architect gheaduertteert sulcken schande te schouwene/ende dat
hy hem niet en wille sonderen op de dinghen vande licentioese ende moetwillighe Architecten / ende excuseren hem
seggghende/die Anticken hebbent ghemaect/ ick mach dat oock wel maken: Ende hoe wel dat sommige argueren wil-
len ende segghen/dat hebbende soe vele ende diuersche Architecten in veel plaetsen der werlt (niet alleen in Italien)
de cornicen met mutilen ende met den inghesnedenen denticulen ghemaecht/alzoe dat sulcken vsantie in een wet ver-
keert is: zoe en soude ick dat niet obserueren willen in mynen dinghen/ noch oock ander daer toe raden. De conterbafē
onder depitaphie bouen die cornice B. is hooghe negghenthiē oncen en halue: de hoochde vander basen daer oppe/ is
elf oncen: de hoochde vander epitaphien/is vier ellen ende twee oncen: de hoochde vander cornicen is een elle ende d'p
oncen: de bafe van deser epitaphien prysich met zoe luttel proiecturen om dat op sien van ondere: maer die cornice daer
ick af segghen wille/is veel te hooghe nae de propoztie van depitaphie: ende waerse van minder hoochden ende dat de
croone meerdere ende van meerder proiecturen ware / zoe soudich gheloouen datse beter staen soude: ende ick soudse
oock meer prisen dat daer niet zoe veel sneden inne en ware/maer dat de leden alsoe wtghedeelt waren / dat deen effen
ende dander ghesneden ware. Maer daer zijn vele Architecten/ende aldermeest nu ter tijt / die om volck te
belicuenen/ende haer quade Architecture te vertierene/ bzinghen daer zoe veel sneden inne / dat zij daer
mede de Architecture confonderen ende nemen hem de schoonheyt vande forme: ende waren oyt
by eenigher tijt de baste ende de enchele onghesnede dinghen in extime byden verstandi
ghen/zoe zynse noch nu in deser tijt. De figure geteeckent met D. es de impo-
ste vanden boghe/ ende is seer wel verstaen voer alsulcken ledt: de selue
cornice verandert haer voorts in een face/de welke rontsomme
loopt ghelijckmen vozen ziet/ende is een half elle hooghe:
ende al en betoont dese imposte vanden boghe
gheen sculpture / zij is nochtans
ghesneden daerse staet/
maer ick hebt ver
gheten te con
tersey-
ten.

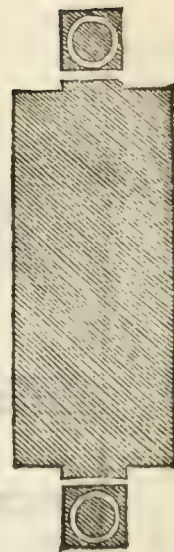
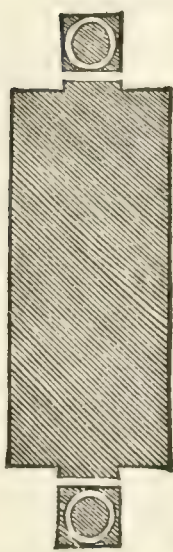

Van der Antiquiteyt.

B dat Amphitheatre van Roome dat vanden volcke Coliseo ghenoempt is / staet een zeer schoone Arche triumphal / den welken zeer rijke van ornamentē / van statuen oft beelden ende van diuerschē historien is : hy was ghededicert Constantino / ende ghemeenlyck noemptmen dyen *Larco di Trasi.* Desen schoonen boghe / hoe wel dat hy als nu een groot deel begrauen is duet de ruynen ende wassin ghen van deerdrukke / en is niettemin van grooter hoochden / ende zijn poozten ende dierghanghen zyn noch ter tyt hoogher dan twee viertanten : desen boghe (alsoe ick gheseyt hebbe) is seer schoone in dooghe ende seer rijke van ornamenten ende van sneden : wel es waer dat de comtementen niet van schoonder manieren en zyn / al ist datse seer rijke van sneden zyn / vanden welken dat ick hier na tracteren sal. Desen grondt hier onder ghetoont is de Technographie vande ghezeyde Arche triumphal / ende was met de oude Roomsche palme ghemeten : de wydde vanden grootsten boghe / is van tweentwintich palmen en vierentwintich minuten : de wydde vanden minderen boghen ter zyden houdt elf palmen ende elf minuten en halue : de dichte vanden pilasters houdt neghen palmen ende vier minuten : de dicte vanden boege inden zyden houdt eenentwintich palmen en halue / dus coempt de plaetse binnen den boghe vicans viertant te zyne : de dichte vanden pedestalen / is d'p palmen ende neghenentwintich minuten : de dicte vande colommen / es twee palmen ende sesentwintich minuten / de welke colommen zyn ghestreect oft ghecanelleert van bouen tot beneden / ende zyn gheheel rondt met haren teghenpilaren daer achter.

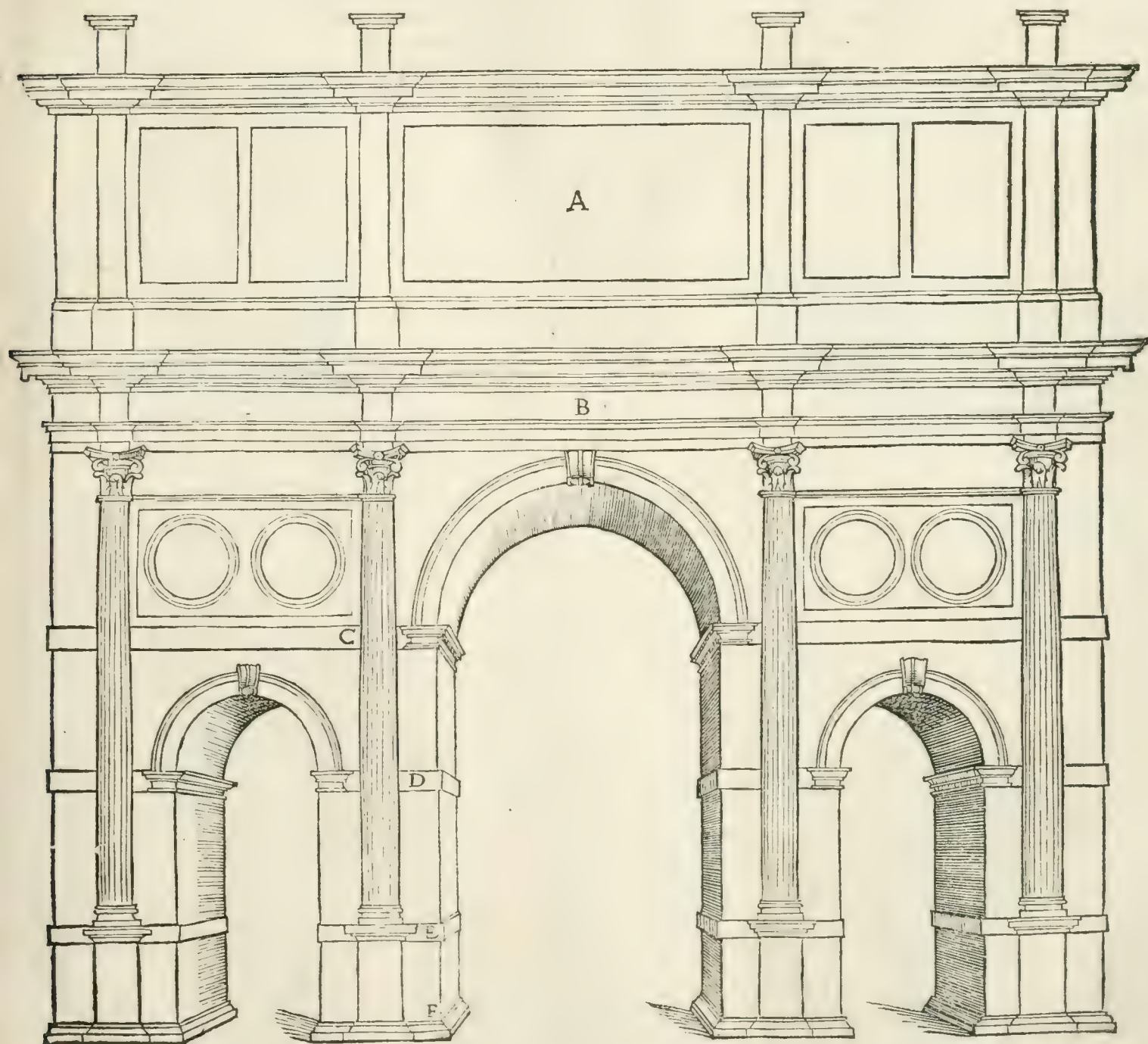
Den grondt der Archen triumphal / vanden Keyser Constantinus.

E wijdden ende dieten van desen boghe zijn gheuoech verhaelt/maer ick sal nu van zijn hoochden tra-
 cteren: ende ten ierften/De base vanden pedestale met den plinto/is hooghe een palme ende dertich minu-
 ten: de hoochde vanden platte des pedestals/is seuen palmen en vijf minuten: de hoochde vander cozni-
 cen des pedestals / is van tweeendertich minuten: de hoochde vande conterbase/ onder de base oft dat
 plinthus vande colomme/is tweeendertich minuten: de hoochde vande base/is tseftich minuten: de hooch-
 de vanden tronck der colommen sonder base oft capiteel/is van sesentwintich palmen ende vijfentwin-
 tich minuten: die hoochde vanden capiteele/is twee palmen ende vijfendertich minuten ende is Composita: de hooch-
 de vande architrabe houdt een palme en elf minuten: maer de phyzise houdt veel min/ ende is nochtans ghesneden/dat
 welke (alsoe ander tyden gheseit is) der leeringhen van Vitruuio contrary is: de hoochde vande cornice houdt een
 palme ende eenentwintich minuten: die hoochde vande conterbase onder de tweedde ordine/is d'ij palmen ende negen
 minuten: van daer tot in thoochste vander cozniceen zijn twaelf palmen: maer de hoochde van dier cozniceen/houdt d'ij
 endertich minuten: de pedestalen bouen die selue cornice/en waren niet ghemeten/ ende daer oppe hebben beelden ge-
 ssaen/ende bouen de cornice gheteeckent B. waren oock beelden gheuoecht teghen de vier pilasters/ de welke presen-
 teerden de gheuangen daer hy af triumpheerde: de letteren welke hier onder staen zijn bouen den boge inde plaet-
 se gheteeckent A. sonder noch veel andere die in diuersche plaetsen vanden boghe staen.

IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO MAX. P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R.
 QVOD INSTINCTV DIVINITATIS MENTIS MAGNITVDINE CVM EXER-
 CITV SVO TAM DE TYRANNO, QVAM DE OMNI EIVS FACTIONE,
 VNO TEMPORE IVSTIS REMPVBLICAM VLTVS EST ARMIS ARCVVM
 TRIVMPHIS INSIGNEM DICAVIT.

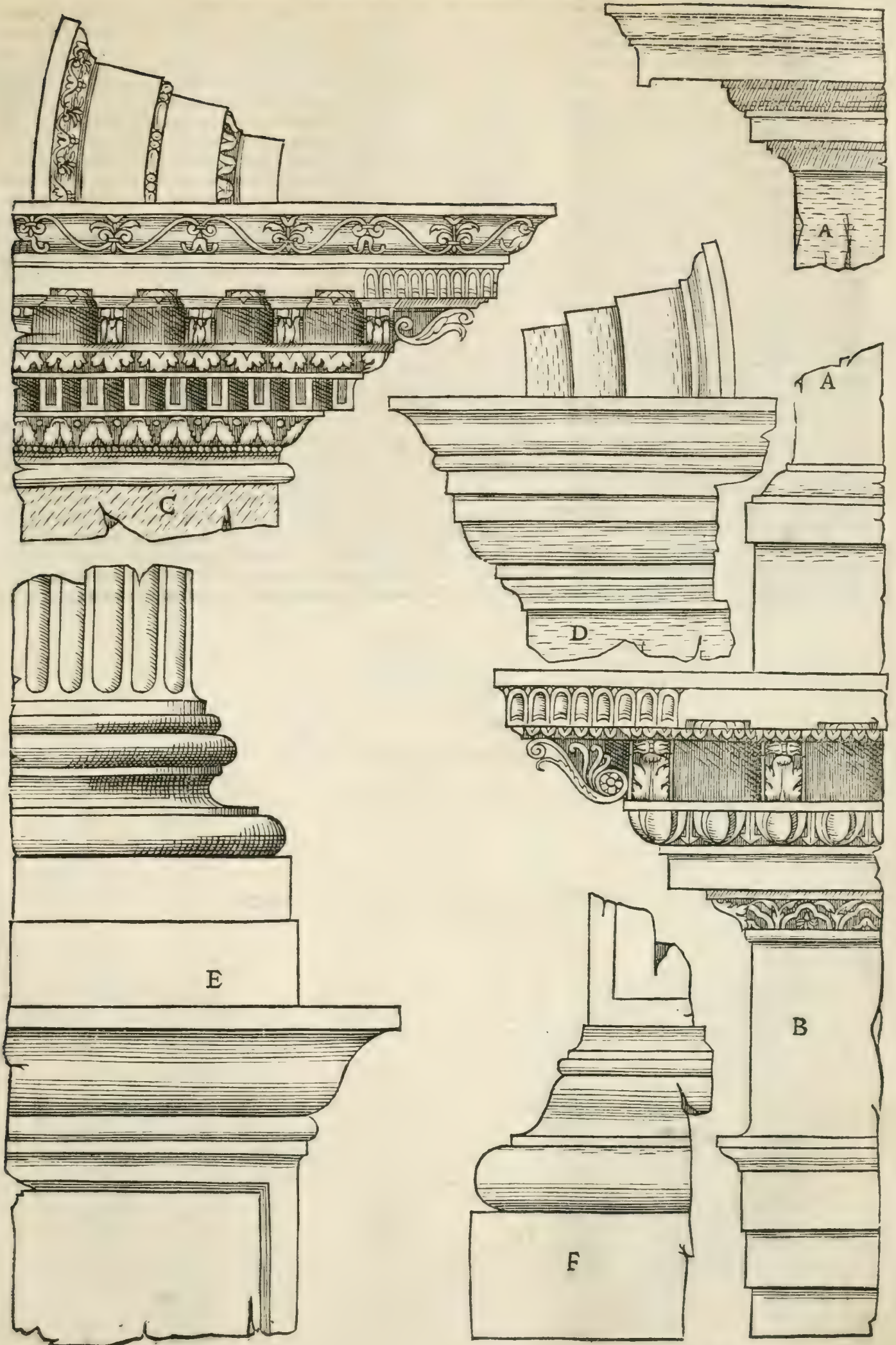

Anden proportien ende maten der Archen vanden Ierfere Constantinus hebbich ghetractert/ ende nu zallich vande bifandere leden ende coznicementen de maten zetten : ende ten ierften / de bafe gheteeckent met F. is vanden pedeffale des gheziden boechs/ de hoochde vande welke houdt een palme en dertich minuten; de hoochde van dat plinthus onder de bafe / houdt achtentwintich minuten : de reſte vanden leden is matelijck ghedeelt ende gheproportioneert nae de zelue: de hoochde der coznice vanden pedeffale/welcke onder de bafe E. gheteekent ſtaet / houdt tweeveertich minuten/ende is

oock nae de principale gheproportioneert: die conterbaſe onder de bafe vander colonnen (de welke ick dencke dat daer accidentelijck gheſede was/om die colonne te verhooghene) houdt inder hoochden tweeendertich minuten: gheheel de hoochde vande bafe der colonnen houdt dypenveertich minuten : vande hoochde der colonnen is vozen gezeit/ ende dieſghelijck vanden capiteele / van welchen capiteele dat de forme hier niet en ſtaet/ midts dat dierghelijcken in twierde boeck inde oerdine Compoſita ſtaen : vande hoochde der architraben friſen ende coznice is oock vozen gezeit : ende die coznice is oock ſeer manierlijck / want daer en is die licentie niet inne / welke in ſonnighe andere van deſen boghe is : ghelijck daer is de impoſte vanden middelfen boghe geteeckent met C. de welke impoſte grooter ende van meer leden coemyt te zyne dan die groote ende principale coznice : ende zy is gheheel confuis van leden/ en dat dmeeste ende onuerdaghelijck is/ ſoe zyn daer dentillen ende mutilen deen bouen dandere : al en waren daer oock de dentillen niet/ zoe en behoefden zulcken coznice niet om eenen boghe te draghene : ende hierinne was de Architeck vanden theatre van Marcella voerſienigher van deſe/ want die impoſten vanden boghen des ghenoomden theaters/ zyn de ſchoonſte ende beſt verſtandene impoſten die ick opt ghezien hebbe/ ende vanden welchen datmen leeren mach. hoemien dierghelijcken dinghen behoort te makene . De impoſte vande mindere boghen gheteekent D. is hooghe een palme ende dypentwintich minuten en halue: de welke impoſte ſoude veel beter ſtaen/ dat de twee platten tuſſchen daſtragal bouen ende de chime andere / verkeert waren in een pleyne alleene : dat welke dan voert abacus dienen ſoude/

oft oock voert een croone hebbende haer behoortlycke proiecture : de bafe onder de tweede ordine gheteeckent A. is hooghe ſefthien minuten : de hoochde vande vpperſte coznice / is dypenveertich minuten: welke hoochde te luttet zyn ſoude acu ſoe grooten diſtantie/ en ware dat haer gaillaerde proiecture oft ouerſteken haer niet en hielp/ om datſe van onder op gheſien zynde/ haer veel grooter thoont danſe is/ daeromme priſick zeer dees coznice in ſulcken gheualle: ende voerwaer/ alle de coznicen vanden welchen dat die cozone meer proiecturen heeft dan hoochden/ reſponderen altyts betere/ en men mochtſe dunder van ſteenen maken/ oock lyden die edificien veel min ghewichts : niettemin en behoefmenſe daerome van te veel licentioſer proiecturen te makene/maer men zal Vitruuio daer af leſen inde cozonen vande Ionica ende vande Dorica/ want hy leert daer claerlyck genoech af.

Van der Antiquiteyt.

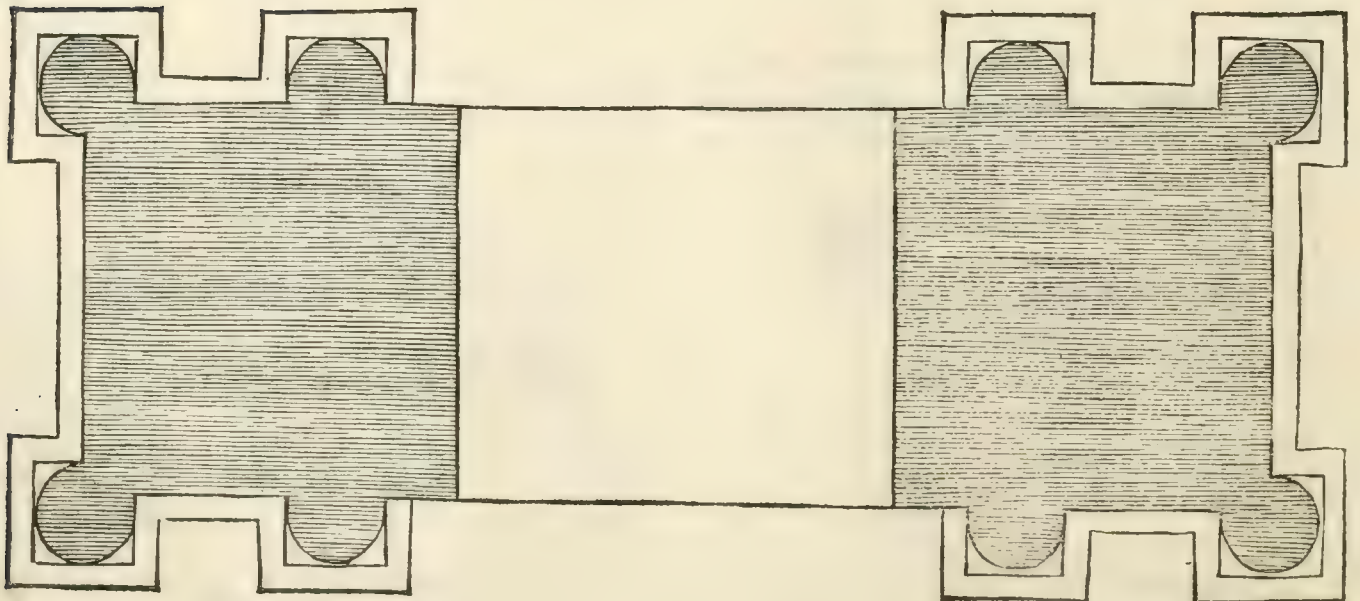

Byten Anconen opde haene is een hoot dat hem een goet deel ter zeewaerts inne streckt / dat welke niet sonder grooten cost gemaect en was om de schepen te beschermene vander zee van leuanten: op deynde dan van dien hoofde staet een Arche triumphael al van merbere / ende van wercke Corinthia / daer en is oock niet ghesnedens dan de capiteelen / de welke met zeer goeden verstande gemaect zijn: ende inder waerheyt zoe is dees edificie van sulcher bequaemheyt ende correspondentien / ende de leden zijn soe wel geaccoordeert met gheheel den lyue / dat een / al ist dat hy de const niet en verstaet / hem nochtans ten minsten verhoecht van zyn schoonsheyt / ende die ghene diet verstaen / siende alsulcken concoordantien / en vpuen niet alleenlyck ghecontenteert / maer dauchen den goeden Architecht / die welke onser eeuwen occasie ghegeuen heeft te mogen leeren van deser schoonder ende wel gemaectter edificien : inde ornamenten vande welke is als e wel de ordine van Corinthien onderhouden ende gheobserveert / als in eenighen anderen boghe diemen vindt : ende duer zyn goede vergaderingen is hy noch al gheheel / dan dat hy berooft is van vele ornamenten. Dese schoonen boge duer zoe vele als men begriyp / so deden maken Nerua Traianus / vande welchen de statue oft figure (nae datmen seit) in thoochste vanden boghe was sittende op een peert schynende die volcken te drey ghene welke hy bestreden hadde / op datse niet weder en rebelleerden: ende dees statue was van copere zeer wel ghemaect: daer waren oock tusschen de colommen bouen die cornice gheteeckent E. sommige coperen beelden / nae dat de letteren verhoonen tot dien plaetsen gheschreuen staende : daer zijn oock zeker lichtteekenen van gaten / de welke verhoonen datter festonen ghehanghen hebben van copere oft andere derghelycke dinghen geweest zijn: de welke alle mogen vanden Gotten oft Wandalen oft ander vianden gherooft zijn gheweest. Dese edificie was met den Antycesen voet gemeten / vande welke den gront hier onder staet : de wydde vanden boghe is thien voeten: zyn dichte innewaerts houdt neghen voeten ende twee minuten : de dichte vande colommen / is twee voeten en elf minuten : de intercolomnie oft spacie tusschen de colommen / houdt seuen voet en vyf minuten : de colommen staen wten nuere eenen voet ende elf minuten : de hoochde vanden boge / is vyfentwintich voeten ende een derdendeel : ende dees hoochde al houtse meer dan twee viercanten en mesteet daerom niet / als men de gheheele masse tsamen aensiet : de hoochde vanden pedestalen met allen huere cornice / is vyf voeten : haer breedde is drey voeten ende vyfthien minuten en halve : de hoochde vande base der colommen tsamen met de onderbase / zijn eenen voet en sesendertich minuten : de hoochde vanden colommen tot onder dat capiteel is negenthien voeten ende tweentwintich minuten en halve : haer dichte onder dat capiteel / es van eenen voete en sesen vyftrich minuten : de hoochde vanden capiteel / is twee voeten en vierentwintich minuten met synen Abaco : ende dat Abacus houdt thien minuten : dat gheschreue capiteel zalmen vonden in mynen vierden boeck in dbeghinsele van doordine Corinthia: de hoochde vander architraven is eenen voet en twelf minuten : de hoochde der frisen / is van eenen voet en achtien minuten: de hoochde vande cornice / es eenen voet ende tweentwintich minuten : de hoochde van dat plinthus bouen op de cornice / houdt eenen voet ende ses minuten en halve: de hoochde vande base bouen dat gesepde plinthus / is dertich minuten : de hoochde vande epitaphie tot onder die cornice / is ses voeten en tweentwintich minuten / maect die cornice daer bouen en was niet ghemeten.

Den haluen ouden Roomschen voet.

Den grondt des boechs van triumphen van Anconen.

PLOTINÆ AVG.
CONIVGI AVG.

DIVÆ MARTIANÆ
AVG. SORORI AVG.

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRA
IANO OPTIMO AVG. GERMANIC. DACICO,
PONT. MAX. TRI. POT. XVIII. IMP. XI. COS.
VI. P. P. PROVIDENTISS. PRINCIPI. S. P. Q. R. *
QVOD ACCESSVM ITALIÆ, HOC ETIAM
ADDITO, EX PECVNIA SVA, PORTV TV-
TIOREM NAVIGANTIBVS REDDIDERIT.

A

B

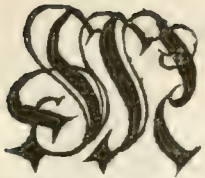
C

E

D

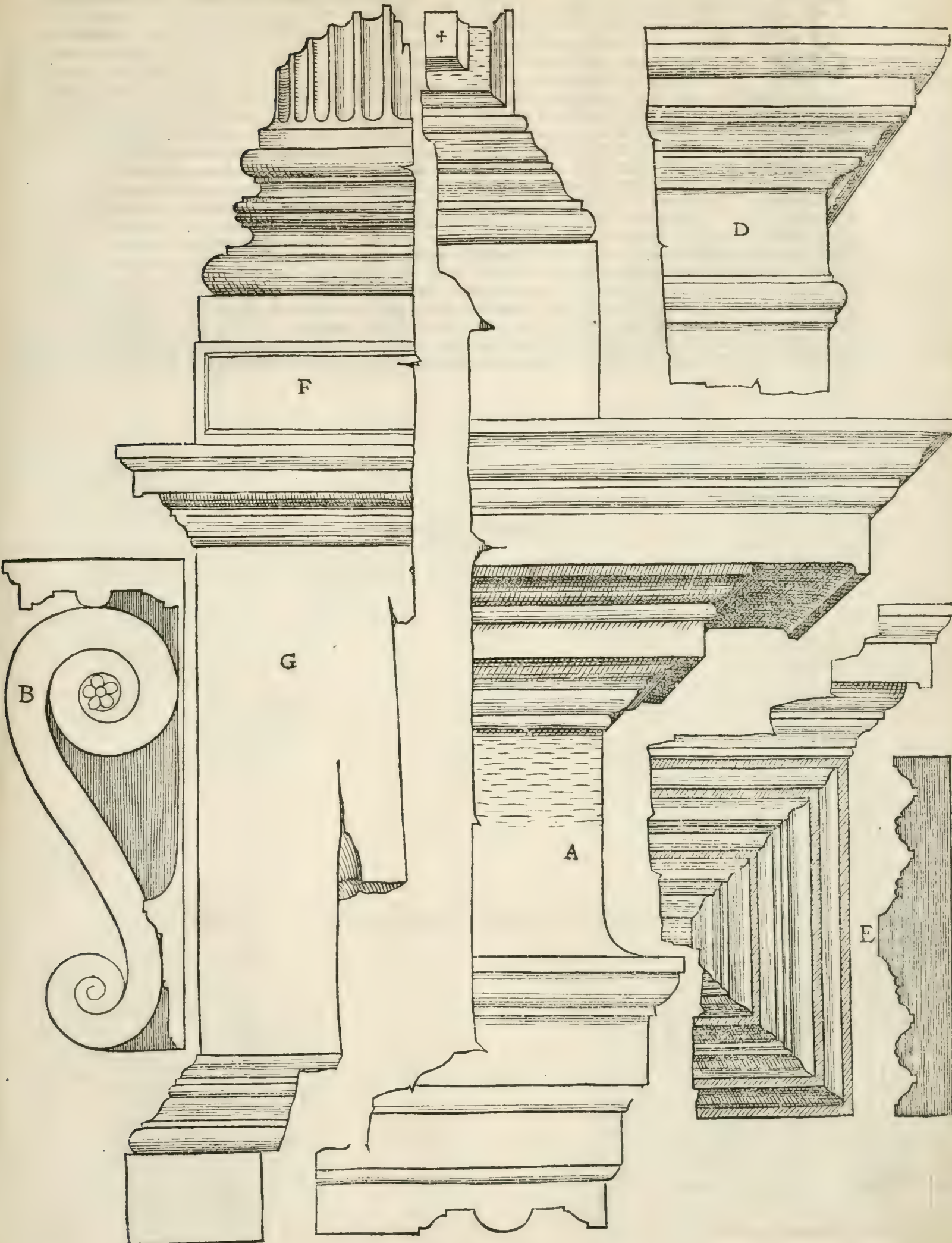
F

G

M d' dunct dat ick aengaende den maten des boechs van Anconen ghenoech gheseyt hebbe: maer op dat de leden vanden cornicementen te beter verstaen worden / soe sallicke hier voorts grooter thoonden ende eerst aende benedenste deelen alsoe die bouen der eerden in dwerck gesedt zijn: De hoochde vanden pedestale gheteekent G. is geseit te zynne van vyf voeten / met alle zynen cornicementen: maer de hoochde van dat plinthus der basen des pedestals is van achtien minuten: de base bouen dat plinthus / is negenthiën minuten ende een derde hooghe: de cornice vanden pedestale is hooge twintich minuten ende een derde / ende oock 30e vele houdt den steen daer oppe gheteekent met F. den welcken by mynen auyse daer ghesedt is om de colonnen te verhoogene: ende en toont daeromme niet qualick maer meer midts dat het gheciert is met eenen lijfken ronsomme / waerduere dat het hem vanden plinthus der basen afscheydt / 30e faecht zeer wel nae mijn duncten: de base de welke Corinthia is tsamen met de cinckte der colonnen / houdt dypenveertich minuten inder hoochden / ende haer proiecture houdt seffthien minuten en halue inder breedden: de dicke vanden pedestale heide dyp voet ende vyfthien minuten en halue: de dicke vanden colonnen / es twee voeten ende elue minuten: ende vanden canalen staender derthiene buyten den pilastre: de wydde van eenen canale / is seuen minutt en halue / ende dat lijfken diese scheydt / houdt twee minuten en halue: de hoochde vanden capiteele / is vander colonnen dicke beneden / sonder dat Abacus: dat welke capiteel heeft een seer schoone forme / duet de welke dat wy moghen ghelouen / dat den text van Vitruuius ghecorrompert is / ende dat Vitruuius de hoochde vanden capiteele sonder dabacus verstont: om dieswille dat den meesten hoop vanden capiteelen die ick gesien ende ghemeten hebbe / zyn alle van sulcher hoochden ende oock noch hooghere: ende aldermeest die capiteelen welke inde rotonde staen / vanden welcken datmen in d'beghinsele van desen boeche een zien mach: de hoochde vande architrabe bouen de colonne / is eenen voet en twaelf minuten: de hoochde vande frise es eenen voet en achtien minuten: de hoochde vande cornice / es eenen voet en tweentwintich minuten / dese dype zyn tsamen gheteekent inde frise met een A. Dat plinthus bouen de cornice / is hooghe eenen voet en ses minuten en halue: de base daer oppe houdt dertich minuten: de spatie daer de letteren in gheschreuen zyn / is hooghe ses voeten ende tweentwintich minuten / ende is met een \dagger gheteekent: die imposte vanden boghe is geteekent met D. ende de hoochde houdt eenen voet en vyfthien minuten: maer de bouenste cornice alsoe gheseyt is en was niet ghemeten: de hoochde vande mensole in plaetse vanden sluytsteen gheteekent B. bouen den boghe / es dyp voeten ende dertich minuten / ende heft buyten den muere eenen voet en veertien minuten in dat bouensse deel / ende in dat deel beneden coemptsen eenen voet wte: de vier tafelhens met den cornicen daer oppe de welke tusschen die colonnen staen / machmen ghelouen dat tot onderhoudt van haluen beelden ghemaecht zyn / vanden welcken dat hier besiden de forme staet gheteekent met E. ende daer is oock by dat profyl van besiden / waer by datmen siet hoe datse ghevrocht zyn / want zij zyn vol werck tot byden centre: die hoochde vande cornice die hier bouen staen / is tweendertich minuten: al en hebbick niet ten nauffen van lede tot lede alle de proiecturen ende hoochden ghenarrecht / 30e hebbicke nochtans met dalder grootster diligentien ouerghetrocht vande groote in dees cleyn forme / ende waren alsoe vande reste gheseyt is / met den ouden Romeynschen voet ghemeten.

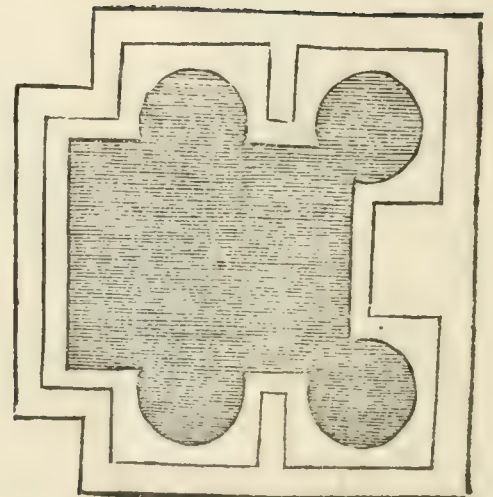
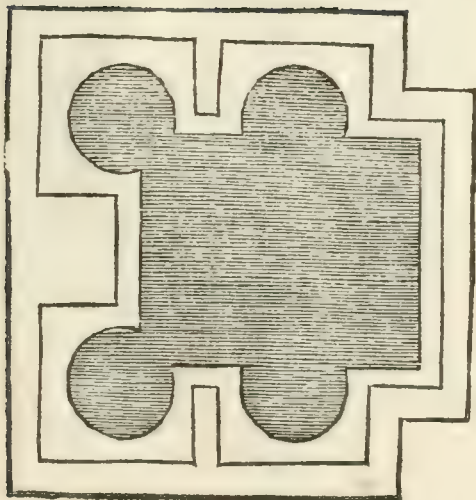

Daer een stadt in Dalmaticn byder zee gelegen is begaest met veel antiquiteyten/ende bouen dat theatre ende amphiteatre (daer vooren af ghezeit is) zoe zyn der noch andere edificien vanden welken dat ick als nu tractieren sal. Dus es daer een Arche triumphael van Corinthischen wercke/zeer rijke van ornamenten/ zoe van figurien als van loofwercke ende andere vrendicheyt : alzo dat vanden pedestalen opwaerts/daer gheen werck noch spatie en es ongesneden/ soe wel van vooren in daensicht/ als van ter zyden ende van binnen/daer toe oock onder in den boghe/inden welken dat vele ende diuersse werken van sneden zyn / alsoe datse groote spatie behoeruen zouden die te willen thoonen : waeromme dat ick alleenlyck zulcken deelen thoonen sal/als den Architect behoeuen/byder inuentien ende maten. Den grondt vanden nauolghenden boghe staet hier onder/ende was met eenen modernen voet ghemeten / van welken voete dat de helft hier onder staet : den boghe es wyde twelf voeten en halue : ende zyn hoochde is ontrent eenentwintich voeten : de pilasters inde zyden binnewaerts/ zyn dicke vier voeten : de dicke van een colomme houdt eenen voet ende neghen oncen en halue : die intercolomie houdt twee voeten d'yn oncen en halue : den pilastre vanden boge is breedt/eenen voet en twee oncen : de hoochde van dat plinthus onder de base vanden pedestale/houdt eenen voet : de base is hooge vier oncen : dat platte vanden pedestale houdt d'yn voeten/ende de cornice/houdt vier oncen : dat plinthus gheteckent met D. onder de colommen houdt viere oncen : de hoochde vande base der colommen met haren plintho/ es thien oncen ende een quaert : de hoochde vanden colommen/ is sesstien voet een once ende d'yn quaert : die hoochde vanden capiteele/es twee voeten ende een once : die hoochde vande architrabe/es eenen voet ende een once : de hoochde vande frise/es eenen voet en twee oncen : de hoochde vande cornice/ es eenen voet en thien oncen : de hoochde van dat plinthus bouen de cornice/ es eenen voet en twee oncen : de hoochde vander basen des pedestals ende oock van dat plinthus daer oppe zyn eenen voet en twee oncen : maer de hoochde vander basen alleene is tien oncen : de hoochde vanden platte des pedestals/houdt twee voeten ende een once : zyn cornice houdt ses oncen : dat rauet bouen die cornice (welck Vitruuius nae mijn gheloooue Corona lisis noempt) houdt vijf oncen : ende dit es aengaende den maten vanden nauolghenden boghe.

Den haluen ghemeenen voet.

Dits den grondt der Archen triumphal van Polen.

De maten vanden presenten boghe zyn vozen gheroteert: in de nauolghende syde zullen die particulare leden opentlycker ghetoot worden. Dese groote letteren hier andere staen inde frise met .Y. gheteeckent.

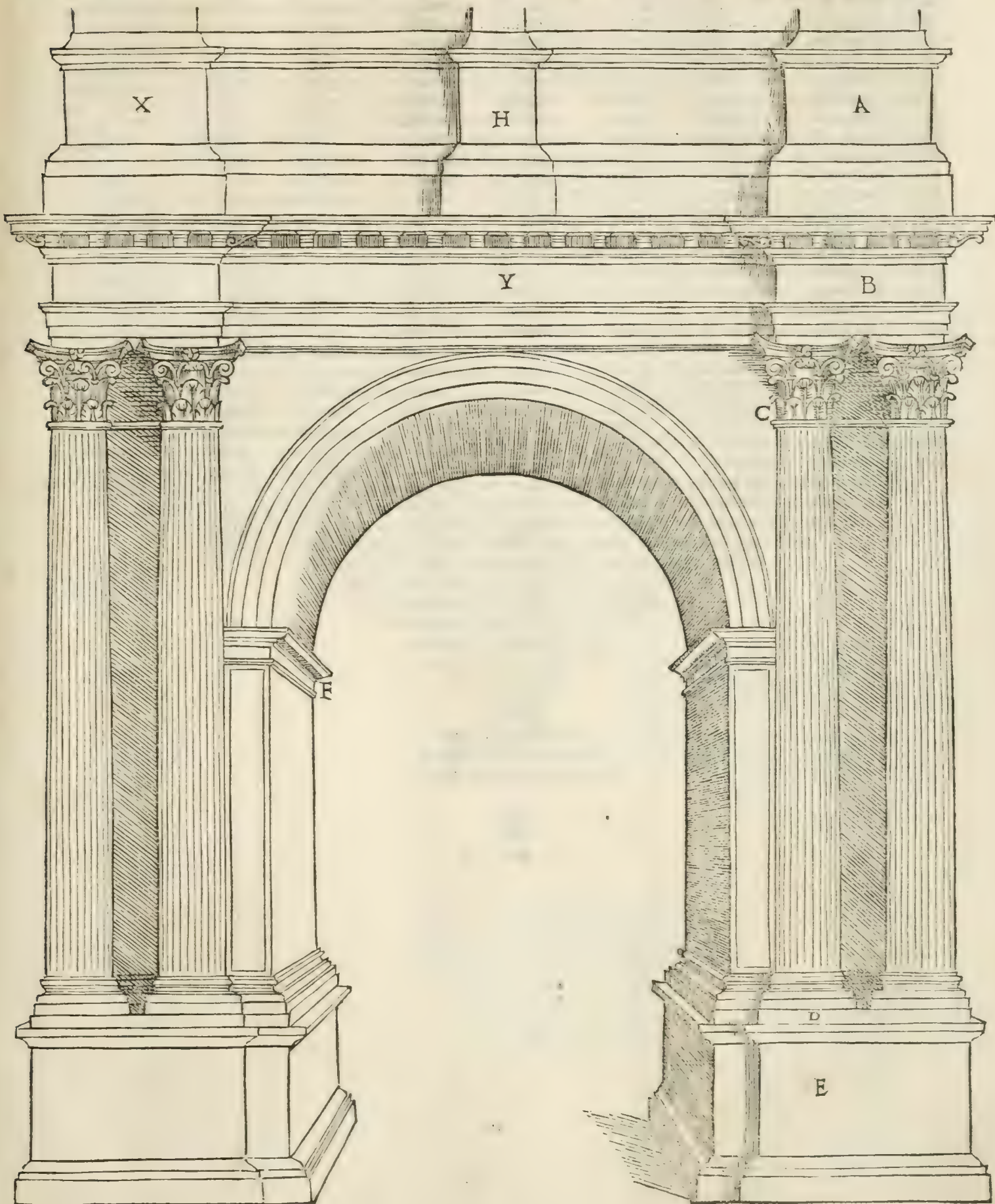
SALVIA. POSTVMA. SERGI. DE SVA PECVNIA.

Dese ondergheteckende maassfulen staen inde dzy pedestalen gheteeckent .X. H. ende .A.

L. SERGIVS. C. F.
ÆD. II. VIR.

L. SERGIVS. L. F. LEPIDVS. ÆD.
TRI. MIL. LEG. XXIX.

C. SERGIVS. C. F.
ÆD. II. VIR QVINO.

nde ghepasseerde zijde heb ick getraceert vanden vniuersalen maten der Archen triumphael van Pola/ oock heb ick daer af de figure ghetoot/ ende eensdeels verhaelt vanden alderschoonsten ende rijcksten ornamenten desseluen : nu sallick vande particulare maten der leden tracteren/ ende ierst sallick beghinnen aen dat onderste deel/ghelijck dat eerst bouen der aerden ghesedt was : die hoochde van dat plinthus onder de base vanden pedestale is eenen voet/ hoe wel dat noch onder ditte een ander leyt van veel meer/ der hoochden/maect thys onder derde: de hoochde vande omghekeerde cimatie daer bouen/ met dat affra

galus is vier oncen: het platte des pedestals is d'z voeten hooghe: zyn cimatie bouen houdt vier oncen : oock zoe vele houdt de onderbase bouen de cimatie : de hoochde vande base der colommen is thien oncen/ende is seet wel ghewoicht van sueden/ende hoe wel dat haer forme Dorica is/ nochtans bechoonen die delicate citaten datse voer een Corinthia ge maect is : de colommen zyn ghecanelleert van bouen tot beneden/ende daer comen alsoe veel canalen buyten den pilastre / als die figure hier onder betoont : die hoochde vanden capiteele met spuen Abaco houdt twee voeten ende een once/ dat welke capiteel is hoogher dan die dichte vande colomme beneden is : niettemin eest zeer gracios ende beualt der ooghen wel/ oock eest alderrijckelijck ghewoicht/ghelijck hier voozts in zyn eyghen figure ghetoot wort : ende altyts als dat capiteel van Corinthien in sulcher proportien tegen die colomme zyn zal/ dan sallic beuallycker der oogen achten / dan oft het samen met den Abaco maer die hoochde vanden diameter der colommen en hadde: ende hoe wel dathet Vitruuius alsoe beschryft/ diesniettemin (ghelijck ick tot meer plaetsen ghescreibe) zoe mocht den text gecorrunpeert zyn. Die hoochde vande architrabe houdt eenen voet ende een once: de hoochde vander frisen es eenen voet ende twee oncen : de hoochde vande cornice es eenen voet ende thien oncen / de welke cornice zeer licentioes is / al esse rücke van wercke / om dieswille dat sulcken rijckelijckheit haer confondeert : maer tghene dat hem meest mestaet/ dats dechyne met den eyeren bouen op de Scima/ en dinc dat voerwaer der ooghen meshaecht : ende dat noch niet lachterens weert is/ dats dat die gheside ehme in dat bouenste deel duet gesneden is/ sonder met eenich ledt gedect te zyne/ op datse vanden wateren niet gheconsumeert en worde : maer altyts hebbender licentioese Architecten gheweest gelijck noch zyn in onsen tijden/ de welke om dat volck te belieuene bringhen veel sueden in huer wercken / sonder re gaerdt te nemen aen die qualiteyt vander ordinen: ende zij sullen alsoe wel inde wercken vande Dorica / de welke vasticheyt en graniteyt begheren/ veel sueden setten/ als in die wercken van Corinthien/ die welke duer haer teederheyt diuersche ornamenten eschen: maer die verstandighe ende iudicioese Architecten sullen altyts dat decoz verwaren: ende eest datse wercken nae de Dorica maken/ soe sullen se de goede Antijcken volghen/ welke meest met de leeringhe van Vitruuius ouercommen : ende eest datse eenighe wercken nae Corinthia maken/ zoe sullen zij die cleeden met ornamenten ghelijck sulcken ordine behoef: ende dit hebbick willen verhalen om die te aduerterene dies niet en weten/ want die wetende en behoeren mijns goetdunchens niet. Nu om ten propoesse te keere/ zo is bouen dees cornice een basement dat welke d'z pedestalen wemaect: dat plinthus onder dat basement/ dwelck daer ghesedt is teghen de proieckture vander cornice/ want anders soude in dopien de base verduistert worden/ is eenen voet hooghe : bouen datte staet de base waer af de hoochde thien oncen houdt : dat platte vanden basemente is hooghe, twee voeten ende een once: de cornice bouen is eenen haluen voet hooghe: de welke cornice zeer gracios es/ ende haer leden scheyden hem wel

datmen Corona lisis noempt/ soe als ick Vitruuium verstaet / waer af dat de hoochde vijf oncen houdt :

bouen dese zyn noch sommighe steenen die gheen eynde met allen en hebben/ maer men mach

ghelooouen datter ander dingen opghestaen hebben: de hoochde van desen steenen

is thien oncen: de hoochde vande imposte des boecks/ es thien oncen:

de welke imposte gheheel licentioselijck gemaeckt is/

ende hoe wel dat die d'z leden deen bouen

dandere diuersch zyn/ soe gelijcken

zij nochtans elcanderen in

proiecturen/ waerom

datse in dwerck

gheen goet

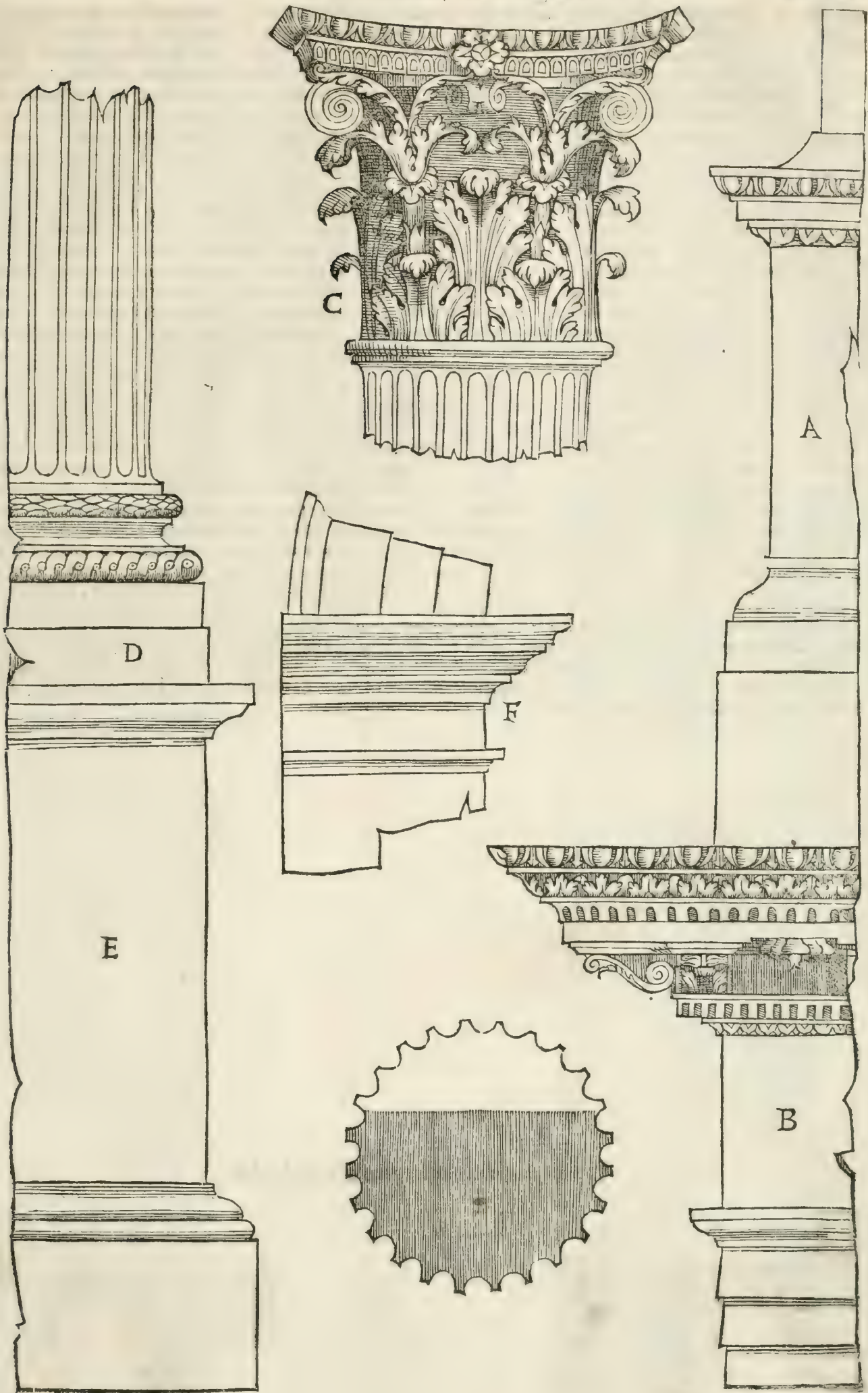
effect en

doen: dander leden

salmen byden characteren

inden grooten boghe kennen.

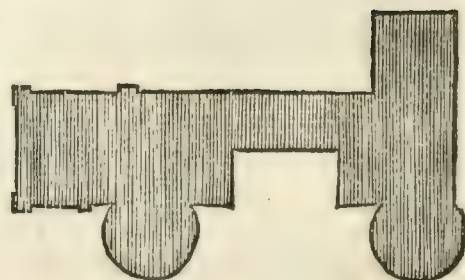
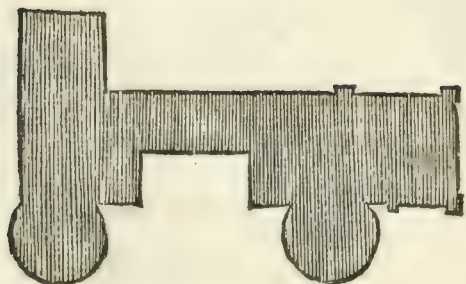

Van der Antiquiteyt.

S Veronen zijn veel bogen van triumphen/onder de welke dat eenen is byde poorte van Castellucchio/ den welcken voerwaer goede forme ende proportie heeft : desen boghe duer 300 veele als men begrypt/ was alsoe wel van achtere als van vozen gheciert / ende oock inde ziden hadde hy twee inganghen ghe-
 licken duer de vestigien bekennen mach diemen daer noch siet / al rest dat ich maect een zyde alleene en
 thoone . Dese edificie was met den zeluen voete ghemeten daer den ghepasseerden boghe van Pola mede
 ghemeten is : de wijsde dan desen boghe es thien voet en haluen : de dichte vande colommen is twee voet
 ende twee oncen : die intercolomie es van vier voeten ende d'z oncen : den pilastre oft pilaer vanden boghe/ is twee
 voet en twee oncen breed : de dichte vanden boge inde ziden binnewaerts/es vier voet en haluen : de wijsde vanden ta-
 bernaculen tusschen die colommen/es twee voeten ende thien oncen / ende dit es aengaende den wijsden ende den die-
 ten. Maer commende tot den hoochden/300 is de base vanden pedestale der colommen tsamen met den plintho/hoochde
 eenen voet ende d'z oncen : dat platte vanden pedestale/houdt vier voeten ende d'z oncen en halue : zyn cornice houdt
 thien oncen en halue : die hoochde vande base der colommen houdt eenen voet : de hoochde vanden trouck der colom-
 nen sonder base ende capiteel / houdt seuenthien voeten ende d'z oncen : de hoochde vanden capiteele / es twee voeten
 ende vier oncen en halue : die hoochde vande architrabe es eenen voet en haluen : de hoochde vander frisen es eenen
 voet seuen oncen en halue : die hoochde vande cornice/houdt eenen voet ende thien oncen : ende hoe wel dat in dees fi-
 gure de frontispicie is / 300 en zietmense nochtans inden boghe niet : wande vander eersier cornicen opwaerts en esser
 niet met allen / niettemin al es den muier vanden iaren gheconsumiert / 300 sietmen daer nochtans sommighe vestigien
 duer de welke datmen begripen can dat de frontispicie daer gheweest heeft : die bouensse cornice en esser niet / ende
 daeromme en settich gheen mate met allen der antiquiteyt aengaende : maer ich hebbe daer eene geteekent met sul-
 ker maten ende formen als ich die maken soude/hebbende voer ghemeen regle dat die bouensse dingen dat vierde deel
 minderen teghen die beneden staen. Dese cornice dan zal dat vierde deel minder zijn dan die daer onder staet ende wo-
 de aldus weghedeelt : dat de gheheele hoochde zy in vier deelen en half ghesedt : dat half deel sal voer dastragal met zyn
 nen luffken zijn : een deel salmen der phrisen gheuen : een ander deel zal voer dat ledt onder de corone zijn / dat welke
 een denticulus oft een echine zijn mach / ende een ander deel sal voer de corone met zynen luffken zijn : ende dat vierde
 deel sal voerde Scime zijn : de projecture zy ghelijck de hoochde/ende alsoe sal dees bouensse cornice met der voerseider
 redenen ghemaect zijn : Tusschen de colommen staen tabernacelen daer statuen inne waren/vanden welken dat de wijs-
 den twee voeten thien oncen houden : ende die hoochde houdt seuen voeten/ende zyn diepte inden muier es eenen voet
 ende thien oncen : de hoochde van luereu basemente / is vier voeten met base ende scime : die pilaerhens zijn op elke
 zyde eenen haluen voet dicke : die architrabe/houdt vijf oncen en half : de phrise es hooge ses oncen : die hoochde vande
 cornice sonder de Scime houdt vier oncen : de hoochde van dat timpanum der frontispicien/ es acht oncen . bouen dese
 tabernacelen zijn tafelhens met cender cornicen daeroppe/de welke tafelhens inder breedden twee voeten/ende inder
 hoochden eenen voet houden : de hoochde vanden cornicen es elf oncen : de hoochde vande openheyt des boechs / hoe
 wel dat hy eensdeels beneden begrauen is/ soe is hy meer dan tweemaal soe hooghe als breed/want zyn wijsde es thien
 voet ende een quaert/ende die hoochde es van vijfentwintich voeten en halue : dat capiteel onder den boge es alsoe hoo-
 ghe alst breed is : dwerck van desen boghe es Composita/ende was seer met statuen van copete ende metbere gheciert
 nae datmen begripen mach inde ydele plaetsen.

Dit is den grondt vanden nauolghenden boghe.

De fo:me der Archen triumphal van *Cascl uecchio* in Veronen is ghesactsoncort gelijk hier onder getoont wo:dt/ en al cesi dat daer vander ph:usen opwarts gheen l:teekenen van ornamenten en zyn/die suettemin mochtel:et soe ghes:taen hebben: en om dat de leden van desen soe cle:ne zyn dat men se qual:ck verstaen can/ soe sal men se inde na uolgende z:ide opentli:cker gheteeckent en beschreuen zien. Desen boghe van triumphen duet dat men in dbinnen:se deel des boecks ghescreuen vindt/ willen sommige segghen dat Vitruuius dien soude hebben doen maken/ maer ick en geloofs niet en dat om twee redenen: ten iersien en sie ick niet dat de inscriptie Vitruuius Polio. seit/ maer was mogel:ck een ander Vitruuius dien dede maken: dandere opentli:cker redene is dese/ dat Vitruuius Polio in zyn scriften van Architectur: de nuten en dentillen tsamen in een co:rnice staende damneert en verwo:pt / en een sulchen co:rnice vint men hier in desen boghe: daeromme en affirmeerich niet dat Vitruuius (ick meyne den grooten Architect) desen boghe geordineert heeft/ maer zy hoe dathet wille/ soe heeft desen boghe een schoone fo:me.

Desse letteren zyn onder den taber-
nackel in dat pedestal.

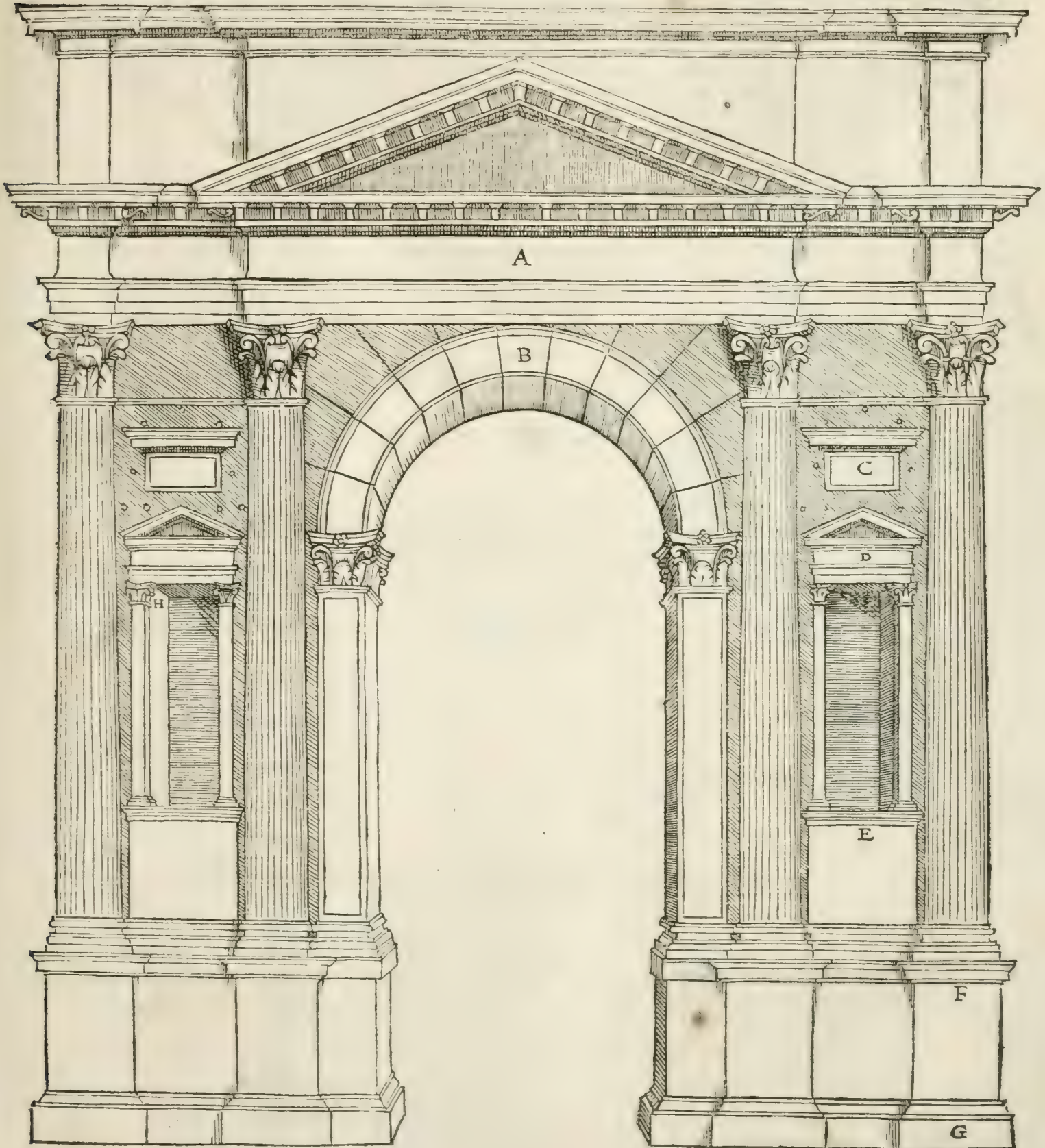
C. GAVIO. C. F.
STRABONI

Desse letteren zyn inde binnensse z:ide
vanden boghe ghesneden.

L. VITRUVIVS. L. L. CERDO
ARCHITECTVS.

Desse letteren zyn oock in dat pe-
destal des tabernackels.

M. GAVIO. C. F.
MACRO.

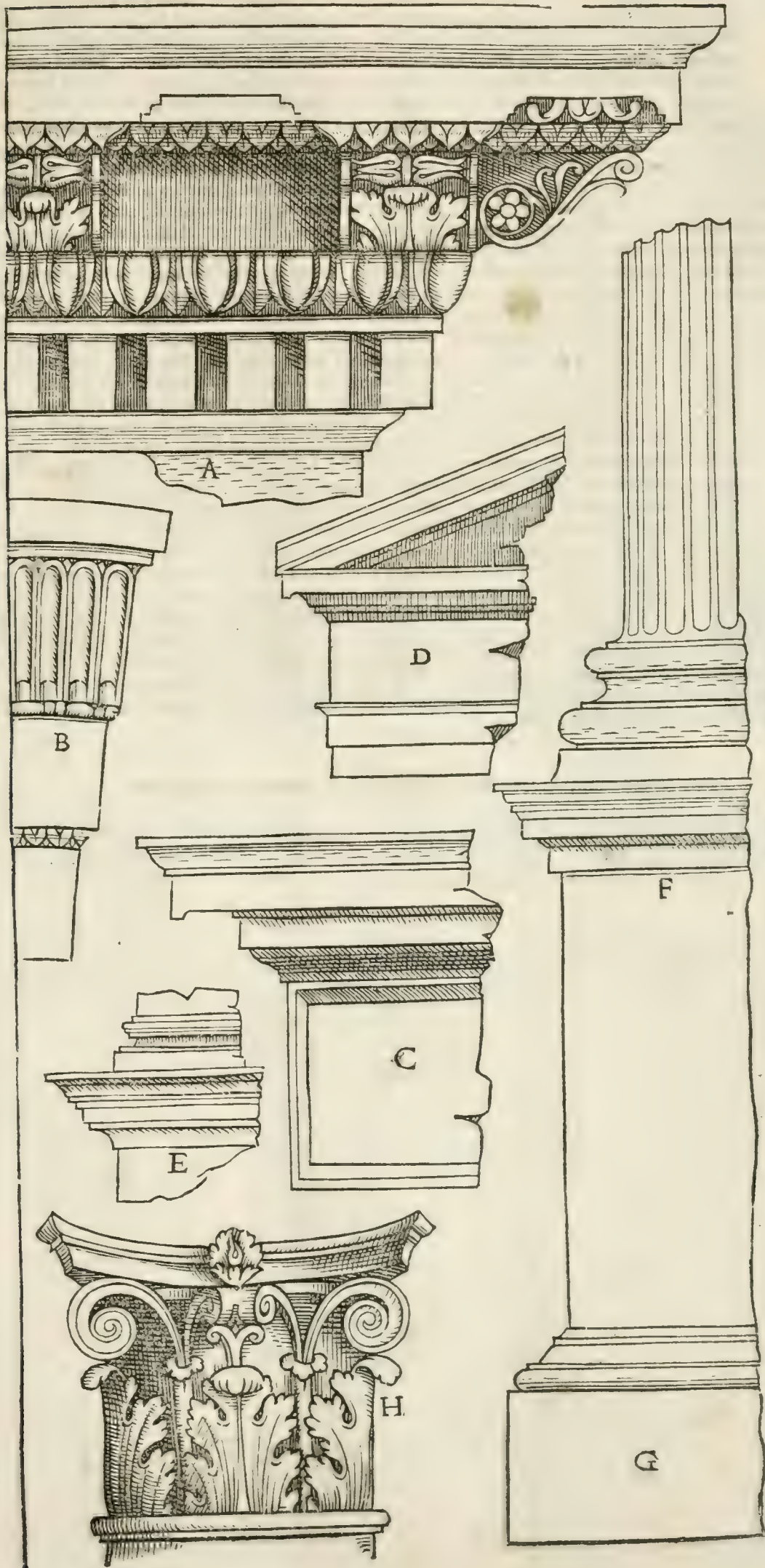
Van der Antiquiteyt.

Dat ick niet te vollen beschreuen en hebbe de particulare maten der leden vanden ghepasseerden bo-
ghe/noch en hebse oock gheroont in sulcher formen datmense wel daer wt begrypen mach / daeromme
zietmense hier voorts grootre gheroont ende in sulcken formen vanden seluen ouerghesedt / ende ten
iersten. De hoochde van dat plinthus onder die base des pedestraels gherekent G. es eenen voet en d'p
oncen : de hoochde vander basen bouen ey dat selue houdt ses oncen : dat platte vanden pedestrale ghetee-
kent F. is vier voeten d'p oncen en halue hooghe : zyn co:nic daeroppe es inder hoochden van thien on-
cen ende een halue : de base vander columnen is hooghe eenen voet / dat plinthus van die base verkeert hem in een co-
rona listo / dat welcke dinck my zeer behaecht midts dat ick sommighe grieckre pedestalen alsoe ghesien hebbe : die co-
lomme es ghestreert oft ghecanelleert van bouen tot beneden : de hoochde vanden capiteele van deser columnen houdt
eenen voet vier oncen en halue / maer zyn forme en is hier niet / midts datse gheroont is in dat beghinsel vande ordine
Composita : dat welcke capiteel in effecte Compositum is / hoe wel datmen gheheel den boge Corinthia noemen mach /
ende dit capiteel staet in die gheseyde plaetse gherekent met C. ende diesghelich vintmen inde selue plaetse dat capi-
teel vande imposte des boechs dat welcke gherekent is met D. maer dat capiteelken vanden tabernaculen tusschen de
columnen / es hier voorts gherekent met H. ende alsoe oock de co:nic met der basen gherekent E. is die ghene die
onder de tabernaculen coempt : die figure C. is die tafel bouen die gheseyde tabernaculen : ende de figure gherekent
D. es de architrabe ph:ise ende co:nic vander frontispicien des tabernakels : die figure gherekent met B. es d'werck
dat om den boghe loopt : die co:nic gherekent met A. es de principale co:nic bouen den boghe / de welcke in effecte
zeer beuallijck ende wel ghewo:cht is : nochtans luidse die vicie welcke andermaels van my gheseyt is / dats dat die mu-
tilen ende denticulen die van Vitruuio gerep:obeert zyn met die alder bljckeluyckste redenen : maer in dees pas-
saige volcht enen grooten roep van velen / de welcke segghen / dat nae Vitruuio soe veel Architecten
co:nicken met mutilen ende dentillen ghemaect hebben tot allen plaetsen van Italien ende oock
daer byten / alsoe dat daer nu voerts ane gheen argueren teghens en is / maer es enen
ieghelicken gheo:looft in zynen wercken te makene tgene dat hy in Dantijck
ziet : teghen den welcken dat ick andwo:den mach / dat loochende die
beghinselen soe sullen zy verwinders van alle dinck zyn : maer
eest datse Vitruuio willen bekennen voer enen
grooten gheleerden Architect / soe den
meesten deel belijdt / soe sullen zy
selue (lesende Vitruuio
met goeden sinne)
bekennen / datse
onghelijck
hebben.

De helfte vanden ghemeenen voete / daer die Technographie ende die Ortographie
tsamen met den ornamenten deser edificien mede ghemeten zyn.

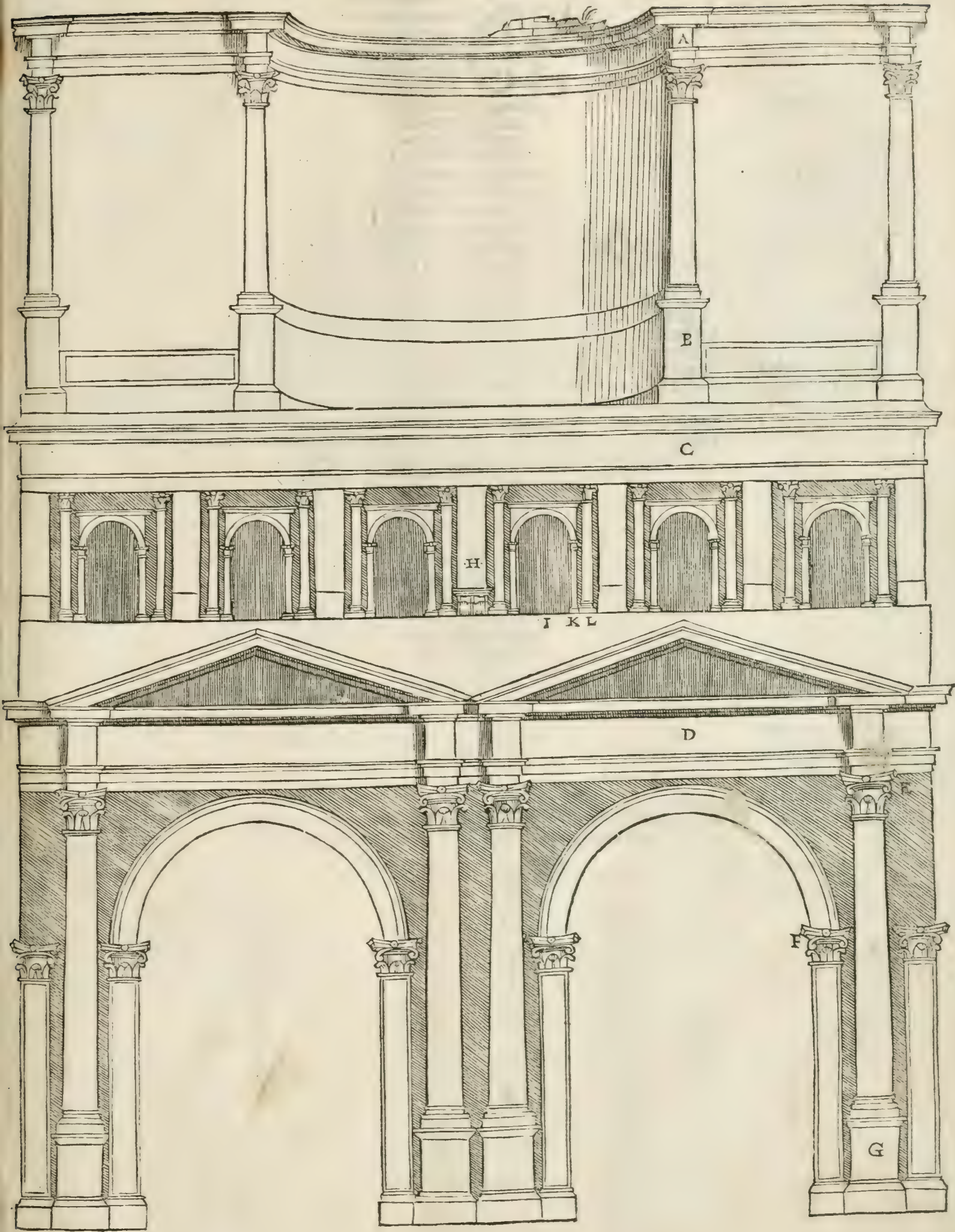

S Veronen aende poorte *Dei Leoni*, es een Arche triumphal met twee ghelijcke duerganghen dwelcke ick tot gheender plaetsen meer gevonden en hebbe/maer wel met d'z boghen : welke edificie al heeftse die figure van ses vensters bouen/zij en zijn daeromme niet duergaende noch oock zeer diepe inde muer: maer wt datmen begrypen mach datter ronde beelden inne gestaen hebben. Bouen deerste cornice inden middelt es dees edificie ghecaucert in manieren van een n.che/maer niet zeer diepe inden muer : niettemin met hulpe vande proecture oft dat ouerficken vander cornicen/soe mochten daer menscen staen eenighe officie doende die wyle datmen triumpheerde : maer want hier den Architect luttet aen ghelegghen is/soe willick vanden maten tracteren : Ende ten iersten soe es die openheyt vanden eenen boge elf voeten wydt/ ende achtiene hooghe : den block onder dat pedestale es eenen voet hooghe : die base vanden pedestale houdt d'z oncen : dat platte des pedestals/houdt twee voeten ende een once inder hooghden/ ende zijn cornice houdt d'z oncen : de hooghe vander basen der colommen es acht oncen en halue : die hooghe vander colommen zonder base oft capiteel/es van twelf voeten ende een derdendeel : haer dicke es van eenen voet ende vier oncen: de hooghe des capiteels/es van eenen voete ende acht oncen : die hooghe vande architrabe/ houdt renen voet ende vijf oncen : de hooghe vander phrisen es eenen voet ende acht oncen/ende oock soe vele houdt de hooghe der cornicen : vander cornicen tot der tweeder ordinen/zijn d'z voet en haluen/ waer oppe dat seker mutilen zijn daer beelden mogghen ghestaen hebben gheuoecht teghen die seuen pilastren/ tusschen die weicke zijn die vensterkens verciert met pilackens / maer niet zeere verheuen : de wijdde van een venstre houdt twee voete ende twee oncen/haer hooghe es van vier voeten ende d'z oncen : de hooghe vande grootste colommen/is vyue voeten ende vier oncen met basen ende capiteelen/en zijn plat niet zeere verheuen: de hooghe vande tweedde architrabe/houdt ses oncen en halue : de hooghe vander phrisen es eenen voet en half : de hooghe vander cornicen es thien oncen en halue : die Corona lisis bouen die selue cornice/es hooghe thien oncen : de base vanden tweedden pedestale es van eenen voete : dat platte dessels es hooghe d'z voet seuen oncen en halue : de base vander tweedder colommen es van acht oncen : de hooghe der colommen es acht voeten d'z oncen en halue : de dicke der seluer colommen es thien oncen en halue : die hooghe vanden capiteele/es eenen voet ende een once en halue : de hooghe vander architraben/houdt eenen voet ende een once : de hooghe der frisen/es eenen voet ende twee oncen : de hooghe vander cornicen es eenen voet : opde welke dat noch vanden muere staet/maer men siet niet wathet wesen wile. Desen boge en is niet zeer dicke/ noch men zietter die ander zijde niet verciert / midts datmen achter desen boghe noch eenen anderen vindt alsoe nae by een staende datmen nauwelijck tusschen beyden gaen can alsoe ick hier nae seggen ende den anderen in figuren thoonen sal : de vensters en staen soe niet in ordinen/maer staen een luttet ongheschict/wandt die twee vensters en comen niet rechte in perpendicular op t'scherpe vander frontispitien/maer staen te zyden dat welke der ooghen meshaecht:ende om dat ick sulcken disordantien niet lyden en coste, hebse in ordinen ghesedt : de capitellen van desen boge zijn eenfdeels Compositen ende sommighe Corinthien alsoe ick hier nae segghen sal ende in figuren thoonen .

Beminde Lesere al;soe Carottus een schilder van Veronen desen boghe oock gheconterfeyt ende gefigureret heeft/soe en es de cornice onder dat tympanum daer niet : ende hy sedt daer sommighe ordmantien van figuren inne tussende opde architrabe/de weicke architrabe (verstaet tusschen de twee colommen bouen elcken boghe) oock eenfdeels plat is/ter causen vanden nauolghenden gheschijfte.

Bouen desen boghe ter rechter handt staen dese nauolghende letteren.

T. FLAVIVS P. F. NORICVS. IIII. VIR. ID. V. F. BAVIA. Q. L.
PRIMA SIRI, ET POLICLITO SIVE SERVO, SIVE LIBERTO MEO,
ET L. CALPVRNIO VEGETO.

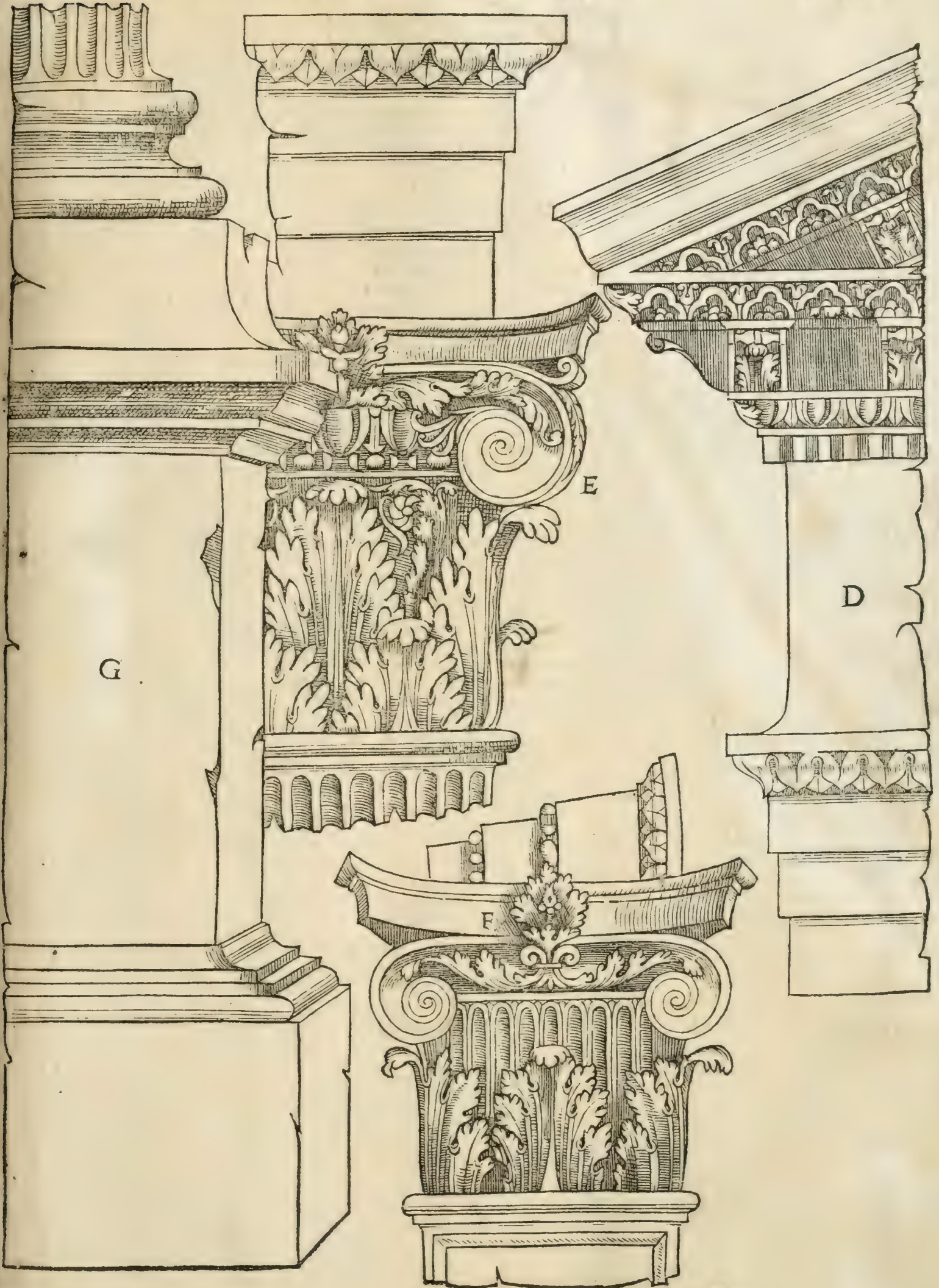

Van der Antiquiteyt.

Der vozen hebbick
van de vniuersale
maten des voer-
seyden boechs/en-
de daer toe hebbick
zijn forme ghepro-
portioneert na de selue be-
toont: maer vanden
particularen le-
den en hebbick in soe
cleynen forme eenighe se-
kerheyt connen gheuen: van
welcken leden/mits datter vele en-
de diuersse ornameten zijn / willen
wy in dese twee nauolghende bladeren trac-
teren. Vande hoochden ende vanden dicken en
sallick niet meer vermanen / want dat eens gheseyt is/
maer ick zal alleenlijck thoonen welck datse zijn: De figure
met der G. gheteeckent/is dat eerste pedestal met zinder basen/ende
met den beghinsele der colommen daer oppe/de welke ghecanelleert is/ende
alle die leden zijn ghepropotioneert nae de groote: Dat capiteel gheteeckent met E.
hebbende de architrabe daer oppe / volcht op die eerste colommen/alzoe de cauetinghen behoonen:
De figure gheteeckent D. coempt darchitrabe phrise ende cornice te zyne tsamen byden anderen/de welke bo-
uen die gheseyde eerste colommen staen: die welke cornice duer de auctoriteyt ende duer die exempelen
welcke ick in veel plaetsen gheallegeert hebbe / sal de wyse lesere moghen bekennen oftse
vitioses oft goet is: Dat capiteel gheteeckent met F. es tghene dat den bo-
ghe onderhoudt op de viercante pilaren/ ende dees twee ca-
piteelen zijn van latijnschen wercke / ende zeer
schoone: ende alsoe ick dan gheseyt
hebbe/en sallick vanden
maten met trac-
teren/want
dese figuren nae
de principale gepropo-
tionceert/ende met grooter
necrnssticheyt van de
groote int cleyn-
ne ghetrans-
portceert
zijn.

De helfte vanden ghemeenen voet daer den voerghetoonden dobblen boghe/
met synen nauolghenden ornameten mede ghemeten was.

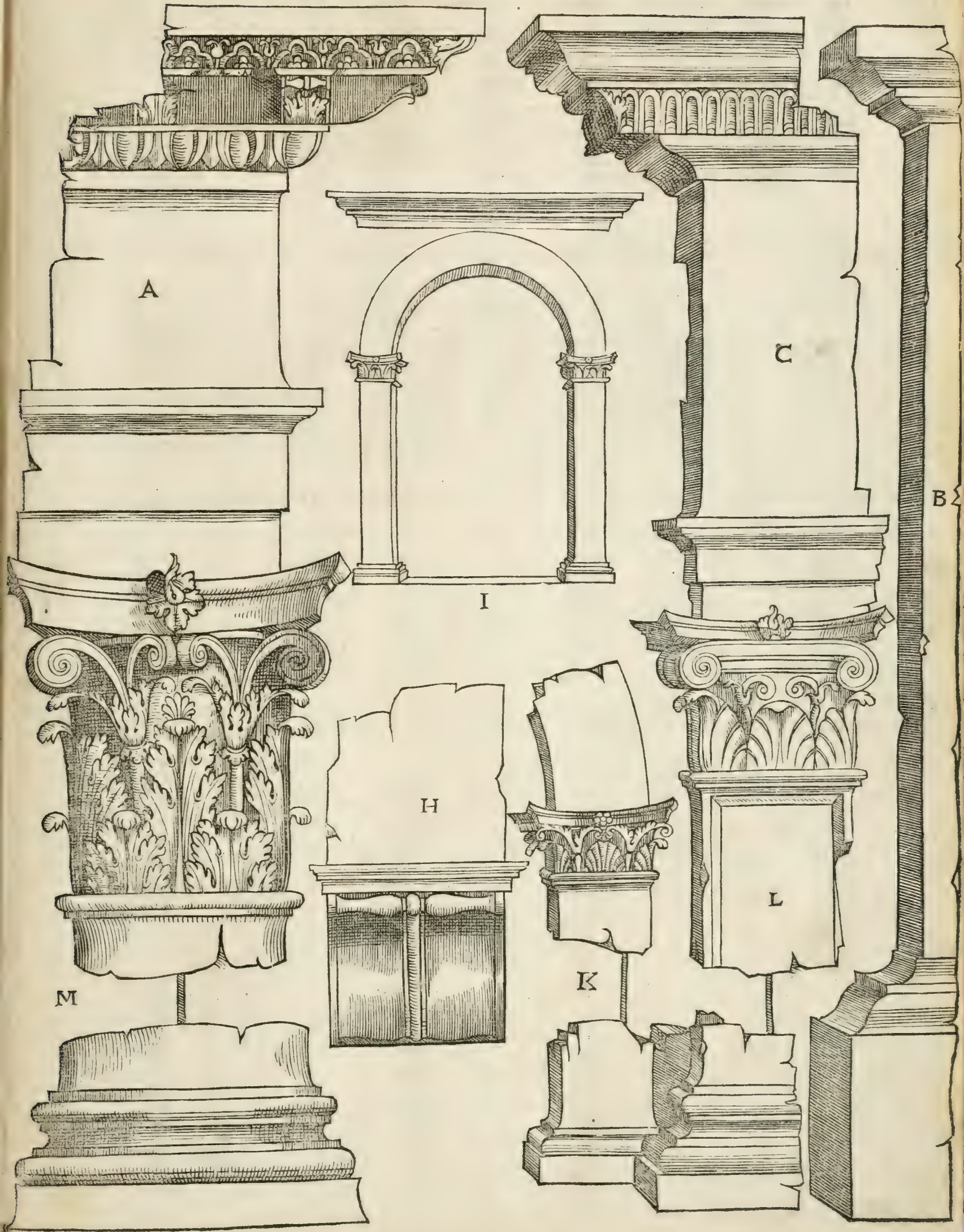
Van der Antiquiteyt.

A

Alsoe ick gheseyt hebbe / soe
 is den ghepasseerden boghe
 zeer rycke van ornamen-
 ten / ende onder soe velen
 esser daer die wel verstaen
 zyn / en daer toe esser daer
 oock die vicioes ende mesmaecte
 zyn: ende inder waerheyt so
 en vindich daer inne geen
 dinck dat my meer
 mechaecte/dan
 de gepasseerde co-
 nice geteckent met D.
 midts der voertgheseyder
 redenen/ maer alle dandere ge-
 passeerde zyn van goeder manie-
 ren/so wel de citaten als de cornicen:
 ende alsoe die ghepasseerde leden vander
 eerster ordinen zyn/euen gelick zyn dese na-
 volghende vander tweedder ordinen. Dat mutilus
 geteckent met H. es in dbeginfel vander tweedder ordi-
 nen bouen die frontispicien/ op welcke mutilen (alsoe gheseyt is)
 waren figuren geuoecht tegen die platte pilasters. De venstre ghetee-
 kent met I/es de forme van eene der ses vensters met dat cornuske daeroppe/
 ende staet daer rechts gheuolcht op zyn mate. Dat capiteel ende die base K. es
 vande selue vensters/ghedoont in grooter der formen op dat die leden te badt mogen ver-
 staen worden. Die base ende dat capiteel geteckent met L. es dat pilaerken tusschen de pilasters
 ende de vensters: ende inder waerheyt/in die twee basen/ te wetene/die van dat grootste pilaerken ghe-
 noecht met der clyndere/was de Architect seer ingenioes te accorderene deene met den anderen/alsoe dat den
 grootsten pilaer soude zyn behoortliche basen hebben/ende den mindere soude oock minder base hebben naer aduenant/
 dat welck ick zeer prise: die architrabe frise ende cornice gheteckent met C. bethoont die vander tweedder ordi-
 nen bouen die pilaerkens: dese cornice es zeer manierlich en niet confuis van suede: dat pedestal ghe-
 teeckent met B. bethoont dat vander lester ordinen/op dwelcke rust de base geteckent met M.
 also oock dat capiteel welck daer bouen staet/es zyn gefelle/ende is pure Corinthia/dat
 welcke es confo:meert aen tprincipale/van wercke ende van teederheyt/ende es
 zeer gratioes nae mijn duncken. Darchitrabe frise ende cornice ghetee-
 kent met A. bethoont de laetste cornice: darchitrabe en is niet
 vicioes om datse alleen twee fascien heeft/want hadser
 dype / zy souden duer de verueringhe te betom-
 mert staen: de cornice met den mutilen be-
 haecht my zeer wel/midts datse de
 dentilken niet en heeft/ende
 es oock wel gedeelt
 van leden / oock
 en isse niet con-
 fuis van
 sueden
 maer heeft
 een gracelyche pro-
 iecture de welcke een wey
 nich meer haer hoechde heeft.

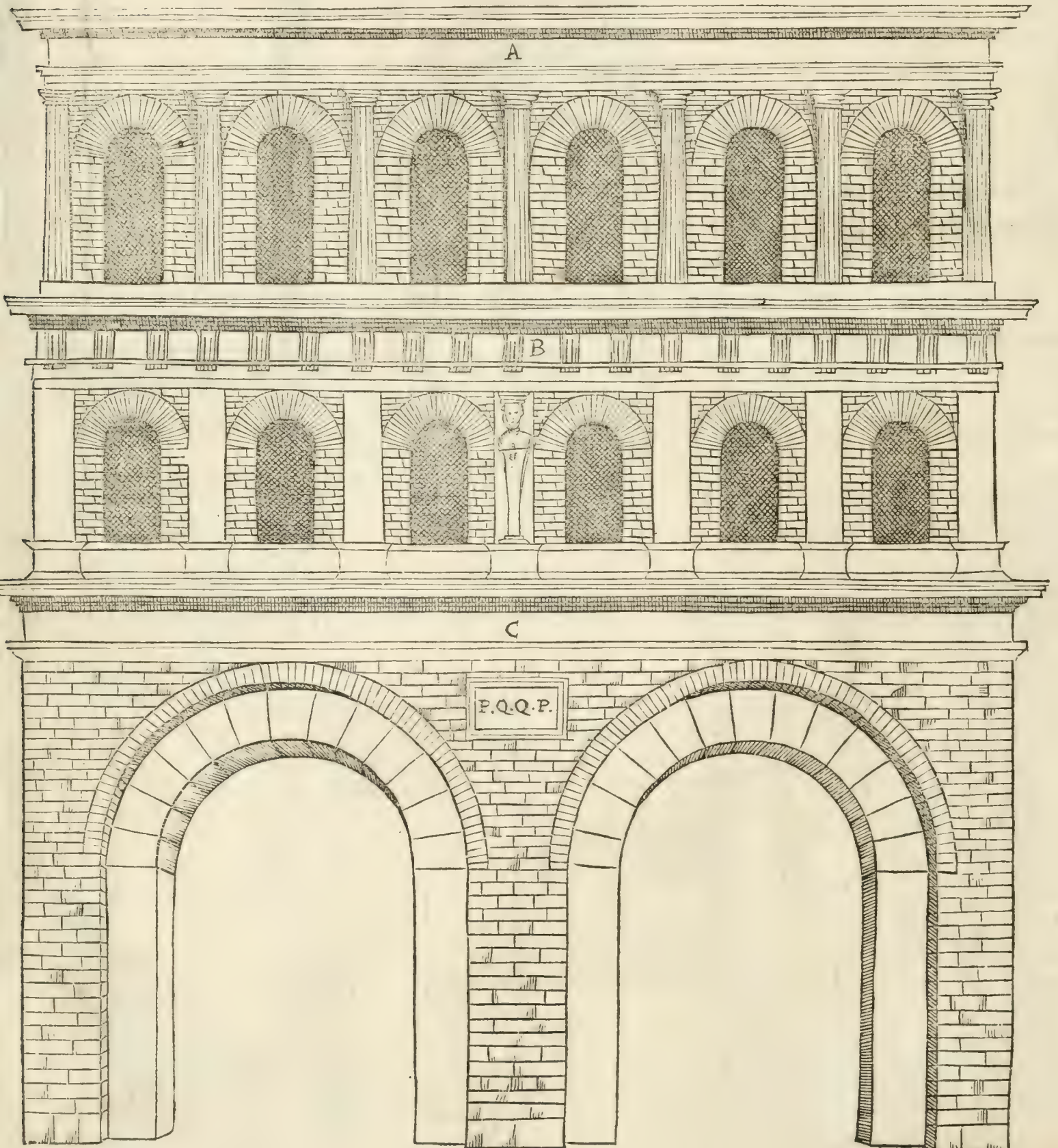
De helft vanden gheimeenen voete.

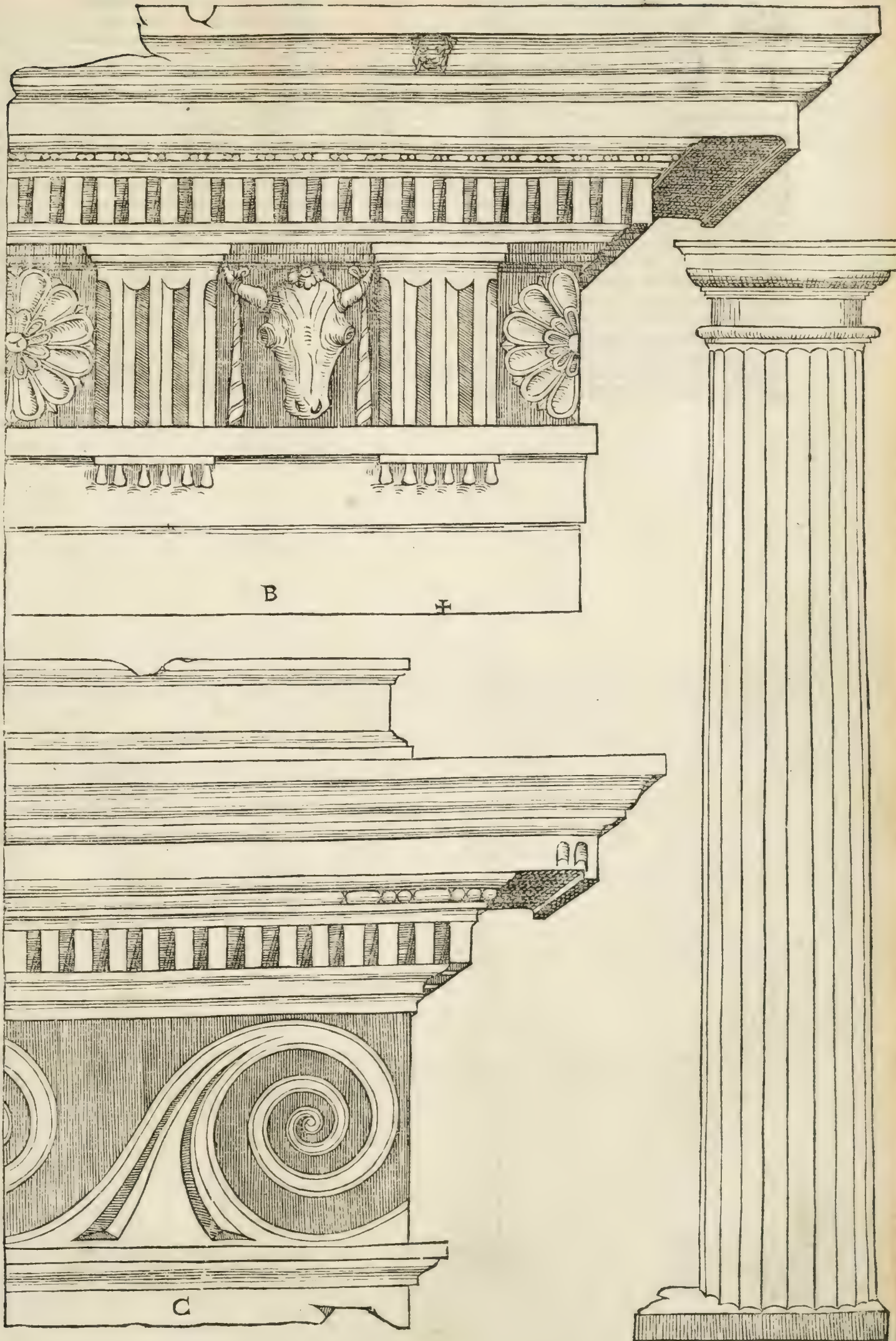

Van der Antiquiteyt.

Dese Arche triumphael was veel eer dande ghepasseerde ghemaect/dwel: k dat tafelken bethoont doer in staet P. V A L E R I V S, Q. C E C I L I V S, Q. S E R V I L I V S, P. C O R N E L I V S. ende men meynt dat het ten tyden van Hanibal gheweest is: desen boghe is met der zelve maen vanden anderen boghe ghemet: de wynde van elcken boghe houdt elf voeten/ende zyn hooghe seuentien voeten: de pilastren vanden boghen/zyn eenen voet en acht oncen breedt: tusschen die twee pilastren zyn vijf voet en vier oncen: die siden houden elck dñ voeten: die cimatie onder die .C. in plaetsen van architrabe houdt ses oncen en halve: de hoochde der pfeisen/is eenen voet seuen oncen en halve: dat iijfken bouen die pfeise houdt twee oncen: die cimatie onder dat denticulus is vier oncen ende een quaert: ende die cimatie daer bouen/is van een once en halve: dastragael houdt een once: die cimatie onder die croone houdt een once ende dñ quaert: die croone is hooghe dñ oncen en halve: haer cimatie houdt twee oncen een quaert: de scime is hooghe dñ oncen en halve/maer haer lijste houdt twee oncen: de proiecture van al houdt 20e velt als de hoochde. Dat bazement bouen dees cornice houdt eenen voet een once en halve inder hoochden: de dicte vande ghecanesseerde colomne houdt eenen voet ende dñ oncen: de hoochde zonder capiteel houdt seuen voeten ende een once en halve: dat capiteel is hooghe thien oncen: dees colomne en heeft gheen base noch cincte: Larettus die desen boghe oock gheconterfeyt heeft / en zedt maer vier percken daer historien in ghesneden zyn ende vijf colommen in dees derde ordina/ende in de tweede oerden maer vier vensters vijf pilastres ende daer bouen oock vijf colommen: de derde cornice en cannen niet bekommen.

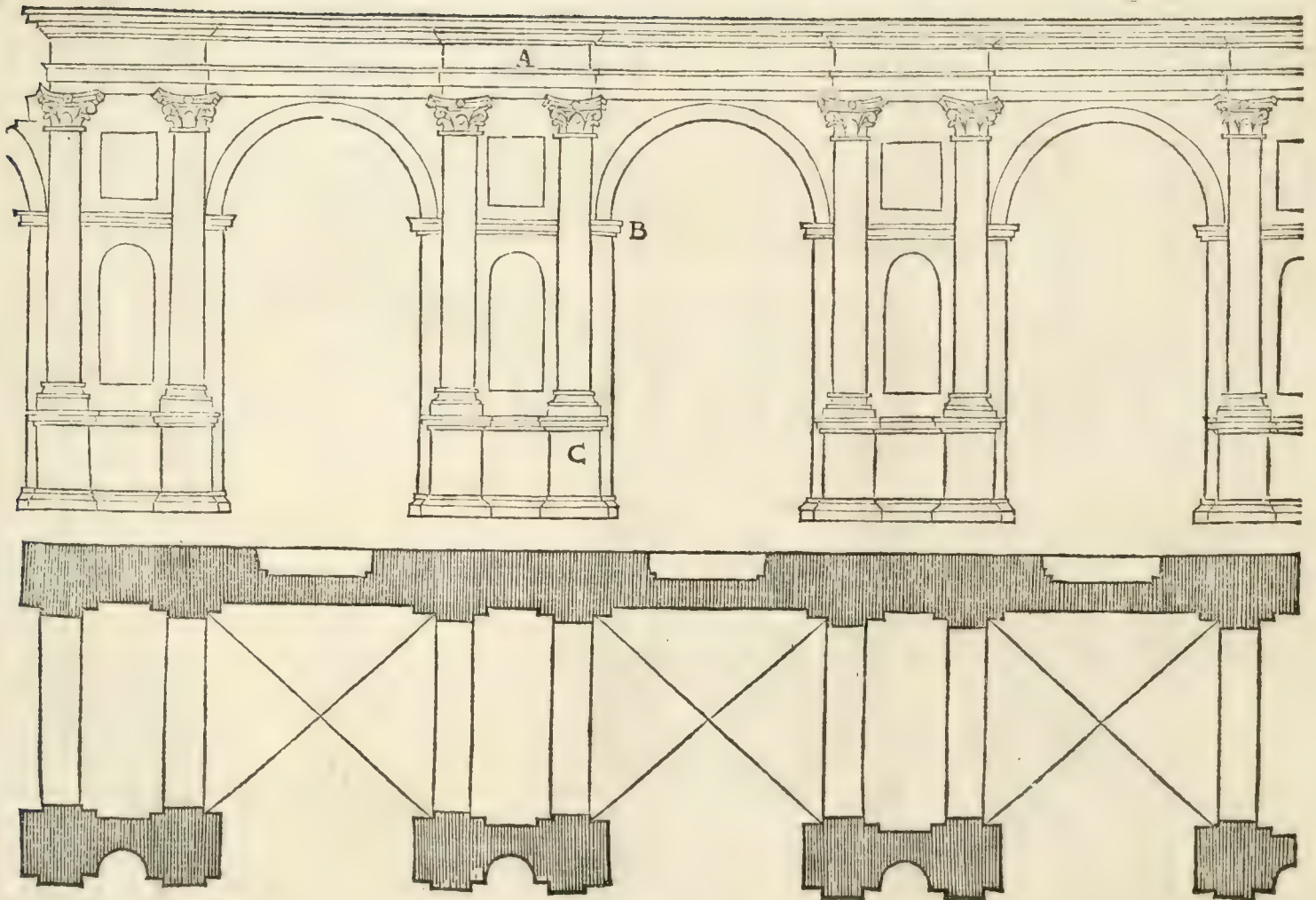
De figure re. B. is darchi trade phaise enz de cornice boue de vensters : de hoochde vande ierste fascie d architraben is viij oncen in. quart: de tweede fascie hout. ix. oncen en halue : de tenia houdt. iij. oncen: de phaise is hoo ge een voet. iij. once de breedde des tryglsphs houdt een voet: dat sijnstien daer bouen houdt. iij. quaert vand oncen: dander boue datte houdt een once en. i. quart: de cimatie ond de dentille is va tree oncen een quaert: de hooch de der dentillen es vier oncen en iij quaert: dat ca net daer bouen hout een once: de astragalen sijn iij. quaerten van oncen : de cimatie bouen die hout een once. i. quaert: de hooch de der coronē is iij. oncen : haer cimatie is. ij. oncen: de hoochde vande Scime is iij. oncen : haer sijnstien is. ij. oncen en halue : de profecture va al hout ghelijck de hoochde: geheel den boghe mach Dozic genoept wordē sond den ghesneden astragael : maer dat was eē ydelheyt die den architect ouerquam Veel ander dingen in Veronen sallick srygen mits dat se zeer licētiōes sijn en aldmeest de Archetrium: phal De i Bozsa ri/ midts dat het een barbarisch werck is.

Van der Antiquiteyt.

M

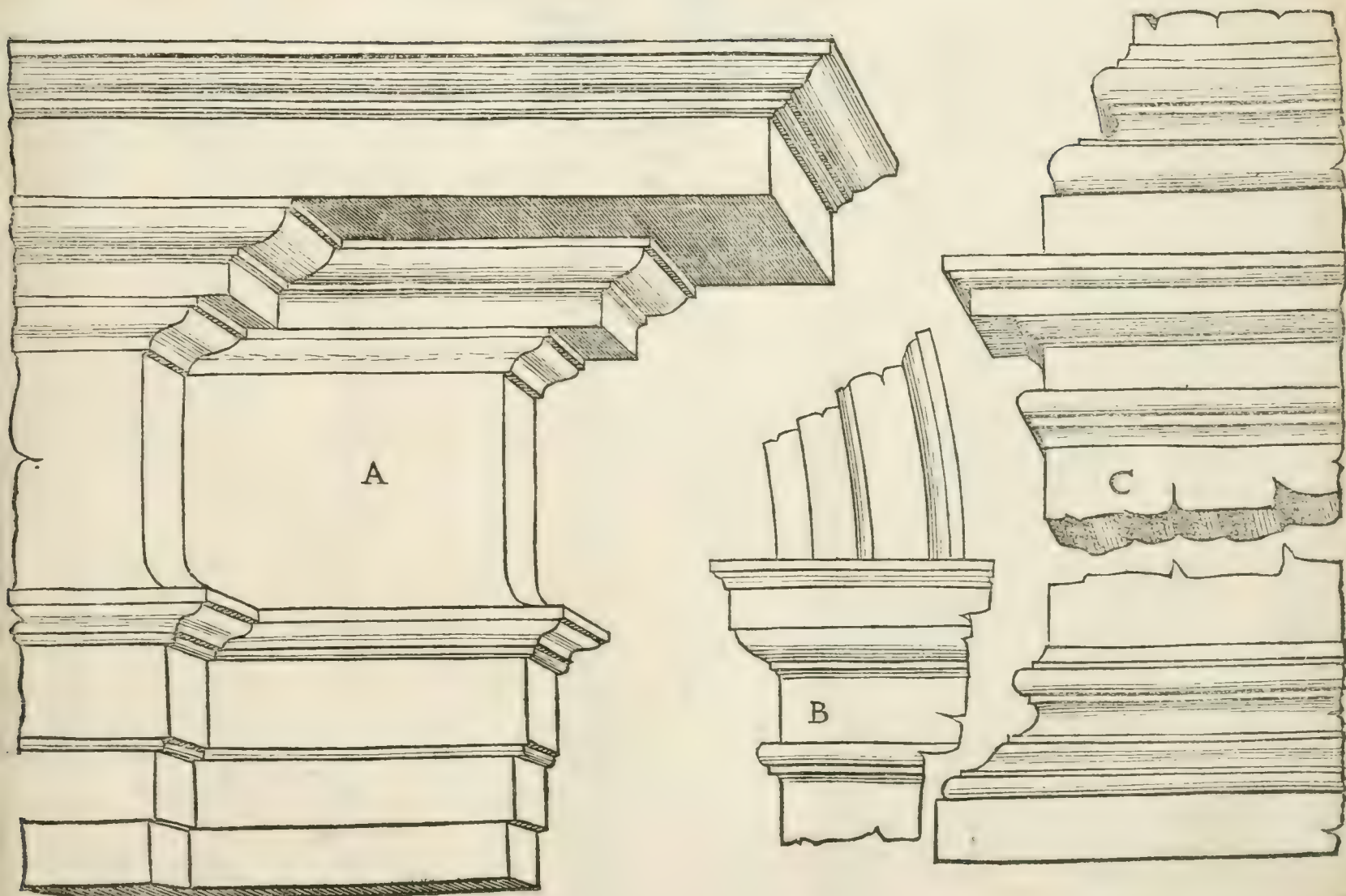
At dat ick van soe vele antickse dinghen ghetracteert ende in figuren ghestelt hebbe / soe eest redene dat ick oock sommighe vande moderne thoone / ende aldermeest van Bramante werck / hoe wel dat icken niet achterghelaten en hebbe / ghetont hebbende dat wonderlijck werck van Sinte Peeters / ende ander dinghen tracterende vanden heyligen tempel : ende inder waerheyt soe machmen wel zeggghen dat hy de goede ende perfecte Architecture heeft doen verrysen / nochtans duer middel van Julio P. M. soe dat betuyghen alsoe vele schoone wercken van hem binnen Roome ghemaect vanden welken dese hier onder eene is / dese is een galerie ghemaect te Belvedere inde houen des Paus / in dwelcke dat men twee schoone dinghen merct : deen is haer stercke de welcke midts dat de pilasiten van soe grooter breedde ende dieten zijn street tot eeuwichheyt : vander datter soe vele schoone acompagnementen ende soe wel vertiert zijn / ende bouen die schoone inuentie esse zeer wel gheproportioneert : dit werck es met de antickse palme ghemeten . De breedde vanden boghen es achtien palmen / ende oock soe vele heuden die pilasters : de breedde des pilasters es ghedeelt in eluen / een deel op elke syde sal den pilastre die den boege draecht hebben / dat comen dan twee deelen te syne : ander twee deelen salmen een colomme gheuen / coompt vier deelen : twee deelen salmen den pilasterkens vanden nicchen gheuen ende d'p deelen der nicchen / alsoe sullen die elue wtghedeelt zijn . Die hoochde des pedestals sal vande helft der wydden des pilasters zijn : de hoochde vande base des pedestals / sal een deel vande voers elue hebben : de cornice houdt dat neghenste deel min dan de base : de hoochde der colommen met base ende capiteel sy van neghen diameters ende daer toe noch dat seuensse deel : de base es vander helft der colommen dieten : dat capiteel es van een dichte ende dat seuensse deel voer dabacus : de hoochde vande architrabe frise ende cornice heuden soe veel als dat pedestal sonder zijn base : ende dese hoochde worde in eluen ghedeelt : vier sullen veer d'architrabe zijn / d'p salmen der frisen gheuen om datse onghesueden is / ende de vier salmen der cornicen gheuen : als dan den haluen circle der boghen ghetrocken is / soe sal de hoochde des lichtes gedobbleert comen : ende daer nae de imposten ghetrocken op haer plaetse de welcke van halue colommen dicke es / soe sullen de nicchen ende quadren daer bouen haer selier proportion hebben .

M dat ich hier bespden midts dat de figure 30e cleyne es / niet perfectelijck en heb connen thoonen de leden der logien voersert / 30e heb ick die hier onder in grooter formen willen thoonen : dat deel C. es dat pedesal vā dier logien / oock staet daer de base vander colomne oppe geproportioneert nade groote: de figure B. betoont dimposie vanden boghen met een deel desseluen : de figure gheteekent met A. be- thoont darchitabe frise ende cornice bouen de colommen : de generale maten aengaende de hoochden zyn eens gheseyt / daeromme en sallicke nu niet verhalen / wantse nade groote gheproportioneert zyn.

In dees cornice hadde die Architect schoone iudicie / dat hy de cornice ongebroken duer liet loopen / ende dat hy de ander leden vander croonen nedervaerts liet wtspinghen / dat welcke coempt zeer gracelijck te staene / ende de croone is te sterker ende bewaert dat gheheele werck vanden wateren : mee welcher inuentien dat de Architect hem zal moghen behelpen in diuerschen accidenten : want die wtspinghen der cornicen en staen altoos niet wel / maer in zommighen plaetsen wel ende in zommighe qualick : oock zyn de wtspinghen onuerdaghelijck / daer die colommen gheen pilasters vanden spden en heeft : maer van desen wtspinghen heblich vcedder ghetraectert inden vierden boeck in dat tracktaet van vierdelepe simmetrie der colommen.

Van der Antiquiteyt.

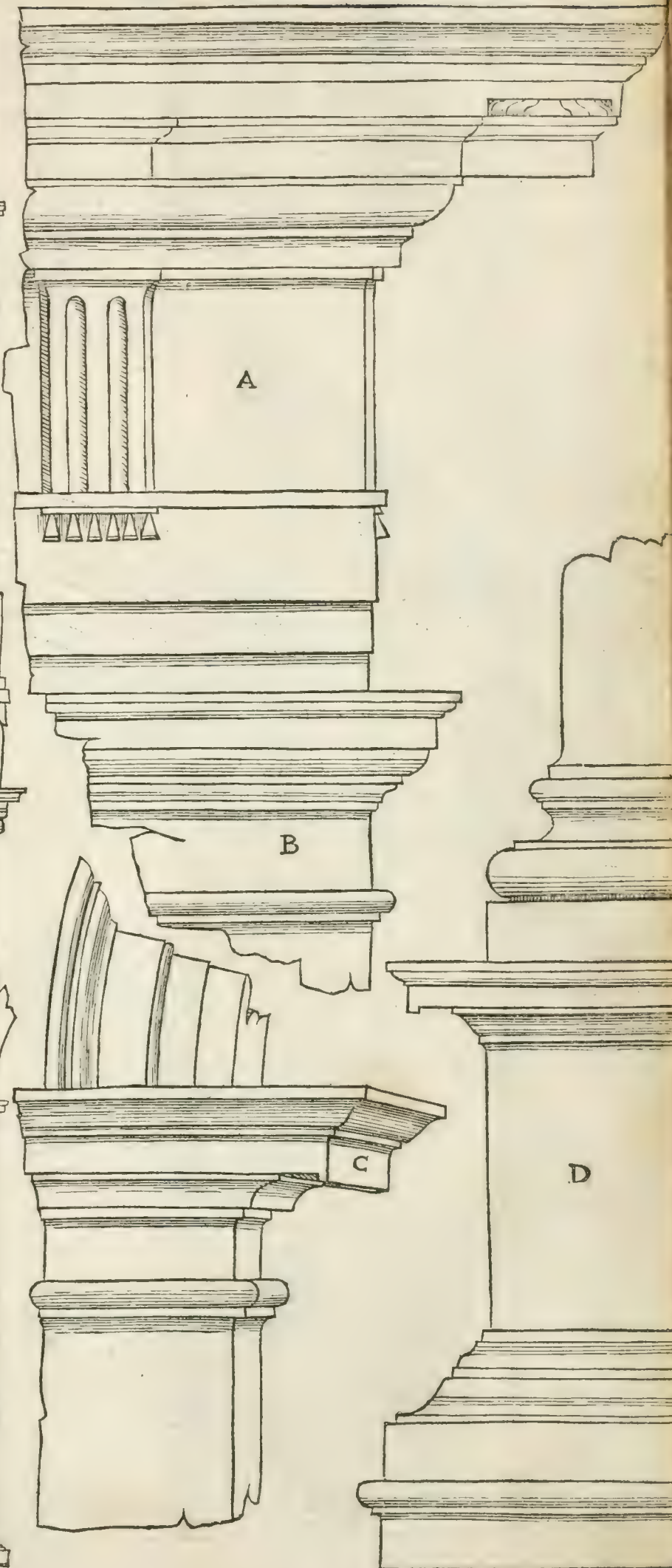
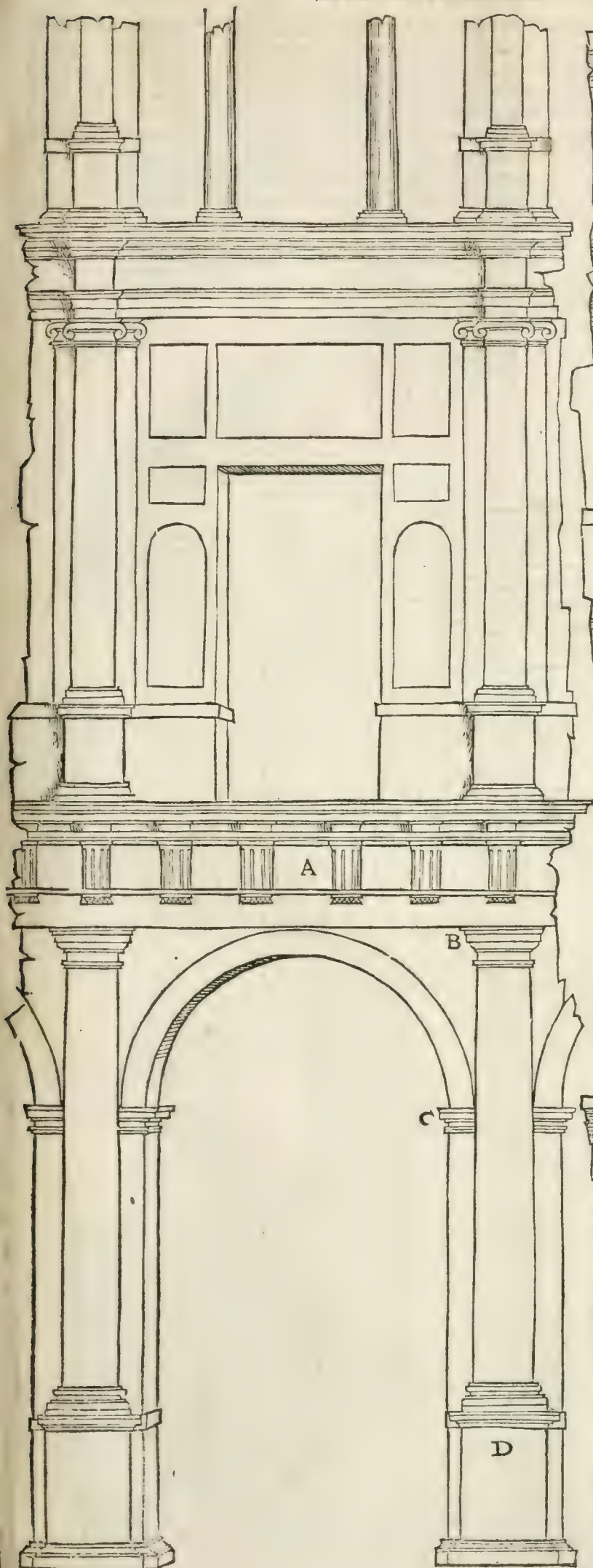

Der vo:en hebbick vanden architect Bramant een werck getoont/dus sallick nu noch een ander thoonen vanden zeluen meestere ghemaecte: vande welke de voerstenighe Architect sal moghen groot behulp nemen duer die diuersee verticeringhen die daer inne zijn. In dres logie wilde die Architect dyp ordinen deen bouen dandere thoonen/te wetene die Dorica/Ionica ende Corinthia: ende inder waerheyt zoe waren die ordinen schoone/wel vertiert ende verselschapt: dies niettemin midts dat die pilasters vander eerster ordinen Dorice/te cranck waren/ende de boghen te wjndt nae de proportie der pilasters/daer toe duer dat massif vanden muere der Ionijser ordinen daer opstaende / zoe heeft dit werck in nauolghenden tijden begoft te rupneren: Maer Balthazar van Sienen een zeltsaem ende verstandich Architect reparceerde sulcken rupne/makende noch teghenpilasters met haren onderboghen: ende daeromme hebbick gheseyt/dat de wyse Architecten van deser fabryken leeren moghen: leeren segghick/niet alleenlyck te pmiteren de schoone ende welgemaecte dinghen/maer hem te wachtere van errozen/ende altoos in consideratien te hebbene/wat quantiteyt van ghewichte dat die benedenste dinghen te onderhouden hebben: dus zy die Architect lieuet vreesende dan cloeck: want is hy vreesende/soe sal hy altyts het sekerer nemen/ende zyn dinghen met consideratie maken/ooch sal hy raets plegen/ia van minderen dan hy is/vanden welchen datmen dickwils leert: maer es hy te groots/en dat hy hem te zeer in zyn const ende wetenheyt betroude/ zoe en zal hy den raet van anderen niet willen/waer duere dat hy dickwyl vergaen sal / dats dat zyn dinghen qualijck wtcomen sullen. Nu willen wy weder tot der logien keeren vande welke dat ick spreke / ende gheuen sommighe teglen van haer proportien: de wijdde des boechs/sal in achren gedeelt worden: dyp van dien deelen sullen voer de breedde vanden pilasters zyn/ ende de hoochde vanden boghe sal sesihien sulcken deelen houden: den voertoch des pilasters wo:dde ghedeelt in vieren: twee salmen den pilastren vanden boghen gheuen: ende dander twee zullen voer de dicke der colommē zyn: de hoochde vanden pedestale/sal vander wijdden des lichts de helft houde: de hoochde vander colommen/ sal van achte haerder dieten zyn met der basen ende den capiteele: die hoochde vande architecture phise ende coznice/zy van dat vierde deel der colommen lingden. Die tweede ordine sal vander eerster gemindert zyn dat vierde deel/te wetene: dat vanden pauimente der ordinen Dorica/ tot aen thoochste van zyn coznice ghe-deelt wo:dde in vieren. en dyp van dien schuen sullen zyn voer die geheele hoochde vander Ionijser ordinen: ende alsoe sullen alle die leden in hem schuen dat vierde deel ghemindert zyn. Desgelyckly salmen ooch met der derde ordinen

(de welke Corinthia is) teghen de tweede doen/ hoe wel datse daer niet en staet/ midts dathet te groot ghe-teeckent is: maer om den Lesere niet confus te latene met den tweeen colommekens die daer te midden comen/begherende te wetene hoe datse eynde nemen: zoe zuldyp weten datmen een zulcken inuentie vinden zal in den vierden boeck in dozdine vande Dorica op de zude H. ij. ende hoe wel dat die colommekens Ionijck zyn inden gheseyden boeck/dies niettemin salmensē Corinthisch moghen maken: ende op dat de Architecte te bat zoude moghen de leden ende coznicementen van desen wercke verstaen/ zoe hebbick hem die in grooter formen ghetoont ende geproportioneert nae de principale / ick segghe vanden leden der eerster ordinen/ want tot die andere en costmen niet ghemackelijck comen om die te metene.

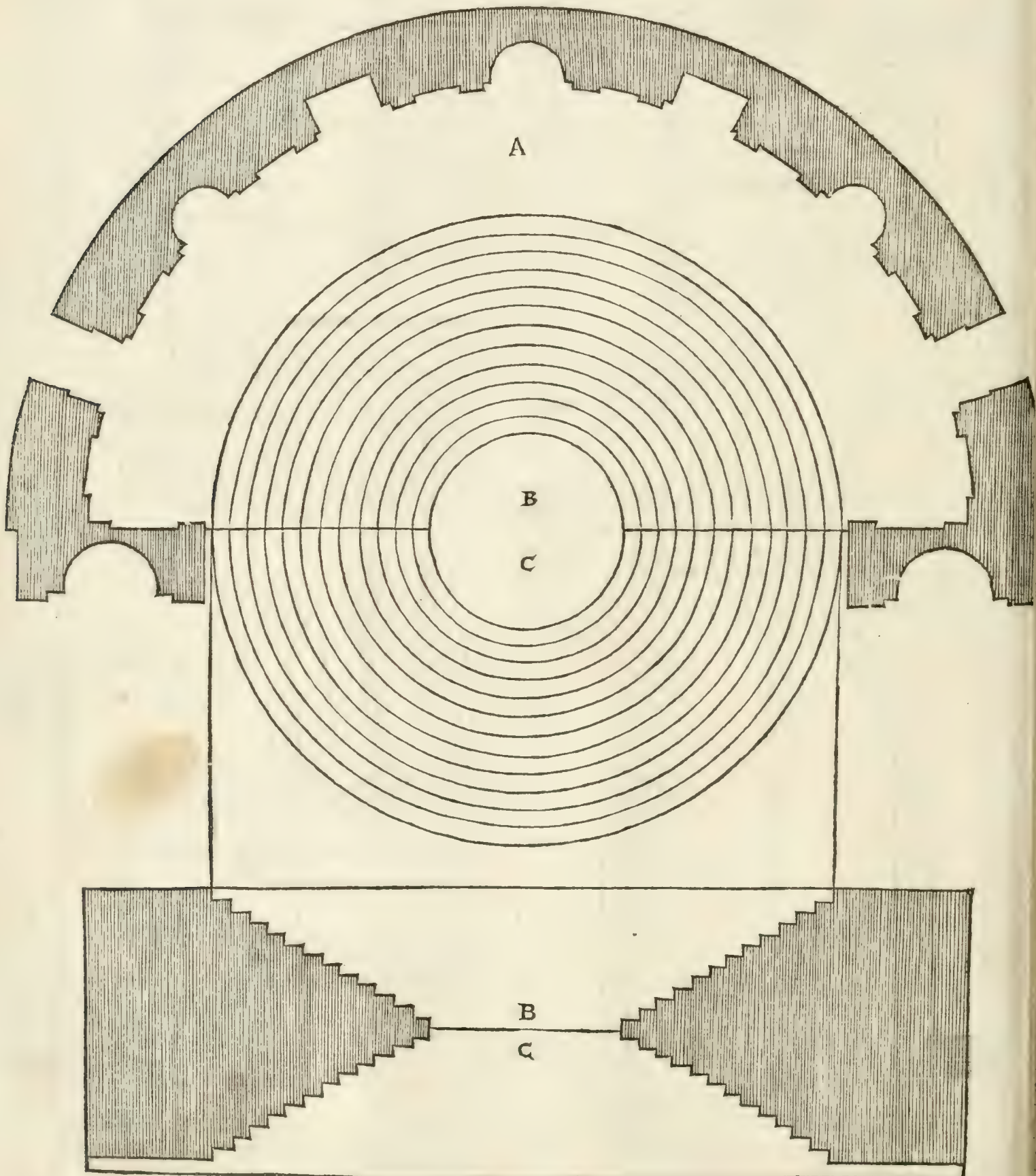
Mesmer.

Vander Antiquiteyt

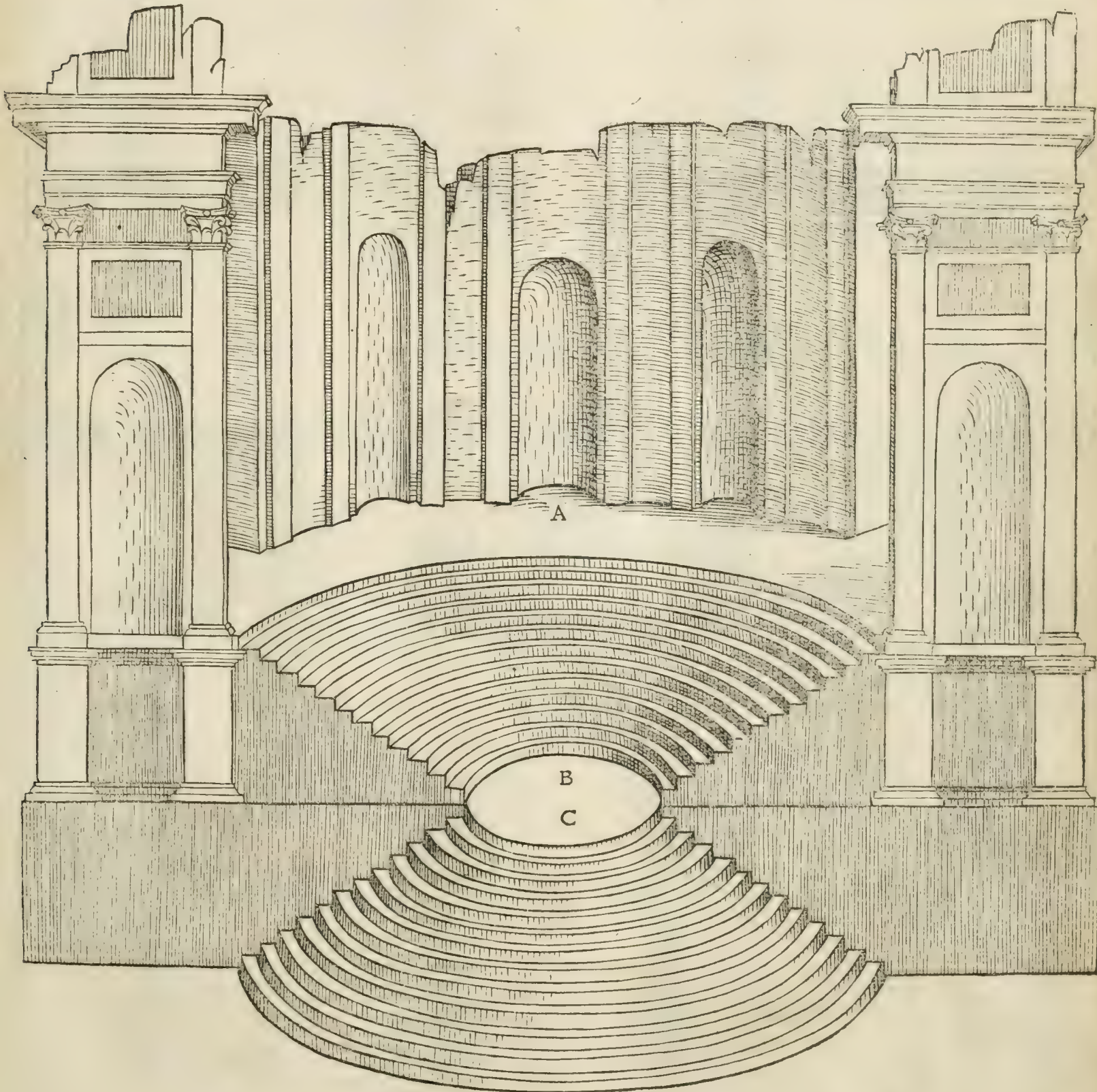
Det Behoedere aendē inganch vande houinge des Paus/duer de logie die ick hier voer getoont hebbe/
 want de plaetse alrijts optwaerts gaet / daer is eenen opganck die zeer schoone is / duer den welken
 datmē op een pleyne compt/die de forme van eenē theatre heeft/waer af den gront hier onder getoont
 wordt: en daertoe hebick dat profyl daer onder ghesedt op datment te vadt verstaen soude: hier en heb
 ick gheen rekeninge vanden maten gehouden/willende alleene betoonen die inuentie vandē trappen/
 en den haluen cirkel hoe dat hy staet. Desen haluen cirkel compt zeer verheue te staene vandē eerste
 hof des Paus ten palayse waerts: ende achter den haluen cirkel vindmen een zeer groote pleyne met schoonen ap-
 partementē: tot welker plaetsen datmen duet die twee poorten gaet/diemen inde zuden van desen haluen cirkel siet:
 in welke plaetsen dat veel schoone statuen zyn: ende onder dandere soe isser den Laocoon/ den Apollo/ den Tybe/de
 Venus/de Cleopatra/ende den Hercules.

D

It es dat opstaende oft ortographie vanden getoonden grondt / ende alsoe ick geseyt hebbe en sallick vanden maten niet tracteren achtende alleene op die inuentie: en hoe wel dat hier op elche syde alleen eenen pilastre met zyn twee columnen ghetoot wort / nochtans versamen zy met sommighe logien daer vozen af getracteert is / ende dat bliet byde double columnen en de nicchen met den quadren daer bouen. Inde plaetse van Beluedere zyn noch veel meer ander dingē die ick niet en betheone / en onder andere dingen esser eenen wonderliicken windeltrap / inden gront vanden welcken een fonteyne staet

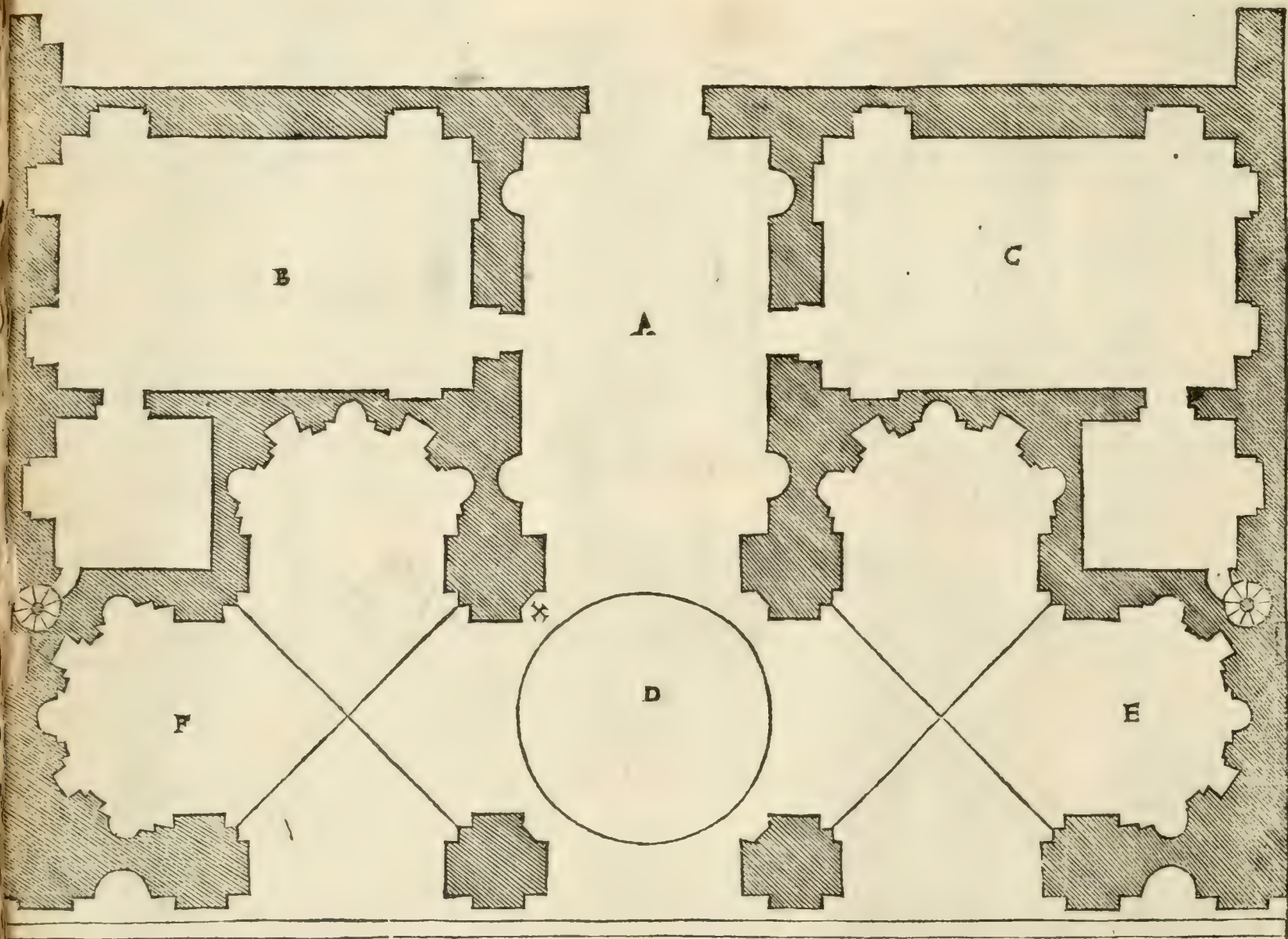
zeet oueruloepende van wateren / den welcken opganck es al omvangen van columnen in dat binnesse deel / de welke columnen zyn van vier ordinen / te wetene / Dorica / Ionica / Corinthia / en Composita : maer dat te verwonderen en alder ingenidest is / dats dat tusschen deene ende dander ordine gheen afscheyden gesedt en wordt : maer men gaet vande Dorica inde Ionica / ende vande Ionica inde Corinthia / ende vande Corinthia inde Composita / met sulcker const dat een mensche niet geware en wordt waer dat een ordine eyndet ende in dander gaet : alsoe dat ick o. deele dat B. amant noyt schoonder noch cōstelijcker Architecture ghemaeckt en heeft dan dese.

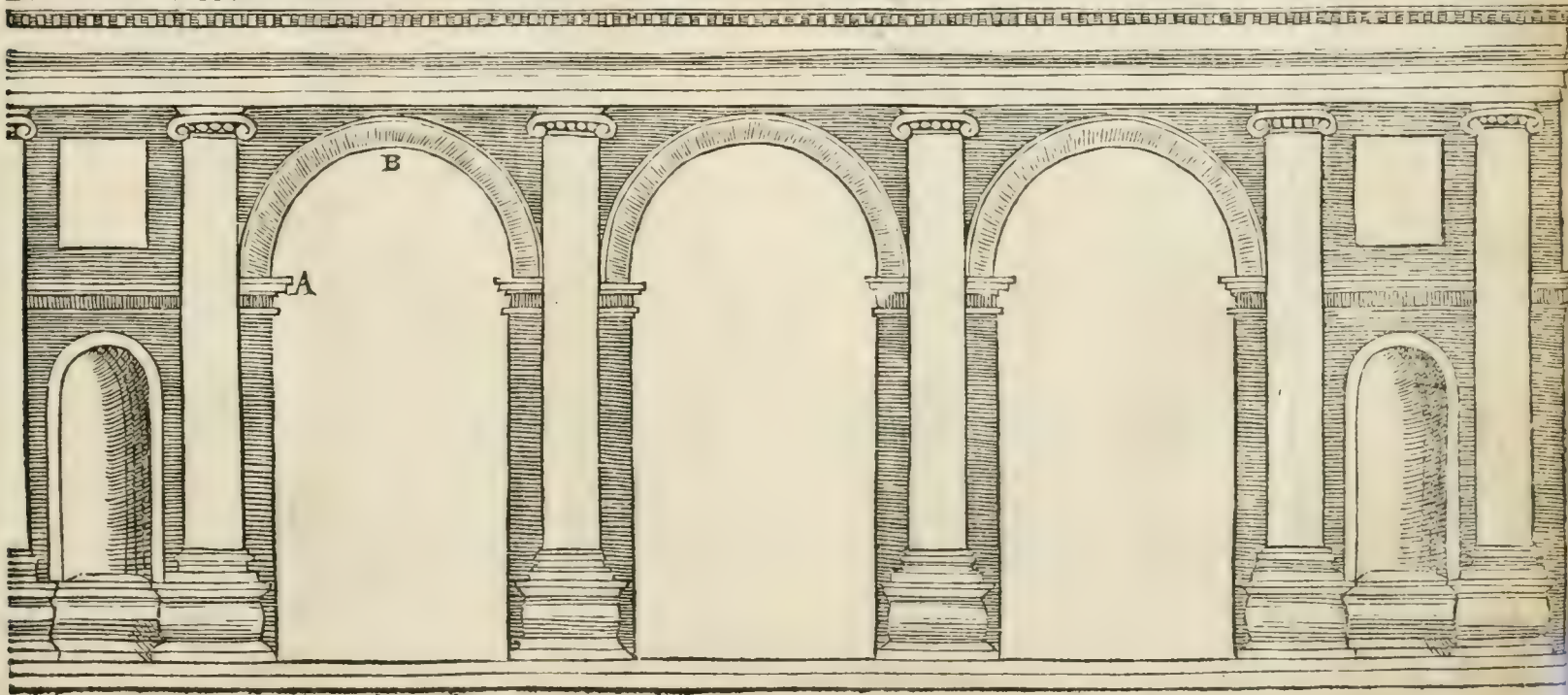
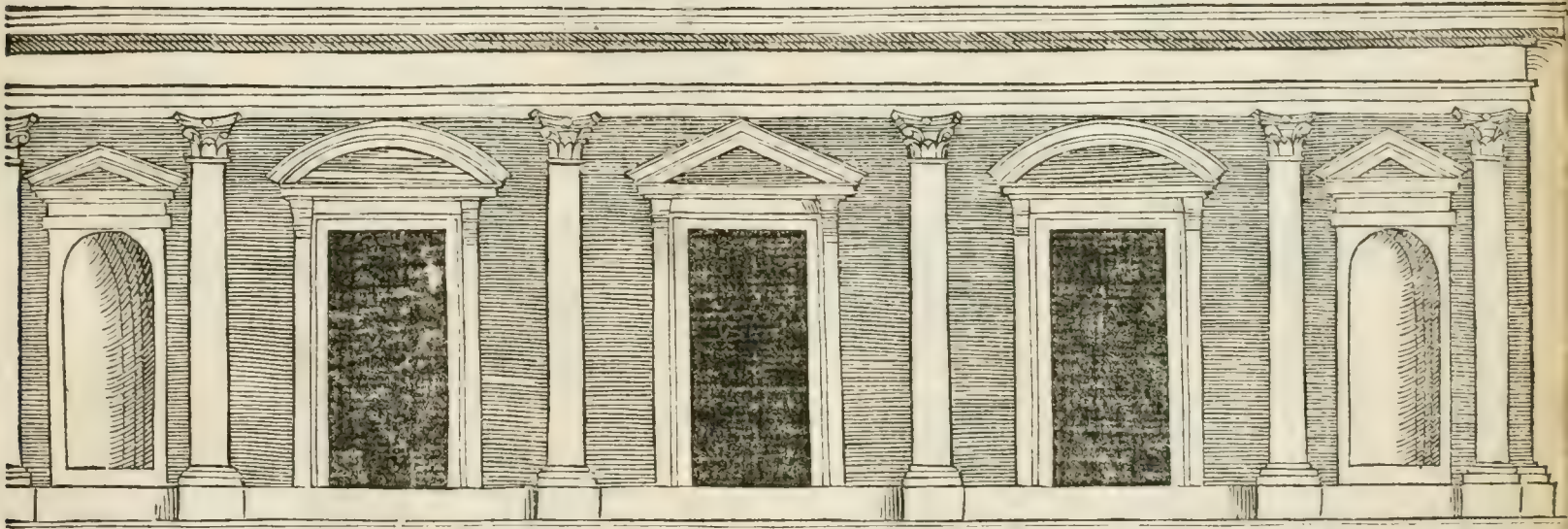
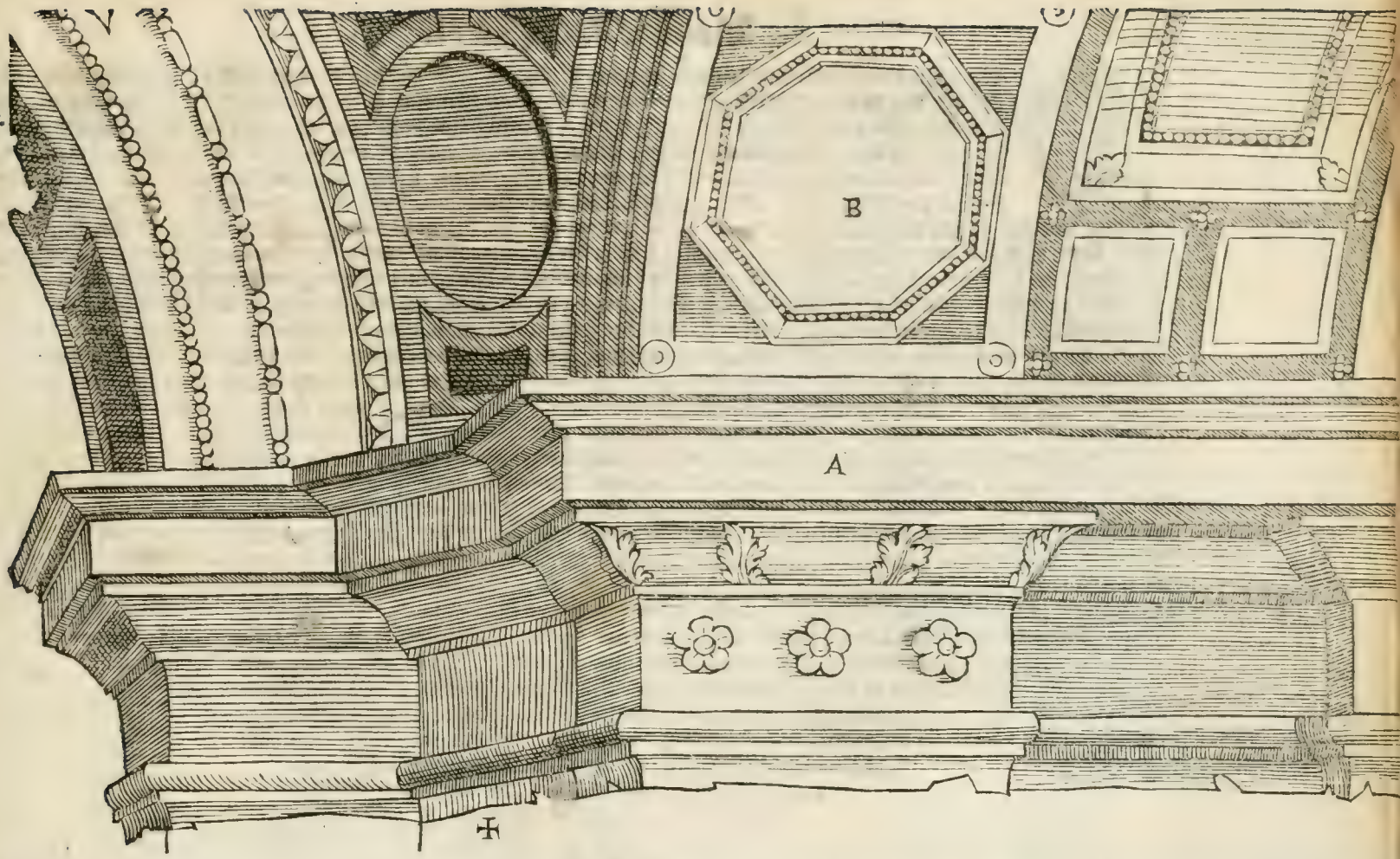
Van der Antiquiteyt.

B

Dyten Koome / A monte mario / es een zeer schoon plaetse / met alle dey deelen die tot een lustplaetse behooren / de welke singulare deelen ick liever swygen dan daer lutter af seggen wille: maer ick sal alleene tracteren en behooren een logie met haerder facien geordineert vande diuinen Kaphael Durbyn: hoe wel dat hy ander appartementen / en groot beginsel tot ander dingen gegheuen hadde: dat courtijn hoe wel dat het viercant es / nochtan hadde hy dat int ronde geordineert / nae dat de fondamenten eensdeels wtwyfen. Dat vestibulum geteeckent A. en die twee plaetsen B. ende C. en staen in sulker formen niet: maer om den gront te voldoene / heb ick die daer zo gesedt: want dat deel C. eyndet in eenē berch / gelyck oock dat deel E. maer in dander zyde der logien geteeckent F. en es den haluen cirkel niet / en dat was gelaten om sommige appartementē niet te vernypene / maer om geselschaps wille hebbe daer hy gesedt Dozdine van deser logien es ouer schoone / vande welke dat het welfsele (coordonelick verandert is: want dat middelste deel es met een ronde tribune / en die twee ter zyden zyn cruyf wns: in welck verhemelte ende oock inde mueren Jan van Vdenen wonder van stucco ende gheschilderde grotescen met meer vromdicheyts ghemaect heeft: alsoe dat onder die schoone ende verstandelike Architecture / met de vercieringen van stucco ende van seilderyen / daer toe die antyque statuen daer zynde / dese logie wel een dalderschoonste mach genoempt worden. Ende daer den haluen cirke niet en respondeert op den anderen / en wilde Darchitect niet ongheciert laten / maer dede daer synen discipel Julio Romano in die facie den grooten Poliphetus schilderen / met veel satirkens rontsomme: Welcke werck de Cardinael de Medicis / die namaels de Paus Clemens was herft doen maken. De maten van deser logien en sallich niet setten / maer de inuentie zy den Architect ghenoech / hoe wel dat alle dinghen nae tgroote ghepropotioneert zyn: ende hier voorts ziedy dat opstaende ende die facie van deser logien / maer de nischen ter zyden en zinder niet.

Der dit nauolghende deel B. ende A. machmen theel welfsele vander voersyder logien begrypen / deswelcke schoonheyt altemale inden hoeck met dey cruce gheteckent gheseghen is: den welken (verstaet oock die dzy andere) hem zeer wel schiet in dopheffen vander tribunen inden middel / ende gaet altoos bindende met die duplicatie vanden pilaren / tot elcker facien vanden pilastre: de welke pilaren (midts der coronen die gheset blyft) en maken die pilasters niet teerder te schynen: maer meer sulcken bekinge des pilasters in twee pilaren / maect een ruym opzien / ende staet niettemin in termyne van eenen vasten pilastre / want de base des seluen pilasters veruolcht oock. Ende om dat inde nauolghende figure inden pilastre maer eenen platten pilaster met noch een stuck ghetoonen is / soe seggick om te bat verstaen te wordene / dat elcke facie der pilasters van binnen der logien oft galerien / oock in dzyen gedeelt is: vanden welken datmen twee platte pilaren ende op de hoecken met een intercolomnie verstaen ende maken sal: ende al cest (alszo ick ghezeyt hebbe) dat het twee platte pilaren met een intercolomnie zyn / nochtan coenphtet alsamen eenen pilastre te zyne.

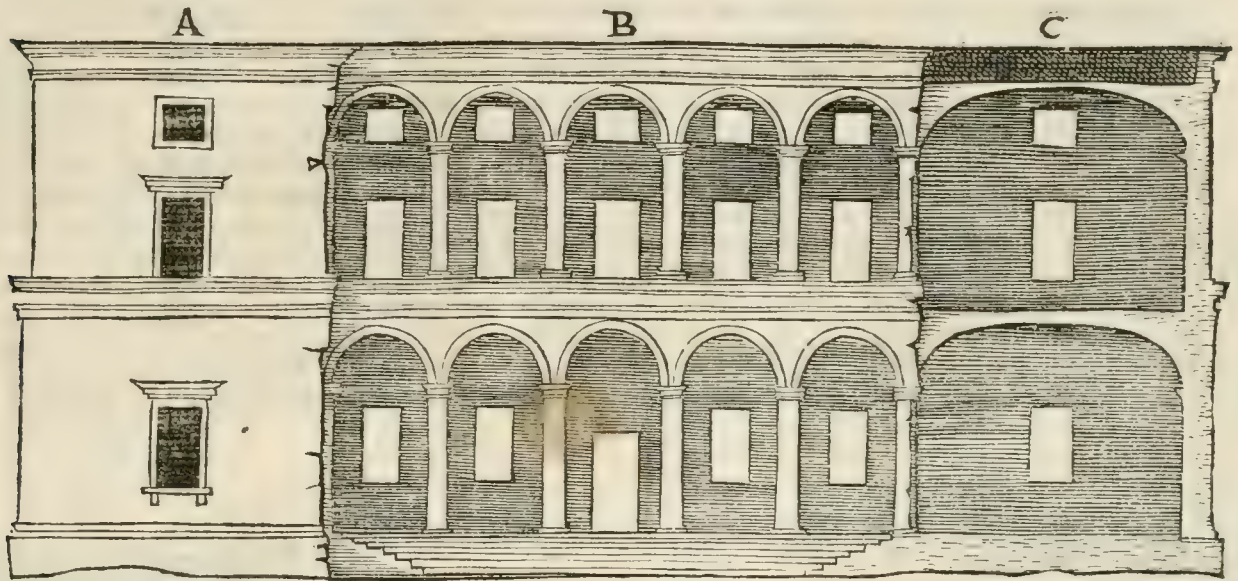
Van der Antiquiteyt.

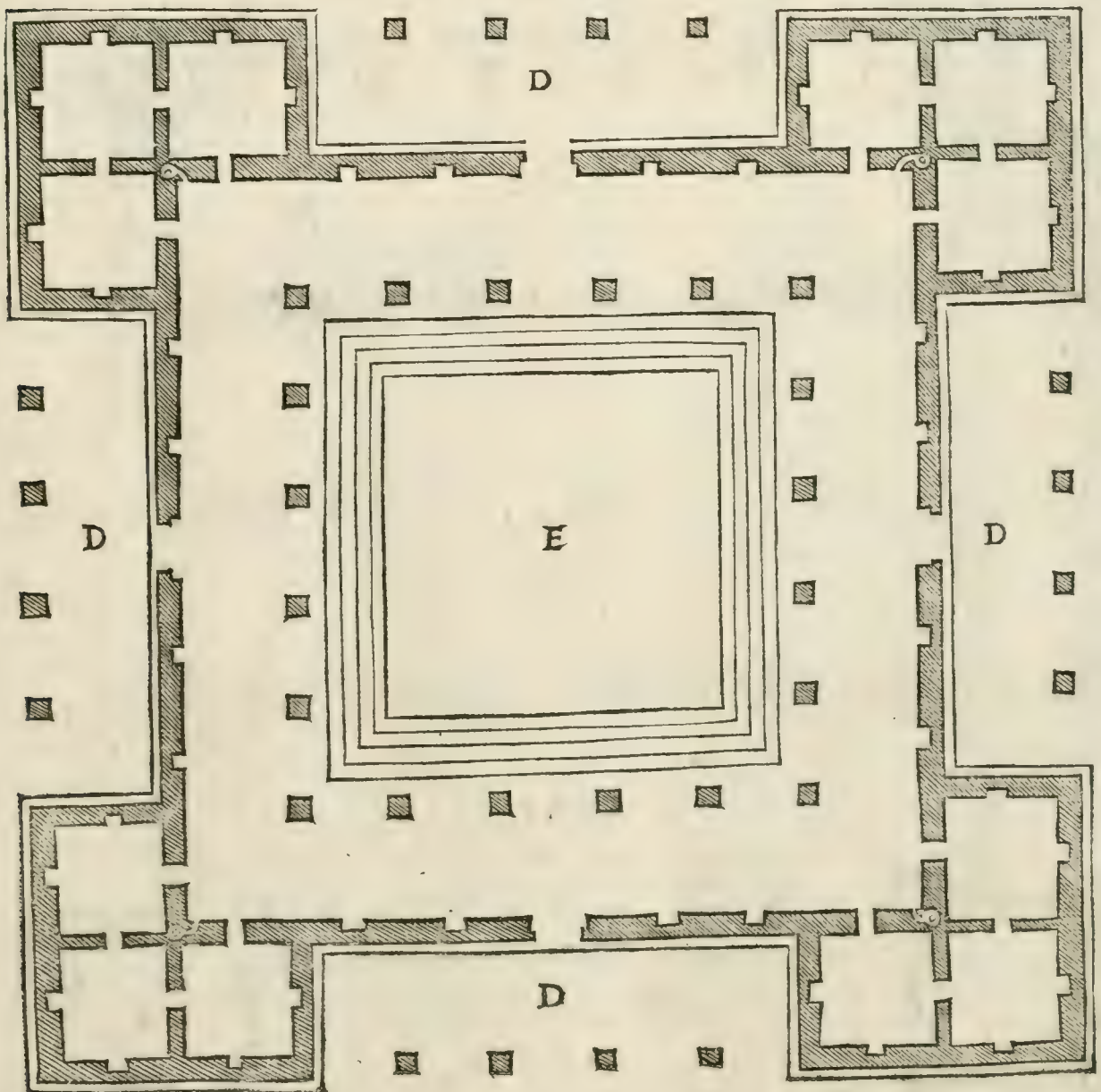
Der dandere steden van Italien/ zoe wordt Napels *La Gentile* ghenoempt/ende dat niet alleenlijk van
 groote Baronnien/Heeren/Graven/en ontellijcke edel mannen: maer es oock zoe wel begaeft van ho
 uinghen ende huyfen van playfancen/als eenich landt van Italien. Ende onder dander ghenoechelijcke
 plaetsen die buyten der stadt ghelegen zyn/soe esser een palays datmen *Poggio Reale* noempt/ dat welke
 de Coninck Alphonsus dede bouwen voer zyn ghenoechte/inden tijden dat (voertijts eens tgeluchich)
 Italien vzedelijct was/ende nu ongeluchich duer haer discordien. Dit palays heeft zeer schoone forme
 ende es zeer wel verdeelt in soerten/datmen in elck eenen vanden hoeken zoude moghen een groot heerschap logeren:
 ende darte midts dat daer sesse goede camerem zyn sonder die stantien onder deerde ende sommighe secrete camerken:
 de forme van deser schoonder edificien inden grondt ende in dopstaende es hier nae volghende: ende de maten hier af en
 zet ick v niet om deswille dat ick alleenlijk op die inuentie gheacht hebbe: want die wijse Architect sal moghen pma
 ginceren/van wat grootten dat hy begheert een camer te spne/zijnde alle van eender grootten: ende dan van vier came
 ren sal hy alle de maten vande reste der edificien moghen nemen: de welke edificie (alsoe gheseyt is) die edele Coninck
 vfeerde voer zyn ghenoechte/midts datmen de plaetsen op dlandt inden somere ende aldermeest inde groote hitten ge
 buycht: De courte van desen palays es omuanghen met deen galerie bouen dandere/ende inde middelste plaetse ghe
 teeckent met E. gaet men met trappen nedere/in een schoon pleyne ghetirast: in welke plaetse de Coninck zijnde met
 alfulcken heeren alst hem beliefsde/ende daer etende oft vancketterende/ dede sommighe secrete plaetsen openen/ waer
 duere dat in eenen oogeblick de plaetse vol waters quam/alsoe dat se alle in dwater saten/ende alst den Coninck beliefs
 de dede dat water weder wech gaen: maer daer en ghebaken gheen diuersche cleederen om hem te vercleedene/ noch
 oock costelijcke bereyde bedden voer de ghene die te rusten beliefsde. **S** Italiaensche wellusticheyt/hoe zijdy duer v dis
 cordie te niet ghegaen. Van dalder schoonsie cruythouen met diuersche compartimentē/vande boomgaerde en boomē/
 van die alderley fruyten in grooter menichten / van die vyuers ende visschen / vande plaetsen voer diuersche voghelen
 groot ende cleyne / vanden stallen wel ghestoffect met allen soerten van peerden/ ende van veel ander schoone
 dinghen/en willick niet segghen/om dat Marcus Antonius Michael/edel man van deser stadt/zeer ver
 standich inder architecture/ende die veel ghezien heeft/daer af te vollen ghetrachtect heeft in
 een epistole in Latyne aen eenen synen vriende ghesonden. Maer om weder te kee
 rene aende deelen des geseyden palays/dat welke recht viercant es/soe esst
 van binnen omleydt met twee galerien deen bouen dandere: in welc
 ke vier hoeken binnen de dicke vanden muere staen die win
 deltrappen om bouen te gane. De vier logien oft
 galerien buyten ghetceekent met B. en
 zijnder niet/maer tot com
 moditeyt ende vertie
 ringhe der edificien
 souden zij daer
 wel voe
 ghen.

In dees figure hier ondere hebick willen bethoonen die orthographie van binnen en van buyten: dat deel geteekent A. bethoont dat deel van buyten: dat deel B. presenteert de galerien van binnen: dat deel C. bewaist de scan tien van binnen: in dees figure en hebick het dach vander edificie niet geteekent / want na mijn dunckē soudick sulchen edificie willen geplaeftert hebbē / in soertē datment voer een wandelinge vseren mochte om blantscap te ziene.

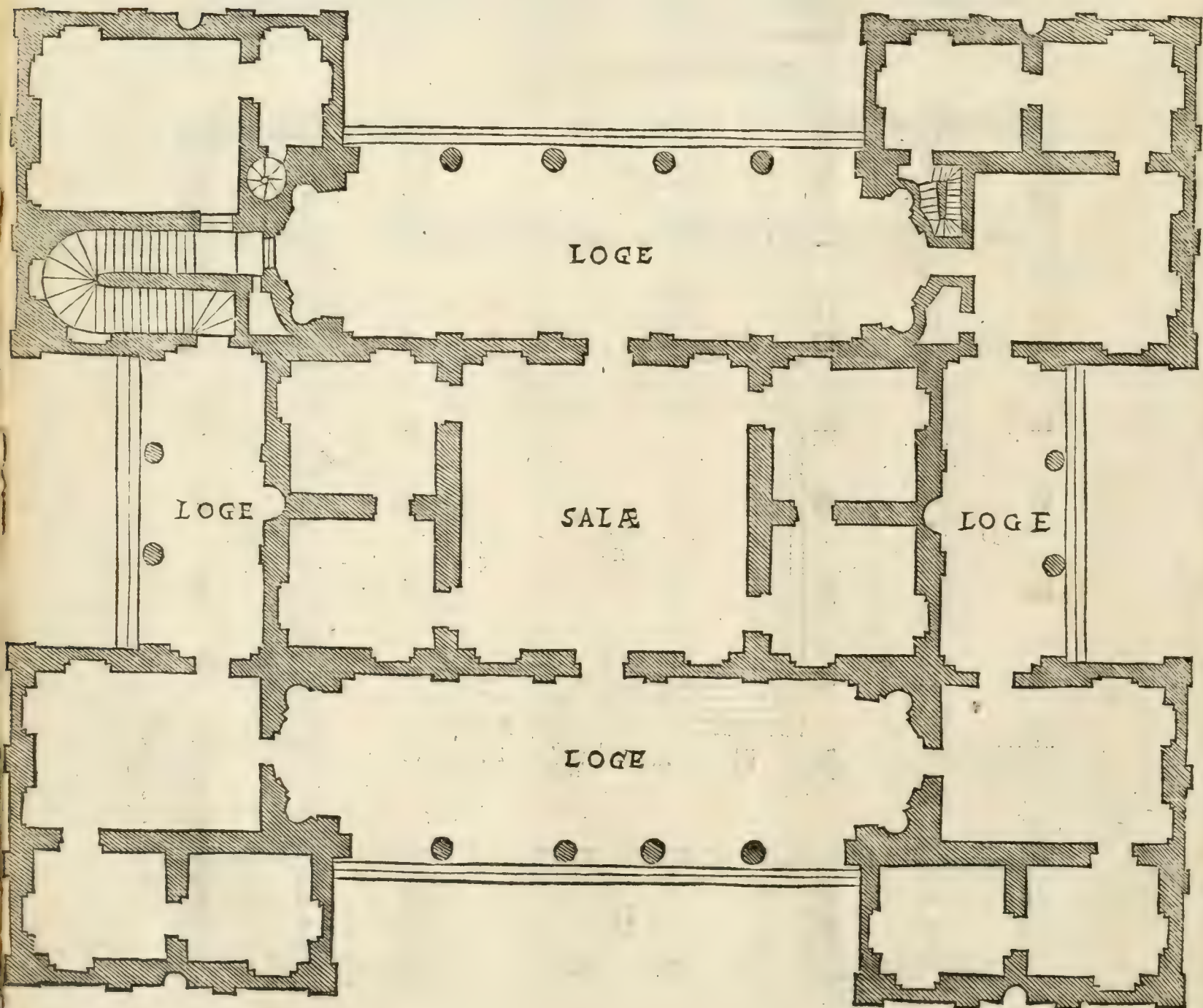
Den gront van dat Poggio reale vā Napels

Van der Antiquiteyt.

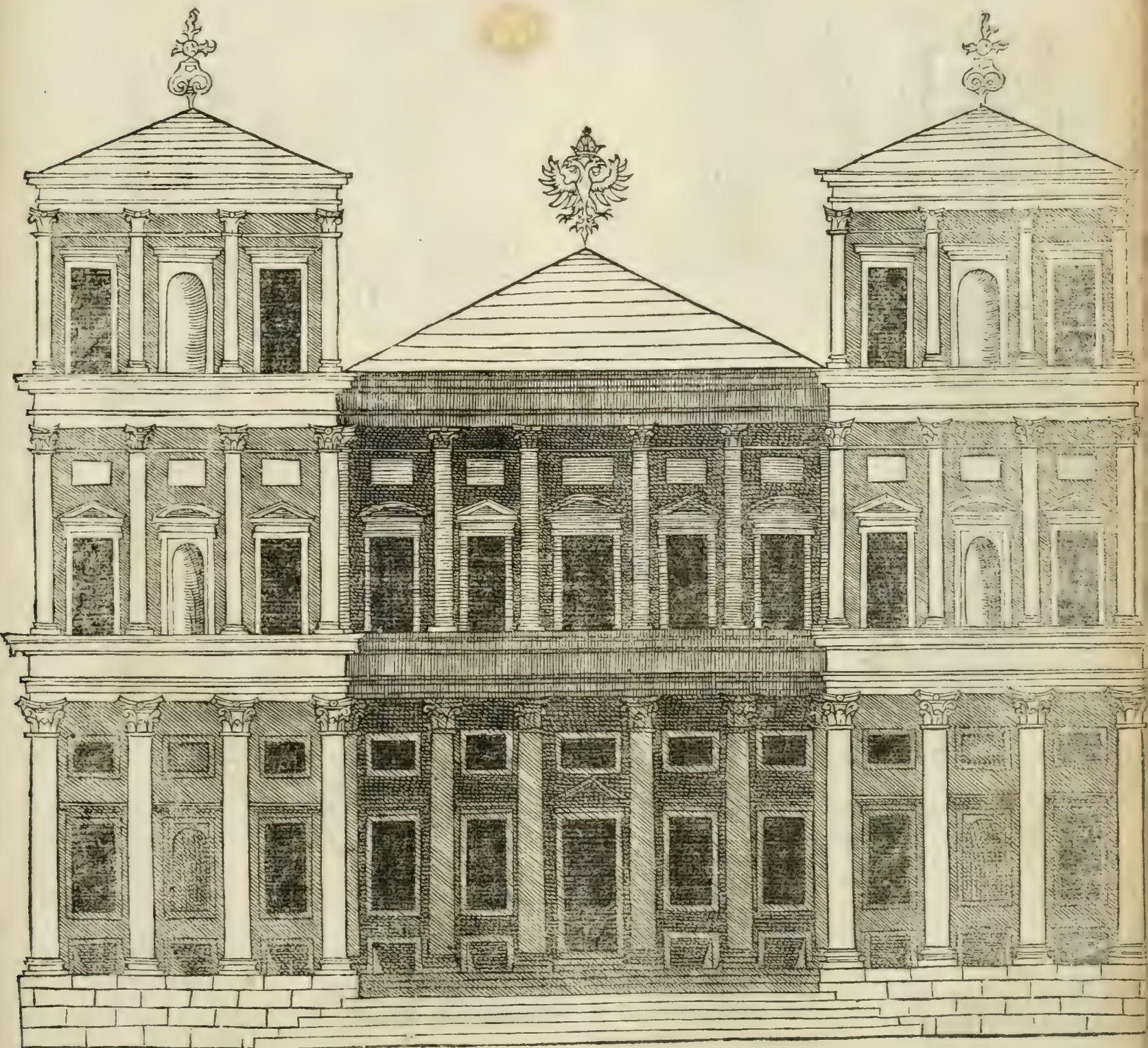
B

Onsidererende op die schoone edificie van dat Poggio Reale/soe es my int ghedachte gecommen hier noch een op die maniere te settene/maer in ander forme van appartementen/ende by auontueren niet meer gemacks/mits dat die stantien alle van eender grootten zijn/dat welke niet wel en overcoemt/maer thys van noode dat de eerste grootere dande tweede sy: in dees edificie en maechick v gheen plaetse noch lucht van binnen/om dat het een huys op dlandt is / niet becommert zinde van eenigher zijden/ten heeft aen alle vierde hoeken lichts ghenoech. Maer yemant mocht segghen / dat die sale met den vier cameran/mids datse gheen licht dan duer de logien en hebben doncker zijn souden/want het geenen perfecten dach en is: daer machmen op andwoorden/ dat zinde dees edificie ghemaect om inde grootte hite te vserene/mids datse gheen plaetse inden middelt en heeft/soe sal de sale met den vier cameran alties coel zijn/met datter die sonne niet aen en mach/ de welke plaetsen sullen zeer ghetiefelich zijn op den middach: ende ghenomen dat die ghesepde plaetsen soe volcomen lichte niet en hebben als de ander woninghen/ diesniettemin zullense wel soe vele lichts hebben als zñ behoeuen/want sulchen zietmen in Bolognen/de welke es in dier manieren/ende daertoe zynder oock van binnen plaetsen met logen/ende worden daghelijck bewoont. Dese edificie es alsoe gedisponeert/dat zijn de hoeckmuren van goeder dichten / soe zal die reste sterck ghenoech zijn: ende al waren de mieren van middelbarigher dichten/mids datse alle conterforten deen vanden anderen zijn / soe salt noch sterck ghenoech wesen: vande maten en willich niet tracteren mids dat ditte gheproportioneert zinde/de experte Architect sal moghen ymagineren naeden wille des patroons/de grootte van eender plaetsen/ ende die dan deelen in soe veel voeten oft ander maten/datmen daer met alle de reste der edificien meten mach: eest oock dathet die gheleghentheyte vander plaetsen verdraghden mach/ soe sal bouen alle dinc dees edificie ghesedt worden/dat de Sonne op stae teghen den eenen hoeck op dat alle de zijden mogen vander Sonnen beschenen worden: wandt frontse met der eender facien in doosten/ ende met der ander in dwesten / soe soude daer wt volghen dat de noortspde nemmermeer. Soe hebben en soude/dwelck romantych en onghesont ware.

S

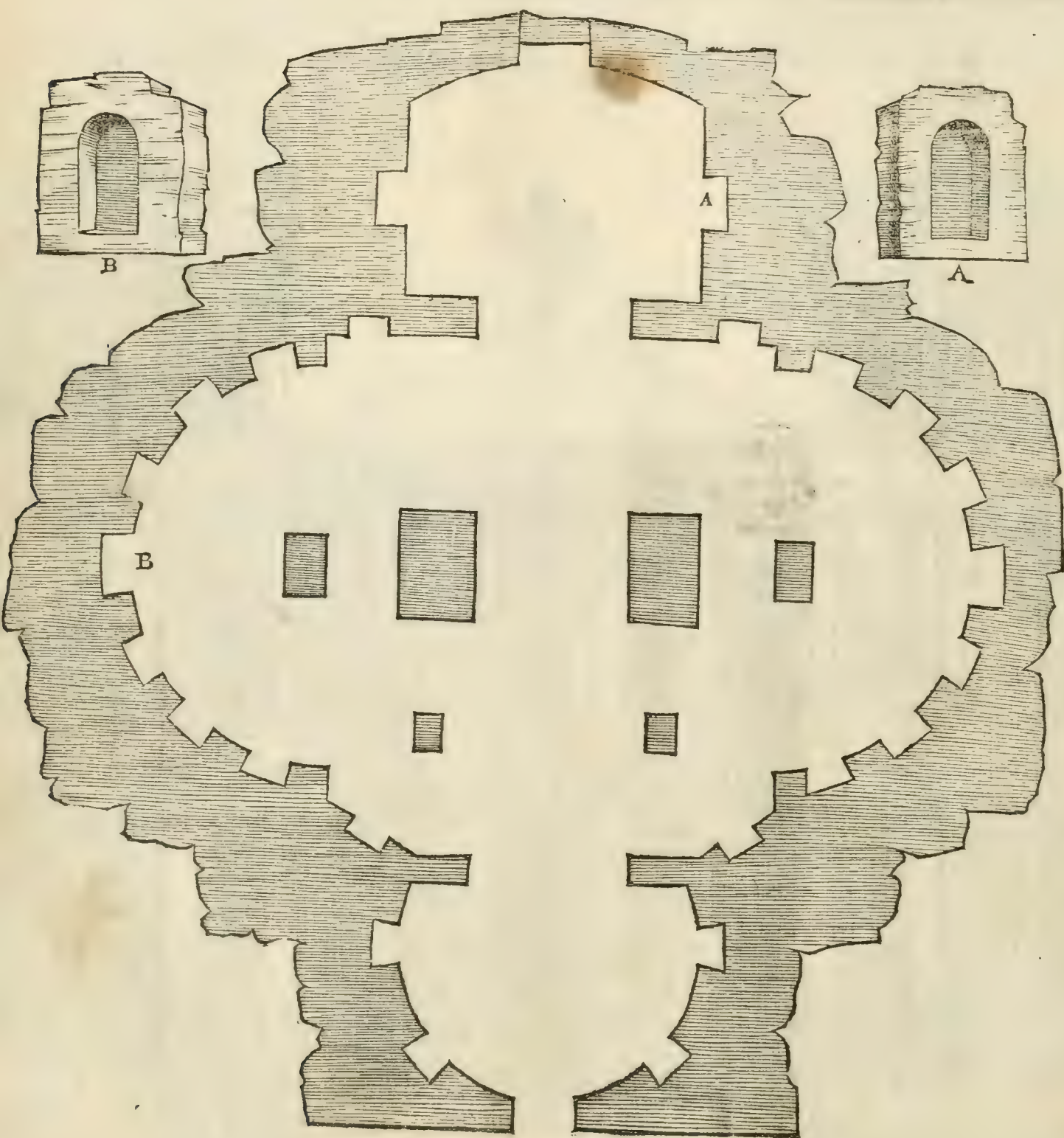
In diverse manieren en ordinantien soudemen opden voertgetoondē gront mogen bouwen/niettemin mits dat dit een plaetse van playfancen es/soe heeft my goet ghedocht om der wellusticheyt die selue nade Corinthia te makene: ick en sal my niet bemopen int tracteren vanden maten noch hoochden/want in twierde boeck in dozdine vande Corinthia O.ij. salmen een tractaet vinden dat welke tsamen met der goeder iudicien des Architects/voer dees maten voldoen sal. Ende om dat in dese facie gheen vercoorten met allen en is/waer duere datmen de logien oft galerien en de platte oft gheslotene plaetsen wt malcanderen kenne mach/soe salict in scrifte setten: de twee hoochste syden op elck eynde verstaen hem met platten pilaren van beneden tot bouen: dat deel tusschen beyden dwelck neerder is/ verstaet hem twee galerien bouen een te stane/vande welke dat die colommen rondt zyn willen/ende dat selue verstaet hem achtere ende tot beyden ziden. Men soude oock bouen de logien een plaucitsele oft anders wel besed tegen den reghen moghen maken met zynen ghelente/wt der cornicen van deerste ordie der figuren voertseft/ ende alsoe soude de sale inden middelst tsamen met den vier cameran der tweedder ordien beter licht hebben: om twee saken hebwich die cleyu venstren bouen de groote vander eerste ordien ghemaect/deerste es/dat wilmen die vensters alsoe neder maken/dat een mensche ghemachelyck zittende daer wt zien mach/ soe bliftee dan (alsmen de vensters niet hooghere dan de duere maken en soude) te veele spatien tusschen die vensters ende die salde ringhe/dat welke doncker soude zyn/aldus dan byinghen die geseyde vensterkens meet lichts inde sale: dander respect es/dat die cameran byde sale en behoeuen van dier hoochden niet te zyne/maer men mach daer hanghende cameran in maken/daer toe zullen die vensters te passe comen. Van veel ander dngghen soudemen moghen tracteren/ die welke ten wille vanden Architecte staen.

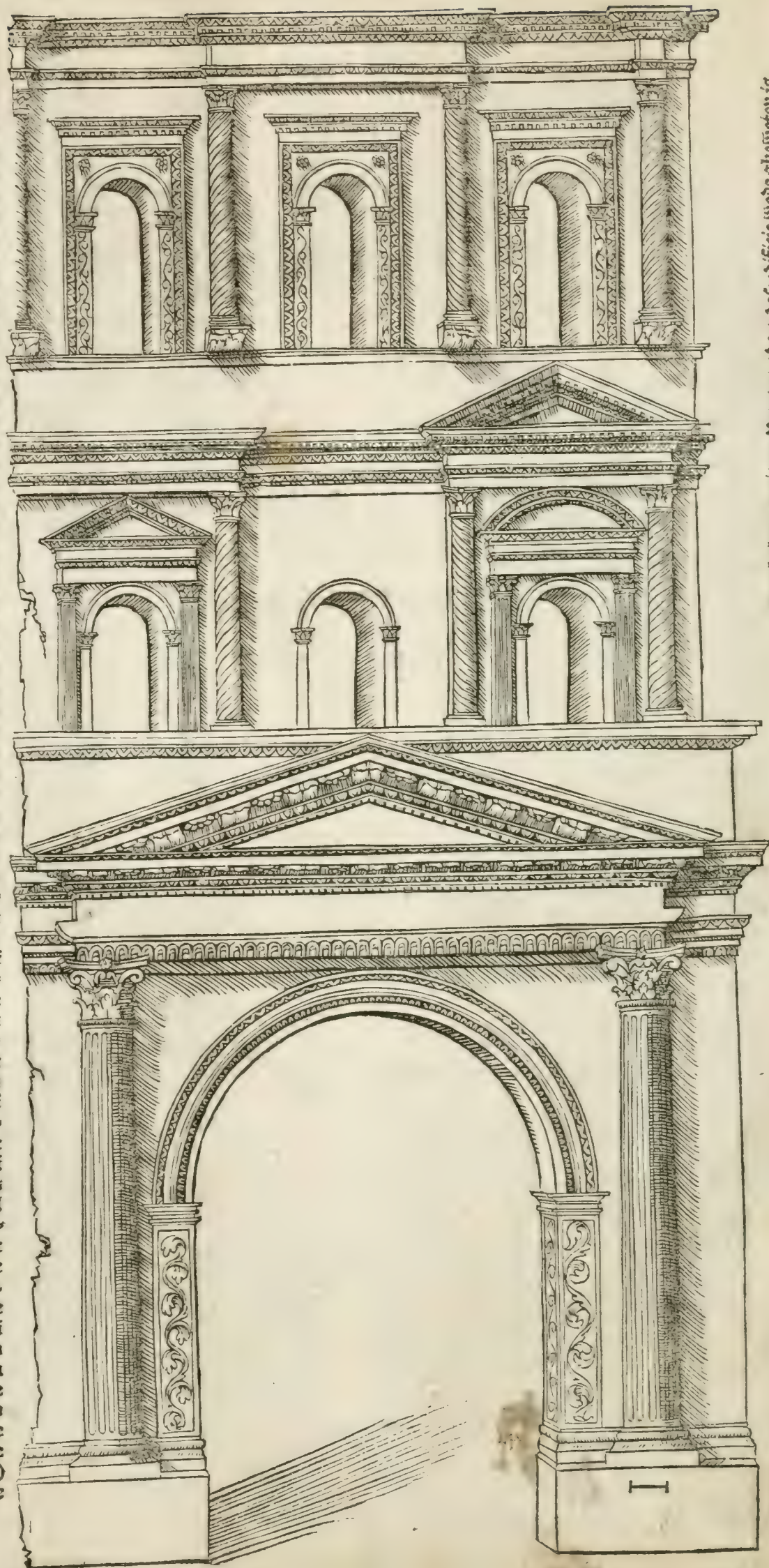
I

Ik en was eerst niet van zinne dat ick desen grondt / noch dooch nauwelijck die edificie vanden hondert colommen gheselt in d'blat M. i. in desen beech te zettene / midts d'het d'ingen sijn die hy (onse auctuer) van hoozen seggen gemaect heeft : dat welke my niet weerd en dunct by tgene dat geconterseyt en ghe meten es te stane : nochtans op datmen niet seggen en soude dat ick den berch ghelijck onuoimaect ende verrompen hadde laten wtgaen / dwelck den benders oorsake gruen mocht desen boeck te mespysenc: zoe en hebich niet alleene ditte hier by willen setten / maer heb noch daer toe ghedaen dees andere nauol

ghende figure van hem vermaent in d'blat R. iii. Om dan tot desen gront te keere / soe seit onse Auctuer aldus / in Jerusaleem (alzo hem verrelt es) vindmen in eenen berch wtghehouwen een edificie van goeder grootten in manieren hier onder gheteekent: ende op dat d'uer de windde van dat middelse het welfsele niet inne vallen en soude: / soe waren hem de twee pilastets inden middelt ghelaten / daer toe noch twee middelbare ter zijden met noch twee mindere vozen onderhoudende dat welfsele / dwelck altsamen met instrumenten wt der rootsen ghehouwen is. In den eersten inganck sijn vier capellekens: in dat middelse zyn der achtene / ende achterer twee / ende een ghesloten d'uer / de welke bechoont datmen voo:der ghinck: de meeste capelle es wit ontrent de lingde van eenen mensche / waer wote datmen de grootte van dedificie begripen mach: dees plaetse en heeft geen licht / noch men en can niet gemercken datse eenich licht ghehadt heeft / die capellekens sijn wtghehouwen ghelijck A. ende B.

E Midts dat onse Aucteur
 int blat f. iij. (also geseit is)
 vermaent van een arche tri
 umphal in Veronen staende
 genoemt *da i burfari*, de welc
 he hy daer seyt heel barba
 risch en confuis vā leden te
 zyne/ gelijck zy nade leerin
 ghe Vitruuij en der goeder
 Antiken in effecte is: dies
 niet te min ouermidts datse
 Johānes Carottus (de welc
 he onsen Aucteur meynt te
 begripen) voer een cleynot
 in zinen boeck der antiqui
 tepten van Veronen/ scher
 pet en reynder dan alle zyn
 andere figuren (want de re
 ste zeer grof is) geteckent
 heeft: zoe heuet my goet ge
 docht/ dese den nieuwhier
 gen lesere hier te thoonen/
 op dat hy sien ende mercken
 mach (met der reglen Vi
 truij voersept) wat goet
 oft quaet datter inne es: zū
 sal by auontueren sommigē
 van desen lande bet behagē
 dan eenighe andere / midts
 datse gewēt zyn veel werck
 in hare architecturē te soec
 kene. En om dat dese figure
 in dit fo:maet te groot was
 so en heb ic maer deen helft
 hier ghetoonen/ ende men sal
 aende andere zijde noch een
 ander helft verstaen/ te we
 tene/ noch een poo:te oft bo
 ghe/ met vensters ende ande
 ren ornamentē gelijck dese:
 den voet van Veronen daer
 dese reghenwoerdige edifi
 cie met gemeten was/ staet
 hier besiden half: van welc
 ken voete dat eenen cleynē
 int pedestael ond' de groot
 ste colonne staet/ waer due
 re datmē die maten bycans
 begrypē mach/ want de ge
 zeyde Carottus en gheeft
 vā alle synen figurē anders
 gheen bescheet: wtgenomē
 vande figure des wonder
 lijckē spectacels tsamē met
 eenē theatre daer bouen/ en
 bouen al (midts dopgā des
 berchs) noch eenen tempel
 vā Janus/ gelijck onse Auc
 tuer vermaēt achterē in dat
 blat f. iij. in desen toegewoer
 digen boeck: vā deser geset
 der edificie gheeft de geseide
 Carott? meer bescheets dā
 van allen dē anderen/ en op
 dat ick den lesere voldoen
 mach vā al dat in desen boe
 ke vermaent wort / zoe heb
 ick die geseide figure allec
 ne ghedruet / om dat zy te
 groot (en na mijn duncken)
 te grof was om hier by te
 settene. Dale.

Den haluen voet van Veronen/ daer dese edificie mede ghemeten is.

Met Keyserlijcker Priuilegien ende Gratien.

Ghedruet inde vermaerde coopstade van
hantwerpen/ dier Pecter Coeck van
Aelst / inden Jaere ons heeren
M. D. ende .xlvj. in April/
by Gillis van dieft
boeckrenter.

Register der bladeren des boeck.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.

L. M. N. O. P. Q. R. S.

Alle zjnt duerneu behaluen
S. een triterne.

III 69

Otto Messner.

1CN

Serlius -

RARE	84-B
FOLIO	28219
NA	Bound w/
2515	85-B7164
548	85-B7352
1553	
C.1	

DT

1720

1721